

PETER CHORVÁT

PRAMENE K VOJENSKÝM DEJINÁM SLOVENSKA III/5/2

**Rakúsko-uhorská armáda
a spoločnosť na Slovensku v rokoch 1867 – 1914**

© Mgr. Peter Chorvát, PhD.
© Vojenský historický ústav Bratislava

Recenzenti: Doc. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.
Mgr. Jozef Meliš, PhD.

Fotografia na prednej strane obálky: Reprodukcia obrazu Tadeusza Ajdukiewicza
Dôstojník s deťmi v bričke z roku 1892 (Olej na plátne zo zbierky Galérie mesta
Bratislavy, A 5567).

Fotografia na zadnej strane obálky: Historický záber na pôvodnú budovu veliteľstva
6. zboru rakúsko-uhorskej armády v Košiciach. (Zbierka autora)

ISBN 978-80-89523-67-2

PETER CHORVÁT

PRAMENE K VOJENSKÝM DEJINÁM SLOVENSKA III/5/2

Rakúsko-uhorská armáda
a spoločnosť na Slovensku v rokoch 1867 – 1914

www.vhu.sk
Vojenský historický ústav
Bratislava 2020

OBSAH

Úvod [str. 14]

1. [str. 17]

Článok regionálneho dopisovateľa slovenského periodika Pešťbudínske vedomosti (vydanie novín zo dňa 21. augusta 1866) vykresľujúci „bašovanie“ okupačnej pruskej armády v obci Veľké Leváre

2. [str. 18]

Mesto Skalica na zasadnutí svojej rady 18. januára 1867 berie na vedomie rozhodnutie krajinského vojenského veliteľstva v Budíne ohľadom budúceho prepustenia miestnej jezuitskej budovy na vojenské účely

3. [str. 19]

Uhorský kráľovský minister vnútra informuje prípisom zo dňa 6. júna 1867 relevantné orgány verejnej správy (v publikovanom dokumente mesto Banská Bystrica) o rozpustení mužstva, ktoré sa zúčastnilo na expedičnom ťažení dobrovoľníckeho zboru v Mexiku

4. [str. 20]

Žiadosť starostu obce Studienka adresovaná hlavnému županovi do Bratislavy 22. júna 1868, ktorá sa týka vyúčtovania škôd spôsobených pruským vojskom a je spísaná v záhorskom nárečí

5. [str. 22]

List Pavla Országha (Hviezdoslava) učiteľovi Adolfovi Medzihradskému zo dňa 5. apríla 1870, v ktorom autor vyjadruje svoje obavy z možného opätovného odvodu a konania vojenskej prezenčnej služby

6. [str. 24]

Žiadosť hlavného župana Liptovskej župy adresovaná ministerstvu honvédstva o poskytnutie vojenskej asistencie pešieho pluku 67 na potlačenie nepokojov medzi cudzím robotníctvom v Hybiach datovaná 14. marca 1871

7. [str. 25]

Tlačená pozvánka na slávnosť posvätenia zástavy 53. zvolensko-turčianskeho honvédskeho práporu, ktorá sa konala v Banskej Bystrici 2. júna 1872

8. [str. 27]

Podžupan Hontianskej župy oznamuje 22. októbra 1872 veliteľstvu 14. pešej divízie a vojenskému veliteľstvu v Bratislave (veliteľstvo so zdvojenou kompetenciou) negatívne stanovisko k možnosti dislokovania jazdeckej jednotky v uvedenom regióne, pričom zároveň informuje o dodatočnom rokovaní župného výboru v uvedenej veci

9. [str. 29]

Zápis z rokovania župného výboru Trenčianskej župy (5. novembra 1873) ohľadom poskytovania koní pre armádu a chovu koní všeobecne realizovaný v slovenskom jazyku hlavným notárom Jánom Nemákom

10. [str. 31]

Sprievodný list riadiacej komisie 51. honvédskeho práporu obsahujúci výhrady k prevzatým honvédskym kasárňam v Jelšave datovaný 3. novembra 1873

11. [str. 33]

Nariadenie ministra honvédstva zo dňa 12. augusta 1874 ohľadom vojenských členov komisií na zisťovanie ubytovacích pomerov vojska

12. [str. 34]

Správa mešťanostu Levoče zo dňa 17. septembra 1875 o nočnom požiari v meste, ktorý ohrozoval aj tamojšie mestské kasárne

13. [str. 35]

Žiadosť Jána Bakitsa zo Skalice datovaná 12. decembra 1875 spísaná v nárečí a určená tamojšej mestskej rade, aby jeho syn mohol vojenský odvod absolvovať v mieste štúdií (Levoča)

14. [str. 36]

Ponuka IV. honvédskeho oblastného veliteľstva ohľadom využitia kúpeľov Sliač pre aktívnych dôstojníkov v roku 1876

15. [str. 37]

Veliteľstvo doplnovacieho okresu pešieho pluku 26 informuje 23. novembra 1876 mestskú radu v Kremnici o opatreniach v prípade mobilizácie (povolávanie záložníkov a osôb na trvalej dovolenke)

16. [str. 39]

Ministerstvo honvédstva rozhodnutím z 23. júna 1878 zamieta ďalšie poskytnutie finančných kompenzácií pre obec Dúbravka pri Bratislave za vojnové škody, ktoré táto obec utrpela ešte počas prusko-rakúskej vojny v roku 1866

17. [str. 41]

Zo zápisníka jednoročného dobrovoľníka pešieho pluku 72 Svetozára Hurbana z roku 1878 (vybrané pasáže týkajúce sa aktívnej vojenskej služby počas okupácie Bosny a Hercegoviny)

18. [str. 44]

Národné noviny prinášajú 14. septembra 1878 článok dopisovateľa V. o bojoch pešieho pluku 72 v Hercegovine

19. [str. 46]

Opis nariadenia uhorského ministra honvédstva č. 1268 zo dňa 10. januára 1879 (ohľadom kontingentov brancov) adresovaný prostredníctvom podžupana Nitrianskej župy určeným, podriadeným úradom o štyri dni neskôr – 14. januára 1879

20. [str. 48]

Pasáže z hlásenia veliteľstva 74. honvédskej pešej brigády (Radvaň pri Banskej Bystrici) ohľadom ubytovacích pomerov podriadených jednotiek (práporov, ktoré bolo vytvorené 18. decembra 1881 a adresované nadriadenému veliteľstvu

21. [str. 50]

Pasáže z tematicky obdobného hlásenia veliteľstva 73. honvédskej pešej brigády (Bratislava) týkajúce sa ubytovacích pomerov podriadených jednotiek, ktoré bolo vytvorené 31. decembra 1881

22. [str. 53]

Reflexia návratu práporov pešieho pluku 67 z „južného bojiska“ do Prešova, ktorá bola 7. októbra 1882 publikovaná v miestnej tlači

23. [str. 55]

Dokument uhorského ministra vnútra adresovaný hlavnému županovi v Nitre ohľadom pridelenia vojenskej asistencie do Skalice datovaný 1. novembra 1882

24. [str. 57]

Hlásenie veliteľa bukovinského dragúnskeho pluku 9 (štáb pluku: Svätý Jur) so zoznamom predmetov vojenskej histórie, ktoré je možné zapožičať budovanému múzeu rakúsko-uhorskej armády vo Viedni zo dňa 3. októbra 1883

25. [str. 59]

Príchod pešieho pluku 72 „Dormus“ do Bratislavy v podaní miestnej tlače zo dňa 19. septembra 1884

26. [str. 60]

Tlačou publikované vyhlásenie svedkov prípadu údajného bitia hudobníkov dôstojníkom pešieho pluku 34, ku ktorému malo dôjsť v Trnave 24. augusta 1884, publikované v miestnom týždenníku 28. septembra 1884

27. [str. 62]

Pozvánka na štefanský koncert plukovnej kapely pešieho pluku 72, konaný 26. decembra 1885 v reštaurácii R. Maixnera v bratislavskom Starom meste, publikovaná v periodiku Pressburger Zeitung deň predtým (25. decembra 1885)

28. [str. 63]

Vybrané správy o zadržaní vojenských zbehov žandárskymi stanicami oblastného veliteľstva žandárstva číslo 5 v Bratislave v roku 1886

29. [str. 67]

Administratívne prietahy súvisiace s výstavbou honvédskeho kasární v Nitre, o ktorých informuje 4. apríla 1889 mešťanosta hlavného župana Nitrianskej župy. Dokument reflektuje intenzívnu zainteresovanosť i reálny záujem mesta na realizácii uvedenej stavby

30. [str. 69]

Oznámenie prešovského mešťanostu adresované Mestskej rade v Banskej Bystrici a datované 26. septembra 1889 ohľadom výstavby kasární pre jeden peší prápor v Prešove, ku ktorej došlo rok predtým (1888)

31. [str. 70]

Písomne skoncipované skúsenosti mesta Trenčín s vojenskou výstavbou obsahujúce približný finančný odhad výstavby kasární pre vojenskú jednotku v sile práporu v hlásení tamojšieho mešťanostu zo dňa 26. septembra 1889

32. [str. 72]

Inžinier mesta Košice informuje 7. októbra 1889 mešťanostu Banskej Bystrice o realizovaných a plánovaných vojenských stavbách v meste

33. [str. 74]

Dopyt piešťanského hoteliera Karla Fischera ohľadom poskytovania stravy pre rekonvalescentov umiestnených v tamojšom vojenskom kúpeľnom ústave zo dňa 14. novembra 1889

34. [str. 75]

Polemický úvodník Národných novín zo dňa 21. januára 1890 týkajúci sa jazykovej otázky v rakúsko-uhorskej armáde

35. [str. 77]

Mešťanosta Trenčína informuje 13. júla 1890 hlavného župana Trenčianskej župy o rozhodnutí mestského zastupiteľstva (bezodplatne) odstúpiť tamojšie honvédske kasárne štátnemu eráru a zároveň žiada hlavného župana o schválenie tohto kroku u ministra vnútra

36. [str. 78]

Vybrané správy o zadržaní vojenských zbehov žandárskymi stanicami oblastného veliteľstva žandárstva číslo 5 v Bratislave v roku 1891

37. [str. 81]

Mesto Bratislava 16. marca 1891 informuje Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra o predaji pozemkov na Landererovej (dnes Štúrovej) ulici štátnemu eráru. Spomenuté pozemky súvisia s výstavbou pionierskeho kasární na tejto ulici a jej reguláciou

38. [str. 82]

Dvojazyčné rozhodnutie bratislavskej mestskej rady zo dňa 18. júla 1891 zakúpiť pozemky za účelom následnej výstavby pechotných kasární na vtedajšej Belnayovej (dnes Kýčerského) ulici

39. [str. 83]

Publikovaná vyhláška banskobystričského mešťanostu o ofertnom súbehu na výstavbu kasární pre prápor poľných strelcov spoločnej armády v meste datovaná 20. októbra 1891

40. [str. 84]

Rozhodnutie ministerstva honvédstva zo dňa 7. apríla 1892 o predbežnom ponechaní jednej batérie c. a k. delostreleckého oddielu 40 spoločnej armády v Spišskom Podhradí

41. [str. 86]

Mesto Bratislava žiada 25. júna 1892 ministerstvo honvédstva o schválenie dokumentov týkajúcich sa spomínanej plánovanej výstavby kasární pre peší prápor na Belnayovej (dnes Kýčerského) ulici v meste a o získanie súhlasu na ich stavbu od ministerstva vojny

42. [str. 87]

Uhorský minister vnútra zasiela 18. marca 1895 bratislavskému hlavnému županovi pokyny na zasielanie menoslovov vojenských osôb aktívnych v anarchistickom a socialistickom hnutí

43. [str. 88]

Pokyn na výstavbu nových honvédskejších kasární v Jelšave v prípise uhorského ministra honvédstva z 5. mája 1895

44. [str. 90]

Z právnych podkladov k sporu staviteľa A. Müllera voči mestu Levoča ohľadom sumy 51 074 zlatých, 59 grajciarov vo veci výstavby Rudolfových kasární v meste (postúpenie kauzy na krajský súd) z roku 1896

45. [str. 91]

Tlačená vyhláška hlavného župana Liptovskej župy datovaná 21. októbra 1896 a publikovaná v slovenskom jazyku, ktorá uvádza obete spomedzi civilného obyvateľstva pri nepokojoch na Orave a vo Zvolene (zásahy žandárskej asistencie)

46. [str. 92]

Sťažnosť čašníčky pôsobiacej v kasárenskej kantíne v Jelšave na hrubé a nemravné správanie rotmajstra – správcu jedálenského zariadenia zo dňa 25. marca 1898

47. [str. 93]

Pohľadnica jednoročného dobrovoľníka – príslušníka pešieho pluku 48 v meste Sopron – Janka Jesenského matke Adele zo dňa 25. decembra 1898

48. [str. 94]

Charakteristika honvédskejších kasární v Leviciach, Nových Zámkoch, Banskej Bystrici a Trenčíne v hlásení hlavného štábného lekára (oblastného šéfa zdravotníctva) Dr. K. Elbela zo dňa 8. decembra 1899

49. [str. 97]

Administrácia dodávky munície bratislavskou firmou Georg Roth pre egyptského chedíva zo dňa 12. decembra 1899

50. [str. 98]

Predstavenstvo mesta Ružomberok vyhlasuje 10. mája 1900 ofertný súbeh na výstavbu honvédskejších kasární, ktoré sa majú vybudovať v jeho katastri

51. [str. 100]

List jednoročného dobrovoľníka rakúsko-uhorskej armády Jána Gustáva Čipku rodičom zo dňa 29. apríla 1903

52. [str. 103]

Úvodné pasáže publikácie Poučenie o mobilisácii pre obecnie predstavenstvá, ktorá bola publikovaná tlačou v slovenskom jazyku v roku 1903

53. [str. 106]

Osvedčenie bratislavskej Obchodnej a priemyselnej komory pre zámočnícku firmu Horarik, ktorá sa mieni podieľať na výstavbe delostreleckých kasární v meste na Tehelnom poli, datované 8. októbra 1904

54. [str. 107]

Vyhlásenie Uhorskej stavebnej akciovej spoločnosti ohľadom predpokladaných budúcich prác a subdodávateľov na identických delostreleckých kasárňach v Bratislave z 10. októbra 1904

55. [str. 108]

Dve stavebné firmy zainteresované na budovaní delostreleckých kasární na Tehelnom poli v Bratislave mestu vysvetľujú výhody použitia surových tehál na ich fasádach v úradnom liste z 26. októbra 1904

56. [str. 110]

Nariadenie ministerstva honvédstva datované 10. apríla 1905 a adresované trom vyšším veliteľstvám s požiadavkou podpory plánovaných prác c. a k. Vojenského zemepisného ústavu

57. [str. 111]

Kaviarenská šarvátka, ktorá sa odohrala v Banskej Bystrici medzi dôstojníkom a civilistom v podaní Národných novín z 15. apríla 1905

58. [str. 112]

Hlásenie veliteľa 15. honvédskeho pešieho pluku zo dňa 16. júla 1905, v ktorom popiera nočnú výtržnosť, ktorú mali dvaja dôstojníci práporu III/15 v Ružomberku spáchať v noci z 15. na 16. júna 1905

59. [str. 114]

Rozhodnutie mestského policajného kapitána v Trnave ohľadom zrušenia nevestinca na Jeruzalemskej ulici navštevovaného vojskom i civilistami datované 25. septembra 1905

60. [str. 116]

Pozvánka na Právnický ples určená dôstojníkom bratislavskej posádky publikovaná v honvédskom staničnom (posádkovom) rozkaze číslo 10 zo dňa 29. januára 1907

61. [str. 117]

Úvodné pasáže kúpno-predajnej zmluvy zo dňa 22. februára 1907, ktorou uhorský kráľovský erár, reprezentovaný stavebným oddelením 6. zboru v Košiciach, získava od súkromnej osoby nehnuteľnosť v obci Dulovaly pri Prešove, na ktorej majú byť vybudované stupy (mlyn) na výrobu pušného prachu (text zmluvy paralelne v nemeckom a maďarskom jazyku)

62. [str. 119]

Dvojazyčný dopyt intendancie bratislavského 5. zboru adresovaný daňovému úradu v Malackách ohľadom vyplácania vdovského príspevku pre Ilonu Gareis[ovú] zo dňa 17. apríla 1907

63. [str. 120]

Vojenské stavebné oddelenie 5. zboru v Bratislave informuje dvojazyčným prípisom (nemecky a maďarsky) zo dňa 6. mája 1907 mestského policajného kapitána v Trnave o pláne zbúrať časti budovy určenej pre vojenských invalidov (tzv. Paulineum)

64. [str. 122]

Ďalšia kaviarenská šarvátka medzi dôstojníkom a civilom v Banskej Bystrici, o ktorej informovali Národné noviny 11. júla 1908

65. [str. 123]

Presun pluku poľných kanónov č. 14 zo Šamorína do nových delostreleckých kasární v Bratislave (Tehelné pole) v rozkaze veliteľstva 5. zboru č. 63 zo dňa 26. októbra 1908

66. [str. 124]

Vybrané pasáže z dobového kódexu o súbojoch (1908), ktorého autorom bol Vilmos Clair

67. [str. 127]

Úvodná časť domáceho poriadku pre budovu veliteľstva 6. zboru v Košiciach vydaná tlačou v roku 1908

68. [str. 132]

Slávnosti jubilejného (päťdesiateho) výročia existencie 32. práporu poľných strelcov v Banskej Bystrici z pohľadu miestnej tlače zo dňa 1. júla 1909

69. [str. 134]

Inzerát o výhodnom prenájme bytu pre dôstojníka na Grassalkovichovom námestí v Bratislave publikovaný ako záverečná príloha rozkazu tamojšieho honvédskeho oblastného veliteľstva zo dňa 20. septembra 1909

70. [str. 135]

Prerokovanie žiadosti miest Modra, Pezinok a Svätý Jur ohľadom poukázania finančných prídavkov na filiálne kasárne na rok 1909 v municipiálnom výbore Bratislavskej župy 20. decembra 1909

71. [str. 136]

Administratívny výkaz dokumentov k vybudovaným telefónnym staniciam v rámci stavebnej oblasti 6. zboru datovaný 21. decembra 1909

72. [str. 137]

Veliteľstvo 5. zboru sa dvojazyčným prípisom zo dňa 19. apríla 1910 zaoberá stravovaním vojska na staničných (železničných) reštauráciách v prípade mobilizácie

73. [str. 139]

Prípis uhorského ministra vnútra z 29. apríla 1910 ohľadom nasadenia vojenskej asistencie pred parlamentnými voľbami

74. [str. 140]

Kondolencia muničipia slobodného kráľovského mesta Bratislava adresovaná veliteľstvu 5. zboru pri úmrtí generála jazdectva a bývalého veliteľa tejto vyššej jednotky baróna Antona Winzora datovaná 3. mája 1910

75. [str. 142]

Žiadosť hlavného župana Oravskej župy adresovaná uhorskému ministrovi vnútra ohľadom vyslania vojenskej asistencie do Dolného Kubína a Bobrova počas volieb datovaná 3. mája 1910

76. [str. 144]

Veliteľstvo 5. armádneho zboru v dvojazyčnom dokumente zo dňa 14. júna 1910 konštatuje administratívne prietahy a zistenie nesprávnych (zavádzajúcich) údajov v súvislosti s prenájomom pozemkov za účelom vybudovania strelnice v lokalite Hrabovka pri Trenčíne

77. [str. 146]

Komisia pre sochárske dielo venované „večnému vojakovi“ Ladislavovi Gabrišovi-Škulťetymu v obci Pružina žiada od veliteľstva 5. zboru prehodnotenie vlastných stanov v liste zo dňa 3. augusta 1910

78. [str. 148]

Súhlas uhorského kráľovského ministra vnútra s finančným plánom splátok za rozšírenie delostreleckých kasární v meste Prešov, ktoré realizovala stavebná firma R. Weil z Buda-
pešti datovaný 21. septembra 1910

79. [str. 150]

Oslava 40. výročia aktívnej vojenskej služby veliteľa pešieho pluku 85 v Levoči, o ktorej
1. októbra 1910 informuje miestna tlač

80. [str. 151]

Pátranie po neznámom zlodejovi vojenskej pušky typu Manlicher a zároveň vrahovi
v obežníku mestského policajného kapitána v Lučenci zo dňa 20. októbra 1910

81. [str. 153]

Ponuka lôžkovín a ďalších textilných výrobkov od bratislavského obchodu s kobercami
Fornheim a syn pre posádkovú nemocnicu v Trenčíne datovaná 11. novembra 1910

82. [str. 155]

Rozhodnutie vybudovať novú budovu zborového veliteľstva v Bratislave s určením
predbežnej finančnej čiastky 100 000 korún mimoriadnych výdavkov, publikované
v uhorskom úradnom vestníku 27. novembra 1910. Do obsiahleho zoznamu plánova-
ných vojenských novostavieb je okrem iného zaradený aj liečebný kúpeľný ústav v Tren-
čianskych Tepliciach

83. [str. 158]

Polemický článok ohľadom zavedenia dvojročnej činnej vojenskej služby publikovaný na
titulke Slovenského týždenníka 10. februára 1911

84. [str. 159]

Úvodná pasáž dvojazyčnej zmluvy uzatvorenej medzi stavebným oddelením 5. zboru
a vykonávateľmi poslednej vôle grófa Pálffyho vo veci prenájmu dvoch otvorených jaz-
diarní (pre husársku eskadronu), situovaných v blízkosti tzv. cigánskej cesty v mestečku
Svätý Jur. Zmluva bola uzatvorená 1. marca 1911 a zahrnovala obdobie dvoch rokov (od
1. januára 1911 do 31. decembra 1913)

85. [str. 160]

Úryvok z listu príslušníka rakúsko-uhorskej armády menom Čeněk Stehlík Karlovi Kála-
lovi datovaný 8. marca 1911 popisujúci skúsenosti z mesačného vojenského cvičenia pri
pešom pluku 71

86. [str. 161]

Zvolenské noviny čitateľa 25. mája 1911 informujú o zavedení vojenského letectva
v rakúsko-uhorskej armáde

87. [str. 162]

Sťažnosť podžupana Bratislavskej župy adresovaná 16. júna 1911 veliteľstvu 5. zboru
ohľadom opakujúcich sa prípadov, keď príslušníci dôstojníckeho zboru bratislavskej po-
sádky pri jazdení koňmo ničia úrodu v extraviláne obce Prievoz

88. [str. 164]

List Karola Štefánka svojmu bratovi Antonovi Štefánkovi s informáciami o prebiehajú-
cich vojenských cvičeniach datovaný 30. júla 1911

89. [str. 165]

Bratislavský aviatik Paul Fruchtermann zasiela 14. augusta 1911 veliteľstvu 5. zboru dva
doplňujúce dokumenty potrebné k udeleniu povolenia na leteckú aktivitu v miestnej
časti Kuchajda (Kravský pasienok)

90. [str. 166]

Koncept správy náčelníka štábu 27. pešej divízie majora L. Riedla adresovaný 11. no-
vembra 1911 c. a k. generálnemu štábu vo Viedni s informáciami o dopravných zmat-

koch po ukončení periodických vojenských cvičení vyšších jednotiek rakúsko-uhorskej armády

91. [str. 170]

Veliteľstvo doplnovacieho okresu č. 71 v Trenčíne informuje listom zo dňa 16. novembra 1911 veliteľstvo 5. zboru v Bratislave o zmene bydliska poľného kuráta v zálohe Jozefa Tisa

92. [str. 172]

Úvodná pasáž a prvý bod dvojazyčnej zmluvy medzi vojenským erárom a obcou Limbach vo veci prenájmu pasienkov na účely vojenskej strelnice z novembra 1911

93. [str. 173]

Uhorské ministerstvo vnútra dáva súhlas na zvýšený odber strelného prachu pre obchodníka Sterna Lichtmanna v Galante, o čom informuje veliteľstvo 5. zboru listom zo dňa 14. decembra 1911

94. [str. 174]

Problémy s umiestnením ťažkých prístavných zariadení, ktoré bránia celkovému estetickému vzhľadu novostavby rakúsko-uhorského 5. armádneho zboru na dunajskom nábreží v Bratislave v hlásení tamojšieho mešťanostu zo dňa 29. marca 1912

95. [str. 176]

Hlavný župan Spišskej župy informuje 18. apríla 1912 ministra vnútra ohľadom kúpy pozemkov pre cestu k honvédskej elementárnej strelnici v Spišskej Novej Vsi

96. [str. 177]

Ministerstvo vojny vo Viedni pripomína prípisom zo dňa 8. júla 1912 všetkým veliteľstvám zborov relevantné podmienky účasti vojenských kapiel na slávnostných sprievodoch v civilnom sektore

97. [str. 179]

Uh. kráľ. minister školstva a náboženstva informuje 26. augusta 1912 ministra vnútra o tom, že nemá pripomienky voči ďalšiemu búraníu mestských hradieb v Levoči za účelom dislokácie guľometného oddielu rakúsko-uhorskej armády v tamojšej posádke

98. [str. 180]

Dokument mešťanostu Komárna z 21. októbra 1912 adresovaný ministrovi vnútra reflektujúci finančné problémy týkajúce sa rekonštrukcie strešnej konštrukcie tamojších husárskych kasární

99. [str. 182]

Opis nariadenia Ministerstva vojny vo Viedni, ktoré apeluje na zabránenie ilegálnej emigrácie mužov v brannom veku z Horného Uhorska do Haliče datovaný 25. novembra 1912

100. [str. 183]

Inštrukcie uhorského ministra vnútra ohľadom sledovania protištátnych hnutí v súvislosti s balkánskymi vojnami zo dňa 27. novembra 1912

101. [str. 184]

Ministerstvo vojny vo Viedni prípisom zo dňa 2. decembra 1912 upozorňuje bratislavský 5. zbor na nutnosť stráženia továrne Dynamit Nobel, pričom vyzdvihuje aj alternatívu účasti iných bezpečnostných zložiek na strážnej službe tohto objektu

102. [str. 186]

Rozširovanie českých tlačených materiálov „Válka“ interpretujúcich vojensko-politickú situáciu na Balkáne a vyzývajúcich k podpore balkánskych Slovanov, v obci Ružindol (okres Trnava) v hlásení trnavského hlavného slúžneho zo dňa 2. decembra 1912

103. [str. 187]

Cenová ponuka vojenských prikrývok od továrne Nándor Lirsch (Pinkafeld, Rakúsko) adresovaná veliteľstvu 5. zboru 31. augusta 1912

104. [str. 189]

Potvrdený výskyt kiahní pri eskadróne 5 husárskeho pluku 3 s posádkou vo Svätom Jure publikovaný v rozkaze veliteľstva 5. zboru č. 10 zo dňa 7. marca 1913

105. [str. 190]

Úvodný článok rozkazu 5. zboru číslo 18 zo dňa 18. apríla 1913 o presťahovaní sa veliteľstva uvedenej vyššej jednotky do novostavby na dunajskom nábreží

106. [str. 191]

Žiadosť slobodného kráľovského mesta Bratislava o odpustenie poplatkov za používanie vybavenia poskytnutého bratislavským zborovým veliteľstvom po veľkom požiari v Podhradí, datovaná 14. júna 1913

107. [str. 193]

Vojenský sklad zásob v Bratislave sa listom z 10. júla 1913 obracia na intendanciu 5. zboru v mieste a žiada o vyúčtovanie prenájmu poľnohospodárskych stavieb v majetku statkára Csákyho v bratislavskom Prievaze (uskladnenie sena a slamy)

108. [str. 195]

Dobové uznanie panovníka Františka Jozefa I. projektantovi paláca veliteľstva 5. zboru publikované v miestnej tlači 19. augusta 1913

109. [str. 196]

Príjmy slobodného kráľovského mesta Bratislava z nájmu vlastných vojenských objektov za rok 1912 s uvedením plánovaného rozpočtu na rok 1913

110. [str. 197]

Príjem z nájmu Vodných kasární v Bratislave stanovený v mesiaci august 1913 hlavným účtovníkom mesta (na dobu jedného roka)

111. [str. 198]

Zlé hygienické pomery v barakovom tábore v Trenčíne (nefunkčná kanalizácia) v opise hlásenia ministra honvédstva, ktoré bolo adresované trenčianskemu podžupanovi dňa 18. septembra 1913.

112. [str. 199]

Kapitola O nečistom živote publikovaná v informačnej brožúre Modlitby a poučenia pre uhorských kat. vojakov (1913)

113. [str. 203]

Žiadosť diplomovaného pilota A. Kvasza adresovaná mestskému policajnému kapitanátu v Trnave datovaná 1. mája 1914 a týkajúca sa vydania súhlasu na leteckú produkciu na miestnom vojenskom cvičisku

114. [str. 204]

Prešovská stavebná firma Szántó zasiela 24. júna 1914 rakúsko-uhorskej armáde účet za realizované stavebné práce na muničnom sklade v Prešove

115. [str. 205]

Hlásenie veliteľa 15. honvédskeho pešieho pluku o súbojoch za roky 1912 a 1913 s priloženými výkazmi datované 24. júna 1914 (publikovaná príloha za rok 1912)

116. [str. 207]

Tematicky obdobné hlásenie veliteľa bratislavského 13. honvédskeho pešieho pluku datované v rovnaký deň (24. júna 1914)

117. [str. 209]

Neoprávnené prisvojovanie si úrody čerešní vojskom počas nočného cvičenia v chotári obce Dúbravka pri Bratislave 18. júna 1914 v hlásení tamajšieho starostu (25. júna 1914)

118. [str. 211]

Poznatky z výcviku ženijného oddielu IV. honvédskej oblasti zameraného na cestné stavebníctvo a deštrukčné práce v Bratislavskom hrade z 3. júla 1914

119. [str. 214]

Predbežné odloženie výstavby kasární v Žiline v rozhodnutí IV. oblastného honvédskeho veliteľstva zo dňa 28. júla 1914

120. [str. 215]

Zmena účelu kasární práporu IV pešieho 65 spoločnej armády (adaptácia na vojenskú nemocnicu) a elektrifikácia miestností mužstva vo výťahu z dobovej zápisnice zasadania zastupiteľského orgánu mesta Banská Bystrica konaného dňa 22. augusta 1914

121. [str. 216]

Mestská rada v Trenčíne vydáva 19. septembra 1914 povolenie na zavedenie vnútorného vodovodu v budovách II, III a IV kasární spoločnej armády (Friedrichove kasárne) adaptovaných na vojenskú nemocnicu

122. [str. 217]

Zlý fyzický stav Vodných kasární v Bratislave po skončení prvej svetovej vojny v hlásení maďarského mostného práporu zo dňa 4. decembra 1918

123. [str. 218]

Výstavba a vnútorná dislokácia rakúsko-uhorského zborového veliteľstva v Košiciach v archívnych materiáloch československej vojenskej správy

Použitá a odporúčaná literatúra [str. 220]

Zoznam vybraných skratiek [str. 225]

Obrazová príloha [str. 227]

ÚVOD

Predkladaná edícia Prameňov k vojenským dejinám Slovenska III/5/2 tematicky zasahuje interakciu rakúsko-uhorskej armády a spoločnosti na našom území v rokoch 1867 – 1914. Všeobecne ide o fenomén, ktorému sa v slovenskej vojenskej historiografii do hĺbky venoval predovšetkým jej zakladateľ Vojtech Dangl, a to v osobitnej monografii¹ a vo viacerých odborných štúdiách.² Relevantné tematické trasy bádania témy s dôrazom na vzťah armády a mesta však vo svojej novátorsky prínosnej štúdii vytýčil aj ďalší významný slovenský historik Ľubomír Lipták.³

Abstrahovanie uvedenej odbornej literatúry malo následne vplyv na zaradenie konkrétnych dokumentov do tejto edície. Išlo teda o výber určitého typu a určitého množstva písomných prameňov o tých udalostiach a procesoch vojenských dejín Slovenska v rokoch 1867 – 1914, ktoré vo všeobecnosti sformovali vzťah armády a spoločnosti do modernej podoby.

Prezentované dokumenty tak reflektujú viaceré styčné body uvedenej interakcie. Jedným z nich bola napríklad výstavba kasární a ďalších vojenských objektov, čo súviselo so zavedením všeobecnej brannej povinnosti v roku 1868 a s naliehavou nutnosťou naplno prejsť na celoročné kasárenské ubytovanie vojska. Je pritom potrebné zdôrazniť, že o budovanie týchto stavieb nemal záujem len štát reprezentovaný vojenským erárom ale aj samotné mestá alebo obce. Medzi ďalšie kľúčové problémy, ktoré sa objavili v skúmaných dokumentoch, a teda aj v našej edícii, patrili napríklad vzťah ekonomiky mesta, resp. obce k armáde, význam posádky pre ich kultúrny a spoločenský život alebo použitie vojenskej asistencie na eliminovanie rôznorodo motivovaných hnutí v spoločnosti (politických, národnostných, náboženských atď).

Rozhodne zaujímavými sa ukázali aj dokumenty týkajúce sa zdravotných problémov a vojenského zdravotníctva vôbec, ďalej informácie o súbojoch s účasťou príslušníkov armády alebo materiály dokumentujúce pôsobenie vojenských hudobných orchestrov. Z kľúčových momentov možno ďalej spomenúť aj problém zbrojnej výroby, význam firiem poskytujúcich pre armádu rozličný tovar, resp. služby, otázku nástupu nových

- 1 Bližšie pozri: DANGL, V.: Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia. Bratislava : Veda, 2006. ISBN 978-80-224-0919-3. V uvedenej monografii pozri aj bibliografické odkazy na ďalšie práce tohto autora a iné pramene.
- 2 Z novších štúdií (zameraných na uvedenú interakciu) bližšie pozri napr.: DANGL, V.: Bratislava ako posádkové mesto (1867 – 1914). In: Vojenská história, roč. 17, 2013, č. 2, s. 6 – 31. ISSN 1335-3314. Tenže: Dôstojnícke súboje v Uhorsku (1850 – 1914). In: Vojenská história, roč. 16, 2012, č. 2, s. 9 – 38. ISSN 1335-3314. Tenže: Dôstojník, manželstvo a rodina v Uhorsku (1850 – 1914). In: Vojenská história, roč. 15, 2011, č. 1, s. 3 – 32. ISSN 1335-3314.
- 3 Bližšie pozri: LIPTÁK, Ľ. Armáda a mestská spoločnosť na Slovensku v medzivojnovom období (náčrt problematiky). In: Vojenská história, roč. 3, 1999, č. 3, s. 3 – 19. ISSN 1335-3314. Autor pri interpretácii tohto vzťahu zvýraznil a bližšie charakterizoval štyri navzájom súvisiace tematické okruhy: Výstavba kasární a urbanizmus; Armáda a spoločenský, resp. kultúrny život mesta; Armáda a ekonomika mesta; Pôsobenie posádky na politickú a národnostnú situáciu v meste.

technológií a zbraní v 20. storočí. Do zbierky však boli po zvážení zaradené aj niektoré správy iných orgánov brachiálnej moci (žandárstva a polície) vzťahujúce sa na armádu a okrajovo aj niektoré iné, dopĺňujúce materiály.

Vzhľadom na výlučne „slovenské súvislosti“ možno konštatovať, že slovenskú spoločnosť rakúsko-uhorská armáda zaujímala len do určitej miery, pričom povolanie vojenského profesionála (dôstojníka, ďalejšlužiaceho poddôstojníka alebo vojenského úradníka) sa netešilo jej priazni. Určené a dlhodobo nemenné „nastavenie“ rakúsko-uhorskej armády tak záujem slovenského národného hnutia v podstate zužovalo na reflexiu prezenčnej služby, používanie veliaceho, služobného, resp. plukovného jazyka v armáde alebo kritické hodnotenie výdavkov na armádu v období rastu militarizmu v posledných rokoch pred prvou svetovou vojnou. Príležitostne sa v slovenskej tlači objavili aj informácie o rôznych kaviarenských potýčkach a iných „aférach“, na ktorých sa podieľali vojenské osoby. Aj takéto materiály sa stali súčasťou našej zbierky prameňov.

Berúc do úvahy uvedené tematické limity edície nebolo možné zabrániť určitej asymetrii v počte dokumentov reflektujúcich jednotlivé hlavné problémy, ktoré sme v skratke vymenovali. Za dôležitý sme pritom pokladali moment regionálnej vyváženosti, a to pri určitej absencii archívnych materiálov bývalého veliteľstva 6. zboru rakúsko-uhorskej armády v Košiciach. Napokon, nemožno vynechať ani subjekt autora, ktorý siahol po uvedených dokumentoch, hoci iný historik by sa ad hoc zameral na úplne iné problémy.

Čo sa týka formy, sú v edícii zastúpené oficiálne dokumenty vojenskej i civilnej správy, listy vojakov, novinové články, pasáže z publikácií o, resp. pre armádu atď.

Vychádzajúc z periodizácie vytýčenej sériou publikácií Vojenské dejiny Slovenska pevne veríme, že výhľadovo budú spracované aj ďalšie edície dokumentov o skúmanom období; napríklad problematika základného legislatívneho rámca, vojenských predpisov, dislokácie alebo bojovej činnosti rakúsko-uhorskej armády (do vypuknutia prvej svetovej vojny).

V prekladoch dokumentov a iných materiálov uvádzame súčasné slovenské názvy lokalít, no v poznámkach formou horného indexu (x, y) upozorňujeme na názvy použité v ich origináloch.

Ďalšie poznámky zastúpené opäť horným indexom (a, b) sme využili pri hodnotení niektorých dokumentov z jazykového hľadiska.

Poznámky pod čiarou napokon prinášajú odkazy na literatúru, stručné biografické medailóny, vysvetlivky alebo doplnenia niektorých príčinných súvislostí atď.

Čo sa týka hranatých zátvoriek, upozorňujú na nasledovné momenty, resp. text významovo dopĺňajú:

[vlastnoručný podpis], [nečitateľný podpis] – informácie o podpise autora dokumentu;

[nečitateľné slovo v rozsahu X znakov] – nečitateľný text;

[menom, a] – dopĺňujúci tvar, resp. doplnená prípona. Použité vo viacerých prípadoch s cieľom zabrániť zmene priezviska pri skloňovaní;

[...] – informácia o tom, že text nasleduje za iným textom, alebo pokračuje ďalej. Zároveň informácia o vynechaní irelevantných údajov;

[?] – slová alebo informácie, ktoré sú významovo nejasné, alebo nedávajúce zmysel;

[!] – informácia mimoriadneho významu.

Na tomto mieste by sme sa chceli poďakovať viacerým vedeckým pracovníkom a kolegom, ktorí nám pri príprave edície vyšli v ústrety. Boli to najmä JUDr. Vladislav Birás, PhD., Mgr. Andrej Bolerázsky, PhDr. Vojtech Dangl, CSc.(†), PhDr. Andrea Gajdáčová, Mgr. Ivan Guba, Mgr. Viktor Gabáni, Mgr. Monika Fekiačová, doc. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD., Mgr. Jozef Meliš, PhD., Mgr. Marek Púčík, PhD., Mgr. Klaudia Wittig. Naša úprimná vďaka však patrí aj všetkým ďalším pracovníkom archívov, knižníc a múzeí, ktorí nám takisto pomohli akoukoľvek formou.

1 Článok regionálneho dopisovateľa slovenského periodika Pešťbudínske vedomosti (vydanie novín zo dňa 21. augusta 1866) vykresľujúci „bašovanie“ okupačnej pruskej armády v obci Veľké Leváre

Veľké Leváry.^a Povesti kolovavšie o duchu nepriateľského vojska sú pravdivé. O tom presvedčil som sa tu osobne. Tí[,] čo sa tešili príchodu Prušiakov[,] zklamali^a sa nesmierne. Povesti o ich skutkoch dochodivšie z Čiech a Moravy mnohí veriť nechceli odvolávajú sa na vzdelanosť nepriateľského národa, „ktorého najposlednejší člen je vraj tak vzdelaný, jako^a najvzdelanejší v národe našom“, ale skúsenosť poučila nás o inšom.

K nám prišiel nepriateľ 19. júlia.^b Prvý dôstojník^b privolával nám, aby sme tíšili ľud, aby zostal doma, že „súkromný majetok je svätý, že len najpotrebnejšie nutno bude dávať“. Ale hrozne zklamali^a nás tieto sľuby. Prvé, druhé uhospodenie^b prešlo ako prešlo po 10, 14, mužoch; pán farár mal 26 lebo 28. Už vtedy hľadali sviňskú^b masť, jestli im ľudia dobrovoľne nedali, tak brali sami, a jedli ju s chlebom v hroznej miere, pijúc k tomu kavovú^a vodu i po 2 mierach. Jedli všetko dohromady: sladké mlieko s kyslým, pivo s ole[j]om atď. Nie div potom, že zachvátení cholerou umierajú, a túto nemoc i nám tu zanechali. V susedstve už zúri veľmi.

Tretí deň prišla jazda i pechota requirovať^a a lúpiť. Prvý útok urobili do kat.[olíckej] fary. Zobrali vo fare všetkú sviňskú^b masť asi 48 hoľbí,^b všetko maslo asi 40 hoľbí, 6 okoví vína, čižmy, kávu, cukor, náradia zo striebra chinského,^{b4} chlieb, košele, ba i peniaze, i cirkevné pečiatky, perorizek⁵ atď. Išli i inám, a i tam podobne lúpili, čo ľudia neukryli pred nimi. V mlynoch zbožie ľudské zobrali; statok z paše v horach^a hnali, sypáreň panskú vyprázdnil, ba aj na roľách^b ovos zkosili.^a Z hrstí obilných na roľach porobili si budy, a tým všetko zkazili.^a Jednu asi šestinu roži,^b ktorá ostala po májových mrazoch, zničili úplne. Nebudeme mať roži na sľať,^a tým menej na chlieb.

Z Malaciek počuli sme, že chceli vyhnať z kláštora Otcov Františkánov, a tam nemocnicu založiť, ale na prosby p.[ána] quardiana⁶ odstúpili od toho, lež ranení sú v izbách a predchýžach^a [,] tuším[,] dosiaľ.^a

Hrozné to skúsenosti, nežiadam ich ani svojmu nepriateľovi; avšak poučily^a nás tieže^b skúsenosti, Bohdaj by sme im boli vyhli, o tej vzdelanosti pruskej.^a My zatatranici⁷ cítime už hrozne sladkosti tej kultúry; pochybujem žeby všetká slanina pešťanov^a a debrecíňčanov^a bola postačila k vykrmeniu týchto vzdelaných žráčov!

Daj Boh! aby sme sa čím skôr zotavili z hrozných nerestí a biedy, ktorú uvalila na nás invasia pruská!^a

^a Dobový pravopis, resp. pravopisná chyba.

^b Dobový, nárečový alebo prevzatý tvar.

Tlač

Pešťbudínske vedomosti, roč. 6, 1866, č. 67, s. 3.

4 Čínsky.

5 Zrejme ide o nástroj na orezávanie písacích pier (česky).

6 Gvardián. Predstavený kláštora františkánov, kapucínov alebo minoritov.

7 Záhoráci.

2 Mesto Skalica na zasadnutí svojej rady 18. januára 1867 berie na vedomie rozhodnutie krajinského vojenského veliteľstva v Budíne ohľadom budúceho prepustenia miestnej jezuitskej budovy na vojenské účely

[...]

Číslo 57. Prípís hlavného krajinského vojenského veliteľstva v Budíne,^x daný 11-ho januára tohto roku pod číslom 24, ohľadom budúceho prepustenia tunajšej bývalej jezuitskej budovy na vojenské účely – vzaté na vedomie.

[...]

^x Uvedené v zloženom tvare názvu inštitúcie vo forme budai. V zápisnici sú ďalšie názvy lokalít publikované v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len MV SR), Štátny archív (ďalej len ŠA) Trnava, pobočka Skalica, 1867ik évi tanácsülés jegyzőkönyv, fond (ďalej len f.) Magistrát Skalica, signatúra (ďalej len sign.) 68.

3 Uhorský kráľovský minister vnútra informuje prípisom zo dňa 6. júna 1867 relevantné orgány verejnej správy (v publikovanom dokumente mesto Banská Bystrica) o rozpustení mužstva, ktoré sa zúčastnilo na expedičnom ťažení dobrovoľníckeho zboru v Mexiku⁸

Od uhorského kráľovského ministra vnútra

971. R.

B. M.

Municípiu slobodného kráľovského
mesta Banská Bystrica *

V Banskej Bystrici

V dôsledku rozpustenia mexického cisárskeho dobrovoľníckeho zboru sa majú osoby navrátiťšieho sa mužstva uvedené v priloženom výkaze zdržiavať na území tejto župy /: oblasti, kraja, alebo slob. kráľ. mesta:/. Tento zoznam zasielam municípiu na vedomie a prípadne na zodpovedajúce vybavenie.

V Budíne 6-ho júna 1867.

József Szlávy

[cyklostylovaný podpis]

[priložený výkaz piatich mužov s osobnými údajmi⁹]

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Cyklostylovaná kópia rukopisu (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica 1850 – 1922, šk.145.

8 Bližšie pozri: KLINGER, W.: Für Kaiser Max nach Mexiko. Das österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/1867. München : GRIN Verlag, 2007. ISBN 978-3640141920.

9 V priloženom výkaze sú uvedené nasledovné vojenské osoby: Mistrick, Lehotzky, Franko, Zebezauer a Bartalsky.

4 Žiadosť starostu obce Studienka adresovaná hlavnému županovi do Bratislavy 22. júna 1868, ktorá sa týka vyúčtovania škôd spôsobených pruským vojskom a je spísaná v záhorskom nárečí

[rukopisné poznámky o administrovaní spisu]

Pred

Slawne Nadžupanstwo ^a

W

Prešpurku

Sprozba wnutri doložena

Franciša Wrabliz Predstaweneho

Richtára Obci

Haszprunskej w mene

celej Obci

[odtlačok okrúhlej pečate Bratislavskej župy a kolok v hodnote 25 grajciarov]

Slawne Nadžupanstwo

W

Prešporku.

Nížepodpisani Predstaweni Richtár Obci Haszprunskej sa opowazujem w mene celej Obci Slawnemu Nadžupanstwu moju s Prosbu predložiťi a sice:

Ešce w Roku 1866 teho 25ho Oktobra udala naša Obec Quiettantiu¹⁰ P. W.¹¹ bivalemu Služnemu Maceowichowi, kteru sme od Prajsu podpisanu dostali, straniwa Skod ktere wnašej obci Wojsko Prajske učinilo, na ktere Skodi naša Obec žádnu náhradu nedostala, tak jako druhe obci dostali, tak s přičini tej sa najhlubšej Pokore utíkame Slawnemu Nadžupanstwu bi tak milostiwe bilo a sa za našu Obec zaujalo, abi sme ukrátení nebili, ponewač sa biwali P. W. Služni Služni¹² na Slawnu Stolicu Prešporsku odwołáwa že on takowu od Prajzu podpisanu Quiettantiu odewzdal.

[Nečitateľné sloveso v rozsahu siedmich písmen] wtom silnem Úfanu moju najponiženejšiu s Prozbu w mene celej Obci predloženu wislechnuti

10 Potvrdenka o zaplacení.

11 Pán veľkomožný.

12 Názov úradu uvedený na konci a opäť aj na začiatku strany.

zostávajúc najponiženejší

Služebník

Francis Wrabliz

[vlastnoručný podpis]

Richtár Obci Haszprunka

[odtlačok okrúhlej pečate obce]

^a Vzhľadom na dobový charakter textu, jeho pravopisnú a nárečovú rovinu bolo upustené od podrobného jazykového rozboru.

Rukopis (atrament)

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislava I, Podžupan, škatuľa (ďalej len šk.) 5, sign. 2031.

5 List Pavla Országha (Hviezdoslava)¹³ učiteľovi Adolfovi Medzihradskému zo dňa 5. apríla 1870, v ktorom autor vyjadruje svoje obavy z možného opätovného odvodu a konania vojenskej prezenčnej služby

Dňa 5-ho Apri. 1870

Drahý p. Učiteľ

Vaše prvé, mne milé, riadky sa ešte skoro ani dobre nezohriali v skrýši mojej duše, – a už prítrelil druhý list Váš. Poznajúc písmo Vaše ľak ma prejal,^a – i myslel som hneďky^a na nejakú zlú novinu. A pravda je. Novina nedobrá, – hah[,]^a či bude už tejto preháňačke koniec?

V tom šťastnom domnení^a opustil som na Vianoce Oravu, že ozaj mňa už tam do istého času nebude treba, – a hľa, musím! – Veď na Vianoce mne každá tvár to veštila, že já^a už vytretý, a oslobodený; a predca^a klam! Ozaj, Conscriptia¹⁴[,] keď bola[,] Richter¹⁵ náš bez mojho^a mena prišiel domov, a potešil mojho^a otca: „Váš Pavol je nie už zapísaný[“], teda = vytretý; a predca^a klam a lož! – Nevie si to vyložiť, vysvetliť, ako môžu mňa vytretého zas znovu poznamenať medzi počet živých a aj za vojínov^a súcích?^a Teda mi to vysvetlia v Ružobrehu,¹⁶ a či v [Banskej] Bystrici?

Ach, uverte mi, taký tichý som bol v útrobe z ohľadu tohto vojenského nepokoja; a na raz – zase som len vojak,^a a vojak;^a nuž, keď som sa oklamal, veril bagateľom, ktoré znely:^a vytretýs'!^a A predca^a klam a lož! – Veď ale predca^a často – vraj – i dieťa udre^a na pravdu; aj ľud a jeho bagatele sú nie bez pravdy: nuž v tomto mojom ohľade bude tá pravda gnomická: ^a nevytretýs'! – ^a

Domov ma zvete? Nuž nedbám! Do Ružobrehu? Nuž i to možno! A čo povedia k tomuto moji domáci, ktorým to na srdci leží, aby ma doma na Veľkú noc neuzreli? Či im nebude milšie, abych tu stal pod merťuk,¹⁷ pod tú Golgatu Vojanstva^a a nehnul sa do Oravy? Možno. I Velkomožný^a p. Podžupan tak naridil^a[,] abych tuná odbavil revisije^a (hja, tuná niet za jiste nikoho, kdo^a zastane za dušu národu); a kebych^a ho bol počul a slúchnul,^a či by nebolo dobre bývalo?

Aspoň bych nebol sa v Orave zjavil.^a Lež zjavím^a sa zajiste na žiadosť Vašu a na žiadosť mojho^a dobrého dobrodinca pp. Služného Bullu a k tomu na rozkaz ass. comissije. Žiadosť a rozkaz. To milé, toto tvrdé; to milujúco, toto neuznanlivé – nuž teda ráčte ma len dočkať, príjdem.^a Kedy? Už sa len nedám huckať; ale príjdem, čím skôr. Dneská^a je Utorok, teda lebo na Štvrtok, lebo v Piatok, alebo v sobotu sa pohnem: v týchto troch

13 Pavol Országh Hviezdoslav (1849 – 1921), spisovateľ, právnik, reprezentant slovenského národného hnutia. Vojenskú službu neabsolvoval. Bližšie k jeho životu a dielu aj s odkazmi na ďalšiu literatúru pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). II. zväzok. E – J. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 449 – 451.

14 Súpis.

15 Richtár.

16 Ružomberok.

17 Merací nástroj, miera, meradlo (archaizmus).

dňoch zajiste. Nerád bych si mnoho zameškal; lež ak je horiaca potreba, nuž musím. „Stellungsliste“¹⁸ čože je to za zpráva[,]^a čo je to za pttanie? ^a To ma asnáď násilne chcú odtiaľto^a vykrušiť^a a jako jednu planétu s drabantmi¹⁹ (a či t) [fragment textu v okrúhlej zátvorke, zapísaný autorom, nebol dokončený] poslať? To je naskrze zle. Lež horším ho nechtiac urobiť, musíme ukloniť šiju, a pekne viesť sa dať na povrázku. Darmo je. Teda príjdem! V týchto hore menovaných troch dňoch. A tak som si umienil: reku, na Velkú^a noc slobodný čas pre maturitanta^a – že budem mať čas – bo takto deň po deň trápim sa s faganmi privátne – svoje pilovať a hla: „Človek mieni, Pán Bôh mení“. –

S týmto odpovedám i na Váš prvší ^a list, bo mi je príkro, a prináhlo.^a Vďaka Vám za túto opatrnosť a peč,²⁰ ktorou sa za mňa ujímate. Azdaj ^a budem môcť Vám to niekedy vynahradiť, azdaj Bôh^a požehná mi túto možnosť! Vďaka, najhlbšia mojho^a srdca vďaka Vám!

Majte sa dobre s Vašou čeliadkou! –

Pozdravujúc Vás a dobrodinca mojho^a pp. Bullu a všetkých priateľov^a ostávam

Vás Pavol

[vlastnoručný podpis]

Túto povesť vedia moji rodičia?

Odpuste^a mi, že tak hrúzne, ^a špatne odpovedám a píšem.

^a Dobový alebo nárečový výraz zapísaný individuálnym autorským štýlom.

Rukopis (atrament)

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice Martin (ďalej len LA SNK Martin), sign. 70 D 7.

18 Odvodový zoznam.

19 Ozbrojenec.

20 Starostlivosť.

6 *Žiadosť hlavného župana Liptovskej župy adresovaná ministerstvu honvédstva o poskytnutie vojenskej asistencie pešieho pluku 67 na potlačenie nepokojov medzi cudzím robotníctvom v Hybiach datovaná 14. marca 1871*

Rok 1871

Evidenčné číslo **28**

Hlavný župan Liptovskej * župy

Kmeňové číslo.....

Predmet

Ministerstvu honvédstva!

Dovoľujem si úctivo upraviť môj návrh daný pod č.[íslo] 28 z 9-ho tohto mesiacu. Vzhľadom na otázku výdavkov nie je namieste, aby došlo k nastávajúcemu presunu jednej honvédskej roty do poľného mestečka Hybe, v ktorom treba udržať verejnú bezpečnosť. Tá je [tam] ohrozovaná cudzími železničnými robotníkmi. Bolo by preto potrebné [za danej situácie] do spomínaného mesta čím skôr vyslať niektorú rotu riadneho vojska [prečiarknuté rukou, atramentom] pluku menom Schmerling²¹ dislokovánú v župách Spiš alebo Šariš. –

Dané 14ho marca 1871 v [Liptovskom] Sv.[ätom] Mikuláši.

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Liptovská župa II, Hlavný župan, sign. 28/1871.

21 Ide o peší pluk 67, ktorý je v texte pomenovaný podľa tzv. majiteľa (nie veliteľa). K dejinám tejto vojenskej jednotky do roku 1910 bližšie pozri: PFEFFER, R.: Geschichte des k. u. k. Infanterieregiments Freiherr Kray Nr. 67, 1. 1860 bis 1910. Wien : Im Selbstverlage des Regiments, 1912.

7 Tlačená pozvánka na slávnosť posvätenia zástavy 53. zvolensko-turčianskeho honvédskeho práporu, ktorá sa konala v Banskej Bystrici 2. júna 1872

PROGRAM

SLÁVNOSTI POSVÄTENIA ZÁSTAVY

53-ho zvolensko-turčianskeho *uh. k. honvédskeho práporu

konaného

v slob. kráľ. meste Banská Bystrica

2-HO JÚNA 1872

► **Ohľadom zabezpečenia pripraveného bývania nech sa cudzí hostia ráčia dopytom obrátiť na úrad banskobystrického mestského kapitána.**

1. Príchod matky zástavy prebehne 1-ho júna popoludní o ½ 6 hodine: k tomu sú pozvaní všetci tí, ktorí disponujú záprahmi, aby sa zhromaždili do 5. hodiny pred bytom pána [baróna, menom] Károly Radvánszky – a nech sú súčasťou sprievodu matky zástavy.
2. Zmiešané posolstvo, určené k prijatiu matky zástavy, vyjde po Kremničku, kde ju pán podžupan Grünwald²² slávnostne privíta.
3. Pri príležitosti príchodu budú na mestskom trhu koncertovať dve kapely.
4. Po príchode matky zástavy sa u nej hlásia členovia organizačnej komisie.
5. O 8. hodine bude pred bytom biskupa večerná hudba, ktorá bude zakončená slávnostnou večierkou.
6. O 5. hodine ráno 2. júna za zvukov húfnic budíček s hudbou.
7. O 9. hodine budú v sprievode honvédskeho dôstojníkov v, na tento účel pripravených, záprahoch k matke zástavy privezené a jej predstavené dámy – družičky. Tie sa do stanoveného odchodu do kostola budú zdržiavať pri nej.
8. Udržiavanie poriadku bude zabezpečovať 30 dobrovoľníkov z radov banskobystrických pánov.
Budú vydané pokyny, podľa ktorých bude vstup do kostola predbežne povolený len tým, ktorí majú oficiálne vstupenky – ostatným bude vstup umožnený len neskôr do zostávajúceho priestoru.
Prvých 5 lavíc na pravej strane bude vyčlenených pre reprezentantov Zvolenskej, Turčianskej a Tekovskej župy, pričom 5 lavíc na ľavej strane je určených ako miesta pre slob. kráľ. mestá a pre zástupcov spoločnej armády; vzdialenejšie lavice a miesta na chóre boli určené pre dámy.
9. O ½ 9 vypochoďuje honvédska rota prevelená pri príležitosti slávnosti a v tichosti bude stáť pred kostolom.
Zástava pritom bude prinesená čatou pod velením jedného dôstojníka a zložená na stôl pred hlavný oltár.
10. Dôstojníci, ktorí nebudú pochodovať s jednotkou, sa o ½ 10. hodine zhromaždia

22 Béla Grünwald (1839 – 1891), politik, publicista, župný hodnostár, hlavný ideológ pomáďarčenia Slovákov v období dualizmu. Bližšie k jeho životu pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). II. zväzok. E – J. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 238 – 239.

- pri oblastnom veliteľovi a odtiaľ sa vydajú k matke zástavy.
11. O 10. hodine pochod do kostola.
Dámy – družičky ako do kostola, tak aj z neho, sa nechávajú sprevádzať dôstojníkmi: nech sa preto aj vždy zdržiavajú v ich blízkosti.
Dôstojníci náležiaci k jednotke sa radia do jedného radu naľavo od hlavného oltára.
Pre matku zástavy bude pred hlavným oltárom postavené kolenné kľáčadlo, od ktorého napravo i naľavo zaujmú miesta dámy – družičky.
 12. Svätú omšu započne jeho Excelencia biskup. Po jej ukončení sa začne obrad posvätenia zástavy, na čo jedna z dám – družičiek pripne k zástave stuhu.
Po posvätení bude mať jeho Excelencia biskup cirkevný prejav v maďarskom jazyku.
 13. Už posvätená zástava bude v sprievode kňazstva, matky zástavy, dám – družičiek a zhromaždených hostí vynesená do čela nastúpenej jednotky.
 14. Biskup augsburského vyznania a po ňom rabín učinia reč k jednotke: po položení zástavy na stôl vyložený pred kostolom sa začne pribíjanie klincov, do čoho kapela c. a k. 60. pešieho pluku zahrá hudobné číslo.
 15. [číslo 15 neuvedené, text z neznámych príčin pokračuje pri čísle 16]
 16. Zástavu odovzdá oblastný veliteľ veliteľovi práporu, ktorý bude mať k jednotke reč.
 17. Prísaha nastúpenej jednotky.
 18. Slávnostný pochod a návrat jednotky domov.
 19. Po návrate matka zástavy o pol hodinu neskôr navštívi jednotku v dennom odeve, a to alebo nastúpenú na vyčlenenom mieste cvičiska, alebo – za daždivého počasia – zostanuvšiu v kasárenskej miestnosti.
 20. O 1. hodine prehliadka zhromaždeného mužstva matkou zástavy a hosťami, kde bude účinkovať hudba Tóni[ho] Lajos[a].
 21. O 2. hodine slávnostný obed vo veľkej sieni sporiteľne. Páni a dámy, ktorí by sa hostiny chceli zúčastniť, budú pozvaní na základe vydaného podpisového hárku. Tí ale, ktorí majú oficiálne lístky, nech sa zaregistrujú osobne na kapitanáte mesta Banská Bystrica, čo bude voľne dostupné do 26. mája, aby boli v tomto smere podniknuté patričné opatrenia.
 22. O 9. hodine večer tanečná zábava. Vydané pozvánky platia aj na tanečnú zábavu. Účinkujú dve kapely.
 23. Tie dámy, ktoré majú oprávnenie na vstup do kostola, môžu vstupné lístky dostať na kapitanáte mesta Banská Bystrica, na ktorý nech sa ráčia obrátiť.

* Miestne názvy uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica 1850 – 1922, šk. 167.

8 *Podžupan Hontianskej župy oznamuje 22. októbra 1872 veliteľstvu 14. pešej divízie a vojenskému veliteľstvu v Bratislave (veliteľstvo so zdvojenou kompetenciou) negatívne stanovisko k možnosti dislokovania jazdeckej jednotky v uvedenom regióne, pričom zároveň informuje o dodatočnom rokovaní župného výboru v uvedenej veci*

Č. 3400

Od podžupana Hontianskej župy^x

m. k.

Veliteľstvu 14. pešej divízie a

Vojenskému veliteľstvu

V Bratislave

V zmysle cteného prípisu daného pod č. 340 20-ho min.[ulého] mesiaca vo veci umiestnenia jazdného vojska v stálych ubytovacích priestoroch, ktoré sa má uskutočniť podľa návrhu a po zohľadnení všetkých záujmov stojacich v prvom rade podstaty veci, bolo predbežne rozhodnuté, pričom primerane Vášmu prianiu nemôžem meškať s odpoveďou.

Čo sa týka polohy a miestnych pomerov Hontianskej župy, umiestnenie jazdného vojska vo väčšej miere nie je vhodné, pričom berúc do úvahy vojenské hľadisko, trpí [župa] nedostatkom priestoru a roviny [nečitateľné slovo v rozsahu jedenástich písmen] potrebnej na výcvik jazdného vojska. Preto aj sa na území našej župy len celkom výnimočne, a aj v takom prípade iba na krátke časové úseky, deje umiestňovanie jazdného vojska.

Napriek tomuto všetkému bude municípium Hontianskej župy vždy pripravené zúčastniť sa tých rokovaní, pri príležitosti ktorých sa poukáže jednak na moment výcviku vojska a jeho dobrého ubytovania; a jednak na záležitosť, podľa možnosti rovnomerného, rozloženia spoločných tiarch. Súčasne sa [municípium] bude primerane k miestnym okolnostiam a pomerom, ale čestne, spolupodieľať na dosiahnutí vytýčeného cieľa, a tým bude plniť svoju vlasteneckú povinnosť.

Podľa 1. odseku § 58 zák.[onného] čl.[ánku] 42 [z roku] 1870 podžupan zariaďuje záležitosti vojenského ubytovania. Keďže však v tomto ohľade je úmyslom, vzhľadom na budúcnosť, stanovenie riadneho projektu pripraveného na základe vopred načrtnutých prvkov, považoval som v tomto smere za potrebné vyčkať na ďalšie rozhodnutie župného výboru. O rozhodnutí nášho valného zhromaždenia, ktoré sa bude konať nasledujúceho mesiaca 11-ho, budem bezodkladne informovať.

V Šahách 22. októbra 1872

István Majláth

[vlastnoručný podpis]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v hlásení uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

Vojenský historický archív Bratislava (ďalej len VHA Bratislava), f. Militärkommando Bratislava (ďalej len MK Bratislava), šk. 5.

9 Zápis z rokovania župného výboru Trenčianskej župy (5. novembra 1873) ohľadom poskytovania koní pre armádu a chovu koní všeobecne realizovaný v slovenskom jazyku hlavným notárom Jánom Nemákom

Prieklad.^a

Z valného shromáždenia stoličného výboru od dna 5. novembra 1873.

Č. 259

4801 v 4359.

Nari[a]denie ministerstva krajinskej obrany. – s ktorým hodnoverny odpis zákona, strany zaokritja potreby koní pre pohybujúce sa vojsko a krajinských obrancov 1873 : XX článkom vyneseneho odosiela, a stom upovedomuje, že cieľom uskutočnenia tohoto zákona potrebna upravi sa neskorej vydajú – na vedomie beruc, sa do pojednania vzalo nariadenie král: ministerstva orby a kupectva od dňa 9° [.] maja [1]873 č: 7209. podobne aj návrh stáleho poverenictva vtomto ohláde predložený.

V tomto posledniem nariadeni totižto zvláštne zavazie na to sa klade[,] že nadrečeny zákon obz[v]láštne ktomu smeruje, aby sa do = a vychovávanie koni vo vlasti našej vyšvihnuo nakoľko v ňom obsahuje sa aj to ustrojenie, aby sa k dochovavaniu potrebného počtu koňi dľa pravích, cieľu primerane upotrebena hmotna sila, od vyvlastnenia oslobodela, a preto v § a 8 m objasňuje aj tie podmienky [,] pri ktorých jednotlivé vzory koňov pri vojanskej povinnosti vymienku tvoria. Dľa týchto podmienok su vajčiáci²³ jednotlivcov aneb obcí, ktorej dľa usudku dotýčnych poverenictva, ku pravému zámeru dochovania koní za spôsobilých uznati budu – tak aj všetky tie roboti ktoré skrz dosvedčených vajčiakov sa nahonovali a taketo nahonovania aj svedectvom vykázat môžu, odkladu sriádel, vo valném shromaždení udán tak[,] aby do každého okresu jeden predseda a aspon 4. udania pripadli rozdeľel, a o tomto okresné /: meské:/ vrchnosti upovedomel. – veľmi prirodzene je[,] že ulohou okresných poverenictví byt ma [,] aby na počiatku tohoto punkta zmienené pokračovanie – kade nahle sa oznam v punkte 2^{ém} predpísaný učinel, a tento skrz okresnú /: mesku:/ vrchnost predsedovy okresného poverenictva v známost uviedel, – tak aj každoročne uridené preskumania možno najrychlejšej vykonali; tymto cieľom tehdy upravuju sa okresny služnovci a Žilinsky mesky úrad aby oznami predsedovy okr[esu]: poverenictva – vedľa obastranného usrozumenia bez odkladu vznamost uvažali. –

4e s takimto svedectvom opatrený plienny vajčiak dľa §^u 8° nadzmieneného zákona nie len sam vyvlastnený byt nemože ale vyvlastniť nemožno ani tie koboly,²⁴ ktore skrz nich ku prípadnému vyvlastňovaniu v najbližej padajúcom čase – odhonuvane /: zurodnené :/²⁵ boli, a ktorých odhonovanie dotýčným svedectvom vykázat sa môže. – Majiteli dľa punktu 3^{ého} za súcich uznaných vajčiakov su povinni dľa vzorky pod .///. svedectva držať a takove majitelovy koboly doručiť poznačiac do neho den každého odhonovania.

Nasledkom toho nariadeno služnovcov a urad mesta Žiliny ta[k] upraviť [,] aby dľa

23 Nárečový názov pre žrebca.

24 Nárečový názov pre kobyly.

25 Oplodnené.

upravi v punkte 3^{tém} obsadenej, každého majiteľa[,] ktorý svedectvom súčnosti opatreného vajčiaka [nečitateľné slovo v rozsahu troch písmen] s potrebnou zásobou dotýčnych svedectvy /: pod III:/ zaopatrel a z počtu takýchto svedectví tak ako aj majiteľov jeich zápis viedli; upozorniť nádobro aj majiteľov vajčiakov[,] aby [dve prečiarknuté slová] odhonovaným kobolám patrične svedectvo vydali, a majiteľov kobôl; aby takéto svedectva od tamtých požadovať nezameškali. – Svedectvo odhonovania jestli je vajčiak vlastnosťou jednotlivca: má sa skrz tohoto (jeho uradníka aneb námestníka, – jestli je ale vlastnosťou obci tehdy skrz rychtára aneb jeho namestníka a jedného sprisahaneho úradného[]) podpisat; v prvém páde jednotlivy jeho majitel (jeho uradník aneb plnomocník svoju pečad) v druhem páde obecna pečad na svedectvo[,] aby bolo hodnoverné, přibít. –

5. Vtom páde jestliby povereníctvo o spôsobilosti vajčiaka majiteľa aneb obce, záporný usudok vynieslo, môže sa vyššie preskúmanie takého vajčiaka u král.[ovského] ministerstva orby a kupectva žiadať[,] v ktorom páde toto svoje medzitka ku novému preskúmaniu vyšle, a o sucosti takého vajčiaka svoj výrok strankam oznami.

Toto má sa v tejto dôležitej záležitosti predne uskutočňovať; a nádeja, že dochovanie koňi[,] ktoré zvláštne v našej stolici nadmieru upadlo – následkom nariadenie nadzmeneného zákona, zanedlho znovu rozkvitať bude. – Jest tehdy vzaujme ta povinnosť nielen jednotlivcov, ale aj medzitek stoličných a povereníctví, všetko možné podújať, aby sa v dôležitej tejto vrstve hospodárstva [prečiarknuté nečitateľné slovo v rozsahu ôsmich písmen] pomedzi ostrosťou zákona a naopak pomedzi vnóm obsadenú vznešenou mišlienkou žiadane vyrovnanie docielilo.

Jak XX. článok zákona roku 1873. tak aj toto ustanovenie a ktomu pripojené prílohy vslovenskej reči preložené majú sa jak všetkým okresným a obecným vrchnostiam cieľom vziatia vznámost potažne prísneho nasledovania, tak aj cieľom pilného poučenia obecnstva, v potrebnej zásobe vytlačené doposlať, a o tomto aj stoličný hospodársky spolek cestou stoličného podžupana a konečne aj vysoke kr.[áľovské] ministerstvo priemyslu a kupectva, s poťahom na zvid spomenuté nariadenie – skrz predlohu – upovedomiť. –

Vydal Ján Nemák m/p²⁶ hlavný notár.

^a Vzhľadom na charakter a rozsah textu bolo upustené od jeho podrobnej jazykovej analýzy.

Rukopis (atrament)

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Trenčianska župa, Podžupan, šk. 5.

²⁶ Vlastnou rukou.

10 *Sprievodný list riadiacej komisie 51. honvédskeho práporu obsahujúci výhrady k prevzatým honvédskym kasárňam v Jelšave datovaný 3. novembra 1873*

Riadiaca komisia Uh. kráľ. 51. honvédskeho práporu

[odtlačok pečate]

č. 854

kb.

Prevzal som v Jelšave * 3. nov. 1873

Dočasný veliteľ práporu

stotník Babóthy

Uh. kráľ. gemerský 51. honvédskeho prápor

č. 854

kb.

Veliteľstvu kráľovskej honvédskej oblasti číslo IV.

v Bratislave

Dané v Jelšave 5-ho novembra 1873

Okrem hlásenia sa súčasne predkladá pôvodná zápisnica týkajúca sa prevzatia kasární postavených za účelom umiestnenia honvédstva mestom Jelšava, spolu s kópiou základného náčrtu budovy a pozemku s tým, že:

1. kvôli akútnej vlhkosti nie je možné prevziať priestor, určený mestom ako miestnosť skladu.
2. studňa nachádzajúca sa na kasárenskom dvore kvôli nedostatku a zlej vode vôbec nezodpovedá účelu. Mužstvo je tým pádom nútené pitnú vodu a vodu na varenie nosiť zo vzdialenej studne v meste. Prekopanie studne do hĺbky a jej vyčistenie sa javí nutným.
3. je potrebné konečne vybudovať chýbajúce 2 miestnosti na uloženie palivového dreva pre dve systematizované miesta štábných rotmajstrov pri prápore.
4. zariadenie kasární, vyznačené mestom v zápisnici, nebolo nateraz mestom formou inventára odovzdané, a teda nebolo ani práporom prevzaté. Bude to uskutočnené osobitnou inventarizáciou.

Dočasný veliteľ práporu

stot. Babóthy

[vlastnoručný podpis]

[poznámky o administrovaní spisu na nadriadenom veliteľstve]

[pripojená zápisnica, plán budovy a ďalšie dokumenty spisu]

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

Vojenský historický archív Bratislava (ďalej len VHA Bratislava), f. IV. Honvéd kerületi parancsnokág (ďalej len IV. HKP), šk. 403.

11 *Nariadenie ministra honvédstva zo dňa 12. augusta 1874 ohľadom vojenských členov komisií na zisťovanie ubytovacích pomerov vojska*

Od uh. kráľ. ministerstva honvédstva

Číslo 33057

IV.

Obecenstvu Trenčianskej župy ^x

V súvislosti s mojím nariadením, daným pod číslom 28047 11. júla tohto roku, [ďalej] v zmysle spisu s odpoveďou tunajšieho hlavného vojenského veliteľstva, daného pod číslom 6791/Hadbizt.²⁷ 27. júla tohto roku, oznamujem adresátovi, že v miestnych zmiešaných komisiách stanovených za účelom taktného zisťovania nájomných pomerov v tých staničných²⁸ miestach, z ktorých bolo vojsko odvelené za účelom cvičení, sa vojenski členovia komisie môžu na týchto zisťovacích prácach zúčastniť len po skončení manévrov, teda koncom septembra. Je tomu tak preto, že predtým treba obsadiť novo určené zimné ubikácie.

Keďže teda z takýchto staničných miest nie je možné práce v mesiaci august realizovať a [ich výkazy] predložiť v stanovenej lehote, – očakávam nech sú tieto predložené najneskôr do 20. októbra tohto roku.

Dané v Budapešti 12-ho augusta roku 1874-ho.

Za ministra:

[nečitateľný podpis]

štátny tajomník

^xGeografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Žilina s pracoviskom v Bytči, f. Trenčianska župa, Podžupan, šk. 5.

²⁷ Skratka pre intendanta, resp. intendanciu.

²⁸ Posádkový.

12 *Správa mešťanostu Levoče zo dňa 17. septembra 1875 o nočnom požiari v meste, ktorý ohrozoval aj tamojšie mestské kasárne*

Od mešťanostu slob. kráľ. mesta Levoče *

Číslo 180

eln.

Urodzenému

mestskému [?] hlavnému županovi, pánovi grófovi [menom] Albín Csáky!

V Bijacovciach

Považujem za svoju povinnosť dať na Vaše vedomie to, že dnešného dňa, asi o druhej hodine po polnoci vypukol naproti veľkým kasárňam v Dlhej ulici požiar. Obeťou plameňov sa stali tri menšie domy. Mestské kasárne sa viackrát chytili od ohňa, vždy sa ho ale podarilo uhasiť. Za zachovanie kasární, a tým za zabránenie ďalším nedozerým škodám, možno ponajviac ďakovať obetavej odhodlanosti nášho spoločného staviteľa [menom] Antal Müller. Úradné opatrenia zamerané na odhalenie príčin požiaru sú v behu.

Dané v Levoči 17. septembra 1875.

Vždy úctivý služobník

Tvojej Urodzenosti.

[nečitateľný podpis]

mešťanosta

* Názov mesta je v hlásení uvádzaný v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA v Prešove, pracovisko Spišský archív v Levoči, f. Spišská župa, šk. 32, sign. 393/1875.

13 *Žiadosť Jána Bakitsa zo Skalice datovaná 12. decembra 1875 spísaná v nárečí a určená tamojšej mestskej rade, aby jeho syn mohol vojenský odvod absolvovať v mieste štúdií (Levoča)*

Slavní Magistrat^a

S poniženosťou nižej podpísani opovažujem sa Slavní Magistrát ponížeňe prosit, bi muj Sin Antal Bakits, který navcsil v Levocsy v Gymnásium v Sedmej školy sa nacháza tám na Míste, assentirovani bit mohel.

v Skalici dňa 12ho Decembra 1875.

Bakits Ján.

[vlastnoručný podpis]

^a Žiadosť bola napísaná v skalickom nárečí a zodpovedá individuálnym ortografickým schopnostiam žiadateľa (bez znalosti kodifikovaného jazyka). Vzhľadom na povahu dokumentu bolo preto upustené od jeho podrobného jazykového hodnotenia.

Rukopis (atrament)

MV SR, ŠA Trnava, pobočka Skalica, f. Magistrát Skalica, šk. Militária, 1871 – 1888, 1915.

14 Ponuka IV. honvédskeho oblastného veliteľstva ohľadom využitia kúpeľov Sliač pre aktívnych dôstojníkov v roku 1876

Uh. kráľ. IV. honvédske oblastné veliteľstvo

Číslo 338

eln.

Bratislava * 25. mája 1876

Podľa nariadenia uh. kráľ. ministerstva honvédstva daného 17-ho tohto mesiaca pod číslom 1887/eln. univerzitný profesor Dr. Manó Hasenfeld, ordinujúci lekár a riaditeľ kúpeľov Sliač, ponúkol na kúpeľnú sezónu 1876 4 chorľavým honvédskeým dôstojníkom 4 voľné miesta za účelom využívania sliačskych liečivých prameňov. V prvej fáze sezóny, teda od 15. mája do konca júna, nech [kúpele] využijú dvaja dôstojníci a od 1. augusta do polovice septembra opäť dvaja dôstojníci.

Dôstojníci formou pocty dostanú zdarma ubytovanie a kúpanie ako aj bezplatné ošetrovanie od spomenutého doktora. Okrem toho sú oslobodení od liečebných a hudobných poplatkov.

O tomto nech je honvédskeý dôstojníckeý zbor stojaci v aktívnej službe pod [Vaším] veliteľstvom upovedomený s tým dodatkom, že tí, ktorí si želajú využiť tieto kúpele, nech si služobnou cestou podajú k ministrovi honvédstva žiadosti opatrené lekárskeým osvedčením.

gen. [nečitateľný podpis]

[poznámky o administrovaní spisu]

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, IV. HKP, šk. 12.

15 *Veliteľstvo doplnovacieho okresu pešieho pluku 26 informuje 23. novembra 1876 mestskú radu v Kremnici o opatreniach v prípade mobilizácie (povolávanie záložníkov a osôb na trvalej dovolenke)*

E. B. No: 3386

[odtlačok pečate; číslo spisu dopísané rukou, atramentom]

VELITEĽSTVO DOPLŇOVACIEHO OKRESU

C. A K. PEŠ. PLUKU 26

[odtlačok pečate doplnovacieho okresu pluku v nemeckom jazyku]

Rade slob. kráľ. hlavného banského mesta

V Kremnici ^x

Ostrihom 23. novembra 1876

Mám tú česť dať Vám na vedomie, aby boli v páde mobilizácie armády vojaci na trvalej dovolenke a záložníci povolaní do aktívnej služby nasledovne, a síce:

Zo stavu 29. práporu poľných strelcov²⁹ do Banskej Bystrice;

Zo stavu 9. husárskeho pluku do Komárna, príslušníkov ďalších husárskych plukov ale do Ostrihomu;

Zo stavu 3. poľného delostreleckého pluku do Komárna, príslušníkov ďalších delostreleckých plukov ale do Ostrihomu;

Zo stavu 1. práporu pevnostného delostrelectva do Budapešti, zo stavu 5. práporu pevnostného delostrelectva do Komárna, ďalších pevnostných delostrelcov ale do Ostrihomu;

Zo stavu 4. práporu 2. ženijného pluku do Budapešti, alebo, ak by spolu s príslušníkmi ďalších práporov náležali bližšie, tak do Ostrihomu;

Zo stavu 1. práporu pionierskeho pluku do Bratislavy, alebo, ak by spolu s príslušníkmi ďalších práporov náležali bližšie, tak do Ostrihomu;

Zo stavu 18. zdravotníckeho oddielu do Komárna, [vojenské osoby] patriace k 17. zdravotníckemu oddielu do Budapešti, alebo, ak by spolu s príslušníkmi ďalších oddielov náležali bližšie, tak do Ostrihomu;

29 K dejinám tejto vojenskej jednotky do roku 1911 bližšie pozri: Kurze Geschichte des. k. u. k. Fedjäger-Bataillons Nr. 29. Görz : Buchdruckerei Giov. Paternolli, 1911.

Zo stavu odevného skladu v Budíne do Budapešti, ďalších odevných skladov ale do Ostrihomu;

Zo stavu budapeštianskeho vojenského proviantného skladu do Budapešti, alebo, ak by spolu s príslušníkmi ďalších skladov náležali bližšie, tak do Ostrihomu;

Zo stavu vojenského loďstva do Ostrihomu. Ráčte toto zobrať na vedomie s tým cieľom, aby ste v páde nutnosti mohli dať vyplniť tlačivo „Vyhláška“, ktoré máte k dispozícii.

[nečitateľný podpis a hodnosť]

*Názvy miest sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, pracovisko Archív v Kremnici, f. Magistrát mesta Kremnica, rok 1876, šk. V – 1/27.

16 *Ministerstvo honvédstva rozhodnutím z 23. júna 1878 zamieta ďalšie poskytnutie finančných kompenzácií pre obec Dúbravka pri Bratislave za vojnové škody, ktoré táto obec utrpela ešte počas prusko-rakúskej vojny v roku 1866³⁰*

UHORSKÝ KRÁĽOVSKÝ

MINISTER VLASTIBRANY

[vodoznak ministerstva s erbom]

číslo 23 639

IV

Municípiu Bratislavskej župy *

V súvislosti s nariadením daným pod číslom 40850 12-ho októbra minulého roku ešte údajne nebola obyvateľom obce Dúbravka pokrytá časť ich vojnových škôd, ktoré [títo] utrpeli v roku 1866. V otázke pokrytia tejto čiastky mi došlo podanie Výsosti bez najvyššej signatúry. Vzhľadom na jeho doručenie a informovanie zainteresovaných, obecnstvu župy zasielam, že požiadavku obyvateľov tejto obce na finančné urovnanie vojnových škôd z roku 1866 11 075 zl.[atých], 50 g.[rajciarov], adresované Bratislavskému župnému výboru, nebolo možné brať do úvahy. Udialo sa tak v zmysle rozhodnutia pojednávania tohto výboru, podľa paragrafu 1, bod 3.

Navyše, Jeho Cis.[árska] a kráľovská apoštolská Výsosť v dôsledku svojho najvyššieho rozhodnutia daného 17-ho októbra roku 1867, o čom bolo municípium župy informované tunajším nariadením pod číslom 16734 z 26-ho októbra toho istého roku, poskytla pre poškodených obyvateľov spomínanej obce podporu tritisícpäťsto zlatých. K pokrytiu týchto ich škôd pritom došlo len z mimoriadnej milosti. Neopodstatnenú žiadosť vo veci dodatočného poskytnutia výdavkov na údajný zostávajúci obnos nie je možné brať do úvahy, a teda ani splniť.

Municípiu župy súčasne ukladám, že keďže v priloženej žiadosti sa konštatuje to, že na ich [obce Dúbravka] trikrát predložené žiadosti doposiaľ odpovede nedostali, nech je učinené, aby bolo obyvateľstvo dotýčnej obce o obsahu tohto nariadenia informované. Nech je zároveň o tom [o informovaní obyvateľstva] podané hlásenie.

V Budapešti 22-ho júna 1878.

³⁰ Bližšie pozri aj dokument č. 117.

Z poverenia ministra:

[nečitateľný podpis]

ministerský radca

[spis obsahuje viaceré prílohy]

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis na oficiálnom tlačive (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislava I, Podžupan, šk. 34, sign. 27 i.

17 *Zo zápisníka jednoročného dobrovoľníka pešieho pluku 72³¹ Svetozára Hurbana³² z roku 1878 (vybrané pasáže týkajúce sa aktívnej vojenskej služby počas okupácie Bosny a Hercegoviny)³³*

[...]

Odchod z Požuňa³⁴

29/ 6 1878

Scény pri marši na stanicu

[...]

Z Viedni o 12 tej vo volských vozňoch.

Wiener Neustadt

5 ½ hodín

Glognitz³⁵ 8 hodín

2 hodiny čakať.

[...]

30/ 6 [1878]

Od Peggau dlho po pravom brehu Mur (regulovaná)

Gratz³⁶ 30/ 6 menáž

Abf.[ahrt] ½ 12 Mittag

Pragerhof³⁷

Pöltzschach³⁸

31 K dejinám pešieho pluku 72 do roku 1904 bližšie pozri: Geschichte des Inf. – Rgts. No. 72. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1904.

32 Svetozár Hurban-Vajanský (1847 – 1916), spisovateľ, politik, publicista. Bližšie k jeho vojenskej službe pozri: CHORVÁT, P.: Inter arma... Spisovatelia a výtvarníci vo vojenských dejinách Slovenska v rokoch 1848 – 1948. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2019, s. 32 – 38. ISBN 978-80-89523-58-0.

33 Bližšie pozri aj dokument č. 18.

34 Bratislava.

35 Správne Glognitz.

36 Graz.

37 V súčasnosti Pragersko v Slovinsku.

38 V súčasnosti Poljčane v Slovinsku.

1/ 7 Lublaň³⁹ 6 hodín

ráno obed⁴⁰ cis. kr. :

12 hodín poludnie

Sanct – Peter⁴¹

Potom vinohrady.

4. Sessana⁴²

Naberezina⁴³

Triest.

[...]

2/ 7 1878

Embarkovanie⁴⁴ dialo sa v neporiadku, ktorý sa tým viac zväčšil, keď počalo pršať, viať, hromovať, mužstvo sa tisklo [nečitateľné slovo v rozsahu siedmich, resp. ôsmich písmen], companie sa smiešali, disciplína prestala, krik, dusenie pod palubou stiesneného mužstva, Lissa,⁴⁵ Svätý Andrej.⁴⁶

[...]

4/ 7 [1878]

došli sme po búrke na mori do Kotora pod skaly svobodnej Crnogory.⁴⁷

4/ 7 [1878] o piatej večer odjehali sme peši z Kotoru cez Perasto⁴⁸ do Rizanj.⁴⁹ Hrozný dážď a zunovanie neslýchané. Quartovaní⁵⁰ do práz[d]nych privátnych domov. [dve nečitateľné slová]

5/ 7 [1878] ráno o 7 mej.

ešte ležím na slame, všetko do nitky mokré.

V Kotore quadrované stavby, úhľadné a solídne. Č[i]ernohorec s medailou od Danila

39 V súčasnosti Ljubljana v Slovinsku.

40 Pôvodne napísané ceruzkou slovo menáž. Prepísané atramentom.

41 Sankt Peter in Krain. V súčasnosti Pivka v Slovinsku.

42 V súčasnosti Sežana v Slovinsku.

43 V súčasnosti Nabrežina v Slovinsku.

44 Naloďovanie.

45 V súčasnosti ostrov Vis v Jadranskom mori (Chorvátsko).

46 V súčasnosti ostrov Sveti Andrija Vis v Jadranskom mori (Chorvátsko).

47 Čierna Hora.

48 V súčasnosti Perast v Čiernej Hore.

49 V súčasnosti Risan v Čiernej Hore.

50 Správne kvartírovaní.

1858 za chrabrošť. Z Kotora telegramy na Idušku a [nečitateľné slovo v rozsahu piatich písmen] domov.

[...]

8/ 7 [1878]

Cvičba v Crkvice.

[...]

22/ 7 [1878] som sa zhováral s nevesinjským⁵¹ barjaktarom.⁵²

[...]

24/ 7 [1878] písal som karty 2 [dve nečitateľné slová v rozsahu po 3, resp. 4 písmená], a list do Hlbokého. 4 karty.

[...]

Perasto⁵³ 23/ 7 1878 Sme sa presídlili. Mesto palácov a [nečitateľné slovo v rozsahu šiestich písmen]

[...]

Rukopis (atrament, ceruza)

LA SNK Martin, f. Svetozár Hurban-Vajanský, sign. 138 AD 16.

51 Nevesinje (obec v súčasnej Bosne-Hercegovine).

52 Zástavník (výraz doslovne prevzatý z tureckého jazyka).

53 V súčasnosti Perast v Čiernej Hore.

18 *Národné noviny prinášajú 14. septembra 1878 článok dopisovateľa V.⁵⁴ o bojoch pešieho pluku 72 v Hercegovine*

Dubrovník, 4. sept. Tretí bataillon ^a (9, 10, 11 comp.) čistoslovenského pluku Dormus Nr. 72 (predtým Ramming) prestál slavno trinástu probu v dňoch od 28. aug. do 2. sept. Trapné ale slavné dni, v ktorých dokázali nitranskí a prešporskí šuhaji, že existujú Slováci napriek Tiszovi,⁵⁵ existujú ako platci statoční najťažšej dane, dane krve.

Pochod na Trebinie mal vykonať pluk Nobili slavnou cestou vedúcou z Dubrovníku. Táto cesta je obsadená turskými pevnôstkami. Z týchto pevnôstok vyhnáť Turkov, sem a tam plaziacich sa bašibozukov odohnať, bola ťažká úloha menovaného práporu. V noci 28. na 29. dobyli po strašnom nočnom pochode chlapci naši veľmi pevný fort Carina, ktorý viac hercegovských nápadov odrazil r. 1875. Nočnou dobou vrhli sa z troch strán hore skalinami na toto skalné hniezdo a donútili 80 Turkov askerov k odovzdaniu zbrane. Tam sa opevnili, nosiac skaly z dola a postaviac kamenné šiance kolo pevnôstky, lebo povstalci mali sa vrhnúť na nich. Ponevác sa to nestalo, šiel pochod ďalej. V noci z 1. na 2. september vykonali marš, ktorý smelo postaviť sa môže k najväčším a najzu- novanejším pochodom vojanským. Ponevác jich bašibozuci obchádzali, vybral sa celý bataillon tmavou nocou hore týmito horami, kade len kamzíci a Černohorci sú v stave sa driapať. Jako do strechy, ostrými rozpuklinami, ponad priepasti išiel pochod. Tichosť panovala, len brnkot hlavieň o vápenné skaliská prerušoval ju, a napnuté dýchanie prsú chlapstva šumelo dusným povetrím. Po dvojhodinovom driapaní vyšlo sa na prvé, (naj- nižšie) brdo, z neho do doliny. Pochod dolu holými skaliskami je omnoho ťažší ako na hor! K tomu tu i tu zajačal výstel, a guľa rozdrtila krehkú skalinu! Druby sa sypaly nemilým šumom do priepasti. Dalmatínci, ktorí našich viedli, hádzali sa jako orli v tú stranu, z ktorej sa zablyskla puška, a chránili takto našu kolonnu! Bôh jim zaplať jich junáctvo! Bez tých by nejednej slovenskej mamke syn barvil svojou krvou barnavé listy skalných šalfii. Takto prešli tri brdá, hore dolu. Konečne sa kolonna vyšvihla na Vlašticu, najvyšší to vrch. Ranné zory osvecovaly trebinskú rovinu, a v kúte tejto roviny zajasalo sa Trebinie, okružené vodami. Chrbtom Vlaštice hodily sa pekné naše kompanie na prvú turskú kulu Kočište; zaujalo ju bez odporu, odzbrojac tam poddavších sa 14 askerov. Z tadiaľto sa už videly dlhé kolonny bataillonov pluku Nobili, tiahnuvšie hore trebinskou cestou. Z Kočišta sa zas išlo do doliny, v ktorej sa vypínalo Drieno, tretí turský fort. Turci ani myšlienky nemali že tamtými neschodnými brdami nepriateľ zblížiť sa môže. Naše vojsko sa rozprchlo do rojov a tiahlo sa proti fortu. Z ľava sa blýskaly bajonetty českých Nobilovcov, a z vrchu Nerad ukázaly sa temné oblaky našich hôrskych delostrelcov. „Hurrah! a živio!“ (naši vojaci tu kričia „živio!“) ozvalo sa dolinami – Turci vyvesili bielu zástavu. Celá ztrata bola 14 mrtvých a niekoľko ranených; medzi prvými 6 na úpal.

54 Iniciála V. sa v identickom vydaní Národných novín objavuje aj pod publikovanými veršami Jaderské listy, ktorých autor bol Vajanský. Záznamy z denníka Svetozára Hurbana potvrdzujú jednak jeho účasť na opisovaných udalostiach ale i kontakt s redaktorom Národných novín Ambrom Pietrom.

55 Kálmán Tisza (1830 – 1902), uhorský politik a štátnik. Bližšie k jeho životu a politickým aktivitám s odkazmi na ďalšiu literatúru pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). VI. zväzok. T - Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 76. ISBN 80-7090-111-X.

Bašibozuci zmizli jako smrad – z ďaleka vylievali si jed vystrelami, nikomu škodiť nemohúcimi. Asi 250 Arabov, zajatých na Driene, doviedli Slováci do Dubrovníku – Nobilovci pokračovali v pochode na Trebinie. V.

^a Článok bol ponechaný v pôvodine.

Tlač

Národné noviny, roč. 9, 1878, č. 108, s. 3 – 4.

19 *Opis nariadenia uhorského ministra honvédstva č. 1268 zo dňa 10. januára 1879 (ohľadom kontingentov brancov) adresovaný prostredníctvom podžupana Nitrianskej župy určeným, podriadeným úradom o štyri dni neskôr – 14. januára 1879*

Opis.

1.

č. 1268. Od uhorského kráľovského ministra honvédstva.

IX.

Municípiu Nitrianskej župy.*

Z kontingentu nováčikov v počte 40933 osôb a z kontingentu náhradných záložníkov v počte 4093 osôb k tomuto požadovaných, vystavenie ktorých bolo z krajín koruny uhorskej nariadené zákonom z tohto roku 1879, spadá:

- a.) Na Uhorsko, teda na územie hlavného vojenského veliteľstva v Budapešti a na územie vojenského veliteľstva v Sibiu, podľa pomeru obyvateľstva, 35979 nováčikov a 3598 náhradných záložníkov.
- b.) Na Chorvátsko – Slavóniu, zahrňajúc v to aj scivilnené územie deviatich hraničiarskych plukov, takisto podľa pomeru obyvateľstva 4917 nováčikov a 491 náhradných záložníkov.
- c.) Na mesto Rijeka a na jeho obvod, podobne podľa pomeru obyvateľstva 37 nováčikov a 4 náhradných záložníkov.

Po vystavení kontingentov nováčikov a náhradných záložníkov budú všetci tí, ktorí podliehajú brannej povinnosti, a ktorí boli uznaní za schopných vojenskej služby, v súlade s paragrafom 32 zákonného článku 40 branného zákona z roku 1868, zaradení k honvédstvu.

Pokrytie týchto kontingentov vo všeobecnosti podľa dávnejšie existujúcich odvodových okresov:

- a.) Z odvodového okresu Nitra sa postaví 194 nováčikov a 19 náhradných záložníkov.

—

2.

- b.) Z odvodového okresu Nové Mesto nad Váhom 85 nováčikov a 8 náhradných záložníkov.
- c.) Z odvodového okresu Hlohovec 92 nováčikov a 9 náhradných záložníkov.
- d.) Z odvodového okresu Senica 96 nováčikov a 10 náhradných záložníkov.
- e.) Z odvodového okresu Topoľčany 146 nováčikov a 15 náhradných záložníkov.
- f.) Z odvodového okresu Prievidza 126 nováčikov a 13 náhradných záložníkov.

- g.) Z odvodového okresu Nové Zámky 141 nováčikov a 14 náhradných záložníkov.
- h.) Z odvodového okresu Myjava 44 nováčikov a 4 náhradných záložníkov.
- i.) Z odvodového okresu Holíč 81 nováčikov a 8 náhradných záložníkov.
- j.) Z odvodového okresu Šaľa 97 nováčikov a 10 náhradných záložníkov.
- k.) Z odvodového okresu Piešťany 66 nováčikov a 7 náhradných záložníkov.
- l.) Z odvodového okresu Žabokreky nad Nitrou 75 nováčikov a 7 náhradných záložníkov.
- m.) Z odvodového okresu Skalica-mesto 16 nováčikov a 2 náhradní záložníci.

3.

Dané v Budapešti 10. januára 1879. Z poverenia ministra: Imre Csengery. v. r. kráľovský radca.

č. 996

1879

Toto ministerské nariadenie dávam Tvojej Ct.[enej] Panskej Urodzenosti na vedomie a na realizáciu.

V Nitre 14. januára 1879.

Za podžupana Nitrianskej župy:

[nečitateľný podpis]

hlavný notár

* Geografické a miestne názvy sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Trnava, pobočka Skalica, f. Magistrát Skalica, šk. Militária, 1871 – 1888, 1915.

20 *Pasáže z hlásenia veliteľstva 74. honvédskej pešej brigády (Radvaň pri Banskej Bystrici) ohľadom ubytovacích pomerov podriadených jednotiek (práporov, ktoré bolo vytvorené 18. decembra 1881 a adresované nadriadenému veliteľstvu*

Veliteľstvo uh. kráľ. 74. honvédskej pešej v Radvani ^x

číslo 321

kt.

Hlásenie o jednotkách

za rok 1881

[...]

III. Ubytovacie pomery

a.) mužstvo

Určený mierový stav [mužstva] je vo všeobecnosti umiestňovaný v kasárňach. Naproti tomu mužstvo na trvalej dovolenke, v čase svojho masovejšieho povolávania, je ubytované u civilného obyvateľstva. Výnimkami sú 55.⁵⁶ a 56.⁵⁷ ako aj 55. [?] prápor, ktoré sa ubytujú v pridelených plátenných stanoch, posledný ale v doštených stanoch [?] z majetku istého podnikateľa. Stav kasární pri 51. prápore⁵⁸ je veľmi dobrý, pri 54.,⁵⁹ 55. a 56. prápore vyhovujúci. Naproti tomu sú ubytovacie pomery 52. práporu⁶⁰ porovnateľne najhoršie. Nie je tomu inak ani pri 53. prápore,⁶¹ kde na základe doterajších vyšších opatrení už možno očakávať zlepšenie podmienok.

53. prápor je umiestnený v štyroch od seba vzdialených budovách. Tieto budovy sú vlhké a rozpadávajúce sa; sú teda nielen nezdravé, ale doslova aj nebezpečné. Odhliadnuc ale od tejto okolnosti tieto pomery určite ochromujúco vplývajú na udržiavanie služby a disciplíny. Preto aj považujem riadne umiestnenie tohto práporu za páľčivo potrebné.

C.) Ad III. Rokovania týkajúce sa umiestnenia 52. a 53. práporu inam sú v behu.

[„Ad III.“ dopísané rukou osobitne na okraj inou vojenskou osobou]

⁵⁶ Budatín.

⁵⁷ Trenčín.

⁵⁸ Jelšava.

⁵⁹ Ružomberok.

⁶⁰ Balassagyarmat.

⁶¹ Radvaň. V súčasnosti miestna časť Banskej Bystrice.

b.) dôstojníci.

Dôstojníci – s výnimkou 55. a 53. práporu – sú ubytovaní v bytoch, ktoré si sami hradia.

Pri 53. prápore je síce časti dôstojníkom poskytnuté naturálne ubytovanie,⁶² ale pridelené naturálne byty [nevyužívajú].⁶³ Nie je to kvôli nedostatku finančných náležitostí určených na bývanie, ale preto, že neboli 10 – 12 rokov opravované a do dneška – možno to povedať – sú v zlom stave. –

Pri 55. prápore je umiestnenie dôstojníkov vyhovujúce.

d) Vo veci potrebných rekonštrukcií dôstojníckych bytov nachádzajúcich sa pri 53. prápore bolo učinené pánovi uh. kráľ. ministrovi honv.[édstva] podanie pod č. 7218 a 7293/ g. o. z 12-ho a 18-ho decembra 1881 a tieto rekonštrukcie boli nariadením pod č. 52708/III. z 20. decembra 1881 čiastočne už aj odobrené.

[„d) Vo veci...“ dopísané rukou osobitne na okraj inou vojenskou osobou]

c.) chorí

Každý prápor disponuje jednou zvlášť zariadenou izbou pre chorých, kde sú ošetrovaní ľahšie chorí. Ťažšie chorí sú zas od 54. práporu transportovaní do Košíc, od 55. práporu do Budapešti,⁶⁴ od 56. a 53. práporu do miestnych c. k. útvarových nemocníc. 51. a 52. prápor svojich ťažšie chorých ošetrojú vo svojej vlastnej miestnosti pre chorých.

[...]

Dané v Radvani 18. decembra 1881.

[nečitateľný podpis]

plukovník

* Názvy miest a obcí sú uvedené v maďarskom jazyku.

Preklad z maďarského jazyka

Rukopis (atrament, zásahy ceruzou)

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 18.

⁶² Služobné byty.

⁶³ Vo vete chýba sloveso.

⁶⁴ Nie je jasné, či nejde o chybu vzhľadom na vzdialenosť Budatína od Budapešti. V tomto hlásení sa celkovo vyskytuje viacero faktických chýb a iných nedôsledností.

21 *Pasáže z tematicky obdobného hlásenia veliteľstva 73. honvédskej pešej brigády (Bratislava) týkajúce sa ubytovacích pomerov podriadených jednotiek, ktoré bolo vytvorené 31. decembra 1881*

Veliteľstvo uhorskej kráľovskej 73. honvédskej pešej brigády v Bratislave ^x

číslo 198

kt.

Hlásenie o jednotkách

za rok 1881

[...]

III. Ubytovacie pomery

a) mužstvo

V každej honvédskej stanici⁶⁵ je mužstvo spadajúce do rámca i nováčikovia ubytované v kasárňach prenajatých honvédsnym erárom. Kasárne sú vo všeobecnosti zodpovedajúce a vhodné. Menšiu výnimku vo vzťahu k ubytovacím pomerom predstavuje bratislavský 58. prápor, keďže tu spomedzi dvoch kasární nezodpovedajú účelu v plnej miere ani jedny, lebo materiál starých budov sa rozpadáva. Sú to najmä tie kasárne, v ktorých je umiestnené mužstvo stálej rotý, sklad rotý atď. Sú ďaleko od mesta, stoja osamotene a práve od severu sú vystavené stálemu vetru. Izby disponujú zlými oknami. Kachle sú tiež nefunkčné, takže v dôsledku toho sú [tieto konkrétne kasárne] počas zimy studené a ledva obývateľné. Neprestajné opravovanie kasární pritom vyžaduje mimoriadne veľa financií. Kasárne nie sú chránené voči požiaru.

Pri príležitosti manévrov deje sa temer všetko ubytovanie v kasárňach skoro u všetkých práporov a čiastočne u civilného obyvateľstva. Výnimkou sú 57.⁶⁶ a 58. prápor, kde je mužstvo ubytované v osobitných ubikačných priestoroch mimo kasární.

Pri príležitosti tohtoročných jesenných manévrov boli 3 prápory, sústredené v Bratislave, zodpovedajúco umiestnené v stanoch, ktoré poskytol miestny c. k. odevný sklad.

C. Ad III. Pri príležitosti jesenných manévrov roku 1881 bol v stanoch v Bratislave umiestnený jeden prápor, nie 3.

[„Ad III...“ dopísané rukou osobitne na okraj inou vojenskou osobou]

⁶⁵ Posádka.

⁶⁶ Trnava.

b) dôstojníci

Väčšina dôstojníkov býva v bytoch, ktoré si prenajímajú sami. Výnimku predstavujú:

Pri 59. prápore⁶⁷ všetci dôstojníci s výnimkou dvoch dostávajú naturálne byty⁶⁸ bez zariadenia. Toto ubytovanie ale nie je zodpovedajúce, pretože izby sú neútulné, vlhké, pričom dôstojník v Hurbanove aj tak sotva môže dostať samostatný nájomný byt.

Pri 60. prápore⁶⁹ je 5 dôstojníkov ubytovaných v naturálnych bytoch.

Pri 64. prápore⁷⁰ sú 2 dôstojníci ubytovaní v naturálnych bytoch.

V stanici Bratislava sú dôstojníci takisto ubytovaní v samostatných nájomných bytoch, tieto byty sú ale veľmi drahé a na súčasné nájomné musia ešte doplácať. –

c) chorí

Ľahšie chorí sú v každej stanici liečení v kasárňach, v miestnosti zariadenej na tento účel. Miestnosti na tento účel vyhovujú.

Ťažšie chorí sú zas liečení v posádkových nemocniciach:

Pri 57. prápore⁷¹ v Trnave.

Pri 58. „ v Bratislave.

Pri 59.⁷² a 64. „ v Komárne.

Pri 60. prápore dostanú požiadavkám zodpovedajúce liečenie v župnej nemocnici v Nitre.

Pri 61.⁷³ a 62.⁷⁴ „ v župnej nemocnici v Nitre.

67 Hurbanovo. (Stará Ďala).

68 Služobné byty.

69 Nitra.

70 Tata.

71 Trnava.

72 K dislokácii jednotky pozri poznámku číslo 67.

73 Levice.

74 Levice.

[...]

Bratislava 31. decembra 1881

Vel.[ením] brig.[ádneho] velit.[eľstva] doč.[asne] poverený

podplukovník Rényi

[vlastnoručný podpis]

^x Názvy miest a obcí sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 18.

22 *Reflexia návratu práporov pešieho pluku 67 z „južného bojiska“ do Prešova, ktorá bola 7. októbra 1882 publikovaná v miestnej tlači*

Prijatie nášho domáceho pluku sa premenilo na skutočný sviatok. Podľa plánu mal pluk pricestovať medzi 3. a 4. hodinou popoludní 5-ho t.[ohto] mesiaca. Okolo tohto času boli domy Hlavnej ulice ozdobené zástavami, kobercami a inými dekoráciami. Rovnako tomu bolo aj na železničnej stanici. Na uliciach a v okolí železnice sa to len tak vlnilo množstvom ľudu. Pri železničnej stanici bola tlačienica mimoriadne veľká; tam zhromaždený dav netrpezlivo čakal na hvizd znamenajúci blíženie sa ohláseného zvláštneho vlaku, dlho ale zbytočne. Konečne asi okolo 4. hodiny sa obecnstvu dalo na známosť, že vlak príde asi len okolo 8. hodine večer. Tento chýr mal na čakajúcich veľmi nepriaznivý vplyv, lebo po tichom váhaní sa čoskoro vrátili do mesta. Toto meškánie spôsobilo všeobecnú ľútosť, pričom týmto sa nevyhnutne znížil impozantný dojem, ktorý sa výhľadovo črtal. Večer okolo šiestej dostal b.[ývalý] mešťanosta oznámenie, že vlak nepríde o ôsmej, ale o štvrt na sedem. Po tomto chýre sa uvítacia deputácia okamžite znova poponáhľala k železnici a dorazila tam práve vtedy, keď vlak s hrmotom dojachal. Medzitým sa zhromaždil veľký dav, ktorý svojich dávno nevidených synov prijal predchnutým prevolávaním na slávu, čo prichádzajúci nadšene opätovali. Po tomto sa vojsko zoradilo a mešťanosta učinil k veliacemu plukovníkovi vrelú uvítaciu reč v maďarskom jazyku. V nej vyjadril radosť obyvateľstva nad šťastným návratom domáceho pluku, ktorý prejavil na južnom bojisku svoje schopnosti víťaziť. Súčasne prichádzajúcich srdečne privítal.

Nato odpovedal plukovník Ettner takisto v maďarskom jazyku vyjadriac vďaku za srdečné privítanie, spomenúc Jeho Veličenstvo kráľa a vlasť. Na jeho slová zaznelo zvučné volanie na slávu, ktoré nechcelo utíchnuť. Po tomto vojsko v dlhom zástupe vtiahlo [do mesta] za oduševnených zvukov Rákociho pochodu. Nakolko medzitým nastala tma, obyvateľstvo zaobstaralo vydaté osvetlenie.

Po príchode do ubikácií dostal každý vojak zo zbierok zorganizovaných v kruhu mešťanstva 1 liter vína, guláš a 3 ks. cigár.

Naproti tomu mesto večer o 9. hodine hostilo vo veľkej tanečnej sále dôstojnícky zbor. Vedľa stolíkov postavených v priestrannej tanečnej sále sa usadili dôstojníci pomiešané s mešťanstvom, pokým galérie obsadilo okázalé dámske publikum.

Spoločná večera navodila veľmi žviálnu a priateľskú atmosféru a, samozrejme, nechýbali ani zdravice. Prvým rečníkom bol mešťanosta, ktorý zaželel nech žije pluk, ktorý sa vrátil do našich radov. Následne pán plukovník Ettner (v maďarskom jazyku) poďakoval za srdečné prijatie. Po jeho slovách opätovne nasledovalo prenikavé volanie nech žije. Hlavný župný notár Dr. Mihály Tahy pripil na symbiózu medzi vojenským a civilným živlom, Nándor Podhorányi duchaplným spôsobom na bojovníkov, veliteľa pluku a napokon na ženy. Aurél Kubínyi zaželel nech žije plukovník Schmidt. Husársky plukovník Duka pozdravil vojsko, želajúc, aby naši chlapci – bojovníci zožali u žien viac vavrínov než v Bosne. Plukovník Schmidt pozdravil civilný živel a potom spolubojovníkov, ktorí [ešte] zostali na bojisku. János Kovácsy pozdvihol pohár na armádu a honvédstvo. Počas spoločnej večer vládla veselá nenútená dobrá nálada a niet pochyb o tom, že srdečné privítanie, ktoré sa nášmu pluku dostalo, vytvorí užší vzťah medzi civilným a vojenským

živlom, ktorý si oddávna všetci prajeme.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka.

Eperjesi lapok, roč. 6, 1882, č. 40, s. 4.

23 Dokument uhorského ministra vnútra adresovaný hlavnému županovi v Nitre ohľadom pridelenia vojenskej asistencie do Skalice datovaný 1. novembra 1882

UHORSKÝ KRÁĽOVSKÝ

MINISTER VNÚTRA

[vodoznak inštitúcie s erbom]

číslo 57842

Do vlastných rúk

Urodzený pán gróf, hlavný župan!

Vyplyvajúc z návrhu podžupana župy s cieľom zabránenia protižidovským hnutiam som dal pokyn, aby bola do Skalice ^x trvalo premiestnená jedna jazdecká rota.⁷⁵

Podžupan župy vo svojich návrhoch daných pod číslom 28487 z 19-ho tohto mesiaca, respektíve 28641 z tohto istého mesiaca ale žiada namiesto jazdectva, v dôsledku nedostatku vhodného miesta, pešie vojsko, tým skorej, keďže v Skalici existuje plne vybavená pešia kasáreň. Žiadam Tvoju Urodzenosť, nech ráči zaujať stanovisko, či umiestnenie jazdectva, bez prílišného zaťaženia obyvateľstva, nie je úplne nemožným. Ak to možné nie je, pričom stále pridelenie vojska je potrebné, nech [Tvoja Urodzenosť] ráči oznámiť, koľko vojakov treba prideliť.⁷⁶

Pánovi urodzenému grófovi [menom] László Berchtold

Hlavnému županovi Nitrianskej župy

V Nitre

Nech Tvoja Urodzenosť prijme prejav mojej úcty.

V Budapešti 1-ho novembra 1882.

⁷⁵ Je zaujímavé, že v dokumente je v súvislosti s jazdectvom použitý výraz rota namiesto eskadrona.

⁷⁶ Za pomerne komplikovanou a nejasnou štylizáciou sa skrýva kalkulovalenie s alternatívou umiestnenia jazdeckej asistencie.

Za ministra
[nečitateľný podpis]
štátny tajomník

^x Geografické názvy sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis na úradnom tlačive (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Nitra, f. Nitrianska župa I., Hlavnožupanské písomnosti, šk. 114.

24 *Hlásenie veliteľa bukovinského dragúnskeho pluku 9 (štáb pluku: Svätý Jur) so zoznamom predmetov vojenskej histórie, ktoré je možné zapožičať budovanému múzeu rakúsko-uhorskej armády vo Viedni zo dňa 3. októbra 1883⁷⁷*

C. k. dragúnsky pluk

slobodného pána von Pirét[a] č. 9

[odtlačok pečate jednotky v nemeckom jazyku]

Ad Res ENr. 85

Veliteľstvu c. k. 5. zboru

v

Bratislave ^x

Sv. Jur 3. október 1883

V nadväznosti na Präs. e. č. 140 z 17. mája t.[ohto] r.[oku] sa podáva hlásenie, že pri pluku sa nachádzajú nižšie uvedené predmety, ktoré môžu byť poskytnuté pripravovanému historickému múzeu c. k. armády, len na výstavu, za plného zachovania majetkových práv, a síce:

- a.) jedna čierna stuha na štandarde so zlato vyšívanými vavrínovými lístkami, bez určenia, veľmi stará.
- b.) dva kusy stúh na štandarde od Márie Teodory, rakúskej arcikňažnej, rodenej kňažnej z Würtenbergu⁷⁸; mierne opotrebovaná.
- c.) jedna stuha na štandarde od grófký Walerie von Stahrenberg, rodenej grófký von Beaufort; značne opotrebovaná.
- d.) jeden bandalier a napokon
- e.) jedna celkom nová vzácna stuha na štandarde od Jej Veličenstva cisárovnej Alžbety a podobne
- f.) jedna celkom nová skvostná stuha na štandarde od pani rakúskej arcikňažnej Márie Anunziaty.

plukovník Herman

[vlastnoručný podpis]

⁷⁷ Bližšie pozri aj dokumenty č. 70, 84 a 104.

⁷⁸ Správne Württemberg.

[odtlačok pečate ohľadom administrovania spisu na veliteľstve 5. zboru, rukopisné poznámky atramentom]

^x Uvedené ako Pressburg. Ďalšie miestne názvy uvedené takisto v nemeckom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. Korpskommando (ďalej len 5. KK), šk. 1.

25 *Príchod pešieho pluku 72 „Dormus“ do Bratislavy v podaní miestnej tlače zo dňa 19. septembra 1884*

* **Výmena pluku.** 102-í odchádzajú, dormusovci⁷⁹ prichádzajú. Dopol. o 10. hodine nastúpil 2. a 3. prápor 102. pešieho pluku na promenáde. Kapela zahrala jeden rozlúčkový kus, a tým sa pluk pod velením plukovníka Stankovics[a] pohol smerom na železničnú stanicu, na ktorú, v ústrety dormusovcom, [príslušníci pluku] aj dorazili cez ulice plné zástav o 11-tej. — Presne o 12-tej hodine sa za zvukov hudby udial odchod. Do Prahy^x cez Viedeň prídu zajtra popol. o 4-tej. 1. prápor zostane predbežne tu, aby v nedeľu večer odišiel do Bosny. Z rozlúčky sa temer vzápätí stalo skvelé prijatie. Už po obede ohromný dav ľudu zaplavil železničnú stanicu a jej okolie, na peróne sa pritom dalo ledva pohnúť. — Presne o 2-hodine za zvukov hudby a vrúcneho volania na slávu s hrmotom dojachal osobitný vlak vypravený z Prahy. Z neho s rozžiarenými tvármi a v dobrej nálade na pôdu vlasti vstúpili jej urastení synovia. Domovina im chýbala dlho, po štyri roky. Mužstvo sa zoradilo, dôstojnícky zbor vystúpil na perón. Na to ich mešťanosta M e r g l, v prítomnosti hlavného župana a mestskej rady, pozdravil vrúcnyimi slovami. Plukovníkovi [menom] B r u n a [mešťanosta] odovzdal stuhu. Ten ju pripol na zástavu, pričom v krátkej, ale srdečnej zdravici odpovedal na prijatie. Po polhodinovom čakaní sa pluk pohol a za zvukov Rákociho pochodu vpochodoval do mesta. Za zvukov hudby a hlasného volania na slávu, v hustej záplave kvetín, napredovali dormusovci ulicami, ktoré sa vlnili lesom zástav, do Špitálskych kasární na Špitálskej ulici. Tam ich hojne pohostili zo zhromaždených darov. Bol dobrý obed, víno, cigary atď. Pre dôstojnícky zbor bol tamže zorganizovaný banket, na ktorom sa okrem členov rady zúčastnili aj v mieste prítomní vyšší dôstojníci. Večer sa jedna časť pluku presunula do Vodných kasární.

^x Všetky geografické a miestne názvy, ďalej názvy ulíc a budov sú v článku uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

Pozsonyvidéki lapok, roč. 12, 1884, č. 179, s. 3.

⁷⁹ Príslušníci pešieho pluku 72. Názov jeho príslušníkov opäť odvodený od mena tzv. majiteľa pluku.

26 *Tlačou publikované vyhlásenie svedkov prípadu údajného bitia hudobníkov dôstojníkom pešieho pluku 34,⁸⁰ ku ktorému malo dôjsť v Trnave 24. augusta 1884, publikované v miestnom týždenníku 28. septembra 1884*

Otvorený oznam.

26-ho minulý mesiac v Trnave^x v jednej osobitnej miestnosti verejnej sály, kde sa každý večer stretáva istá stála spoločnosť, vystúpil pisár okresného súdu Elek Simonovics ml., nezvaný síce, ale súc zhromaždenou spoločnosťou trpený, s tou zvesťou, že k nemu prišli miestni hudobníci a podali mu sťažnosť. Podľa nej ich [hudobníkov] mal pred pár dňami pán Sándor Takács, c. a k. stotník, príslušný do pešieho pluku 34, nachodiaci sa tu vtedy na dovolenke, biť plochou stranou šable.

Pán stotník Takács, dozvediac sa o tomto podlom osočovaní vo [vojenskej] stanici Viedeň, považoval za svoju prvú povinnosť prísť do Trnavy a opýtať sa pisára okresného súdu Simonovics[a] na podstatu veci. Simonovics popierajúc toto tvrdenie vydal nasledovné „Vyhlásenie“:

V y h l á s e n i e

Dolu podpísaný týmto vyhlasujem a na svoju česť potvrdzujem, že tá zvesť, podľa ktorej mal pán Sándor Takács biť miestnych hudobníkov plochou stranou šable nepochádza odo mňa. Súčasne je bezdôvodné podozrenie, žeby som týmto chcel menovaného pána stotníka uraziť.

Trnava 23-ho septembra 1884.

Elek Simonovics v. r.

Správnosť popisu udalostí dosvedčujú:

János Sármir, honv. nadporučík v. r.

Géza Horváth, honv. poručík v. r.

István Reif v. r.

To, že pán stotník Sándor Takács hudobníkov podistým nebil, vyhlásil Elek Simonovics [údajne] pred nami. Teda luhaj; – Klame ďalej i vo svojom „Vyhlásení“, v ktorom vlastné tvrdenie, skrývajúc sa svoje čestné slovo, popiera. A tak my svedkovia, ktorí sme boli prítomní na mieste, považujeme Elek[a] Simonovics[a] za osobu nečestnú, nactiutráhčskú a nehodnú slušnej spoločnosti.

80 Bližšie k dejinám uvedeného pluku pozri: A cs. és kir. 34. magyar gyalogezred története 1734 – 1918. Budapest : Patria, 1937. Takisto: Hadak útja : a cs. és kir. 34. gyalogezred 173 éves története. Kassa : Vitéz, 1906.

Dané v Trnave 26-ho sept. 1884.

Svedkovia prítomní na mieste.

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v článku uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

Nagyszombati hetilap (Tirnauer wochenblatt), roč. 16, 1884, č. 40, s. 3.

27 *Pozvánka na štefanský koncert plukovnej kapely pešieho pluku 72, konaný 26. decembra 1885 v reštaurácii R. Maixnera v bratislavskom Starom meste, publikovaná v periodiku Pressburger Zeitung deň predtým (25. decembra 1885)*

Zajtra, v sobotu 26. decembra,

v reštaurácii

(Märzengasse č. 7)⁸¹

Vojenský koncert

plukovnej kapely slobodného pána v. Dormus[a] č. 72,

pod osobným vedením pána kapelníka

Franz[a] Scharoch[a]

Začiatok o 7. hodine – Vstupné 20 gr.

O dobrú kuchyňu a pravé nápoje je skvelo postarané.

Na hojnú návštevu čo najzdvorilejšie, so všetkou úctou pozýva

R. Maixner.

Tlač

Preklad z nemeckého jazyka

Pressburger zeitung. Morgenblatt, roč. 122, 1885, č. 354, s. 7. (25. december 1885)

81 V súčasnosti Štefánikova ulica v bratislavskom Starom meste.

28 *Vybrané správy o zadržení vojenských zbehov žandárskymi stanicami oblastného veliteľstva žandárstva číslo 5 v Bratislave v roku 1886*

**Zadržanie nováčika – vojenského zbeha v Záhorskej Vsi * vyslanou žandárskou hliadkou
11. mája 1886**

Uh. kráľ. žandárske oblastné veliteľstvo číslo V

Číslo 1525

Sgdt.

[...]

Stanica Gajary

č. 3

Zadržanie nováčika – vojenského zbeha

Vyslaná hliadka zadržala 11-ho tohto mesiaca v obci Záhorská Ves nováčika – vojenského zbeha [menom] János Málik.

Menovaný zbeh bol odovzdaný úradu hlavného slúžneho v Malackách.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 92.

**Zadržanie nováčika – vojenského zbeha v Lovčiciach žandárskou hliadkou z Trnavy 17.
mája 1886**

[...]

Stanica Trnava

číslo 5

Zadržanie nováčika – vojenského zbeha

Vyslaná hliadka zadržala 17-ho tohto mesiaca v obci Lovčice nováčika – vojenského

zbeha [menom] János Zatykó, príslušného do [obce] Endrőd.⁸²

Menovaný zbeh bol odovzdaný úradu hlavného slúžneho.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 92.

**Zadržanie nováčika – vojenského zbeha v Paderovciach⁸³ žandárskou hliadkou z Trnavy
4. júna 1886**

[...]

Stanica Trnava

Číslo 5

Zadržanie nováčika – vojenského zbeha

4-ho tohto mesiaca bol v obci Paderovce vyslanou hliadkou zadržený János Herák, muž príslušný do Jasloviec /: 25 ročný:/, ktorý doposiaľ neučinil zadosť brannej povinnosti.

Menovaný zbeh bol odovzdaný úradu hlavného slúžneho v Trnave.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 92.

**Zadržanie zbeha povinného brannou povinnosťou žandárskou hliadkou Stupava
22. júna 1886**

[...]

Stanica Senec

Číslo 8

82 Presná identifikácia uvedenej obce zostáva predbežne nejasná.

83 Dnes miestna časť Jaslovských Bohuníc.

Zadržanie zbeha povinného brannou povinnosťou.

22-ho tohto mesiaca bol vyslanou hliadkou v obci Veľký Biel zadržaný János Nemcsek, príslušný do Vištuku.

Menovaný zbeh bol odovzdaný úradu hlavného slúžneho v Senci.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 92.

Zadržanie zbeha povinného brannou povinnosťou 24. októbra 1886 žandárskou hliadkou z Trnavy

Uh. kráľ. žandárske oblastné veliteľstvo číslo V

Výťah

Hlásenie o udalostiach

O prípadoch vyskytnuvších sa na území Bratislavskej župy v mesiaci november 1886_

[...]

Stanica Trnava

Číslo 5

Vyslanou hliadkou bol 24-ho minulého mesiaca zadržaný István Pávlák, zbeh povinný brannou povinnosťou a príslušný do Borského Svätého Jura.

Menovaný zbeh bol odovzdaný úradu hlavného slúžneho.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 92.

Zadržanie dezertéra v obci Reca žandárskou hliadkou 6. decembra 1886

[...]

Uh. kráľ. žandárske oblastné veliteľstvo číslo V

Výťah

Hlásenie o udalostiach

O prípadoch vyskytnuvších sa na území Bratislavskej župy v mesiaci december 1886_

[...]

Stanica Senec

Číslo 8

Zadržanie honvédskeho zbeha

6-ho tohto mesiaca bol v obci Reca vyslanou hliadkou zadržaný László Dóka, honvédskeho zbeh uh.[orskej] kráľ.[ovskej] 13. honvédskej pešej polbrigády.⁸⁴

Menovaný zbeh bol odovzdaný veliteľstvu 13. honvédskej pešej polbrigády. Bolo učené oznámenie služnovskému úradu.

[...]

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 92.

84 Ide o dobový termín pre pluk.

29 *Administratívne prietahy súvisiace s výstavbou honvédskeho kasární v Nitre, o ktorých informuje 4. apríla 1889 mešťanosta hlavného župana Nitrianskej župy. Dokument reflektuje intenzívnu zainteresovanosť i reálny záujem mesta na realizácii uvedenej stavby*

Č. 2 2 8 2

kig. 89

Urodzený pán hlavný župan!

Na ctené podanie, dané pod číslom 226 2-ho tohto mesiaca, sa na vznešené vedomie Tvojej Urodzenosti ponáhľam dať nasledovné:

<Zastupiteľský zbor mesta Nitra * na svojom valnom zhromaždení konanom 16-ho februára tohto roku, v rozhodnutí prijatom pod číslom 9, už s konečnou platnosťou rozhodol⁸⁵ o výstavbe kráľ. honvédskeho kasární. Zároveň v záujme vzniku stavby bola založená realizačná komisia, ktorej bolo uložené, aby:

- a.) spoločne so zástupcami kráľ. honvédskeho kasární vytyčila stavebný pozemok a získala ho [pozemok] cestou rokovania. Ak by rokovanie nebolo úspešné, aby predložila aj plán vyvlastnenia. A ďalej:
- b.) aby vypracovala rozpočet kasární zodpovedajúci plánom vydaným zo strany kráľ. honvédskeho kasární.>

Valné zhromaždenie podniklo ďalšie kroky aj s dôrazom na to, aby s cieľom získania stavebného kapitálu zaistilo morálnu a materiálnu podporu urodzenej župy. Keďže postačujúca hypotéka nie je k dispozícii, s podporou župy je možné ľahšie získať požadovaný úver. Takto bola písomne kontaktovaná Tvoja Urodzenosť ako aj urodzená župa.

V súvislosti so svojimi úlohami realizačná komisia predovšetkým vykonala prehliadku pozemku vytyčeného zo strany kráľ. honvédskeho kasární. Odborníkov sa spytovala na otázku, či je výstavba na pozemku vhodná. No a keďže aj zástupcovia kráľ. honvédskeho kasární a aj samotní zainteresovaní odborníci vyhlásili pozemok za vhodný, obrátila sa [komisia] na jeho vlastníka, Jeho Excelenciu, pána biskupa, vo veci prevodu pozemku.

Je pravdou, že na túto žiadosť odpoveď doposiaľ nedošla, ale po informácii získanej od správy panstva sa dá jednoznačne vyvodiť záver, že plánované získanie pozemku na kasárenské účely nenarazí na neprekonateľné prekážky.

Vtedy ale proti pozemku vznieslo námietku kráľ. honvédskeho staničného⁸⁶ veliteľstvo, keďže bol [pozemok] čiastočne vystavený jarnej povodni.

Akonáhle realizačná komisia získala o týchto námietkach vedomosť, hneď držala zasadnutie a námietky zaznamenala zápisnične. Vzhľadom na fakt, že podnik súri, som túto zápisnicu pod číslom 2038 29-ho minulého mesiaca spolu so žiadosťou predložil

85 Podčiarknuté rukou (atramentom).

86 Posádkové.

priamo urodzenému uh. kráľ. ministerstvu honvédstva, aby láskavo ráčilo na prieskum vytýčeného pozemku, respektíve určenie iného vhodného pozemku vyslať odborných pracovníkov.

Vznesenie námietok voči vytýčenému pozemku teda zapríčinilo to, že sa, v súlade s vydanými plánmi, nepripravil rozpočet, lebo aj samotné plány – ak sa prijme iný stavebný priestor – sa budú musieť prispôbiť novému pozemku.

Osud tých žiadostí, ktoré boli Tvojej Urodzenosti a ctenej župe učinené zastupiteľským zborom a v ktorých sa obraciame o morálnu a materiálnu podporu ctenej župy – tak leží v rukách Tvojej Urodzenosti.

Z uvedeného vyplýva, že pomalý priebeh opatrení, ktoré musia byť podniknuté v záujme existencie kasární, nie je v príčinách osobnej povahy. Je nutné ich hľadať vo vecných prekážkach, odstránenie ktorých nie je v moci mesta. So všetkou istotou sa však dajú odstrániť pomocou ctenej župy, prostredníctvom podpory milostivo danej do perspektívy Tvojej Urodzenosti. V jej dosiahnutie sa ufame aj preto, že sme požiadali o existenciu verejnej stavby, ktorá sa stane jedným z faktorov najvyššej dôležitosti v budúcom rozvoji nášho mesta.

S pokorou tak úpenlivo prosím Tvoju Urodzenosť, aby láskavo ráčila presadiť pri uh. kráľ. ministerstve honvédstva vyslanie žiadaných odborníkov na prehliadku stavebného pozemku kasární, prípadne vytýčenie iného pozemku a kladne vybavila naše úsilie učinené ctenej župe.

Po dosiahnutí tohto sa môžu okamžite dať pripraviť rozpočty a aj samotná stavba sa môže začať budovať v priebehu leta, pričom môžeme v priebehu budúceho roku pristúpiť k jej ukončeniu.

Nech Tvoja Urodzenosť prijme prejav mojej najpokornejšej úcty, v ktorej zostávam.

V Nitre 4-ho apríla 1889.

Úctivý služobník [Tvojej Urodzenosti]

Pál Kostyál

[vlastnoručný podpis]

Mešťanosta

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Nitra, f. Nitrianska župa I, Hlavnožupanské písomnosti, šk. 142.

30 *Oznámenie prešovského mešťanostu adresované Mestskej rade v Banskej Bystrici a datované 26. septembra 1889 ohľadom výstavby kasární pre jeden peší prápor v Prešove, ku ktorej došlo rok predtým (1888)*

Č. 6858

k. i.

Ctená mestská rada!

Na Váš ctený prípis daný pod číslom 4307 16-ho tohto mesiaca mám tú česť Vám oznámiť, že v našom meste boli v minulom roku Šarišskou *župou postavené vojenské kasárne určené pre jeden peší prápor. Postavil ich na základe vlastných plánov a rozpočtu inžinier mesta Košice I. So[u]kup, pričom poukázaná suma činila 150. 000 zl.[atých]

V Prešove 26-ho septembra 1889.

[nečitateľný podpis]

mešťanosta

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica 1850 – 1922, šk. 283.

31 *Písomne skoncipované skúsenosti mesta Trenčín s vojenskou výstavbou obsahujúce približný finančný odhad výstavby kasární pre vojenskú jednotku v sile práporu v hlásení tamojšieho mešťanostu zo dňa 26. septembra 1889*

Od rady sl. kráľ. mesta Trenčín *

Číslo 2105

Ctenej mestskej rade

Banská Bystrica

Na ctený prípis daný pod číslom 4367 16-ho septembra tohto roku úctivo oznamujeme, že v meste Trenčín boli postavené kasárne pre dva prápory, ktoré pozostávajú z týchto budov:

jeden dvojposchodový dôstojnícky pavilón[;]

3 dvojposchodové budovy pre mužstvo[;]

2 jednoposchodové poddôstojnícke budovy[;]

1 budova kancelárií vojn.[ového] doplň.[ovacieho] velit.[eľstva] [;]

1 sklad, jednoposchodová budova[;]

1 budova práčovne[;]

1 budova stajní[;]

1 budova pre vozy[;]

1 markytánska budova pre mužstvo a dôstojníkov[;]

sklady dreva atď.

Všetky tieto budovy spolu s oplatením kasární, cestami s vysypaným štrkom, kanalizáciou a studňami stáli 300.000 /: tristotisíc:/ zl. nepočítajúc v to cenu pozemku.

Patričné plány a rozpočet pripravil miestny stavebný inžinier János Dieter.

Menovaný vykonal dozor nad stavbou a za svoju činnosť si zaslúži plné uznanie. Podľa odhadu výpočtov menovaného inžiniera, ak sa zoberú trenčianske kasárne ako základ, normálne kasárne pre jeden strelecký prápor a rotu dopĺňajúcu vojnové stavy, budú spolu s ďalšími potrebnými vedľajšími budovami stáť 145.000 – 150.000 zl.

Poznamenávame napokon, že inžinier János Dieter, vysvedčenia ktorého v opisoch tu pripojujeme, za prípravu plánov a rozpočtu odtiaľto dostal 3000 zl. Podľa vlastného vyhlásenia je ale ochotný pripraviť plány kasární, ktoré sa majú postaviť vo Vašom meste, za 1000 zl.

V Trenčíne 26-ho septembra 1889

[nečitateľný podpis]
mešťanosta

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica 1850 – 1922, šk. 283.

32 *Inžinier mesta Košice informuje 7. októbra 1889 mešťanostu Banskej Bystrice o realizovaných a plánovaných vojenských stavbách v meste*

Milostivý kráľovský radca, pán mešťanosta!

Na Vašu t. r. výzvu číslo 1508 mám tú česť oznámiť, že v Košiciach, * ako je známe, boli vybudované nasledovné nové kasárne, a síce:

- 1) filiálne kasárne na Námestí Franza Jozefa pre 5 rôt spoločnej armády, ktoré, bez pozemku, stáli 60. 000 zl.[:]
- 2) filiálne kasárne na Ulici Korona pre 4 roty spoločnej armády, ktoré, bez pozemku, stáli okolo 80. 000 zl.[:]
- 3) jedny regulárne kasárne na Vonkajšej vrchnej promenáde pre delostrelecký oddiel pozostávajúci z 3 ťažkých batérií. Prináležia k nim budovy skladu slúžiace pre jeden celý delostrelecký pluk, ktoré sa nachádzajú na Peštianskej ceste na pozemku starého cintorína. Ich výstavba spolu stála 353. 000 zl.

V súčasnosti sú vo výstavbe:

- 1) Jedny regulárne kasárne pre delostrelecký oddiel na znížených stavoch pozostávajúci z 3 ťažkých batérií a jedna budova školy pre výcvik poddôstojníkov na Vonkajšej vrchnej promenáde. Stavebné náklady bez pozemku 170.000 zl.[:]
- 2) Jedny nové filiálne kasárne pre 1 prápor honvédstva spolu s kancelármi náležiacimi k 2 práporom. Stavebné náklady bez pozemku 130.000 zl.[:]
- 3) Napokon prestavba kasární slúžiacich pre tri roty [?] honvédskeho jazdeckva s nákladmi 80. 000 zl. –

V pláne sú:

- 1) Jedny nové regulárne kasárne pre jeden prápor spoločnej armády spolu so štábnou budovou.[:]
- 2) Prestavba jestvujúcich tzv. veľkých kasární na regulárne kasárne pre tri roty spolu s kancelármi.[:]
- 3) Jedny regulárne kasárne pre 4 roty vozatajského oddielu. [:]
- 4) Jedna vojenská súdna a väzenská budova.

Príprava rozpočtu na vyššie uvedené stavby je stále iba v procese.

Čo sa týka prípravy plánov a rozpočtu, tie boli vyhotovené mestským inžinierom⁸⁷ s pomocou ním prijatých pomocných síl, a síce za odmenu 1, 4 percenta rozpočtovej sumy, resp. sumy prijatej podnikateľmi.

Košice 7-ho októbra 1889.

Soukup

[vlastnoručný podpis]

m.[estský] inžinier

^x Geografické názvy a ich odvođeniny, ďalej názvy ulíc a objektov sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica 1850 – 1922, šk. 283.

87 Podčiarknuté modrou ceruzou.

33 *Dopyt piešťanského hoteliera Karla Fischera ohľadom poskytovania stravy pre rekonvalescentov umiestnených v tamojšom vojenskom kúpeľnom ústave zo dňa 14. novembra 1889*

HOTELIER CARL FISCHER, KÚPELE PIEŠŤANY^x

Kúpele Piešťany 14. novemb.[ra] 1889

Ctenej intendancii

c. a k. 5. zboru v Bratislave

Získajúc vedomosť o tom, že onedlho majú byť v tunajších c. a k. vojenských kúpeľných kasárňach cez celú zimu umiestnení rekonvalescenti, dovoľuje si najúctivejšie podpísaný pristúpiť s návrhmi, či je potrebné zabezpečiť aj stravu pre rekonvalescentov. V prípade kladného vybavenia mojej žiadosti mi ráčte oznámiť bližšie podmienky.

V hlbokej úcte

Najoddanejší služobník

Ctenej c. a k. intendancie

Karl Fischer

[vlastnoručný podpis]

[otlačok pečate a rukopisné poznámky o administrovaní spisu]

^x Názov kúpeľov uvedený v maďarskom jazyku, sídlo zborového veliteľstva v jazyku nemeckom.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive firmy

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, 5. KK, šk. 750.

34 *Polemický úvodník Národných novín zo dňa 21. januára 1890 týkajúci sa jazykovej otázky v rakúsko-uhorskej armáde*

Národnosť vo vojsku.

Štátoprávne vyrovnanie medzi Rakúskom a Uhorskom roku 1867 vriadilo ^a armádu medzi tie tak zvané „spoločné záležitosti“. Spoločná armáda dualisticky reorganisovanej ríše v rečovom ohľade podržala svoj vonkajší náter nemecký. Každý rekrut, ktorého ambíciou bolo dostať aspoň dve plátené hviezdičky na golier, v kasárni musel sa oddať študiumu nemeckej reči, aby si osvojil aspoň toľko z nej, koľko pre vykonávanie kaprálskej služby nevyhnutne potrebuje. Ináče každý pluk podržal svoju reč, to jest reč mužstva, a od ofícierov žiada sa, aby reč[ou] svojho pluku hovorili. Služobné predpisy pre cis. a kráľ. vojsko výslovne nakladajú ešte, aby vojsko v rozhodných a kritických okamihoch bolo posmeľované rečami, držanými v materinskom jazyku vojakov. Význam národného povedomia v armáde, myslíme, že je týmto dostatočne konstatovaný a uznaný. Táto okolnosť padá teraz tým viacej na váhu, keď vidíme snahy, ktoré v uhorskom sneme opakujú sa pri každej otázke, ktorá sa týka brannej moci monarchie. Snahou vojenských kruhov je, aby pluky a jednotlivé vojenské oddiely podržali svoj národný ráz; s touto snahou kráča ale diametrálna snaha maďarských politikov v otázke vojenskej. Opposita juxta se posita magis elucescunt⁸⁸ – aby teda tým vypuklejšie predstavil sa nám rozdiel medzi tendenciou vojenskej správy a medzi snahami politikov maďarských, dostačí poukázať na dve vyjavenia.

Orgán popredných kruhov rakúsko-uhorskej armády, „Vedette“, ozvala sa nasledovne:

„Treba chrániť sa každého umelého odnárodňovania, lebo tým docieli sa iba zlé ovocie. Aký osov môže byť z toho, oslovovať Rusov ako Poliakov, Čechov a Slovanov ako Nemcov, Horvatov, Srbov, Rumunov, Sasov a Slovákov ako Maďarov tým cieľom, aby v čase nebezpečenstva boli povzbudení rečou, ktorej nerozumejú? Keď sa upotrebí tlumač, tým je účinok ztratený. Ešte aj chybné prednesené oslovenie v reči materinskej oduševní vojsko, lebo tým cíti sa byť od svojho veliteľa vyznačeným, keď vidí, že sa usiluje hovoriť jeho rečou. Jednomu talianskemu battailonu, ktorý v bitke pri Dražďanoch ukazoval sa malomyselným, Napoleon poriadne vynadal po taliansky, toto ale tak oduševnilo vojakov, že s hlučnými výkrikami evviva l' imperatore vyprevádzali ho, keď odchodil v inú stranu. Udržovanie národnosti vo vojsku nemožno teda dostatočne odporúčať.“

Celkom inam smeruje snaha politikov maďarských. Debata o rozpočte pre ministerstvo honvédov, ktorá sa teraz odbýva v sneme uhorskom, poučuje nás o tom. Mikuláš Perczel, nedávno ešte hlavným županom Tiszovým a teraz vyslanec, nestojaci vo sväzku so žiadnou stranou uhorského snemu, jasne formuloval túžby politikov maďarských, a to ešte aj takých, ktorí naskrze nie sú opponentmi stoj čo stoj. Perczel⁸⁹ žiada, aby

88 „Protiklady postavené vedľa seba sa javia jasnejšie“. Preklad z latinského jazyka.

89 Miklós Perczel (1812 – 1904), dôstojník honvédstva, účastník americkej občianskej vojny, župný hodnostár. Stručné biografické heslo pozri napríklad: Új magyar lexikon. 5. Mf – R. Budapest : Akadémiai kiadó, 1962, s. 406.

„uhorská čiastka armády“ bola vychovávaná v duchu a reči maďarskej a aby do vojenských ústavov na území Uhorska maďarská reč bola zavedená za reč vyučovaciu.

Rozdiel medzi tendenciami vojenskej správy a politikov maďarských je teda patrný. Tamtá káže, aby národnosť vojakov bola šetrená a ctená – títo chcú zaviesť brutálnu maďarisáciu ešte aj do „uhorskej čiastky armády.“

Veci nie sú ešte tak ďaleko vyvinuté, žeby maďarskí politici mohli dúfať už v najbližšej budúcnosti dosiahnuť svoje zábery na úplné rozpoltenie rakúsko-uhorskej armády. Avšak kto prísne pozoruje veci, ako sa ony na základe dualistického systému až po dnes vyvíjaly, musí byť pripravený na všetky konsekvencie dualizmu. Len potom bude ale na čase uvažovať otázku, či spoločná armáda so svojím nemeckým kommandom a so svojou koľkou-toľkou shovievavosťou a šetrnosťou oproti materinským rečiam lepšie zodpovedá svojmu povolaniu, ako armáda rozpoltená, ktorej jedna polovica má slúžiť pre pokusy maďarisácie.

^a Vzhľadom na dobový charakter článku bolo upustené od jeho podrobnej jazykovej analýzy.

Tlač

Národné noviny, roč. 21, 1890, č. 8, s. 1.

35 *Mešťanosta Trenčina informuje 13. júla 1890 hlavného župana Trenčianskej župy o rozhodnutí mestského zastupiteľstva (bezodplatne) odstúpiť tamojšie honvédske kasárne štátnemu eráru a zároveň žiada hlavného župana o schválenie tohto kroku u ministra vnútra*

Od rady slob. kráľ. mesta Trenčín *

Číslo 805

Urodzený pán hlavný župan!

Náš milostivý pane!

Na valnom zhromaždení zastupiteľského zboru slob. kráľ. mesta Trenčín, konanom 22-ho mája 1890, bolo vo veci odstúpenia honvédskeho kasárni v prospech vysokého honvédskeho eráru pod číslom 14/805 prijaté rozhodnutie, náležite vybavené dokladmi. Predstupujeme s poníženou žiadosťou, aby ste láskavo ráčili vymôcť schválenie tohto u pána urodzeného uh. kráľ. ministra vnútra.

V Trenčíne 13-ho júla 1890.

[nečitateľný podpis]

mešťanosta

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Trenčianska župa, Hlavný župan, 1890, šk. 16.

36 *Vybrané správy o zadržení vojenských zbehov žandárskymi stanicami oblastného veliteľstva žandárstva číslo 5 v Bratislave v roku 1891*

**Zadržanie husára – vojenského zbeha z posádky Neusiedl am See vyslanou žandárskou
hliadkou 13. februára 1891**

Uh. kráľ. žandárske oblastné veliteľstvo číslo V

Výťah

Hlásenie o udalostiach

O prípadoch vyskytnuvších sa na území Bratislavskej župy * v mesiaci február 1891

[...]

Stanica Malý Mager⁹⁰

č. 9

Zadržanie vojenského zbeha

Pál Szuja, husár príslušný do c. a k. 6. husárskeho pluku – ktorý dezertoval zo stanice
nachádzajúcej sa v [obci] Nezsider⁹¹ /: Mosonská župa :/ 11-ho tohto mesiaca, bol 13-ho
tohto mesiaca vyslanou hliadkou zadržený v obci Veľký Mager.⁹²

Menovaný vojenský zbeh bol odovzdaný vojenskému staničnému veliteľstvu
v Šamoríne. Úrad hlavného slúžneho bol upovedomený.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 134.

90 Dnes súčasť obce Nový Život.

91 Dnes Neusiedl am See v Rakúsku.

92 Rastice, v súčasnosti miestna časť obce Zlaté Klasy.

Zadržanie honvédskeho zbeha – príslušníka 13. honvédskeho pešieho pluku – 17. apríla 1891 žandárskou stanicou v Dunajskej Strede

Uh. kráľ. žandárske oblastné veliteľstvo číslo V

Výtah

Hlásenie o udalostiach

O prípadoch vyskytnuvších sa na území Bratislavskej župy v mesiaci apríl 1891_

[...]

Stanica Dunajská Streda

Číslo 12

Zadržanie honvédskeho zbeha

17-ho tohto mesiaca vyslaná hliadka zadržala v obci Malé Blahovo honvéda bez hodnosti [menom] János Dáni, ktorý náleží do stavu 13. roty 13. uh.[orského] kráľ.[ovského] honvédskeho pešieho pluku dislokovanej v [meste] Tata. Z [mesta] Tata utiekol 16-ho tohto mesiaca.

Menovaný zbeh bol odovzdaný c. a k. vojenskému staničnému veliteľstvu v Šamoríne spolu s erárnymi vecami, ktoré mal pri sebe. Hlásenie slúžnovskému úradu bolo učinené.

[...]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 134.

Zadržanie vojenského zbeha od 72. pešieho pluku žandárskou hliadkou Bratislava, ku ktorému došlo 4. mája 1891 v lesnom poraste pri Vlčom Hrdle.

Uh. kráľ. žandárske oblastné veliteľstvo číslo V

Výtah

Hlásenie o udalostiach

O prípadoch vyskytnuvších sa na území Bratislavskej župy v mesiaci máj 1891_

[...]

Stanica Bratislava

Číslo 1

Zadržanie vojenského zbeha

4-ho tohto mesiaca bol hliadkou v lese pri Vlčom Hrdle zadržaný zbeh – pešiak náležiaci do c. a k. 72. pešieho pluku István Strakend. Menovaný zbeh bol s celým erárnym výstrojom, ktorý mal na sebe, odovzdaný veliteľstvu c. a k. 72. pešieho pluku. Slúžnovský úrad bol upovedomený.

[...]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Podžupan, šk. 134.

37 *Mesto Bratislava 16. marca 1891 informuje Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra o predaji pozemkov na Landererovej (dnes Štúrovej) ulici štátnemu eráru. Spomenuté pozemky súvisia s výstavbou pionierskych kasární na tejto ulici a jej reguláciou*

Č. 331 [1]891

II. 56.

Urodzené uhorské kráľovské ministerstvo!

Návrh bratislavského cis. a kráľ. vojenského stavebného riaditeľstva, učený v mene vojenského eráru, na kúpu pozemku v rozsahu 382 □ siah v Landererovej ulici, bol pre-rokovaný na našom riadnom valnom zhromaždení konanom 3. februára t.[ohto] roku. Ide o priestor, ktorý, v dôsledku regulácie tejto ulice, prislúcha z jej plochy k stavebnému pozemku pionierskych kasární. Na základe návrhu mestskej rady sme naším rozhodnutím daným pod číslom 331 rozhodli, že:

- 1.) Plochu trojuholníka v rozsahu 61 □ siah nachádzajúcu sa pred budovou pionierskych kasární na Landererovej ulici prevedieme do vlastníctva vojenského eráru zdarma, ale výlučne pod tou podmienkou, že štátny erár sa zaviazal túto plochu ohradiť železnými mrežami.
- 2.) Mimo uvedenej plochy v rozsahu 61 □ siah predáme vojenskému eráru na zastavanie vhodnú uličnú plochu v rozsahu 321 □ siah za kúpnu cenu 15 zlatých za □ siahu, spolu 4815 zlatých. Udeje sa to však len v takom prípade, že vojenský erár toto územie v novej ulici najneskôr do troch rokov zastavia patričnou stavbou určenou na účely kasárenské alebo obytné.

Toto naše rozhodnutie účtovo predkladáme spolu so všetkými predmetnými spismi [označenými ako príloha] pod % na milostivé schválenie.

Oddávajúc sa do Vašej milostivej priazne.

Bratislava 16. marca 1891

Úctiví služobníci urodzeného uhorského kráľovského ministerstva

[dva nečitateľné podpisy]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, Slovenský národný archív Bratislava (ďalej len SNA Bratislava), f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 40.

38 *Dvojazyčné rozhodnutie bratislavskej mestskej rady zo dňa 18. júla 1891 zakúpiť pozemky za účelom následnej výstavby pechotných kasární⁹³ na vtedajšej Belnayovej (dnes Kýčerského) ulici⁹⁴*

7858

1891

II 2678

Oznam

Municipiálny výbor slob.[odného] kr.[áľovského] mesta Bratislava * vyniesol na svojom valnom zhromaždení konanom 6-ho a následne 8-ho júla t.[ohto] roku pod číslom 7858 rozhodnutie, že

ako stavebný pozemok pre plánované pechotné kasárne zakúpi dom a záhradné pozemky nachádzajúce sa na Belnay[ovej] ulici, majetkovo prislúchajúce [obyvateľom menom] János Stiótta a Vilmos Beck.

Toto rozhodnutie je k nahliadnutiu na notárskom úrade, kde je možné proti nemu do 30 dní učiniť podanie.

Bratislava 18. júla 1891

Mestská rada

* V maďarskom texte rozhodnutia je pre Bratislavu uvedený tvar Pozsony, v nemeckom tvar Pressburg.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

Archív mesta Bratislavy (ďalej len AMB), f. Mesto Bratislava, šk. 2120.

93 Dobová tlač už predtým (5. apríla 1891) publikovala rozhodnutie ohľadom výstavby týchto pechotných kasární a muničného skladu v meste, resp. na jeho okraji: „**Nové pechotné kasárne a vojenský muničný sklad** budú onedlho postavené v Bratislave. V zmysle zákona o ubytovávaní [vojska] je tak mesto Bratislava povinné postarať sa o umiestnenie jedného práporu pechoty a o postavenie muničného skladu, potrebného pre tu dislokované ťažké delostrelecké oddiely. V tomto smere už ukončila predbežné rokovania zmiešaná komisia pozostávajúca z civilných a prizvaných vojenských členov. O návrhoch zajtra rozhodne mestské valné zhromaždenie. Ako stavebné miesta sú pre pešie kasárne vyhladené pozemky ležiace medzi vojenskou posádkovou nemocnicou a Šancovou ulicou, naproti starému majeru prímasa; pre *muničný sklad* mestský lom menom „Kramer“, nachádzajúci sa v blízkosti „Červeného mostu“. Podľa rozpočtu budú *pešie kasárne* stáť 227.000 zl., *muničný sklad* 25. 200 zl. *Ročné výdavky* na amortizáciu úroku a kapitálu, ďalej na údržbu činia pri *pechotných kasárňach* 15890 zl., pri *muničnom sklade* 1700 zl. Z týchto výdavkov ročne zaplatí vojenský erár 7975 zl., 90 gr. respektíve 1346 zl.“ Nyugat-magyarországi hiradó, roč. 4, 1891, č. 77, s. 3. Názov mesta a miestnych lokalít uvedený v maďarskom jazyku.

94 Bližšie pozri aj dokument č. 41.

39 *Publikovaná vyhláška banskobystrického mešťanostu o ofertnom súbehu na výstavbu kasární pre prápor poľných strelcov spoločnej armády v meste datovaná 20. októbra 1891*

č. 4984

X. 1891

Vyhláška o súbehu.

V slob. kráľ. meste Banská Bystrica * sa vyhlasuje ofertný konkurzný súbeh na výstavbu **kasární a oddielovej nemocnice pre jeden prápor poľných strelcov**. Konkurzné konanie sa pritom vytyčuje na 28-ho novembra 1891 dopol. o 9. hodine na banskobystrickej radnici.

Na stavebné práce je **preliminovaných 186.676 zl. 33 gr.**

Všetky práce budú zadané jednému podnikateľovi.

Preddavok je **15 000 zlatých**, ktoré musia byť zložené v hotovosti, v zálohových cených papieroch alebo vo vkladných knižkách tunajších peňažných ústavoch. Zníženie sumy treba vyjadriť v percentách, znížené percentá nech sú ale vypísané číslom a slovom, bezchybne a čitateľne.

Návrhy **nech sú vyplnené podľa vzoru určeného mestom**. Nech sú opatrené potrebou známku a **pred konkurzným konaním** odovzdané u mešťanostu.

Neskôr odovzdané alebo zle vyplnené návrhy nebudú brané do úvahy.

Odovzdané návrhy nie je možné stiahnuť späť, tieto sú pre predkladateľov záväzné.

Mesto sa medzi navrhovateľmi slobodne rozhodne, prípadne vyhlási nový súbeh.

Účastníci súbehu sa s čiastočnými podmienkami podniku, rozpočtom a stavebným plánmi môžu oboznámiť a preštudovať ich **v úrade mestského stavebného a hospodárskeho inšpektora**.

Čiastočné podmienky podniku ako aj rozpočet je možné získať vytlačené v hore uvedenom úrade; vzor návrhu je zdarma k dispozícii tamže.

za mešťanostu,
kráľ. radcu

hlavný notár

Gyula Csesznák

hlavný notár

1 – 3

* Názov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Drobná tlač

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica 1850 – 1922, šk. 283.

40 *Rozhodnutie ministerstva honvédstva zo dňa 7. apríla 1892 o predbežnom ponechaní jednej batérie c. a k. delostreleckého oddielu 40 spoločnej armády v Spišskom Podhradí*

UHORSKÝ KRÁĽOVSKÝ

MINISTER HONVÉDSTVA

[tlačený znak ministerstva s erbom]

číslo 15158

X

Municípiu

Spišskej župy*

Mesto Spišské Podhradie vo svojej žiadosti číslo 11 z 15. februára tohto roku, zaslanej priamo mne, požiadalo o ďalšie ponechanie delostreleckej batérie v tomto meste. S cieľom informovať toto mesto, v zhode s pánom c. a k. ministrom vojny, zasielam vyrozumenie municípiu župy. Celkovo vzaté, nateraz smerodajným zostáva úmysel, aby batéria dislokovaná v tomto meste nebola odtiaľ preložená inam, a to dovtedy, dokým nebudú v Spišskej Novej Vsi pripravené potrebné stále ubytovacie priestory pre c. a k. delostrelecký oddiel číslo 40.

V takom neočakávanom prípade, keby ale neboli perspektívne, v blízkej budúcnosti, vytvorené stále ubytovacie priestory pre delostrelecký oddiel č. 40, bolo by potrebné postarať sa o dočasné, účelnejšie ubytovanie. Prípadne bude potrebné urobiť také opatrenia, na základe ktorých by bola delostrelecká batéria, dislokovaná v Spišskom Podhradí, odtiaľ pravdepodobne presunutá inam.

Popri vzatí do relevantnej úvahy vyšších vojenských záujmov, bohužiaľ, nemám alternatívu, aby som odpovedal na žiadosť Spišského Podhradia, spomínanú v úvode, priaznivejšie.

V Budapešti 7. apríla 1892

Za ministra

[nečitateľný podpis]

štátny tajomník

* Všetky miestne názvy sú uvedené v maďarskom jazyku.

Preklad z maďarského jazyka

Rukopis (atrament) na úradnom tlačíve

MV SR, ŠA Prešov, pracovisko Spišský archív Levoča, f. Spišská župa, šk. 738, sign. 3878/1892.

41 *Mesto Bratislava žiada 25. júna 1892 ministerstvo honvédstva o schválenie dokumentov týkajúcich sa spomínanej plánovanej výstavby kasární pre peší prápor na Belnayovej (dnes Kýčerského) ulici v meste a o získanie súhlasu na ich stavbu od ministerstva vojny*

č. 13287 1892

II. 4147

Vysoko urodzené uhorské kráľovské

Ministerstvo honvédstva!

V zmysle ďalšej realizácie inštrukcií obsiahnutých vo vznešenom nariadení, ktoré nám bolo učené pod číslom 33150./X z 3-ho júla 1891, sa v najhlbšej úcte v štyroch rovnopisoch predkladá zápisnica spísaná na zasadnutiach miestnej zmiešanej komisie, ktoré sa konali 23-ho a 24-ho mája tohto roku. Týka sa stavby kasární pre peší prápor, ktoré sa majú v mieste vybudovať ~~postaviť~~. Taktiež sa predkladá čiastkový stavebný plán týchto kasární a k nemu náležiacie spisy. Prosíme, aby bol tento plán schválený. Ráčne súčasne láskavo sprostredkovať ďalší súhlas c. a k. ministerstva vojny.

Odovzdávajúc sa do vašej milosti ostávame s najhlbšou úctou.

Bratislava *25. jún 1892

Najúctivejší služobníci vysoko urodzeného ministerstva

[dva nečitateľné podpisy]

* Názov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Preklad z maďarského jazyka

Rukopis (atrament)

AMB, f. Mesto Bratislava, šk. 2120.

42 *Uhorský minister vnútra zasiela 18. marca 1895 bratislavskému hlavnému županovi pokyny na zasielanie menoslovov vojenských osôb aktívnych v anarchistickom a socialistickom hnutí*

Uhorský kráľovský minister vnútra

číslo 485

res.

Výlučne do vlastných rúk

Urodzený pane!

V súvislosti s mojimi obežníkmi danými pod číslom 179 res. z 9. februára a 214 res. z 20. februára tohto roku, vzhľadom na žiadosť pána ministra vojny c. a k. spoločnej armády, nariaďujem, aby ste s menoslovom [občanov] povinných vojenskou službou, aktívnych v anarchistických alebo v socialistických hnutiach, oboznámili nielen veliteľstvá plukov ale aj veliteľstvá vojskových telies, respektíve, keďže táto okolnosť sa týka [i] frekventantov vojenských ústavov, aj veliteľstvá patričných vojenských ústavov.

Nech prijme Tvoja Urodzenosť prejav mojej úcty.

V Budapešti 18. marca 1895.

Perczel

[vlastnoručný cyklostylovaný podpis]

Urodzenému

pánovi [menom] Gyula Szalavszky⁹⁵

hlavnému županovi Bratislavskej župy *

v Bratislave

* Geografické názvy a ich odvodeniny uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) s cyklostylovanou úradnou hlavičkou a ďalšími náležitosťami, poznámky ceruzou

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislava I, Hlavný župan, sign. 14/ 1895.

⁹⁵ Gyula Szalavszky (1846 – 1936), verejný činiteľ a politik. Bližšie k jeho životu a politickým aktivitám s odkazmi na ďalšiu literatúru pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). V. zväzok. R – Š. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 403 – 404. ISBN 80-7090-216-7.

43 *Pokyn na výstavbu nových honvédskeho kasární v Jelšave v prípisu uhorského ministra honvédstva z 5. mája 1895*

UHORSKÝ KRÁĽOVSKÝ

MINISTER HONVÉDSTVA

[tlačený znak úradu s erbom]

Číslo 25327

XVIII

[číslo spisu dopísané rukou]

Uh. kráľ. bratislavskému IV. honvédskeho
oblastnému veliteľstvu

V Bratislave^{96 x}

Vo veci úpravy umiestnenia 3-ho praporu 16. honvédskeho pešieho pluku, v zmysle môjho prípisu číslo 21081/XVIII, akceptujem ustanovenia obsiahnuté v tu priloženej kópii zápisnice spísanej v Jelšave zmiešanou komisiou. Tá [zápisnica] sa v jednom origináli už nachádza v meste Jelšava. Zároveň oblastnému veliteľstvu ukladám, aby o tomto obecnstve menovaného mesta bezodkladne informovalo vyhláškou. Pripravte ju tak, aby obsahovala moje schválenie pod týmto podacím číslom, úradnú pečať a pripojené plány práce, ktorých sa treba prísne držať. Ďalej treba aby boli [tieto konkrétne záležitosti] spolu s vydanými plánmi práce predložené ešte mne [posledné slovo dopísané rukou] na základe stavebných realizačných plánov, v zhode s ustanoveniami „Sprievodcu“ vzťahujúceho sa na projektovanie nových kasární, vydaného taktiež všetkým vrchnostenským úradom pod číslom 4935/ H. M. E. z roku 1879 /R. K. 28/.⁹⁷ Ohľadom čo najskoršieho uskutočnenia výstavby chystaných kasárenských priestorov a ďalších požadovaných vecí to zariadte takým spôsobom, aby boli tieto najneskôr k 1. septembru 1896 dané k dispozícii honvédstvu v použiteľnom stave.

Za takto plánované kasárne a cvičisko, ktoré má byť prevzaté už 1. októbra tohto roku, možno ročne poskytnúť 4454 zl.[atých], tak ako je to informačne uvedené v kópii priloženého výkazu miezd a odmien. Definitívne to však bude, v zmysle môjho nariadenia

⁹⁶ Adresát vytlačený v spodnej časti titulnej strany dokumentu. Kvôli zjednodušeniu sme túto pasáž umiestnili pod značku dokumentu. Konkrétne veliteľstvo a jeho dislokácia dopísané rukou.

⁹⁷ Značky a skratky ponechané v pôvodine.

číslo 78790/XVIII z roku 1894, pri poistení vytýčenom na 25 rokov, stanovené komisionálne pri príležitosti prevzatia priestorov, respektíve kvalifikácie kasární.

Začiatok výstavby kasární ako aj ich dokončenie mi hláste, aby som na základe naposledy spomenutého mohol nariadiť ich kvalifikáciu, resp. ich prevzatie.

V Budapešti 5-ho mája 1895

Za ministra:

[nečitateľný podpis]

štátny tajomník

* Geografické názvy sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 403.

44 *Z právnych podkladov k sporu staviteľa A. Müllera voči mestu Levoča ohľadom sumy 51 074 zlatých, 59 grajciarov vo veci výstavby Rudolfových kasární v meste (postúpenie kauzy na krajský súd) z roku 1896*

č. [1]896 D 23

2

Oznámenie okresnému kráľ. súdu v Levoči ^x o odvolaní sa na vyššiu inštanciu v procese medzi žalujúcou stranou [menom] Antal Müller a žalovanou stranou – slob. kráľ. mestom Levoča vo finančne rozsiahlom spore o 51074 zl., 59 gr. plus výd.[avky] pod č. 557/1896. Žalujúca strana podáva proti rozsudku, ktorý bol pod č. 1818 vyneseny 28. januára 1896, odvolanie na vyššiu inštanciu.

[...]

[ďalšie spisové materiály týkajúce sa súdneho sporu, ktorý trval niekoľko rokov]

^xNázov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Prešov, pracovisko Spišský archív v Levoči, f. Krajský súd Levoča, šk. 191, sign. 23/1896.

45 *Tlačená vyhláška hlavného župana Liptovskej župy datovaná 21. októbra 1896 a publikovaná v slovenskom jazyku, ktorá uvádza obeť spomedzi civilného obyvateľstva pri nepokojoch na Orave a vo Zvolene (zásahy žandárskej asistencie)*

VYZVANIE

K OBECENSTVU!

Na mnohých miestach našej krajiny v najnovšom čase udalo sa, ^a že ľud, buričmi zavedený, sprotivil sa rozkazom vrchnosti cieľom ^a zabezpečenia poriadku vydatým. V susednej Orave dvoch výstupníkov ^b žandári, čo sluhovia zákonov, prepichli; vo Zvolene jedného^a zastrelili (ten životom zaplatil) štrnástych^a ťažko poranili.

Strašné máte príklady! Chráňte sa a neprotivte sa vrchnosti! Chráňte sa každého výstupku a každého nezákonnitého ^b kroku!

Presvedčený som, že znáte povinnosť svoju.

Vrchnosť len za Vaše dobro^b účinkuje,^a ale práve preto aj povinná je, každý aj ten najmenší vystupok^b vedľa^a okolnosti aj tým^a najprísnejším spôsobom zamedziť.

Ja, ktorý povolaný som, dobrobyt a bezpečnosť obecnstva hájiť, vo Vašom vlastnom záujme napomínam a vyzívam^a Vás nedajte sa zaviesť našťavateľom,^b a nevaluje ^a seba a rodinu svoju protizákonnosťou a zburnosťou ^b do nešťastia!^b

Kráľom Pán Bôh^b složil^a vládu do rúk. Vrchnosť v mene kráľa a zákonov účinkuje. Povážte si toto dobre, a chovajte sa vedľa toho.

V Lipt. Sv. Mikuláši, 21. októbra ^a 1896.

Ludvig Kürthy,⁹⁸

cisársky a kráľovský komorník a hlavný ^a župan stolice liptovskej.

^a Pravopisná chyba, resp. dobový pravopis.

^b Dobový, resp. nárečový tvar.

Tlačená vyhláška

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Liptovská župa II, šk. 1506.

98 Lajos Kürthy (1852 – 1921); župan, statkár, reprezentant cisársko-kráľovskej komory. Životopisné údaje bližšie pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). III. zväzok, K – L. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 314. ISBN 80-7090-019-9.

46 *Sťažnosť čašníčky pôsobiacej v kasárenskej kantíne v Jelšave na hrubé a nemravné správanie rotmajstra – správcu jedáľenského zariadenia zo dňa 25. marca 1898*

Jelšava * 25. marec 1898

Vysoko urodzený pán podmaršal!

S hlbokou úctou nám tú česť predložiť pred zrak Tvojej V.[ysoko]urodenosti túto moju poníženú sťažnosť. Správca kantíny v jelšavských kasárňach Majer Steiner ma prijal do zamestnania ako čašníčku zo sprostredkovacieho ústavu Regina Maria v Budapešti. No a takpovediac najškandalóznejším spôsobom sa ma zbavil, lebo som jednému pánovi stotníkovi povedala, že vojaci v kantíne a v jeho [Steinerovom] vlastnom byte každú noc kartujú, skrytí tam pred službukonajúcim dôstojníkom. Za účelom [morálneho] poklesku drží dve dievčatá – čašníčky a 2 – 3 mladé slúžky. Aj môj kufor zadržal, a to až oproti sume 20 zl., a práve tak sa aj ku mne správal, ako k rozkošnici,⁹⁹ ako majiteľ, nehodne správcu kantíny a účtovníka – rotmajstra. Pri tunajšom [policajnom] kapitánskom úrade som podala proti nemu sťažnosť, ale ako jednu cudziu chudobnú ženskú ma ľahostajne odbili. Dokonca, čo je hlavné, on sám ma v noci pred mojím odchodom odviezol do hotela, zaplatil mi izbu s tým, aby som obsluhovaním hostí splatila všetkých tých 20 zl. Želala som si Tvojej V.[ysoko]urodenosti dať na láskavé vedomie, aby milostivo ráčila získať vedomosť, aký nemravný stav vládne v uh. kráľ. kasárňach v Jelšave.

Úctivá služobníčka [Tvojej Urodzenosti]

Teréz Tóth, čašníčka

[odtlačky úradných pečatí ohľadom administrovania spisu]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)¹⁰⁰

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, IV. HKP, šk. 45.

99 Eufemizmus pre prostitútku.

100 Pôvodný text obsahuje gramatické, pravopisné a štylistické chyby vrátane nárečových výrazov.

47 *Pohľadnica jednoročného dobrovoľníka – príslušníka pešieho pluku 48 v meste Sopron – Janka Jesenského¹⁰¹ matke Adele zo dňa 25. decembra 1898*

Milá mama!

Koláče aj s dávno žiadanými vec[a]mi môžeš poslať. Nepustia nás nikam na Vianoce. Celkom som bol prichystaný, že pôjdem domov, čo len na deň. Ale vojak mieni, kapitán mení. Takéhoto Ježiška len raz má človek v živote[,] ak je vojakom pri 48[.] regimente tu. Šťastlivé sviatky!

Tvoj Jano

Rukopis (atrament)

Múzeum mesta Bratislavy, f. Korešpondencia J. Jesenského, sign. 580.

101 Janko Jesenský (1874 – 1945), básnik, právnik, politik, dôstojník československých légii v Rusku. Bližšie k jeho vojenskej kariére pozri: CHORVÁT, P.: Inter arma... Spisovatelia a výtvarníci vo vojenských dejinách Slovenska v rokoch 1848 – 1948. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2019, s. 66 – 72. ISBN 978-80-89523-58-0.

48 *Charakteristika honvédskeho kasární v Leviciach, Nových Zámkoch, Banskej Bystrici a Trenčíne v hlásení hlavného štábného lekára (oblastného šéfa zdravotníctva) Dr. K. Elbela zo dňa 8. decembra 1899*

Uh. kráľ. bratislavské * IV. honvédske oblastné veliteľstvo

Číslo 483

hlavný štábný lekár Dr. Károly Elbel

e. ü. f.

oblastný šéf zdravotníctva

Uh. kráľ. bratislavskému IV. honvédskeho oblastnému veliteľstvu

V Bratislave

Bratislava 8-ho decembra 1899

Na nariadenie číslo 1778/el. dané 23. júna tohto roku a v zmysle odseku 75 časti I zdravotných predpisov som vykonal zdravotnú prehliadku nižšie uvedených staníc.¹⁰² O výsledku tejto podávam moje nasledovné hlásenie:

- 1.) V Leviciach sú ubytovacie pomery v kasárňach postavených v roku 1896 priaznivé.

Jednoposchodová budova sa síce nachádza na dolnom konci mesta, pričom kvôli úzkym uličkám nie je ľahko dostupná, ale v nej sa nachádzajúce využiteľné priestory sú dosť veľké, suché, dobre vetrateľné. V každom ohľade zodpovedajú všeobecným zdravotným požiadavkám.

Vo všetkých využiteľných priestoroch kasární, teda nielen na chodbách, záchodoch, dvoroch a v okolí studní, je položený veľký dôraz na udržanie všeobecnej čistoty.

Na prízemí je vedľa dobre zariadenej lekárskej ambulancie aj izba pre ľahšie chorých so 4 posteľami. Hoci zdravotné pomery v stanici sú veľmi priaznivé, jednako s ohľadom na početný stav jednotky a tú okolnosť, že v stanici vojenský zdravotnícky ústav nie je, podávam návrh na rozšírenie izby pre ľahšie chorých, respektíve na zriadenie [ďalšej] izby určenej takisto na tento cieľ so 4 posteľami vedľa nej. Záznamy a knihy sú vedené v poriadku, len izbový poriadok¹⁰³ som nenašiel vyvesený. Toto som vyčítal plukovnímu lekárovi a inštruoval som ho na okamžité zaobstaranie tohto poriadku.

Polný zdravotnícky materiál je na plnej dotácii a v dobrom stave.

- 2.) V Nových Zámkoch je I. oddiel uh. k. vacovského 6. husárskeho pluku umiestnený výhodne, v jednej väčšej a v jednej menšej kasárni. Priestory pre ubytovanie mužstva sú tam dosť priestranné, suché, svetlé a vetrateľné; zdravotné pomery

102 Ide o ekvivalent dobového termín pre posádky.

103 Ide o poriadok určujúci rozmiestnenie výstrojných súčiastok v izbe mužstva.

sú veľmi dobré, prirote bol jeden ľahšie chorý, 3 v nemocnici. Výzor mužstva veľmi dobrý, stravovanie bezchybné.

Ambulancia lekára ako aj miestnosť pre ľahšie chorých disponuje zodpovedajúcim priestorom, ale ten nie je udržiavaný dostatočne čistý, jeho podlaha je špinavá, veci výstroja sú zaprášené, izbový poriadok chýba.

Pri kontrole predpisov a kníh vysvitlo, že zápisnica vyšetrení nie je doktorom presne vedená.

Na udržanie všeobecnej čistoty vo všetkých ubytovacích priestoroch, na chodbách, v záchodoch, v kuchyni a okolo studní nie je položený patričný dôraz.

Na hore uvedené nedostatky som upozornil veliteľa oddielu a napomenul plukovního lekára [menom] Dr. Omazta. Toho som zároveň inštruoval ohľadom dôkladnejšej starostlivosti vo veci zdravotníckej služby a na preukazovanie väčšej usilovnosti.

- 3.) V Banskej Bystrici slúžia na umiestnenie jednotky kasárne ležiace v západnej západnej¹⁰⁴ časti mesta, ktoré sa skladajú z 2 novších a 3 starých stavebných traktov. Za normálnych pomerov mužstvo zaberá 4 [jedno]poschodové stavebné trakty, pričom 5-ty, tzv. barak je ponajviac súci na využitie pre letné umiestnenie, jesenné manévry a na dobu výcviku náhradných záložníkov.

Ubytovacie pomery v starých budovách priaznivé nie sú, nakoľko všetky priestory sú nízke, zle vetrateľné a poväčšine disponujú starou mäkkou podlahou, v dôsledku čoho udržiavanie čistoty naráža na mnoho ťažkostí; naproti tomu nový stavebný trakt, kde je dislokovaná 1. stotina, disponuje veľmi peknými, priestrannými miestnosťami, ktoré zdravotníckym požiadavkám plne vyhovujú. Na prízemí tohto stavebného traktu je vo veľmi peknom poriadku a v čistote udržiavaná lekárska ambulancia a 2 izby pre ľahšie chorých, dokopy s 9 posteľami; zdravotný stav veľmi priaznivý[:] pri jednotke bol 1 ľahšie chorý, 4 v nemocnici; fyzická kvalita nováčikov a vzhľad je dobrá, stravovanie bezchybné.

Voda kasárenskej studne sa na pitie nepoužíva, keďže v blízkosti je pitná voda veľmi dobrej kvality.

Zo zdravotného hľadiska považujem za nadmieru žiaduce, aby súčasne s opustením starých rozpadávajúcich sa budov bol v meste sa nachádzajúci vodovod zavedený aj do kasární a aby [tam] bola zriadená aj miestnosť na kúpanie.

Ohľadom výcviku a výstroja nosičov ranených som nedostatky nebadal.

Knihy a predpisy sú vedené v poriadku; poľný zdravotnícky materiál je udržiavaný v dobrom stave.

- 4.) V Trenčíne sú vplyvom zdravotným požiadavkám zodpovedajúceho spôsobu výstavby a výhodnej polohy kasární pomery umiestnenia jednotky veľmi priaznivé.

104 Prídavné meno zaznamenané duplicitne.

Všetky priestory na ubytovanie mužstva sú dostatočne priestranné, svetlé, suché.

Ordinácia doktora a 2 izby pre ľahšie chorých, zariadené 5 + 5 posteľami, sú na prízemí. V týchto miestnostiach ako aj v celých kasárňach je na dodržiavanie všeobecnej čistoty kladený vynikajúci dôraz. Výzor mužstva je veľmi dobrý, ohľadom stravovania nedostatky nie sú.

Nosiči zranených sú dobre vycvičení. Výstroj týchto ako aj iné zdravotnícke súpravy sú v dobrom stave.

Predpisy a knihy sú vedené riadne. Chýbala len evidencia nosičov ranených, ktorá má byť vedená šéflekárom. Na toto som napomenul plukovného lekára Dr. Lange[ho] a inštruoval som ho na jej okamžité doplnenie.

Pred 2 kasárenskými studňami je drevená nádrž na vodu, ktorá je už aj trochu spráchnivená.

Keďže v nej sa voda ľahko pokazí a začne zapáchať, zo zdravotníckeho hľadiska navrhujem, aby sa tento z dreva vyrobený vodný rezervoár vymenil za nádrž vyrobenú z kameňa alebo cementu.

- 5.) Napokon hlásim, že v honvédskej oblastnej väznici sú ubytovacie a zdravotné pomery bezchybné.

Dr. Károly Elbel v. r. hlavný štábny lekár [vlastnoručný podpis]

Obl. šéf zdravotníctva

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 50, sign. 3299.

49 *Administrácia dodávky munície bratislavskou firmou Georg Roth pre egyptského chedíva zo dňa 12. decembra 1899*

Uhorský kráľovský minister vnútra

číslo 1003

Res.

Urodzený pane!

Na telegram daný p.[od] č.[íslom] 59 res. z 24-ho novembra tohto roku Tvojej Urodzenosti oznamujem, že dodávka 90 000 ostrých a 50 000 cvičných nábojov, ktorá sa má odoslať egyptskému chedívi, je povolená.

Nech Tvoja Urodzenosť prijme prejav mojej úcty.

V Budapešti 12-ho decembra 1899.

Z poverenia ministra:

[nečitateľný podpis]

odborný radca

Urodzenému pánovi barónovi [menom] **Đéņęş Vay**

Hlavnému županovi Bratislavskej ž.[upy].^x

v Bratislave

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) s cyklostylovanou úradnou hlavičkou a ďalšími náležitosťami.

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislava I, Hlavný župan, sign. 62/ 1899.

50 *Predstavenstvo mesta Ružomberok vyhlasuje 10. mája 1900 ofertný súbeh na výstavbu honvédskych kasární, ktoré sa majú vybudovať v jeho katastri¹⁰⁵*

Č. 1661

1900

Ctenému

Podžupanskému úradu!

V Liptovskom Sv.[ätom] Mikuláši ^x

V prílohe si [Vám] dovoľujeme postúpiť 1 ks vyhlášky o ofertnom súbehu s tým, aby ste ju ráčili na území župy dať na všeobecnú známosť. –

Predstavenstvo mesta.

V Ružomberku 10. mája 1900

[odtlačok okrúhlej pečate Mestskej rady Ružomberka v maďarskom jazyku]

[nečitateľný podpis]

hl.[avný] slúžny

Č. 1661

1900

Oznam o licitácii

Mesto Ružomberok sa rozhodnutím zastupiteľského zboru, ktoré bolo vynesené 17-ho januára 1900 pod číslom 1, podujalo v katastri mesta postaviť jedny uh.[orské] kráľ.[ovské] kasárne s príľahlými budovami.

105 Bližšie k problematike kasární a vojenstva v Ružomberku v sledovanom období bližšie pozri: HOLEC, R.: Hospodárske súvislosti vzťahu mesta a armády na začiatku 20. storočia. In: Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti), Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig (Katonai, politikai, gazdasági aspektusok és összefüggések). Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002, s. 289 – 290. e-ISBN 978-80-89523-01-6.

Na toto sa vzťahujúci rozpočet činí celkovo 232 507 K. a 50 halierov. –

Na zabezpečenie realizácie vyššie uvedených prác sa vyhlasuje

Konkurzné konanie uzavretých návrhov,

ktoré sa bude konať v zasadacej miestnosti ružomerskej radnice dňa 5-ho júna 1900 dopoludnia o 10. hodine.

Tým, ktorí sa rozhodli zúčastniť súťaže, sa dáva na vedomie nasledovné. Povolené výdavky vzťahujúce sa na záväznú realizáciu vyššie uvedenej práce sa vypočítajú neskôr. 5 percentný vinkulačný vklad obsiahnutý v čiastočných podmienkach, prípadne v percentách vyjadrené navýšenie alebo zníženie ceny nech sa [záujemcovia] usilujú odovzdať vo svojich uzavretých signovaných návrhoch čím prv v stanovený deň dopol. [udnia] do 10. hodiny predstavenstvu mesta. Neskôr došlé [návrhy] nebudú brané na vedomie. –

Technický výkon a čiastočné podmienky vzťahujúce sa na uvedené práce, ako aj signovaný vzor zmluvy, sú k nahliadnutiu na predstavenstve mesta denne v čase riadnych úradných hodín.

V Ružomberku 10-ho mája 1900

Predstavenstvo mesta Ružomberka

[nečitateľný podpis]

hl.[avný] slúžny

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Liptovská župa II, šk. 2035.

51 *List jednoročného dobrovoľníka rakúsko-uhorskej armády Jána Gustáva Čipku¹⁰⁶ rodičom zo dňa 29. apríla 1903*

Innsbruck 29/IV 1903

Rodičia moji drahí!

Viem iste, že netrpelive ^a čakáte nejakú zpravu ^a odo mňa. A pravdu povediac mal som Vám už písať, veď sú už dva týždne[,] ako som odišiel z domu. Ale veď sa dačo zvláštneho, spomenutia hodného neprihodilo a túto hlúpu nudu kasárnického života Vám len nebudem opisovať. –

Začnem od začiatku. Cesta sa mi horko-ťažko minula. Nebola veru ani mak príjemná, napriek tomu, že je kraj veľmi ^b rozmanitý a krásny. Nijak som sa jej nemohol konca dočkať. Bolo mi nevolno ^b a nudno a smutno až do zbláznenia. A k tomu som mal mne tak nepohodlných spolucestovateľov, že by som sa veru bol radšej v Innsbrucku videl s puškou na pleci.^b Tak medzi inými boli tam jeden nemec ^b a jedna nemka ^b a tí dvaja sa tak milostne a pri tom nútene dívali na jeden druhého, že mi bolo až zle. Možno že sa nemohli vystať, ale pri tom všetkom sa chceli zdať milými. Šťastie, že to netrvalo celú cestu, len z Viedni ^a do Linzu. –

Do Innsbrucku som šťastne dorazil a hneď na druhý deň sa začal aj pre mňa náš jednotvárný spôsob života. Vstávam zase riadne o piatej, alebo dačo pred piatou, kedy-tedy ale aj po piatej, čo patrí ale medzi zriedkavosti; o pol siedmej sa začína cvičenie a to trvá až do pol do tri štvrte alebo aj do jedenastej.^b Potom máme do tri štvrte na druhú voľno.^b Vtedy sa zase započne cvičenie a to trvá až do piatej. Po piatej už máme málo práci, ^a len vypočujeme rozkaz a vyčistíme, čo je zamazané a môžeme ísť, kde chceme. O deviatej musí byť každý, kto spí v kasarni, ^b v posteli. A to tak ide každý od Boha deň. Nieto v tom žiadnej rozmanitosti, žiaden rozdiel. Každý deň musíme pokojne vypočuť tie isté viac-menej hrubé urážky od poddôstojníkov, každý deň dôstojníkovu kus jemnejšie, ale v podstate práve tak urážlivé narážky, každý deň jeho kryk,^b jeho hnev. Z počiatku to divne pripadá človeku, hnevá, uráža, rmúti ho to, ale pozdejšie, keď zvykne a keď sa presvedčí, že ten kryk ^b a hnev bol veľmi málo oprávnený, ba obyčajne nespravodlivý,^a potom človek otupie a nemrzí ho to, len kedy-tedy nahnevá a tie isté slová, ktoré predtým zapríčinili, že sa človek zahanbil, rozmrzel, vyvolajú najviacej útrpný úsmev, mrdnutie pleca, alebo opovrhlivý pohľad. V poslednom čase sa náš druhý pán Bôh ^a neobyčajne skoro rozhneva ^b – snáď preto, že je koniec^a mesiaca a možno nemá peniaze, – ale to už nikoho nedojme, každý ostane chladný ako kameň, len kedy-tedy povie daktorý hodne urážlivú poznámku, ale tak žeby to on nepočul. Obyčajne ale prijmeme to v hlbokom tichu, ak sa len dakomu pri tom od dlhej chvíle a nudy nezívne. Toto je asi všetko, čo sa u nás deje a mohol by som už aj skončiť, ale ponač som Vám bol slúbil, ^b že Vám var [?] opíšem mojich kamarátov v utrpení, teda sa o to pokúsím. –

106 Ján Gustáv Čipka (1881 – 1918), majiteľ hospodárstva, dôstojník československých légii v Rusku. K tejto osobnosti vojenských dejín Slovenska bližšie pozri: CHORVÁT, P. – ŠTÍPALA, I.: Dôstojník česko-slovenských légii v Rusku Ján Gustáv Čipka (1881 – 1918). In: Vojenská história, roč. 7, 2003, č. 4, s. 128 – 140. ISSN 1335-3314.

Po prvé musím poznamenať, že sme tu dobrovolníci^b a nedobrovolníci.^b Nedobrovolníkov^b nechám celkom na strane. Teda po prvé, čo sa národnosti týka, sú tu 7 Maďari, 6 Nemci, 2 Česi a ja Slovák. Z Uhorska sme ôsmi a z Rakúska tiež toľkí. Žijeme dosť svorne, napriek tej rozmanitosti; hádok alebo roztržiek pre národnosť tak rečeno ani niet, čo je veru dosť divné. Len kedy-tedy mi chce daktory Maďar nadišputovať, že som ja nie žiaden Slovák, lebo som sa vraj v Uhorsku narodil, som uhorský občan atď. vôbec všetky tie známe, otrepane, ^b nelogické dôkazy z Maďarskej strany, ktoré majú dokázať, že v Uhorsku sú samí číri čistí maďari,^b ale ktoré nedokážu obyčajne, len hlúposť tej osoby, ktorá to chce dokázať. Mimochodom sú z tých mojich uhorských spoluobčanov styria ^b židia, jeden pokrstený žid, jeden veľmi ^b židovsky vyzerajúci kalvín a jeden unitár. Žeby zlý^b boli, nemôžem povedať, ba majú aj veľmi ^b pekné vlastnosti. Čo by sa im mohlo právom vytýkať[,] je, že sa radi vypínajú, do výhodného svetla stavajú,^a mnoho o sebe a o tom, čo oni urobia, hovoria, ale obyčajne to potom nevykonajú. Ešte jedno by sa im mohlo vytknúť, že sú kus ľahkých mravov, ale to, ako snád' viete, je v našom prechodnom čase pravidlo. Ináče ^a sú slušný, ^b kollegiálny ^{ab} veselý ^b šuhajci. Čo sa Nemcov týče[,] nemôžem tiež nič zlého povedať, ačpráve ^a ich práve tak málo mám rád ako maďarov.^b Sú o veľa vážnejší, usadlejší ako maďari,^b nepomerne menej hovoria. (Keď sú Maďari v kasárni je hluk, že človeka až uši bolia a keď odídu, je obyčajne ticho ako v kostole). Zvlášte ^a jeden z Nemcov je veľmi ^b hodný človek, volá sa Seckl. Úprimný, veselý, príjemný šuhaj. Naproti tým druhým ale tiež nemám nič, len sa mi menej páčia. Jeden z Nemcov je aj poručík miláčok.^a Čo sa konečne Čechov týče[,] tí sa ^a tiež nie horší ako druhí. Mne sa Češi ^b síce vo všeobecnosti nepáčia a nemôžem povedať, že by som v týchto dvoch nachodil dáku zvláštnu záľubu, ale horší ako druhí sú rozhodne nie. Jeden z nich je ešte mladušký,^a ale veľmi ^b mocný šuhaj, pri tom naivný človečik. Videl ešte málo sveta a poznal málo ľudí, teda mu to nemôže mať človek za zlé. Ten druhý Čech má zas divnú,^b odpudivú povahu a pri tom je hodne sobecký.^a

Toto by bolo vo všeobecnosti, čo by sa dalo o všetkých povedať, do podrobností nechcem prejsť, aspoň teraz nie, k tomu by som potreboval mnoho papiera a mnoho času a zvlášte^a času sa mi teraz mnoho nedostáva. –

V takejto spoločnosti teda žijem od mesiaca a budem žiť ešte za mesiac; po mesiaci pôjdeme všetci k svojim kompániám.¹⁰⁷ –

A Vy sa ako mávate? Dobre na iste nie. Viem, že Vám všetkým dačo chýbí, že Vám je pusto v dome. –

Píšte čím skorej!

Pozdravujem Vás všetkých.

Som Váš syn

Gusto

[vlastnoručný podpis krstného mena]

Nepozastavte sa nad tým, že som tak špatne písal, ale keď povážite, že som písal na posteli (na stole nebolo možno), uznáte, že krajšie nebolo možno.

107 Roty.

^a dobový, resp. nárečový tvar.

^b pravopisná chyba.

Rukopis (atrament)

Dokument z pozostalosti Tatiany Čipkovej (dcéry Jána Gustáva Čipku). Kópia v zbierke autora.

52 *Úvodné pasáže publikácie Poučenie o mobilisácii pre obecné predstavenstvá, ktorá bola publikovaná tlačou v slovenskom jazyku v roku 1903*

J – 6, b.

POUČENIE O MOBILISÁCII ^x

PRE

OBECNIE PREDSTAVENSTVÁ

[tlačený erb]

BUDAPEST

TLAČOU UHORSKO-KRÁĽOVSKÉJ ŠTÁTNEJ TLAČIARNE

1903.

7¹⁰⁸

Úvod.

A. Všeobecné ustanovenia.

1. M o b i l i s á c i o u menujeme povýšenie spoločného vojska, vojenského námorníctva, obidvoch honvédství a bosensko-hercegovinských tlúp zo stavu pokojového do stavu vojnového.

Povyšujeme do stavu vojnového: svolaním potrebných ku doplneniu osôb a koní, ďalej vystrojením tlúp vojnovým materiálom a i inými včas vojny potrebnými vecmi.

Mobilisácia je v š e o b e c n o u; keď sa povýša do vojnového stavu všetky horemenované vrstvy, a č i a s t o č n o u, keď sa povýša do stavu vojnového len ich jednotlivé časti.

2. L a n d š t u r m podľa toho, ako to žiada obrana vlasti, vyzve a svolá sa alebo v j e d n o m č a s e s nariadením mobilisácie, alebo n e s k o r š i e, ale naveky osobitným nariadením.

„V y z v a n i e“ poťahuje sa na všetky osoby, ktoré sú landšturmom viazané, znie

108 Strana publikácie.

na celú dobu vojny a má ten smysel, aby každý landšturmom viazaný, pokiaľ len vojna trvá, pripravený bol rukovať do služby landšturmovej.

„S v o l a n i e“ potahuje sa len na té svolané vekové ročníky a o sebe pomenované vrstvy, ktoré sú označené v „Ohlase“, vyzývajúcom a svolávajúcom landšturm.

8

3. Okresný úradský uvedomí obecne predstavenstvo, že z pomedzi členov obecného predstavenstva a z pomedzi zamestnancov obce[,] ktorí budú účinkovať pri mobilisovaní a jeho kontrolovaní, a ak sú tieto osoby službopovinné, alebo vojensky vycvičení landšturmisti, aj o tom uvedomí obecne predstavenstvo, či oni ostanú občiansky zamestnaní[,] pokiaľ len vojna trvá, a či len po 15. počažne po 26. deň mobilisácie.

Keď by niekto z pomedzi týchto občiansky zamestnaných osôb odstúpením, zrieknutím sa, prepustením atď. prestal byť v úrade, to jest, keď by patričný prestal byť členom obecného predstavenstva, počažne zamestnancom obce, – povinný je narukovať tým spôsobom, ako je to predpísané pre ostatné osoby neaktívneho stavu počažne pre osoby viazané landšturmom.

B. O t o m , a k o s i t r e b a p o č í n a ť p r i m o b i l i s á c i i , ď a l e j o t o m , a k o t r e b a p r i p r a v i ť a v y k o n a ť v y z ý v a n i e a s v o l á v a n i e l a n d š t u r m u .

4. Obecne predstavenstvo je povinné účinkovať:
 - a) pri evidencii, pri svolaní a pri rukovaní osôb neaktívneho stavu;
 - b) pri evidencii, pri vyzvaní, pri svolaní a pri rukovaní landšturmu;
 - c) pri evidencii, pri svolaní a pri rukovaní služobných koní, ktoré má spoločné vojsko a honvédstvo u podnikateľov;
 - d) pri assentovaní koní, a [?]

9

- e) pri poskytovaní robotníkov a iných vojenských potrieb.

Výplyvom¹⁰⁹ z tohto povinné je pripraviť a vykonať úkoly, ktoré sú predpísané ustanoveniami prítomného poučenia.

5. Tieto práce sú najväžnejšími úkoly obecného predstavenstva a vykonať ich treba tak, aby sa na prípad vojny čo najskoršie a najsprávnejšie okamžite vykonať dalo mobilisovanie počažne vyzvanie a svolanie landšturmu.
6. Ak sa vyskytnú pochybnosti, treba sa opýtať okresného úradského; on vec vyjasní.

¹⁰⁹ Správne má byť: vplyvom.

C. A k o t r e b a z a c h o d í ť s m o b i l i s a č n ý m i p o u č e n i a m i .

7. Z knihy „Poučenie o mobilisácii pre obecnie predstavenstvá“ dostanú obecní rychtáři, obecní notáři a okresní notáři po jednom maďarskom (horvatskom) výtisku.

Okrem toho tým obecním rychtárom, ktorí nie sú zbehlí v maďarskej (horvatskej) reči, dá sa poučenie v ich materinskej reči.

8. Knižka „Poučenie o mobilisácii pre obecnie predstavenstvá“ nie je síce tajnej povahy, ale hľadiac na to, že sa ona neoddáva kníhkupectvám do predaju, majú ju osoby, ktorým je sverená, pečlivo zavrenú chrániť a skôr než ju upotrebia, majú na ňu vytlačiť úradnú pečať (šampíliou,[?] s výtiskom titulu), a keď takej pečati niet, treba ju označiť nápisom.
9. Obecní rychtáři, obecní a okresní notáři povinní sú svoje poučenia o mobilisácii, keď je výročné hlavné assentovanie, sebou vziať do sídla assentácie a preukázať ich tam okresnému úradskému.
10. Ak by niekto ztratil poučenie o mobilisácii, alebo ak by ono z akejkoľvek príčiny zništelo, poťažne stalo sa neupotrebitelným, to h n e ď ohlásiť má okresnému úradskému.
11. Keď sa zmenily osoby úradské, následníci povinní sú prevziať poučenia o mobilisácii, a okresnému úradskému – akby on alebo jeho náместník pri prevzatí nebol býval, – povinní sú oznámiť, že sa to stalo.

^x Vzhľadom na rozsah nebol text podrobne analyzovaný z jazykového hľadiska a bol ponechaný v pôvodine.

Poučenie o mobilisácii pre obecnie predstavenstvá. Budapest : Tlačou uhorsko-kráľovskej štátnej tlačiarne, 1903, s. 7 – 10.

53 *Osvedčenie bratislavskej Obchodnej a priemyselnej komory pre zámočnícku firmu Horarik, ktorá sa mieni podieľať na výstavbe delostreleckých kasární v meste na Tehelnom poli, datované 8. októbra 1904¹¹⁰*

[tlačený uhorský erb]

B R A T I S L A V S K Á *

OBCHODNÁ A PRIEMYSELNÁ KOMORA

č. 1771

1904

Osvedčenie!

Podpísaná bratislavská obchodná a priemyselná komora na požiadanie zámočníka [menom] János Horarik, súdne to zapísanej bratislavskej firmy, a s tým účelom, aby sa [menovaný] mohol zúčastniť vyhlásenej konkurznej ponuky vo veci budúcich realizovaných prác pri stavbe bratislavských kasární pluku zborového delostrelectva, úradne potvrdzuje, že, čo sa týka dielne menovanej firmy, jej osobných a majetkových vzťahov, dáva dostatočnú záruku na to, že dokáže zadané práce bezchybne uskutočniť.

Bratislava 8-ho októbra 1904.

V mene obchodnej a priemyselnej komory.

predseda

tajomník

[nečitateľný podpis]

[nečitateľný podpis]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive s hlavičkou

Preklad z maďarského jazyka

AMB, f. Mesto Bratislava, šk. 2156.

¹¹⁰ Bližšie pozri aj dokumenty č. 54, 55 a 65.

54 *Vyhlásenie Uhorskej stavebnej akciovej spoločnosti ohľadom predpokladaných budúcich prác a subdodávateľov na identických delostreleckých kasárňach v Bratislave z 10. októbra 1904*

[názov firmy realizovaný vo forme vodoznaku]

UHORSKÁ STAVEBNÁ
AKCIOVÁ SPOLOČNOSŤ
V BUDAPEŠTI

č. 1396/[1]904

[evidenčné číslo spisu zapísané rukou]

Vyhlásenie

Nižšie podpísaní týmto záväzne vyhlasujeme, že v tom prípade, keď budeme poverení všetkými stavebnými prácami na delostreleckých kasárňach bratislavského * zboru, budeme priemyselné práce realizovať prostredníctvom bratislavských firiem. Na znak toho toto naše vyhlásenie podpisujú taktiež zainteresované firmy.

Budapešť 10-ho októbra 1904.

Uhorská stavebná akciová spoločnosť

[odtlačok rovnej pečate]

[dva nečitateľné podpisy]

[štrnásť ďalších podpisov majiteľov bratislavských priemyselných firiem]¹¹¹

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis na úradnom tlačive firmy (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

AMB, f. Mesto Bratislava, šk. 2156.

¹¹¹ V zozname firiem sa objavuje aj firma Pittel a Brausewetter, ktorá, mimochodom, existuje aj v súčasnosti.

55 *Dve stavebné firmy zainteresované na budovaní delostreleckých kasární na Tehelnom poli v Bratislave mestu vysvetľujú výhody použitia surových tehál na ich fasádach v úradnom liste z 26. októbra 1904*

[dva kolky, odtlačok pečate mestskej rady o registrácii spisu]

1483/[1]904

ctenej R A D E

slob. kráľ. mesta B R A T I S L A V A ^x

B R A T I S L A V A

V súvislosti s našim návrhom predloženým 10-ho tohto mesiaca v záležitosti výstavby bratislavských delostreleckých kasární osmeľujeme sa pozornosť ctenej rady upriamiť na tú okolnosť, že v našom uvedenom návrhu sme sa rozhodne zaviazali k tomu, že, na uvedenú výzvu, vybudujeme všetky fasády zo surovej tehly. Keďže však veľkú váhu kladieme na to, aby bol náš návrh posúdený v merite veci, musíme využiť túto príležitosť na to, aby sme uviedli, že podľa rozpočtu daného nám k dispozícii, majú plánované budovy fasády s [plochou] 36 323 m². Takže, keď hodnotu tehlového muriva rátame len o 4, 0 koruny viac ako omietnutú plochu, už ide o 145 292 korún. Pri hlavnej rímse dlhej 2381 b[ežných]m[etrov] – počítajúc s hodnotou zvýšenia o 5 korún – 11905 [K]. Dokopy sme teda navrhli sumu 157 197 korún. Táto čiastka odpovedá 6, 7 % hlavnej konkurznej sumy. Týmto nami navrhovaný 15, 8 % rabat predstavuje v skutočnosti 22, 5 %.

Ďalej, omietnuté fasády treba každoročne vymaľovať, čo za m² stojí minimálne 10 halierov, každých 5 rokov dôkladne opraviť, čo stojí za m² minimálne 50 halierov. Z toho vyplýva, že údržba omietnutých fasád mesto ročne vyjde na 20 halierov, alebo pribl. sumu 7500 korún, čo pri 5 % kapitalizácii znamená rabat ďalších 150 000 korún.

Pri použití fasády zo surových tehál sú ale poplatky za jej údržbu mimo výdavkov zo strany mesta. Pritom ochotne pristupujeme aj na to, aby si slobodné kráľovské mesto Bratislava na potvrdenie nášho vyhlásenia ponechalo na dobu 10 rokov zodpovedajúcu sumu z našej kaucie.

S dokonalou úctou

V Budapešti 26-ho októbra 1904.

Stavebný majster Antal Durvay

[vlastnoručný podpis bratislavského stavebného majstra a odtlačok jeho úradnej pečate]

Uhorská stavebná účastinná spoločnosť

[odtlačok pečate spoločnosti, dva nečitateľné podpisy]

ako spolupodnikatelia

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

AMB, f. Mesto Bratislava, šk. 2156.

56 *Nariadenie ministerstva honvédstva datované 10. apríla 1905 a adresované trom vyšším veliteľstvám s požiadavkou podpory plánovaných prac c. a k. Vojenského zemepisného ústavu*

UHORSKÝ KRÁĽOVSKÝ

MINISTER HONVÉDSTVA

[tlačená hlavička ministerstva so štátnym znakom]

číslo 3079

eln. [1]905

<^a Podľa oznámenia spoločného ministra vojny uskutoční c. a k. Vojenský zemepisný ústav počínajúc 1. májom tohto roku mapovacie práce v župách Abovsko-turnianskej,^x Borsódskej, Liptovskej, Šarišskej, Spišskej a Zemplínskej, ako aj na území slobodného kráľovského mesta Košice. Ďalej sa uskutočnia zememeračské práce v župách Sopronskej a Vasskej.

~~O tomto sa~~^b dotknuté veliteľstvá ~~upovedomujú s tým~~^b poskytnú personálu zemepisného ústavu pri plnení týchto povinností potrebnú podporu v každom ohľade.>^a

Toto dodatočné vidovanie môjho rozkazu vydaného priamo III., IV. a V. honvédskemu veliteľstvu nebude postúpené hlavnému honvédskemu veliteľstvu.

V Budapešti 10-ho apríla 1905.

Za ministra

[nečitateľný podpis]

štátny tajomník

Uh. kráľ. *bratislavskému IV.* honvédskemu oblastnému veliteľstvu

Bratislava.

^a hranatá zátvorka dopísaná rukou (červeným atramentom)

^b prečiarknuté rukou (červeným atramentom)

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 64.

57 *Kaviarenská šarvátka, ktorá sa odohrala v Banskej Bystrici medzi dôstojníkom a civilistom v podaní Národných novín z 15. apríla 1905¹¹²*

Honvéd dorúbal civila.

V Baňskej Bystrici ^a panuje veľká rozčúlenosť. V kaviarni „U Raka“ behom zábavy povadili sa baňský komisár Aladár Pfeffer a honvédske nadporučík Pavel Zachar.¹¹³ Tento v hneve tasil šablú a ovalil Pfeffera po hlave. Pfeffer je ťažko ranený a ztratil mnoho krvi, lebo šablá preťala mu i žilu na čele.

^aText bol ponechaný v pôvodine.

Národné noviny, roč. 36, 1905, č. 45, s. 4. (15. apríla 1905)

112 Bližšie pozri aj tematicky obdobný prameň (novinový článok) č. 64.

113 Pavel Zachar (1878 – 1918), dôstojník rakúsko-uhorskej armády. Bližšie k jeho vojenskej kariére pozri: CHORVÁT, P.: Dôstojník rakúsko-uhorskej armády Franz Hill (1859 – 1914). In: Vojenská história, roč. 16, 2012, č. 4, s. 103. ISSN 1335-3314.

58 *Hlásenie veliteľa 15. honvédskeho pešieho pluku zo dňa 16. júla 1905, v ktorom popiera nočnú výtržnosť, ktorú mali dvaja dôstojníci práporu III/15 v Ružomberku spáchať v noci z 15. na 16. júna 1905*

Uh. kráľ. trenčiansky * 15. honvédskeho peší pluk

číslo 654

kt.

Uh. kráľ. bratislavskému IV. honvédskeho oblastnému veliteľstvu

Bratislava.

Čachtice [?] 16-ho júla 1905

Na nariadenie číslo 1325 eln. dané 13-ho tohto mesiaca:

Oznamujem, že podľa hlásenia veliteľstva 3. práporu, prišlo anonymné udanie s identickým textom aj na meno veliteľa 3. práporu majora Sándor[a] Preyer[a], na základe čoho veliteľstvo práporu okamžite spustilo vyšetrovanie.

Skutkový stav je taký, že poručík Gyula Sztehlík a kadet-dôstojnícky zástupca Gyula Zvarinyi v noci z 15-ho na 16-ho minulého mesiaca zotrvali do 4. hodiny rannej v hostinci. S cigánskou muzikou sa zabávali nočnou hudbou, pričom ale nespôsobili žiaden škandál, ani hluk. Na druhý deň sa riadne zúčastnili cvičenia a prirote si riadne konali svoju službu.

V udaní uvedená skutočnosť, že poručík Sztehlík mal s tasenou šablou na ulici hnať dve kozy nezodpovedá skutočnosti, keďže menovaný poručík šablú netasil a aj kozy odháňal len dupaním nôh.

Keďže toto anonymné udanie považujem za dielo zlomyseľných ľudí a berúc do úvahy to, že správa o smrti Jeho Výsosti arcikniežaťa JOZEFA dorazila do Ružomberka 16-ho minulého mesiaca, tak v tejto veci boli celkom nevinní menovaní, kvôli svojej bezpredmetnej márnivosti, na dôstojníckom zhromaždení pokarhaní a poučení.

plk. Király

[vlastnoručný podpis]

veliteľ pluku

[rukopisné poznámky atramentom a odtlačok pečate o archivovaní spisu]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 64.

59 *Rozhodnutie mestského policajného kapitána v Trnave ohľadom zrušenia nevestinca na Jeruzalemskej ulici navštevovaného vojskom i civilistami datované 25. septembra 1905*

Číslo 2152/1905

V záležitosti zrušenia prevádzky nevestinca v Jeruzalemskej ulici č. 358.

Konečné rozhodnutie.

Týmto ruším prevádzku nevestinca vydržiavanú v mieste na Jeruzalemskej ulici v nájomnom dome č. 358 vd.[ovou] po [obyvateľovi menom] Leopold Tornai a od nej trpenú. Súčasne zaväzujem menovanú majiteľku nevestinca, aby prevádzku v dotknutom dome uzavrela k 31. januáru 1906. Dovtedy zároveň ako vstup pre vojsko a civilistov určujem zadný vchod súčasného verejného domu, zakazujúc na tento účel užívanie vchodu z Jeruzalemskej ulice.

Smernice týkajúce sa prípadného ďalšieho umiestnenia prevádzky nevestinca spomínaná majiteľka bordelu dostane od policajného kapitána.

Od rokov došlé sťažnosti i získané úradné pozorovania potvrdili, že, čo sa týka rozsahu priestranstva pred verejným domom, slúži ako ihrisko pre deti chudobnejšieho priemyselného a robotného ľudu bývajúceho vo veľkom množstve na tejto ulici. Ďalej, blízkosť rím. kat. farského kostola je sotva 100 metrov a ide o cestu, ktorá tadiaľ vedie nielen počas [sviatku] Božieho tela ale aj počas iných náboženských procesií. No a zároveň, keďže v blízkosti podniku sa veľmi často vyskytujú rušenia nočného pokoja ba dokonca bitky ukazuje sa potrebným odstránenie prevádzky nevestinca. Z hľadiska celkových mravov, výchovy detí i náboženstva a kvôli vyhnutiu sa nočnému rušeniu pokoja bolo potrebné nariadiť zrušenie prevádzky nevestinca na dotknutom mieste.

Toto konečné rozhodnutie vydávam majiteľke prevádzky miestneho nevestinca vd.[ove] po [obyvateľovi menom] Leopold Tornai s tým, že proti nemu môže do 15 dní podať odvolanie.

Trnava * 25-ho septembra 1905.

Kratky v. r. kapitán

[vlastnoručný podpis]

Za správnosť tohto vyhotovenia:

[nečitateľný podpis]

mestský policajný kapitán v z.

[odtlačok okrúhlej pečate Policajného kapitána slobodného kráľovského mesta so zriadenou radou Trnava v maďarskom jazyku]

^x Názov mesta a miestne názvy uvedené v maďarskom jazyku.

Preklad z maďarského jazyka

Strojopis, rukopisné zásahy (atrament)

MV SR, ŠA Trnava, f. Policačný kapitán, šk. 4.

60 *Pozvánka na Právnický ples určená dôstojníkom bratislavskej posádky publikovaná v honvédsom staničnom (posádkovom) rozkaze číslo 10 zo dňa 29. januára 1907*

HONVÉDSKY STANIČNÝ ROZKAZ ČÍSLO 10

Bratislava *29-ho januára 1907

OZNÁMENIE:

1. Podľa oznámenia minuloročného honvédskeho staničného rozkazu číslo 119 sa tanečný večer naplánovaný posádkou v Győri na 1-ho februára tohto roku bude konať tohto roku 6-ho februára. _
2. Prípravný výbor „Právnického plesu“ /: Juristický ples:/ úctivo pozýva dôstojnícky a úradnícky zbor bratislavskej posádky ako aj ich rodinných príslušníkov na ples konaný 7-ho februára tohto roku v miestnostiach „Bellevue“.
Patričná pozvánka bola členom vojenských úradov a ústavov poslaná.
Keďže ale kvôli tunajším pomerom nie je možné všeobecné pozvanie na meno, určitý počet pozvánok bol – prostredníctvom miestneho veliteľstva – poslaný oblastnému žandárskeму veliteľstvu ako aj veliteľstvu 13. honvédskeho pešieho pluku. –
Tieto pozvánky boli adresované tým dôstojníkom, ktorí sa [plesu] mienia zúčastniť.
Lístky budú vydané výlučne po predložení tejto pozvánky s obálkou počínajúc 4. februárom tohto roku denne dopoludnia do 11 – 12 hodiny v kancelárii organizačného výboru /: Kráľ. právnická akadémia, Kapitulská ulica 1:/ alebo v pokladni v plesový večer.
Rodinný lístok /: 3 osoby:/ 15 korún. Lístok pre jednu osobu 6 korún.
Okrem toho – ale v ý l u č n e _ l e n _ p r e _ t a n e č n í k o v – budú v cene 2 koruny na osobu vydané osobitné tanečné lístky.
Počet takto požadovaných tanečných lístkov pre jednotlivých dôstojníkov treba spolu so zoznamom mien dotýčnych a 2 korunami na osobu dať do 2-ho februára tohto roku na vedomie miestnemu veliteľstvu.
Ak by sa potom počet poslaných pozvánok ukázal ako nedostatočný, ďalšie potrebné pozvánky je potrebné takisto požadovať od miestneho veliteľstva, do spomenutého termínu.

[rukopisné poznámky o informovaní formou obežníka]

[tri nečitateľné podpisy]

* Miestne názvy sú uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis, čiastočne rukopisné poznámky (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 496.

61 *Úvodné pasáže kúpno-predajnej zmluvy zo dňa 22. februára 1907, ktorou uhorský kráľovský erár, reprezentovaný stavebným oddelením 6. zboru v Košiciach, získava od súkromnej osoby nehnuteľnosť v obci Dulova Ves pri Prešove, na ktorej majú byť vybudovane stupy (mlyn) na výrobu pušného prachu (text zmluvy paralelne v nemeckom a maďarskom jazyku)*

[rukopisná poznámka v maďarskom jazyku ohľadom stanovenia výšky poplatku]

[rukopisná spisová značka dokumentu]

[rukopisná poznámka v nemeckom jazyku ohľadom zákazu skartácie zmluvy]

UH. KRÁL. DAŇOVÝ ÚRAD

Prešov^x 11. mája 1907

[odtlačok pečate inštitúcie v maďarskom jazyku]

[kolok v sume 1 koruna a nečitateľný odtlačok pečate]

[odtlačok okrúhlej pečate učtárne c. a k. ministerstva vojny]

XI

[rímska číslica dopísaná modrou ceruzou, rukou]

Kúpno-predajná zmluva

ktorá bola za súhlasného stanoviska a nasledovných podmienok uzavretá 13. decembra 1906 v dôsledku nariadenia 7. oddelenia spoločného c. a k. ministerstva vojny č. 10751 v zastúpení uh. kráľ. eráru medzi c. a k. vojenským stavebným oddelením 6. zboru v Košiciach na jednej strane a košickou obyvateľkou, vd.[ovou] po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodenou Máriou Hirländer na strane druhej.

1.) Predmet zmluvy

Vdova po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodená Mária Hirländer, je v pozemkovej knihe číslo 77 obce Dulova Ves /: Šarišská župa:/, podľa záznamov pod poradovými číslami B 3, 5 a 7, pod p.[opisným] číslom 214 nachádzajúcim sa v tejto pozemkovej knihe, uvedená ako majiteľka nehnuteľnosti. Táto nehnuteľnosť je v reálnom fyzickom vlastníctve vdovy po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodenej Márii Hirländer.

Túto nehnuteľnosť s rozlohou 1 katastrálneho jutra a 840 štvorcových siah, vyznačenú na katastrálnej mape v tu pripojenej kópii A.) pod katastrálnymi popisnými číslami 288, 291 a 292; budovy na nej postavené, podrobne vyznačené v tu pripojenom náčrte B.), ďalej hnutelný majetok obsiahnutý v inventári C.) vdova po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodená Mária Hirländer, predáva uhorskému kráľovskému eráru. Tento [erár] túto nehnuteľnosť kupuje s budovami na nej existujúcimi a hnutelným majetkom od vdovy po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodenej Márie Hirländer, za kúpnu sumu 24. 000 K, slovom dvadsaťštyritisíc korún.

Z tejto sumy pripadá:

- a.) pre majiteľku diela zaznamenanú v katastrálnej knihe, vdovu po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodenú Máriu Hirländer, 20.000 K.
- b.) pre prešovského obchodníka s drevom [menom] Osias Zimmermann, v kapitole na pokrytie výdavkov, ktoré sa vyskytli v súvislosti s plánovaním umiestnením prevádzky stúp na výrobu pušného prachu.....4.000 K.

2.) Presun vlastníckych práv

Nehnuteľnosť vyznačenú v 1. bode tejto zmluvy, so všetkým, čo sa v majetku a na majetku nachádza, so všetkými súvisiacimi právami, menovite vodným právom, vdova po [obyvateľovi menom] Lajos Bonchard, rodená Mária Hirländer, postupuje uh. kráľovskému eráru, do jeho výlučného a neobmedzeného vlastníctva. Týmto zároveň dáva výslovný súhlas, aby predaná, v 1. bode tejto zmluvy podrobne opísaná, nehnuteľnosť, bola na žiadosť uhorského kráľ. eráru zapísaná ako „neobmedzený majetok uhorského kráľovského eráru (v držbe a spravovaní c. a k. spoločnej vojenskej správy)“, a síce ako „C. a k. dielo na strelný prach v Dulovej Vsi pri Prešove“.

[...]

Košice 22. februára 1907

Za uh. kráľ. erár: [rukopisný zápis v nemeckom jazyku]

V mene uhorského kráľovského eráru: [rukopisný zápis v maďarskom jazyku]

[odtlačok pečate Správnej komisie stavebného oddelenia 6. zboru v nemeckom jazyku]

[tri nečitateľné podpisy vojenských osôb]

Vd. Bonchard Lajosné

[vlastnoručný podpis]

rod. Hirländer Mária [vlastnoručný podpis]¹¹⁴

Zimmermann Osias [vlastnoručný podpis]

[poznámky v nemeckom jazyku rukou]

* Názvy lokalít sú v oboch variantoch zmluvy uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 6. Korpskommando (ďalej len 6. KK), 1876 – 1911, šk. 1.

¹¹⁴ Je zaujímavé, že v zmluve bol vyžadovaný aj tento podpis identickej osoby.

62 *Dvojazyčný dopyt intendancie bratislavského 5. zboru adresovaný daňovému úradu v Malackách ohľadom vyplácania vdovského príspevku pre Ilonu Gareis[ovú] zo dňa 17. apríla 1907*

INTENDANCIA cis. a kráľ. 5. ZBORU

Číslo 1993

Odkedy poberá Ilona GAREIS – vdova po stotníkovi – dôchodok

Uh. kráľ. daňovému úradu

MALACKY^x

BRATISLAVA 17-ho apríla 1907.

Podľa vyjadrenia intendancie 6. zboru Ilona Gareis – vdova po stotníkovi – poberá ročný penzijný príspevok 700 korún, ktorý je intendanciou poukazovaný miestnemu daňovému úradu.

Odvolávajúc sa na nariadenie uh. kráľ. ministra financií číslo 27813 ex 1900 úradne žiadam, aby ste mi ráčili oznámiť, odkedy menovaná od miestneho daňového úradu poberá dôchodok.

GM [nečitateľný podpis generálmajora]

^xGeografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 834

63 *Vojenské stavebné oddelenie 5. zboru v Bratislave informuje dvojjazyčným prípisom (nemecky a maďarsky) zo dňa 6. mája 1907 mestského policajného kapitána v Trnave o pláne zbúrať časti budovy určenej pre vojenských invalidov (tzv. Paulineum)*

C. a k. Vojenské stavebné oddelenie

5. zboru

[odtlačok pečate]

Č. 1109

Trnava * – Invalidovňa –

Odstránenie krížovej chodby

Policajnému kapitánovi

slob. kráľ. mesta

Trnava

Trnava

Bratislava 6-ho mája 1907

Na ctený prípis daný pod č. 25

5-ho januára tohto roku –

Pán uh. kráľ. minister školstva a náboženstva povolil nariadením daným pod číslom 32650 z 20. apríla tohto roku demoláciu častí krížovej chodby bývalého trnavského paulínskeho kláštora, vyznačených v priložených plánoch k nej. –

Úctivo teda žiadame, aby ste ráčili vydať búracie povolenie. –

Ohradenie susednej parcely je naplánované prostredníctvom 2, 13 m vysokej steny – tak ako pri už zbúranej časti. –

Zamurovanie a omietnutie dverného otvoru vedúceho do sakristie paulínskeho kostola uskutoční vojenský erár na vlastné trovy. Vojenský erár takisto ponese výdavky na práce potrebné na streche sakristie. –

Žiadame, aby ste ráčili do prehliadky na mieste zainteresovať tamojšieho staviteľa [menom] Peter Szukop – toho sme búraním poverili a tomu by malo byť doručené i búracie povolenie. –

2 prílohy. –

[nečitateľný podpis]

^x Geografické názvy (sídla veliteľstiev) sú v oboch variantoch uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Trnava, f. Policajný kapitán, šk. 5.

64 *Ďalšia kaviarenská šarvátka medzi dôstojníkom a civilom v Banskej Bystrici, o ktorej informovali Národné noviny 11. júla 1908*

Baňská Bystrica ^a má svoju honvédsku afféru.

V kaviarni Szasza bavili sa officieri honvédski. Prišiel do kaviarne aj plechársky tovaryš. Officierii chceli, aby sa tovaryš vzdialil, ale tovaryš nechcel sa ani hnúť. Jeden z officierov vyšiel pre policajta, ale tento nevidel príčiny odstrániť tovaryša z kaviarne. Medzitým honvédi vytisli tovaryša na ulicu, tento išiel požalovať sa policajtovi, vtedy ale jeden nadporučík od zadku ovalil ho šablou po hlave. Policajt zachytil šablú a skrivil ju dokonale. Tovaryš odskočil, ale onedlho vrátil sa s papekom a tak ovalil nadporučíka, že sotva vládol vrátiť sa do kaviarne. Ďalšiu ruvačku prekazila policajná stráž, dobehnuvšia na miesto.

^aText bol ponechaný v pôvodine.

Národné noviny, roč. 39, 1908, č. 81, s. 3, Príloha k č. 81 „Národných novín“ 1908 (11. júla 1908)

65 *Presun pluku poľných kanónov č. 14 zo Šamorína do nových delostreleckých kasární v Bratislave (Tehelné pole) v rozkaze veliteľstva 5. zboru č. 63 zo dňa 26. októbra 1908*

C. a k. veliteľstvo 5. zboru

Rozkaz veliteľstva zboru č. 63

BRATISLAVA * 26. október 1908

[...]

M. A. č. 10098 z 15. októbra.

Presun pluku poľných kanónov č. 14 zo Šamorína do Bratislavy.

Pluk poľných kanónov č. 14 sa 15. [októbra] presunul do Bratislavy a ubytoval sa v nových delostreleckých kasárňach.

Vojenské staničné veliteľstvo v Šamoríne sa počínajúc 15. októbrovom t.[ohto] r.[oku] ruší.

[...]

* Miestne názvy sú uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 906.

66 *Vybrané pasáže z dobového kódexu o súbojoch (1908), ktorého autorom bol Vilmos Clair*

[...]

V. O výzve

§ 38

K výzve musí dôjsť buď bezprostredne po urážke alebo do 24 hodín po nej nasledujúcich. Neskoršiu výzvu možno akceptovať len vtedy, ak vyzývajúci oneskorenie dôkladne zdôvodní, pričom sekundanti toto vysvetlenie odobria ako prijateľné.

§ 39

Keď výzva prebehne bezprostredne po urážke, vyzývajúci je povinný vyzývanému oznámiť svoje meno a adresu bydliska. Ten to opätuje obdobným spôsobom. Potom, čo výzva prebehla, si obe stránky zvolia sekundantov alebo svedkov. Mená a adresy týchto si dajú navzájom na vedomie formou listu.

Listy sa, z dôvodu väčšej istoty, podávajú so spätnou adresou zaslania.

(Keď výzva prebehne bezprostredne po urážke, pričom protivníci si vymenili vizitky, nie je medzi nimi ďalej priestor na žiadne ďalšie hádky alebo kontakty. Takáto hádka alebo kontakt môže prípadne zájsť ďaleko a mohla by slúžiť ako prekážka čestnému vybaveniu záležitosti. Protivníci sa obzvlášť vyhýbajú verejnosti a nerobia na seba navzájom ani žiadne vyhlásenia).

[...]

§ 48

Na súboj sa navzájom nemôžu vyzvať otec a syn, súrodenec a súrodenec, zať a svokor.

(Verejná mienka plným právom odsudzuje súboj medzi pokrvnými príbuznými, ale medzi vzdialenými príbuznými povoľuje riešenia so zbraňou. Na každý pád je nepríjemné, že nemožno stanoviť onen stupeň príbuzenstva, pri ktorom sa začína oprávnenosť na súboj. S ohľadom na tú skutočnosť, že medzi príbuzenstvom sa vždy živšie a bolestivejšie pociťuje žihadlo urážky, najmúdrejší a najsprávnejší je ten postup, aby sa sekundanti v každom obdobnom prípade, odvolávajúc sa na príbuzenské zväzky, usilovali celým svojím vplyvom o pokojné urovanie záležitosti).

§ 49

Dlžník svojho veriteľa – pokiaľ uňho svoju dlžobu nevyrovná – nesmie vyzvať na súboj. Priestor na výnimku je len vtedy, keď výzva nemá príčinu v dlžobe, alebo k nej došlo po telesnom ublížení alebo po urážke rodinnej authority.

Veriteľ naopak môže od dlžníka za každých okolností požadovať satisfakciu.

(Keď je urážajúcou stranou dlžník, pričom urazený je jeho veriteľ, sekundanti nie sú povinní prijať svoje poverenie, pokiaľ dlžník svoju dlžobu veriteľovi nevyrovnal. Opačne toto

pravidlo ale nemožno aplikovať. Finančné a vo všeobecnosti materiálne záležitosti celkovo patria občianskym súdom, takýmito vecami sa čestný súd nikdy nesmie zaoberať. Keď pri hre o peniaze došlo k urážke naplňajúcej podstatu výzvy, aj vtedy možno diskutovať len o cti urazenej strany, ale súčasne nie o finančných nezrovnalostiach predstavujúcich dôvod hádky).

§ 50

Výzvu, v prípade, že nejde o telesné ublíženie alebo o prípad urážok patriacich do rovnakej kategórie, možno podmienene odmietnuť:

- a.) ak je o vyzývateľovi všeobecne známe, že pravidlá a podmienky súboja už pri jednej príležitosti porušil, za čo ho jeho sekundanti verejne pokarhali.
- b.) ak je o vyzývateľovi všeobecne známe, že ako sekundant alebo svedok bol účastný pri porušení pravidiel a podmienok súboja, alebo vediac o tom, dal naň súhlas.
- c.) ak je o vyzývateľovi všeobecne známe, že spáchal také skutky, ktoré sa priečia cti.

Odmietnutie výzvy sa vždy ale deje len cestou sekundantov. Tým prináleží, aby na žiadosť protivníckej strany, vec posunuli na rozhodnutie čestného súdu.

Ak je vyzývateľom dôstojník, oprávnenosť na súboj je uňho nespochybniteľná, a tak ani jeho výzva nemôže byť odmietnutá. [!]

(Podmienené odmietnutie výzvy vnímame tak, že sekundanti vyzvaného, odvolávajúc sa na *všeobecne známu* neoprávnenosť súboja u vyzývateľa, učinia rozhodnutie, aby poskytnutie satisfakcie záviselo od rozhodnutia čestného súdu. Ak sekundanti vyzývateľa prijmú čestný súd, ten nech je ten bezodkladne zvolaný. Súboj potom závisí od rozhodnutia čestného súdu. Ak čestný súd prijme vysvetlenie vyzývateľa a vyzvaného zaviazne poskytnúť mu satisfakciu, súboj má prebehnúť do 24 hodín. Vyzvaný ale, aj v prípade záporného rozhodnutia čestného súdu, môže poskytnúť vyzvanému [?]¹¹⁵ satisfakciu, však nie je ňou povinný.)

Dovtedy, dokým dôstojník nosí kráľovské strapce na šabli, je jeho česť nespochybniteľná. [!] Výnimku predstavuje len ten prípad, ak proti dôstojníkovi, ktorý figuruje ako vyzývateľ, prebieha vojenské trestné alebo disciplinárne konanie. V tomto prípade treba vyčkať na rozhodnutie tradičného konania. Vojenská trestná tabuľa alebo disciplinárny súd tak s plnou prísnosťou a svedomím prešetrí obvinenia a na ich základe postavenú právnu stránku podozrení. Následne, na základe výsledkov dokazovania vynesú rozsudok, či dôstojníkovi môže byť ponechaná hodnosť alebo nie. Ak [súd] obžalovaného dôstojníka oslobodí spod obvinení, aj naďalej si môže ponechať dôstojnícku hodnosť, a je teda oprávnený súboja. Ak ho ale uzná vinným, stráca nielen svoju hodnosť, ale aj oprávnenosť na súboj. Keďže ale vojenské disciplinárne súdy mnohokrát pozbavujú dôstojníkov hodnosti i za sebavedomé správanie sa voči nadriadenému, na tomto základe vynesené odsudzujúce rozsudky nie sú pre civilnú spoločnosť smerodajné. Tak napríklad vieme o prípade, keď bol jeden dôstojník rozhodnutím disciplinárneho súdu pozbavený hodnosti len preto, že v disciplinárnej veci, po ktorej nasledovala urážka, volal na zodpovednosť svojho majora. Iného zas [pozbavili hodnosti] za škandál vyvolaný počas zábavy na verejnom mieste. Takéto odsudzujúce rozsudky nemôže civilná

¹¹⁵ Zrejme ide o faktickú chybu, keďže sa vo vete opäť spomína vyzvaný, nie vyzývateľ.

spoločnosť akceptovať a kvôli nim nemôže prísť o česť džentlmensky cítiaci muž.

(Musíme ešte poznamenať, že keď pochybujeme o niekoho oprávnenosti na súboj, posudzujeme ho s tým, že na žiadosť jeho sekundantov môžeme jeho vec postúpiť čestnému súdu).

§ 51

Ak sekundanti nezariadia inak, alebo sa nevyskytnú osobitné, vopred nepredvídateľné prekážky, súboj sa má udiť v priebehu 24 hodín od vzatia výzvy na vedomie.

§52

Roztržky medzi dôstojníkmi stojacimi vo vojnových časoch pred nepriateľom, nech sa vždy vyriešia len po uzavretí mieru.

[...]

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

CLAIR, V.: Párbaj-codex. Budapest : Singer és Wolfner kiadása, 1908, s. 80, 84 – 86.

67 *Úvodná časť domáceho poriadku pre budovu veliteľstva 6. zboru
v Košiciach vydaná tlačou v roku 1908¹¹⁶*

C. A K. 6. ZBOROVÉ VELITEĽSTVO.

DOMOVÉ VELITEĽSTVO.

K M. A. Č. 7000. z 1908.

DOMÁCI PORIADOK
pre
BUDOVU ZBOROVÉHO VELITEĽSTVA
S INŠTRUKCIAMI:

1. pre dozorného dôstojníka,
2. pre dozorného poddôstojníka,
3. pre dozorných ordonancov,
4. pre domových ordonancov,
5. pre armádneho sluhu,
6. pre domového profoza,
7. pre prednostu technických služieb.

KOŠICE * V JÚLI 1908.

DOMÁCI PORIADOK
pre
BUDOVU ZBOROVÉHO VELITEĽSTVA.

¹¹⁶ Bližšie pozri aj dokument č. 123.

Domové veliteľstvo

V budove zborového veliteľstva vedie náčelník generálneho štábu zboru *domové veliteľstvo*. Pridelenie miestností pre veliteľstvá, orgány a úrady nachádzajúce sa v budove vyplýva z orientačnej tabule umiestnenej vo vestibule; zmenu určenia jednotlivých priestorov možno vykonať len na návrh vojenskej správy budovy – ktorá je súčasťou vojenského stavebného riaditeľstva 6. zboru – a po súhlase domového veliteľstva.

Oddiel mužstva

Všetci poddôstojníci a vojaci stabilne pridelení do budovy zborového veliteľstva tvoria oddiel mužstva, ktorému v zmysle D.[ienst]R.[eglement] I. ako veliteľ oddielu mužstva velí stotník podriadený veliteľovi kancelárie 6. zboru; jemu [veliteľovi oddielu] podlieha poddôstojník vojenskej jednotky ako „službukonajúci šikovateľ“.

Každú 2. nedeľu ráno o 8.^h sa v prítomnosti službukonajúceho šikovateľa, podľa § 36 D.[ienst]R.[eglement] I., konajú lekárske vizity na čele s plukovným lekárom, ktorý veliteľsky podlieha šéfovi lekárskej služby 6. zboru.

Poddôstojníci, pomocní robotníci a sluhovia (litografi, kníhtlačiari etc.) konajúci službu v objekte sú povinní stále vystupovať podľa *predpisovej úpravy* a pri cezpoľných cestách sú povinní vždy nosiť pobočnú zbraň.¹¹⁷

Výdaj rozkazov prebieha o 5.^h popoludní (v nedeľu a v deň sviatočný o 2.^h popoludní). Pri ňom musí byť účastné všetko mužstvo – s výnimkou ďalejslúžiacich poddôstojníkov.

Ubytovanie

S výnimkou priestorov súkromného bytu veliteľa zboru, potom miestností č. 70 a 71 na zvýšenom prízemí a napokon bytu vrátnika nesmú byť žiadne miesta využité na ubytovanie sa gážistov.

Vo zvláštnych prípadoch povolenie vydáva domové veliteľstvo.

Slobodní šikovatelia (s rovnakou hodnotou) ako aj všetko v objekte trvalo preveležené mužstvo od čatára nižšie je ubytované spolu v suteréne v izbách pre poddôstojníkov, respektíve pre mužstvo.

Detailné určenie vykonáva ad hoc veliteľ oddielu mužstva.

Vchody do budovy; požívanie a dozor nad týmito

Vchod vedúci k súkromnému bytu veliteľa zboru (schodisko 1) je zo všeobecného použitia vylúčený. Dozor, otváranie a zatváranie týchto dverí je povinnosťou armádneho sluhu konajúceho službu vrátnika.

Západný (hlavný) vchod (vis-à-vis múzeum) je otvorený od 6.^h ráno do 9.^h večer. Južný vchod od 6.^h ráno, v zime – to jest od 15. októbra do 15. apríla – od 7.^h ráno do 2.^h popoludní. Príslušníci mužstva používajú prvý [vchod] pri ceste:

k vojenskej jednotke veliteľstva zboru[;]

k miestnemu veliteľstvu a k intendancii zboru;

¹¹⁷ Tým sa myslí bodák.

potom k vel.[iteľstvu] 53. peš.[ej] brig.[ády] a k justičným referentom;

Južný vchod [sa užíva] pri ceste:

k veliteľstvu 27. pešej divízie[;]

k veliteľstvu 6. delostreleckej brigády[;]

k vojenskému stavebnému oddeleniu,

ďalej k duchovnej správe a šéfovi zdravotnej služby a napokon k spisovni a oddielu mužstva 6. zboru. Kvôli kontrole civilných osôb prechádzajúcich cez obe brány je pri západnom hlavnom vchode stavaný „dozor brány“ a pri južnom vchode „služba na bráne“.

Služobné povinnosti oboch týchto orgánov sú obsiahnuté v príslušných inštrukciách – Príloha 3.

Dozorná služba

- a) *vo vojenskej jednotke* – podľa Prílohy 1.
- b) *v intendancii zboru* koná denne dozor jeden intendantný úradník (pridelený dôstojník) podľa kľúča, poskytnutého šéfom intendancie, v čase od 1.^h popoludní do 7.^h večer a od 8.^h [večer] do 9.^h ráno nasledujúceho dňa, v nedeľu a vo sviatok 2 intendantní úradníci (pridelení oficiari) do 12.^h dopoludnia.
- c) *v spisovni*: vedúci spisovne denne určuje do služby jedného úradníka (poddôstojníka), ktorý dokáže v páde nutnosti zasiahnuť, a teda musí byť kedykoľvek ľahko k dispozícii.
Dotyčný úradník (poddôstojník) musí nástup do služby hlásiť dopoludnia u náčelníka generálneho štábu formou zápisu v knihe hlásení a informuje dozorného poddôstojníka vojenskej jednotky, ktorý je počas trvania jeho služby prítomný. Posledný musí zapísať meno úradníka spisovne konajúceho službu na dozornú tabuľu.
Priestory spisovne nesmú nikdy zostať nestrážené. Aktuálny dozorný úradník (poddôstojník) tam preto musí byť prítomný aj počas upratovania priestorov spisovne, pričom pri jej opustení ju takisto vždy osobne zamkne a kľúč zavesí do skrinky na kľúče v dozornej miestnosti poddôstojníka.
- d) *vo vojenskom stavebnom oddelení*:
len v nedeľu a vo sviatok od 9.^h dopoludnia do 12.^h napoludnie prostredníctvom jedného inžiniera (dôstojníka alebo vojenského úradníka), jedného stavebného účtovného úradníka a jedného vojenského stavebného majstra.
Okrem toho koná jeden ordonanc *denne* dozornú službu od 2.^h do 7.^h večer v miestnosti pre ordonancov vojenského stavebného oddelenia [č.?] 227. Od 7.^h večer do 6.^h ráno nasledujúceho dňa sa tento ordonanc zdržiava v miestnosti pre ordonancov dozoru brány.
- e) *pri miestnom veliteľstve*:
sa musí v miestnostiach úradu denne, striedavo zdržiavať jeden z oboch poddôstojníkov [odkedy?] do 7.^h večer (v nedeľu a vo sviatok do 5.^h popoludní); jeho povinnosti upravuje miestny veliteľ.

Služba dozorného poddôstojníka

Podľa inštrukcie pre tohto (Príloha 2).

Služba dozorných ordonancov

Podľa inštrukcie pre týchto (Príloha 3).

Služba domových ordonancov

Podľa inštrukcie pre týchto (Príloha 4).

Služba armádneho sluhu

Podľa inštrukcie pre tohto (Príloha 5).

Služba domového profoza

Podľa inštrukcie pre tohto (Príloha 6)

Čistenie priestorov

Kancelárske priestory rovnako ako aj v ich rajóne sa nachádzajúce záchody a chodby v zásade udržiavajú tí ordonanci, ktorých má k dispozícii konkrétne, tam umiestnené veliteľstvo (príslušný úrad).

Schodiská sú na čistenie určené takto:

Vojenská jednotka:

Hlavné schodisko na západnej strane (Schodisko II) a vnútorné postranné schodisko v severovýchodnom rohu budovy (Schodisko III).

27. divízia

Vchod so schodiskom na zvýšenom prízemí pri južnom vstupe.

Vojenské stavebné oddelenie:

Vnútorné postranné schodisko v juhovýchodnom rohu budovy. (Schodisko IV)

Spôsob a čas čistenia ako aj dozor nad týmto obsahujú inštrukcie pre domových ordonancov, armádneho sluhu a domového profoza (Prílohy 4, 5 a 6).

Vybavenie kancelárií

Vo všetkých kancelárskych priestoroch sú umiestnené zoznamy vybavenia nachádzajúceho sa v miestnostiach; toto je držané v evidencii vojenskou správou budovy, ktorej sú taktiež oznamované nevyhnutné opravy a údržba.

Vykurovanie a osvetlenie pracovísk, schodísk a chodieb

Elektrické osvetlenie jednotlivo aktivované užívateľmi v konkrétnych kanceláriách musí zostať po opustení priestorov vypnuté; rovnako sú [užívatelia] zodpovední za reguláciu alebo vypnutie kúrenia na paru pri opustení priestorov.

Vzhľadom na osvetlenie a vykurovanie všetkých ostatných priestorov platí Inštrukcia pre prednostu techn.[ických] služieb (Príloha 7) a obdobná [inštrukcia] pre domového profoza (Príloha 6).

Používanie izbových telefónov a diaľkového telefónu

[sa deje] podľa stručného návodu, ktorý je umiestnený pri každom telefónnom aparáte. Diaľkový telefón sa nachádza v miestnosti č. 76 zvýšeného prízemí (telefónna ústredňa); diaľkové telefonické hovory sa preto musia uskutočňovať odtiaľ.

Vo všeobecnosti

1. *Vstup do budovy je povolený len počas služby.*
2. Aby sa znemožnilo vstupu nepovolaným do kancelárskych priestorov po úradných hodinách, musia sa tieto po opustení ich užívateľmi uzamknúť, resp. uzamknúť a kľúče odnieť (poslať) do miestnosti dozorného poddôstojníka. Ten ich prevezme a zavesí na tabuľu s kľúčmi. Ak sa v kanceláriách nepracuje, alebo neprebíha ich údržba, musia byť všetky kľúče od kancelárií od 1.^h popoludní do 9.^h predpoludním k dispozícii na tabuli s kľúčmi v miestnosti dozorného poddôstojníka.
3. Kancelárie, schody a chodby sa musia upratovať od 2.^h popoludní; od 7.^h do 7.^h 30' sa všetky priestory vetrajú. Zabezpečenie týchto povinností v suteréne a na zvýšenom prízemí prináleží profozovi, na 1. a 2. poschodí armádnemu sluhovi.
Povinnosti domových ordonancov sú obsiahnuté v inštrukcii o nich (Príloha 4).
4. V záujme čistoty *nesmú* byť v kancelárskych priestoroch prítomné psy.

Bicykle sa umiestňujú v sklade č. 72 (napravo od vestibulu).

5. V budove nesmú cez noc zostávať otvorené okná.
6. V záujme vyvarovania sa krádeží a zneužívania patrí k povinnosti každého dôstojníka a vojenského úradníka, aby podozrivé osoby pohybujúce sa v budove zborového veliteľstva zastavil, poopytoval sa, príp.[adne] ich dal zadržať.
7. Šaty alebo obuv je nutné dať očistiť na chodbu kancelárskym sluhom, keďže to nie je dovolené robiť v úradných hodinách.
8. [z neznámych dôvodov nie je prítomný článok 8, text pokračuje článkom 9]
9. Aby sa zabránilo akémukoľvek plytvaniu vodou, treba vodovodné kohútiky po použití zatvárať.

KOŠICE v júli 1908.

Domový veliteľ:
plukovník Czibulka

[Prílohy s jednotlivými inštrukciami]

* Miestne názvy sú uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. Militärkommando 2, (ďalej len MK 2), šk. 278.

68 Slávnosti jubilejného (päťdesiateho) výročia existencie 32. práporu poľných strelcov v Banskej Bystrici z pohľadu miestnej tlače zo dňa 1. júla 1909

Jubileum c. a k. 32. práporu poľných strelcov

32. prápor poľných strelcov v sobotu oslavoval päťdesiatročné jubileum svojej existencie. Dialo sa to s takou slávou a s takým elánom, ktoré boli najkrajšou formou hlbokého citu medzi jubilujúcim práporom a obecnstvom nášho mesta. Ten sa vyvinul a upevnil na základe vzájomnej zhody a úcty.

Zovšadiaľ, kde sa medzi meštianstvom a vojskom v dôsledku absencie tak veľmi potrebného priateľského súladu vyskytnú ostré rozpory, môžu prísť do Banskej Bystrice^x podučiť sa. Podučiť sa motívom pekného porozumenia, na základe ktorého sa jubilujúci prápor takmer zliat s mestskou civilnou spoločnosťou. Už-už je tomu desať liet a aj dávnejšie, po viac rokov,¹¹⁸ čo 32. prápor poľných strelcov bol posádkou v našom meste. No a za takúto dlhú dobu žiadne nedorozumenie nenarušilo priateľskú zhodu, z ktorej vzišli pevné putá lásky a sympatie. Dôstojnícky zbor s nami vždy zdieľal pocity našich radostí. A so seba obetujúcou sa pripravenosťou sa hotoval poskytnúť účinnú pomoc vtedy, keď nešťastie, vážne živelné pohromy navštívili obyvateľstvo mesta a vidieka.

Nemožno sa teda čudovať, že vtedy, keď práporu nastal sviatok slávnej minulosti v jeho päťdesiatročnej pohraničnej stanici [?], obecnstvo sa v zhode s jeho radosťou ponáhľalo nadšene sa radowať. Svojou účasťou tak chce dokumentovať ten vrúcny, teplý priateľský vzťah, ktorý s takou láskou pestuje skvelý dôstojnícky zbor oslavujúceho práporu. No a meštianstvo ozdobiac celé mesto do vlajkoslávy, dalo na známosť to, že keď 32. prápor poľných strelcov slávi sviatok, je to aj sviatkom Banskej Bystrice.

Už v deň predchádzajúci jubilejnému sviatku pricestovali hostia práporu. Medzi nimi podmaršal *Hugo Meixner*, zástupca veliteľa zboru z Košíc. Podmaršal *Emil Dragoni*, bývalý veliteľ práporu zo Štajerského Hradca. Plukovník *Braun* – veliteľ c. a k. 25. pešieho pluku z Lučenca. Plukovník *Károly Schiess*, zastupujúci veliteľ armádnej streleckej školy, ktorý pred pár mesiacmi odovzdal vedenie práporu. Major generálneho štábu *Riedel*,¹¹⁹ stotník *Bézar* z Viedenského Nového Mesta. Stotník *Schlesinger* ako zástupca 2. práporu poľných strelcov. Stotníci *Humplik* a *Steinfeld* z Prešova. Stotník *Schubert*, nadporučík *Stein*, poručík *Jiras*, práporčík *Haid* ako zástupcovia c. a k. 25. pešieho pluku. Stotník delostrelectva *Stephanescu* a nadporučík delostrelectva *Scheuer* z Lučenca atď.

Po príchode a ubytovaní sa hostí sa všetko mužstvo práporu večer o pol 9. hodine pochodom za sprievodu lampiónov, ktorý vzbudzoval malebný pohľad, vydalo z kasární na hlavné námestie. Bolo [mužstvo] sprevádzané hudobnou kapelou c. a k. 25. pešieho pluku. Na hlavnom námestí pred [hotelom] Nemzeti Szálló sa medzi vlniacim sa davom

118 Narážka na prerušovanú (opakovanú) dislokáciu tejto vojenskej jednotky v Banskej Bystrici v predchádzajúcom období. Je zaujímavé, že v pomerne krátkom období po tejto slávnosti (v priebehu nasledujúceho roku 1910) bol prápor prevelený do Haliče (Trembowla, v súčasnosti Terebovlja na Ukrajine) vzhľadom na eskaláciu napätia s Ruskom. Bližšie k redislokácii práporu potri: Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1911. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1910, s. 701.

119 Správne Riedl.

lampiónový sprievod prvýkrát sformoval, aby tu ubytovaným význačným hosťom zahral serenádu.

Odtiaľto sa pochod vydal pred byt podžupana na župnom dome, aby serenádu zahral kráľ.[ovskému] komorníkovi, mešťanostovi [menom] *Gyula Csesznák*, potom uh.[orskému] kráľ.[ovskému] honvédskeho plukovníkovi [menom] *Alfréd Wéber*¹²⁰ a napokon hlavnému županovi [menom] *Dr. Miklós Osztrólczy* a podžupanovi [menom] *Mátyás Répási*.

Bol to krásny pohľad na ohromný bengálsky oheň žiariaci z pršianskej¹²¹ strany, v ktorom bola veľké číslo 50 umiestnené do formy číslíc rokov 1859 – 1909.

Hostia a členovia dôstojníckeho zboru po lampiónovom sprievode a hudobnej večierke prišli na zoznamovací večierok do [hotela] Nemzeti Szálló.

V sobotu ráno už pred šiestou hodinou lučenecká kapela prechodila mesto s hudobným budičkom a už po ôsmej hodine sa obecnosť začala zhromažďovať v streleckých kasárňach. Tam obecnosť vítala slávobrána umeleckého charakteru s bohatou ozdobou vlajok a ozdobených korún stromov. Pri vlajkosláve sa v jednotnom pomere uplatnili uhorské národné a rakúske zástavy, ako aj zástavy symbolizujúce vládnu dynastiu a farby mesta. Pri výzdobe erbmi sa aplikovalo rovnaké hľadisko.

V radoch hostí, zhromažďujúcich sa vo veľkých davoch, sme videli vo skvelých uhorských šatách hlavného župana [menom] *Dr. Miklós Osztrólczy*, kráľ.[ovského] radcu mešťanostu [menom] *Gyula Csesznák*, hlavného žup.[ného] notára [menom] *Ödön Battik*, dámske publikum a početných reprezentantov mešťanstva, učiteľských a úradníckych zborov, všetkých vrchností. Na obrovskom štvorcovom kasárenskom dvore, pri vchode do zadnej budovy, boli pred tam umiestneným oltárom na dvoch stranách postavené ozdobené stany. Okrem nich bol celý dvor zaplnený obecnosťou.

[...]

* Miestne názvy sú uvedené v maďarskom a čiastočne v nemeckom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

Besztercebánya és vidéke, roč. 21, 1909, č. 26, s. 1 – 2. (1. júla 1909)

120 Správne Weeber.

121 Od obce Pršany.

69 *Inzerát o výhodnom prenájme bytu pre dôstojníka na Grassalkovichovom námestí v Bratislave publikovaný ako záverečná príloha rozkazu tamojšieho honvédskeho oblastného veliteľstva zo dňa 20. septembra 1909*

UH. KRÁL'. IV. HONVÉDSKE

OBLASTNÉ VELITEĽSTVO

[tlačený znak vojenského veliteľstva s erbom]

ROZKAZ HONVÉDSKEHO OBLASTNÉHO VELITEĽSTVA Č. 98

Bratislava *20. septembra 1909

[...]

OZNAM!

V Bratislave na Grassalkovichovom námestí č. 3 – 4, II. poschodie, prenajme sa od 15-ho októbra t.[ohto] roku byt pozostávajúci z predizby, kúpeľne a kuchyne, vedúci do 2 ulíc[?]. Nezariadený nábytkom 80 kor[ún] mesačne, zariadený nábytkom /: bez posteľí, tieto sú ľahko dostupné zo skladu postelí:/ 110 korún mesačne. Tento byt je možné kvôli svojej polohe /: na rovnakom námestí je aj miestnosť školy:/ odporučiť ženatým dôstojníkom preveleným do oblastnej dôstojníckej školy. Písomné oznámenia, respektíve rozhodnutia vzťahujúce sa na jeho vzatie do prenájmu nech sú učinené do 5. októbra [1909] honvédskeму staničnému dôstojníkovi v Bratislave, od ktorého je možné získať aj ďalšie vysvetlenie.

*Názov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 496.

70 Prerokovanie žiadosti miest Modra, Pezinok a Svätý Jur ohľadom poukázania finančných prídavkov na filiálne kasárne na rok 1909 v municipiálnom výbore Bratislavskej župy 20. decembra 1909

[...]

1475. Žiadosť miest Modra, * Pezinok a Svätý Jur ohľadom poukázania finančného prídavku na filiálne kasárne na rok 1909

Záverečné ustanovenie

Mešťanostovia troch uvedených miest žiadajú, aby finančný príspevok na filiálne kasárne 1368 K[orún] im bol poukázaný aj na rok 1909. Príspevok bol svojho času stanovený, pričom bol ročne vyplácaný župou z vojenského ubytovacieho fondu, osobitne pre tieto tri mestá.

V dôsledku presunu jazdeckého vojska, ktoré bolo umiestnené v týchto troch mestách, do Komárna, však boli 17-ho apríla t.[ohto] r.[oku] vojenské ubikácie mestám navrátené. Pre krátkosť času tak nemohli byť miestnosti slúžiace na ubytovanie vojska používané a v priebehu celého roka tak zostali prázdne. Ďalej, keďže očakávané príjmy z ubytovania vojska boli už vopred zaevidované ako zisk do t.[ohto]ročných mestských rozpočtov, tak v dôsledku odpadnutia týchto príjmov kvôli odchodu vojska, už i tak došlo k vážnej finančnej strate. Pre chod miest to budú nedostatky v príjmoch, to budú nedostatky v príjmoch.¹²² S ohľadom na túto okolnosť, ktorú treba uznať, preto [obce] požadujú poukázanie vyššie uvedeného poplatku za odškodnenie na t.[ento] rok. Po žiadosti, ktorá bola predložená takýmto spôsobom, bol prečítaný návrh stáleho výboru. Podľa neho mali byť mešťanostovia miest pred podstatným uznesením inštruovaní oboznámiť sa s listinou zmluvy schválenou vládny úradom. Na jej základe dostávali z vojenského ubytovacieho fondu vyrovnanie. Municipiálny výbor tak zväziac dôvody žiadosti ako aj návrh stálej rady jednohlasne rozhodol. S ohľadom na naozaj reálne jestvujúce dôvody [municipiálny výbor] nariaďuje, po odobrení súčasného rozhodnutia vládny úradom, vyplatiť trom mestám za polovicu t.[ohto] roku, teda každému mestu osve, 684 korún z vojenského ubytovacieho fondu.

Záverečné ustanovenie nech je publikované v župnom [periodiku] Hivatalos Lap s tým, že proti nemu v lehote 15 dní od jeho uverejnenia má stránka priestor predložiť podanie podžupanovi, a to písomne alebo ústne.

[...]

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislavská I, Zápisnice municipiálneho výboru, X. zväzok, 1909, inv. číslo 815, sign. 1475, s. 739 – 741.

¹²² Duplicitne zapísaná informácia.

71 Administratívny výkaz dokumentov k vybudovaným telefónnym staniciam v rámci stavebnej oblasti 6. zboru datovaný 21. decembra 1909

C. a k. Vojenské stavebné oddelenie 6. zboru

S Ú P I S

dokladov o telefónnych ústredniach inštalovaných vo vojenských objektoch stavebnej oblasti.

Č. položky	St an i c a	Doklad o inštalovaných telefónnych ústredniach	Prehľad, skica	Poznámka
		Kus		
1	Banská Bystrica ^x	1	1	
2	Jáger	1	1	
3	Prešov	1	1	
4	Gyöngyös	1	1	
5	Spišská Nová Ves	–	–	
6	Košice	1	1	
7	Sabinov	–	–	
8	Levoča	–	–	
9	Lučenec	1	1	
10	Marmarošská Sihoť	1	1	
11	Miškovec	1	1	
12	Mukačevo	–	–	
13	Nyíregyháza	1	1	
14	Satu Mare	1	1	
15	Užhorod	–	–	

Košice 21. decembra 1909

[nečitateľný podpis a hodnosť]

[početné prílohy]

^x Názvy posádok uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 6. KK, 1876 – 1911, šk. 1.

72 *Veliteľstvo 5. zboru sa dvojjazyčným prípisom zo dňa 19. apríla 1910 zaoberá stravovaním vojska na staničných (železničných) reštauráciách v prípade mobilizácie*

C. a k. 5. zborové veliteľstvo.

Č. 565 Präs. ü.

Zaťaženie železničných stravovacích staníc
pre prípad mobilizácie v roku 1910/11

Res.^a

v

BRATISLAVA x 19-ho apríla 1910

Podľa nariadenia spoločného ministerstva vojny číslo 398 Abt. 5/E.B. daného 28. februára 1910 bola zo strany uh. kráľ. ministerstva obchodu predostretá žiadosť, aby sa zmluvy, ktoré sa majú uzavrieť s majiteľom staničnej reštaurácie – v snahe vyhnúť sa neskorším rekrimináciám – vždy uzatvárali v súčinnosti s patričným železničným riaditeľstvom.

Podľa spomenutého nariadenia spoločného ministerstva vojny sa stravovanie vojenských transportov, ktoré sa v páde mobilizácie týka stanice na území miestneho riaditeľstva železníc, má zmluvne uzavrieť. Hodlám preto, s ohľadom na zabezpečenie stravovania, s tamajším majiteľom staničnej reštaurácie uzavrieť zmluvu, respektíve už existujúcu zmluvu obnoviť.

Preto mi je ctou zaslať môj prípis, týkajúci sa tejto veci a adresovaný tamajším prednostom staníc, so žiadosťou, aby ho prezreli a prípadne preskúmali možnosť plnenia požiadaviek voči majiteľom staničných reštaurácií. Následne ráčte spis postúpiť ďalej.

S 1 prílohou.

Für den Korpskommandanten und
kommandierenden General:¹²³

123 Dokument nie je podpísaný.

^a Dopísané rukou.

^x Názov Bratislavy uvedený v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 39.

73 *Prípís uhorského ministra vnútra z 29. apríla 1910 ohľadom nasadenia vojenskej asistencie pred parlamentnými voľbami*

Uhorský kráľovský minister vnútra.

Číslo 2 6 7

R E S.

Dôverné.

Výlučne do vlastných rúk.

Lehota: 8 dní.

Všetkým hlavným županom.

V súvislosti s najbližšie vypísanými všeobecnými poslaneckými voľbami, respektíve kvôli skorej realizácii opatrení týkajúcich sa vyslania požadovanej asistencie brachiálnej moci – v relevantnom čase a dostatočnom množstve – žiadam pána hlavného župana o nasledovné. Vzhľadom na silu volebného hnutia ráčte v zhode s patričným veliteľom žandárskeho krídla, respektíve veliteľom čaty, alebo v mieste, kde sídli oblasťný žandársky veliteľ, tak s ním, stanoviť a mne najneskôr do 5-ho mája tohto roku, súrne nahlásiť, koľko žandárskej a koľko vojenskej asistencie (k akému druhu zbrane náležiacej) potrebujete? Jej účelom je udržanie všeobecného poriadku a verejnej bezpečnosti vo volebných obvodoch stanovených vládou, nachádzajúcich sa na území municípií, zabezpečenie slobodnej realizácie volebného práva a nerušený priebeh volieb. Považujem za potrebné upriamiť pozornosť pána župana na to, nech je po stotínach vyznačený počet vojenskej brachiálnej moci /: jazdectva alebo pechoty:/ . Zároveň nech je presne vyznačené aj to, na aké miesto /:obec:/, na kedy /: termín presne vyznačiť:/ a na ako dlhý čas sa vyžaduje žandárska alebo vojenská brachiálna asistencia.

Zvláštna pozornosť nech je venovaná tomu, aby vojenská brachiálna asistencia alebo žandárstvo boli požadované naozaj len v miere zodpovedajúcej reálnej potrebe a v takom počte, ktorý je bezpodmienečne nutný na udržanie všeobecného poriadku a verejnej bezpečnosti, slobodnú realizáciu volebného práva a nerušený priebeh volieb.

Vo Vašom hlásení žiadam vyzdvihnúť tie volebné obvody, v ktorých sa spojili väčšie sily volebného hnutia a na ktoré pán hlavný župan kladie dôraz, aby do nich bola – kvôli v každom smere plnému zabezpečeniu slobodnej realizácie volebného práva – vyslaná zodpovedajúca sila.

V B u d a p e š t i 29-ho apríla 1910.

Za ministra:

[nečitateľný cyklostylovaný podpis]

štátny tajomník

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Oravská župa, šk. 63.

74 *Kondolencia municípie slobodného kráľovského mesta Bratislava adresovaná veliteľstvu 5. zboru pri úmrtí generála jazdectva a bývalého veliteľa tejto vyššej jednotky baróna Antona Winzora datovaná 3. mája 1910*

14187

V 1910

Ctenému c. a k. zborovému veliteľstvu č. 5

V mieste ^x

Na valnom zhromaždení nášho municípie, ktoré sa konalo 2-ho tohto mesiaca, sme s opravdivým smútkom vzali na vedomie, že Jeho Urodzenosť, generál jazdectva, zborový veliteľ, barón Antal Winzor nečakane zomrel 30-ho minulého mesiaca. –

Chýr o predčasnóm skone vzbudil v našom municípiu reálnu účasť. V zosnulom sme si totiž ctili nielen vojaka telom aj dušou, ale aj úprimného, dobrého priateľa nášho meštianstva počas celého trvania jeho opakovaného pôsobenia v Bratislave, ktorý vždy vedel tak harmonicky zladiť úlohy vyplývajúce z jeho vojenského stavu s dobrými meštianskymi mravmi. –

Vedie nás teda pocit milosti, keď ctenému zborovému veliteľstvu pri tejto trúchlivej príležitosti vyjadrujeme svoju úprimnú sústrasť a súčasne ho z celého srdca ubezpečujeme, že meno zosnulého v Pánu budeme spomínať vždy s najväčšou úctou a jeho pamiatku s pietou strážiť. –

Bratislava 3-ho mája 1910.

Municípium slob. kráľ. mesta Bratislava.

Tivadar Brolly

[vlastnoručný podpis]

kráľ. radca, mešťanosta

[nečitateľný podpis]

hlavný notár

[strojopisný preklad listu do nemeckého jazyka]

[rukopisné poznámky atramentovým perom a ceruzou]

^x Názov Bratislavy uvedený v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament), strojopisná verzia prekladu do nemčiny.

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 39.

75 *žiadosť hlavného župana Oravskej župy adresovaná uhorskému ministrovi vnútra ohľadom vyslania vojenskej asistencie do Dolného Kubína a Bobrova počas volieb datovaná 3. mája 1910*

[Odtlačok pečate hlavného župana Oravskej župy * s údajmi o administrácii spisu]

Dôverné, výlučne do vlastných rúk.

Urodzený ministerský predseda, pán minister vnútra!

Milostivý pane!

V nadväznosti na mne zaslané ctené nariadenie, dané pod číslom 267 res. 29-ho apríla tohto roku, si dovoľujem Tvojej Urodzenosti úctivo oznámiť, že na udržanie verejného poriadku a bezpečnosti, ďalej na zaistenie slobodnej realizácie volebného práva a nerušeného priebehu volieb vo dvoch volebných obvodoch náležiacich k územiu mojej župy, bude potrebná vojenská brachiálna asistencia náležiacia k ozbrojeným zločkom žandárstva a pechoty, a to v nasledovnom početnom stave:

V dolnokubínskom volebnom obvode bude bezpodmienečne treba nasadiť žandárstvo čítajúce 28 osôb a pešie vojsko čítajúce 200 osôb, v druhom, bobrovskom volebnom obvode žandárstvo čítajúce 16 osôb a pešie vojsko čítajúce 250 osôb.

Súčasne predstupujem pre Tvoju Excelenciu s tou úctivou prosbou, nech ráči učiť, aby brachiálna asistencia, ktorá sa má vyslať, prišla do miest sídel dolnokubínskeho a bobrovského volebného obvodu, teda do Dolného Kubína a Bobrova, dva dni pred voľbami. Zároveň nech sa z týchto miest [brachiálna asistencia] vzdiali deň po skončení volieb.

Nech Tvoja Urodzenosť prijme prejav mojej úcty.

Dolný Kubín 3-ho mája 1910.

Cs.[aplovics]¹²⁴

[vlastnoručná skratka podpisu]

hlavný župan

Odoslané 8-ho mája 1910.

124 Šimon Čaplovič (Csaplovics) (1864 – 1927), župný hodnostár, právnik, statkár. Bližšie k jeho životu pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). I. zväzok. A – D. Martin : Matica slovenská, 1986, s. 405.

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Žilina so sídlom v Bytči, f. Oravská župa, šk. 63.

76 *Veliteľstvo 5. armádneho zboru v dvojazyčnom dokumente zo dňa 14. júna 1910 konštatuje administratívne prietahy a zistenie nesprávnych (zavádzajúcich) údajov v súvislosti s prenájmom pozemkov za účelom vybudovania strelnice v lokalite Hrabovka pri Trenčíne*

VELITEĽSTVO C. a k. 5. zboru

Číslo I. 3782. –

Omeškanie ohľadom uzavretia zmluvy

o bojovej strelnici Zamarovce.^x –

HLAVNÉMU SLÚŽNEMU TRENČIANSKEHO OKRESU

TRENČÍN.

BRATISLAVA 14-ho júna 1910. –

Na začiatku roku 1909, keď trenčianska posádková taktická strelnica¹²⁵ vo svojej vtedajšej podobe z vojenských príčin ďalej nevyhovovala, som inštruoval trenčianske vojenské staničné veliteľstvo na vyhľadanie novej, s tým, aby spomedzi priestorov, hraničiacich s dovtedajšou strelnicou a patriacich k obci Zamarovce (Zamarócz), určilo také, ktoré by bolo možné znovu vziať do prenájmu. –

V zmysle tohto poslania, s cieľom iniciovať proces uzavretia zmluvy vyslalo trenčianske vojenské staničné veliteľstvo do [obce] Zamarovce komisiu, pozostávajúcu z vlastného zástupcu, ďalej po jednom zástupcovi jednotiek spoločnej armády a napokon uh. kráľ. honvédskejších jednotiek dislokovaných v Trenčíne. Mali [menovaní] začať rokovania s obecným starostom [menom] Friml a notárom [menom] Hidvéghy, reprezentujúcimi tamojšiu obec. –

Podľa hlásenia predsedu komisie sa vojenskej komisii od predstavených obce dostalo takého vysvetlenia, že vojenskému eráru môžu byť dané do prenájmu za ročný nájom v sume 150 korún parcely 669, 764, 765, 766 a 767 zapísané v riadku 222a + 7, 11 katastrálneho listu 55. –

Na základe týchto údajov, po získaní predbežného súhlasu od spoločného ministerstva vojny bola uzavretá zmluva s údajnou urbárskou obcou, ktorú v mene majiteľov spomínaných parciel podpísal obecný starosta Jenő Friml. –

29. januára 1910 sem prišlo tu priložené podanie trenčianskeho vojenského staničného veliteľstva so zápisnicou spísanou Bernát[om] Grün[om]. Podľa nej niekoľkí, spomedzi v zmluve spomínaných majiteľov, statok vôbec nevlastnia, iní ešte v roku 1908 odumreli, zatiaľ čo reálni majitelia o existencii zmluvy neboli vôbec upovedomení. –

¹²⁵ V nemeckom variante textu je uvedené aj: pri Hrabovke (bei Hrabovka).

Nato z pátrania na patričných katastrálnych úradoch, ktoré uskutočnil Dr. József Kollárik zastupujúci vojenský erár, vyplynulo, že parcely číslo 669/9, 764, 765, 766 a 767 vôbec nie sú zapísané ako vklad do trenčianskej pozemkovej knihy číslo 11, ale do pozemkovej knihy číslo 222 v Zamarovciach. Aktuálne¹²⁶ sú [parcely] majetkom šľachtickej, vdovy po István[ovi] Zamaróczy[m], jej detí [menom] István, Mária, Sidonia, Aloisia, Gisella a József; ďalej Dr. Lajos[a] Dohnányi[ho], Cilli Marer[ovej], rod. Grün a napokon Ferencz[a] a Jenő Friml[ovcov]. Týmto je zmluva spísaná na základe údajov spomenutých obecných predstavených úplne neplatná. –

Na základe úplne neplatnej zmluvy, čo sa ukázalo dodatočne, už bola vyplatená suma za ročný nájom 150 korún, za dobu zahŕňajúcu obdobie od 1. novembra 1908 do 31. októbra 1909. Je možné predpokladať, že suma sa zrejme nedostala do rúk oprávnených vlastníkov. Nariadil som preto, nech je suma vymáhaná od predstavenstva obce Zamarovce. –

Žiadam ct.[eného] adresáta, nech vo vlastnej kompetencii túto záležitosť podrobí revízií a nech ma o jej výsledku ráči informovať. –

S cieľom láskavého oboznámenia sa, tu prikladám kópiu onej neplatnej zmluvy a podanie trenčianskeho vojenského staničného veliteľstva doplnené o zápisnicu s tým, že žiadam o ich vrátenie.

3 prílohy.

Für den Korpskommandanten
und kommandierenden General.

GM [nečitateľný podpis generálmajora]

* Názov obce uvedený v maďarskom jazyku (Végzamard). Ostatné geografické názvy uvedené takisto v maďarčine.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. MK 2, šk. 260.

¹²⁶ Ide o príslovku.

77 *Komisia pre sochárske dielo venované „večnému vojakovi“ Ladislavovi Gabrišovi-Škultétymu¹²⁷ v obci Pružina žiada od veliteľstva 5. zboru prehodnotenie vlastných stanov v liste zo dňa 3. augusta 1910*

Od komisie pre sochu „Škultéty“ v [obci] Pružina ¹²⁸ x

[rukopisné poznámky a evidenčné značky zborového veliteľstva]

Ctenému

c. a k. veliteľstvu 5. zboru

Bratislava

Na vysoko ctené prípisy č. 2455 z 27. júla tohto roku, respektíve na predošlý s číslom 1539, máme tú česť oznámiť, že v štatútoch základiny pre sochu „Škultéty“ najdôležitejší bod chýba. Badáme to, bohužiaľ, len teraz, pričom pred prijatím stanov sme na to neprišli; cieľom existencie celej základiny bolo to, aby sa pamätné sochy, najmä však socha v Pružine, uviedli do dobrého stavu a rekonštruovali. Zo zvyšného kapitálu, respektíve z úrokov z neho, sa majú sochy udržiavať. Ak nedôjde k takýmto výdavkom, bude úročná suma rozdelená ako Škultéty[ho] cena.

To, že cieľom existencie základiny bolo toto, je možné ľahko identifikovať z predošlých spisov, ktoré s touto vecou súvisia.

K tomu, že sme stanovy vypracované cteným zborovým veliteľstvom bez pripomienok prijali, nám dovoľte poznamenať, že stanovy možno vzťahovať výlučne na obnovu, respektíve rekonštrukciu sôch, najmä sochy v Pružine, a na ich vlastnú údržbu zo zvyšného kapitálu.

V snahe uchovať pietu pre budúcnosť sme sa usilovali pamätný kameň na cintoríne v Pružine, vydaný úplnej skaze a ležiaci na úbohom, zapadnutom mieste presunúť na čestné miesto a dať ho do dobrého stavu. Z tohto náhľadu vyšla celá naša akcia v tej nádeji, že sa dá v našej rézii do dobrého stavu nielen socha, ale že sa aj zriadi kapitál, z ktorého by bolo možné sochy naveky udržiavať.

Preto aj úctivo prosíme, aby ste na patričnom mieste ráčili urobiť návrh v tom zmysle, aby stanovy základiny na sochu „Škultéty“ vstúpili s definitívnou platnosťou do života – na základe predošlých s vecou súvisiacich spisov – len po rekonštrukcii sochy v Pružine, lebo tá v Novom Arade¹²⁹ je v dobrom stave.^a Nech sa zároveň [stanovy] vo veci určeného využitia zvyšného kapitálu vzťahujú na jej údržbu.

127 Ladislav Gabriš-Škultéty (1735 – 1831), príslušník rakúskej armády známy ako „večný vojak“. Základné informácie k jeho životu bližšie pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). V. zväzok. R – Š. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 476. ISBN 80-7090-216-7.

128 Ide o pamätný kameň, resp. sochárske dielo.

129 V súčasnosti miestna časť Aradu v Rumunsku.

Zostávame v najhlbšej úcte.

V Pružine 3-ho augusta 1910.

V mene komisie pre sochu „Škultéty“:

Győző Henzel

[vlastnoručný podpis]

obv. notár

člen komis.

Endre Pápay

[vlastnoručný podpis]

dekan – farár

predseda

^a veta ohľadom dobrého stavu sochy v Arade dopísaná rukou dodatočne.

^x Názov obce uvedený v maďarskom jazyku ako Barossháza. V ďalších nemeckých dokumentoch k tomuto spisu sa však opakovane v zátvorke uvádza aj slovenský názov obce Pružina. Ostatné geografické názvy uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 39.

78 *Súhlas uhorského kráľovského ministra vnútra s finančným plánom splátok za rozšírenie delostreleckých kasární v meste Prešov, ktoré realizovala stavebná firma R. Weil z Budapešti datovaný 21. septembra 1910*

Vybavenie [spisu]:

Lehota:.....

Číslo žiadosti, hlásenia.....

slúžiace ako základ odpovede 229/[1]910

Predmet:.....[Pozri mimo]¹³⁰

Hlavnému županovi Šarišskej * župy

Zastupiteľský zbor mesta so z. r. Prešov na valnom zhromaždení konanom 3-ho augusta roku 1910 vzal svojím rozhodnutím p.[od] č. 3865/1 na vedomie, že požiadavka budapeštianskeho obyvateľa, inžiniera [menom] Rezső Weil voči obecnstvu mesta Prešov za práce na rozšírení delostreleckých kasární, ktorá mu prislúcha v sume sto-deväťdesiatjedentisíc šesťsto päťdesiat (:191.650:) korún, šestnásť (:16:) halierov, sa realizuje na Prvý tuzemský peštiansky peňažný spolok nasledovným spôsobom. Obecnstvo mesta po tejto realizácii bude po dobu 50 rokov, počínajúc 15. novembrom 1909, [?] splácať z titulu umŕtvenia kapitálu a pokrytia úrokov rovné polročné čiastky 5, 4 %, teda ~~10 349 K, 10 h.~~ polročne päťtisíc sto sedemdesiatštyri (5174) korún a päťdesiatpäť (55) halierov. [nová suma poplatkov zapísaná na okraj dokumentu]

Súčasne, okrem toho bolo obecnstvom mesta bezo zmien prijaté vyhlásenie ohľadom realizácie požiadavky a amortizačný plán.

Týmto schvaľujem rozhodnutie valného zhromaždenia pod citovaným číslom.

Tvoju Urodzenosť okrem spätného zaslania stanoviska so súhlasnou klauzulou a ďalších príloh návrhu oboznamujem vo veci ďalšieho konania s tým, aby ste ráčili s týmto mojím nariadením, ktoré sa týka bezprostredného dohľadu nad majetkom, oboznámiť aj municípium Šarišskej župy.

V Budapešti 21. sept. 1910

[nečitateľný podpis]

[stručné rukopisné značky k spisu]

130 Hranaté zátvorky použité autorom hlásenia.

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis na úradnom tlačive (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, SNA Bratislava, f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 209.

79 **Oslava 40. výročia aktívnej vojenskej služby veliteľa pešieho pluku 85 v Levoči, o ktorej 1. októbra 1910 informuje miestna tlač**

Oslava veliteľa pluku. Danilo *Materinga*,¹³¹ c. a k. plukovník, veliteľ levočského * pešieho pluku č. 85, dnes oslavuje 40 ročné jubileum svojej služby. Príjemný a sympatický plukovník sa teší všeobecnej vrúcnej obľube nielen v okruhu pluku ale aj v okruhu civilnej spoločnosti. Spomínanými osobnými vlastnosťami sa mu podarilo vytvoriť vrelý vzťah medzi dôstojníckym zborom v Levoči a civilnou spoločnosťou, preto mu v tejto chvíli prináleží zaslúžená oslava. Včera, v piatok večer mu vojenská kapela venovala serenádu, následne mu vzdal úctu dôstojnícky zbor. Dnes ráno, pred tvárou celého nastúpeného pluku mu bol slávnostne odovzdaný odznak za 40 rokov dôstojníckej služby. Hneď potom nasledovalo vzdávanie úcty delegácie poddôstojníkov a následne mužstva. Napoludnie bol v dôstojníckej jedálni slávnostný obed. Dnes večer – podľa nášho zistenia – si aj civilná spoločnosť na čajovom večierku, zorganizovanom kasínom, praje vyjadriť plukovníkovi precítenú náklonnosť.

* Miestne názvy sú v článku uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

Szepesi hirnök, roč. 48, 1910, č. 40, s. 4.

131 Plukovník Danilo Materinga odovzdal v nasledujúcom roku (1911) velenie jednotky plukovníkovi Oskarovi Bolberitzovi von Bleybach. Bližšie pozri: MÁTYÁS, S.: A cs. és kir. 85 számú Gaudernak Báró gyalogezred története, 1914 évi augusztus hó elejétől 1914 évi szeptember hó végéig. B. m. : b. v., 1916, uvodná nepaginovaná pasáž.

80 *Pátranie po neznámom zloději vojenskej pušky typu Manlicher a zároveň vrahovi v obežníku mestského policajného kapitána v Lučenci zo dňa 20. októbra 1910*

521, 522/Bny./1910

Pátranie.

V noci z 15. na 16. t.[ohto] mesiaca ukradol neznámy páchatel' z otvorenej (nezamykanej na kľúč) miestnosti oddielovej nemocnice v Kasárenskej ulici, v ktorej spávajú traja ošetrovatelia nemocných: na škodu slobodníka – ošetrovateľa [menom] Rudolf Palsche z jeho zavretej debny, ktorá bola otvorená pakľúčom, zlatý prsteň s hnedým kamienkom v hodnote 12 korún; strieborné dvojplášťové hodinky so striebornou retiazkou, na ktorej bol toliar z roku 1848, v hodnote 30 korún; z peňaženky 7 korún, 21 halierov v hotovosti a 10 ks ostrých nábojov Manlicher z roku 1901. Ďalej na škodu vojenského eráru pušku Manlicher, číslo 918, ktorá bola pridelená ošetrovateľovi [menom] Márton Béres, pričom visela v izbe.

Krádež mohla spáchať osoba oboznámená s miestnymi pomermi, a preto vojenské úrady zadržali ošetrovateľa [menom] Márton Béres, keďže sa objavilo podozrenie, že krádež sa udiala s jeho pomocou.

S ukradnutou zbraňou a ostrými nábojmi zároveň neznámy páchatel' v túto noc medzi 1. – 3. hodinou dopol. dvoma výstrelmi zavraždil 19 ročného muža figurujúceho v tejto kauze [menom] János Fillo z Dobroče.*Stalo sa tak na Zvolenskej ceste vo vzdialenosti 2. 565 kilometra od mesta. Na prázdnom náboji vypadnutom na mieste činu bol vyznačený rovnaký rok 1901.

Poškodený János Fillo pracoval v bazaltových lomoch v Konrádovciach, odkiaľ sa 15. t. mesiaca vydal nočným vlakom domov do Lovinobane. Vystúpiac ale tu v Lučenci, zmeškal vlak. Mesto opustil o 1. hodine v snahe nocou peši dôjsť domov.

Doposiaľ nebolo preukázané, či neznámy páchatel' zabil [osobu menom] János Fillo s úmyslom krádeže, keďže pri mŕtvoľe sa našli 2 ks zlatých 10 korún.

Puška Manlicher a zvyšných 8 ks. chýbajúcich nábojov, ako i jeden vystrelený prázdny náboj, sa doposiaľ nenašli. Nemám žiadne podozrenie, ktoré by mohlo viesť k odhalieniu páchatel'a.

Žiadam preto, aby ste v záujme odhalenia páchatel'a a jeho zadržania začali rozsiahle vyšetrovanie a aby ste môj úrad v páde výsledku upovedomili telegrafickou cestou.

Lučenec 10. októbra 1910

Dr. Antal Ottahal v. r.

policajný kapitán

^x Názvy miest a obcí v obežníku uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, pracovisko Archív Kremnica, f. Magistrát mesta Kremnica,
Policajný kapitán, rok 1910, šk. R. 1910.

81 Ponuka lôžkovín a ďalších textilných výrobkov od bratislavského obchodu s kobercami Fornheim a syn pre posádkovú nemocnicu v Trenčíne datovaná 11. novembra 1910

[Rukopisné poznámky a značky ceruzou veliteľstva zboru]

Ctenej

c. a k. zborovej intendantii V. zboru v Bratislave,^x
pre
c. a k. posádkovú nemocnicu v Trenčíne.

[kolok v sume 1 koruna, odtlačok pečate intendantie 5. zboru]

P o n u k a.

Titul	Cena za kus		Spolu	
<u>III. trieda</u>				
14 ks. diek z pravej ľavej srsti 150/200 % ¹³² _____	15.	80	221.	20
100 m balu priadze širokej 90 %_____	1.	48	148.	-
43 ks. perových vankúšov s látkovým povrchom 60/40 %_____	3.	50	150.	50
86 „ bielych obliečok na vankúše 60/40%_____	-.	95	81.	70
<u>Korún</u>			601.	40
<u>II. trieda</u>				
14 ks. diek z pravej ľavej srsti 150/200 %_____	17.	50	245.	-
100 m balu priadze širokej 90 %_____	1.	90	190.	-
43 ks. perových vankúšov s látkovým povrchom 60/40 %_____	4.	50	193.	50
86 „ bielych obliečok na vankúše 60/40%_____	1.	10	94.	60
<u>Korún</u>			723.	10
<u>I. trieda</u>				
14 ks. diek z pravej ľavej srsti 150/200 % ¹ _____	21.	-	294.	-
100 m balu priadze širokej 90 %_____	2.	15	215.	-
43 ks. perových vankúšov s látkovým povrchom 60/40 %_____	6.	50	279.	50
86 „ bielych obliečok na vankúše 60/40%_____	1.	30	111.	80
<u>Korún</u>			900.	30
Prosíme o láskavé vybavenie tejto našej najmilostivejšej ponuky, pričom zabezpečíme najserióznejšie a najlepšie dodanie aj tej najlacnejšej vybranej skupiny.				

132 Symbol centimetrov.

Bratislava 11. novembra 1910.

S dokonalou úctou.

[odtlačok pečate firmy v maďarskom jazyku]

Fornheim a syn

[vlastnoručný podpis, meno spolumajiteľa uvedené v nemeckom jazyku]

^x Miestne názvy uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 869.

82 *Rozhodnutie vybudovať novú budovu zborového veliteľstva v Bratislave s určením predbežnej finančnej čiastky 100 000 korún mimoriadnych výdavkov, publikované v uhorskom úradnom vestníku 27. novembra 1910.¹³³ Do obsiahleho zoznamu plánovaných vojenských novostavieb je okrem iného zaradený aj liečebný kúpeľný ústav v Trenčianskych Tepliciach*

[...]

Jeho cisársko-kráľovská Výsosť najmilostivejšie ráčila schváliť nasledovné uznesenia uhorskej krajinskej komisie, vyslanej na rokovanie o spoločných záležitostiach:

Uznesenia uhorskej krajinskej komisie.

I. Uznesenie

v záležitosti rozpočtu spoločných príjmov a výdavkov rakúsko-uhorskej monarchie v roku 1910.

I. ČLÁNOK

R i a d n a potreba, ktorá bude spoločne pokrytá krajinami svätej koruny uhorskej, ďalej v ríšskej rade zastúpenými kráľovstvami a krajinami, sa na rok 1910 stanovuje nasledovne:

I. KAPITOLA

Ministerstvo zahraničných vecí

[...]

II. KAPITOLA

Ministerstvo vojny

[...]

III. KAPITOLA

Ministerstvo financií

[...]

IV. KAPITOLA

Kontrola počtov

[...]

II. ČLÁNOK

Mimoriadna potreba, ktorá bude spoločne pokrytá krajinami svätej koruny uhorskej,

¹³³ Bližšie pozri aj dokumenty č. 94 a 108.

d'alej v ríšskej rade zastúpenými kráľovstvami a krajinami, sa na rok 1910 stanovuje nasledovne:

I. KAPITOLA

Ministerstvo zahraničných vecí

[...]

II. KAPITOLA

Ministerstvo vojny

A) Armáda

I. Pokrytie vojenského materiálu a iných potrieb

[...]

II. Stavebné a ubytovacie potreby, cvičiská.

Titul 8, Stavby:

a) Pre jednotky a vojenské ústavy:

[...]

b) Všeobecné potreby:

Titul 12. Druhé stavebné úseky:

1. položka. V i e d e ň. Na postavenie nového ministerstva vojny; z celkovej potreby 1 800. 000 K 1 000.000 » [korún]
2. » B r a t i s l a v a. *Na postavenie novej budovy veliteľstva zboru; z celkovej potreby 2 000.000 K 100.000 » [korún]
3. » Ł a ŋ c u t. Na rekonštrukciu maštálí jazdeckých barakových kasární Stermerówka; z celkovej potreby 280. 000 K 100.000 » [korún]

Titul 13. Tretie stavebné úseky:

1. položka. T r e n č i a n s k e T e p l i c e. Na postavenie kúpeľného liečebného ústavu pre mužstvo; z celkovej potreby 200. 000 K 90.000 » [korún]
2. » S a l z b u r g. Na postavenie posádkového súdu a väznice; z celkovej potreby 200. 000 K 50.000 » [korún]

[...]

Dané vo Viedni 22. novembra 1910.

FRANTIŠEK JOZEF v. r.

Aehrenthal v. r.

Burián v. r.

Schönaich v. r.

^x Názvy obcí na Slovensku uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z maďarského jazyka

Budapesti közlöny. Hivatalos lap. 1910, č. 272, s. 1 – 4, 13.

83 *Polemický článok ohľadom zavedenia dvojročnej činnnej vojenskej služby publikovaný na titulke Slovenského týždenníka 10. februára 1911*

POLITICKÝ PREHĽAD.

Dvojročná služba vojenská.

Ešte ju nemáme, t. j. dvojročnú službu vojenskú miesto trojročnej a už cítime, že nám ide finančný minister na vrecká. Vojenská správa chce zaviesť dvojročnú službu iba pod tou podmienkou, že sa terajší počet rekrutov,^{*} ktorý obnáša 103.100 mužov ročne, rozmnoží o celú polovicu, t. j. na 156. 000 vojakov. Tento požiadavok odôvodňujú tým, že teraz slúži súčasne 3 ročníky, kdežto napozatým že budú iba dva ročníky v aktívnej službe.

Služba vojenská trvá, ako známo, 10 rokov (3 roky v aktivite a 7 rokov v zálohe). Uvedie-li sa na pr. peší pluk na *válečný stav*, číta pluk asi 4000 mužov, takže na každý prápor (batalion) pripadne asi 1000 mužov, 250 mužov na stotinu (kompániu). Bude-li na budúce rekrutov každoročne o polovicu viac, bude tak i prirodzený *válečný stav* pluku o polovicu väčší, lebo na skrátenie služby v zálohe (v rezerve) sa nepomýšľa. Teraz ale treba povážiť to, že už pri terajšej organizácii sú regimenty po 4000 mužov veľmi ťažkopádne. Aké-že budú teprv 6000 mužové regimenty! S takými plukami sa nedá vojna viesť, aspoň nie pri terajšej organizácii vojenskej.

To vie i vojenský minister a ačpráve o tom nehovorí, predsa vie celý svet, že súčasne so zavedením dvojročnej služby vojenskej prevedie generálštáb reorganizáciu celej armády. Ale generálom strašne na tom záleží, aby sa stav prezentný (*Präsenzstand*) čo možno najviac rozmnožil. Preto nebude možno reorganizáciu previesť bez ohromného nákladu peňazí. Vojenská správa žiada na pr. len na pušky 34 milionov korún. Na ťažké kanóny podobne sa žiada mnoho milionov. Už teraz reorganizujú delostrelectvo dokonále. Nové divízie ťažkého delostrelectva sú prípravou ku ďalšiemu rozmnoženiu a zdokonaleniu zbroje. Ťažké miliony budú museť vyplatiť daňovníci na nových dôstojníkov, ich počet sa zväčší najmenej o jednu tretinu terajšieho stavu. Na nové kasárne žiada ministerstvo už teraz 5 milionov korún.

Dvojročná služba je teda ešte nie pri živote, ale ukrutné zvýšenie rozpočtu vojenského už teraz straší v parlamentoch.

^{*} Vzhľadom na svoj rozsah text nebol analyzovaný po jazykovej stránke a ponechali sme ho v pôvodine. Použitie niektorých tvarov slovies i podstatných mien naznačuje, že článok bol prevzatý z niektorého českého periodika.

Tlač

Slovenský týždenník, roč. 9, 1911, č. 6, s. 1

84 *Úvodná pasáž dvojazyčnej zmluvy uzatvorenej medzi stavebným oddelením 5. zboru a vykonávateľmi poslednej vôle grófa Pálffyho vo veci prenájmu dvoch otvorených jazdiarní (pre husársku eskadronu), situovaných v blízkosti tzv. cigánskej cesty v mestečku Svätý Jur. Zmluva bola uzatvorená 1. marca 1911 a zahrnovala obdobie dvoch rokov (od 1. januára 1911 do 31. decembra 1913)*

-1-

Abschrift¹³⁴

Zmluva

ktorá, v zmysle nariadenia c. a k. 5. zboru č. I 527 z roku 1911 bola nasledovne uzavretá medzi c. a k. vojenským stavebným oddelením 5. zboru v mene vojenskej správy ako nájomcom na jednej strane, a vykonávateľmi poslednej vôle, to jest zástupcami zosnulého grófa Johanna Pálffyho, konkrétne bratislavskými *obyvateľmi [menom] Emil Koderle a Dr. Koloman Somlyay (Ulica Dezső Szilágyi[ho] 21) ako prenajímateľom na strane druhej, vo veci prenájmu dvoch otvorených jazdiarní ako pozemkov z majetku zosnulého grófa Johanna Pálffyho predstavujúcich plochu 2 katastrálnych jutár [a] 970 □ siah ležiacich na území mesta Svätý Jur počínajúc cigánskou cestou; s ratifikáciou patričného vyššieho vojenského úradu:

[...]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v oboch variantoch listiny uvádzané v maďarskom jazyku.

Rukopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, pobočka Modra, f. Cis. kráľ. husársky pluk 3, šk. 1.

134 Odpis (nemecky).

85 Úryvok z listu príslušníka rakúsko-uhorskej armády menom Čeněk Stehlík Karlovi Kálalovi datovaný 8. marca 1911 popisujúci skúsenosti z mesačného vojenského cvičenia pri pešom pluku 71¹³⁵

[...]

Nebudete mi snad zazlívati, napíši-li Vám zprávu o svém pobytu v Trenčíně. Pluk (pěší č. 72) *) u něhož jsem odsluhoval vojen. cvičení čtyřnedělní¹³⁶ slouží jaksi sloven. věci, že nikde nevnučuje maďarštiny, že důstojnictvo mluví s mužstvem slovensky – pokud ovšem dovede; kdybych byl měl kufr knih, kalendářů atd., všechny bych je byl mohl po setninách rozdat; na cvičení v r. 1912 jich sebou budu moci 20 kg vzít. Teď jsem bohužel jen chudý student, velmi chudý student. Na manévrech pak rovněž ve vykázaných bytech byl bych se mohl zavděčiti knížkou, neboť můj kufřík byl mi vzest; neměl jsem však žádné. Nehledě tedy na sáhodlouhý nápis maďarský jsou kasárny císařského vojska snesitelné; za to ovšem honvédy mi nechválili. I rozkazy „v bitvě“ bylo nutno křičet slovensky, takže armádní řeč byla na čas sesazena. Němčina tam ovšem ve veřejném živ.¹³⁷ není úřední. Znalost maďarštiny u mužstva byla podprostřední; mluvit uměli jednotlivci; důstojníci asi z poloviny; jinak však jsem se seznámil s upřímným Čechem nadpor. Sedlákem a j., vynikajícími ve své službě; též Rumuni a Chrváti dobře znali svoje národní bolesti; druhý pak sloven. pěší pluk stejného asi rázu leží v Prešpurku.

Ovšem ono pohrdání slovenštinou, jevíci se v měšťanské společnosti, zjev to sociologicky zajímavý, mne nadmíru překvapovalo. Kdo promluví slovensky, je něco horšího, před pány nechceš-li si zadat, otvírej zobák jen německy nebo maďarsky – toť zjev věru jen uherský.

[...]

Vesnice na Trenčanskú se mi zdály hrozně spušťeny; lid velmi nečistý; zdálo se mi vůbec vše o velmi mnoho horší, než jak si to člověk představuje; čta resp. čítaje zprávy, popisy atd. ze Slov. Netěšilo mne tam vůbec nic, ani z krajiny ani z krajů, z ničeho se tam nelze radovat. Jen ty hrozné kořalny, ty myši díry – školy, to zpuštěné úřednictvo. -!-

Na manévrech jsme táhli přes Bánovce, Nitru, V. Šuráně (?), Nové Zámky, Komárno k Bakoň. lesu, kdež jsme v Izáku (vesnici kdysi prý slovenské, jak mi vyprávěl můj hospodář – Slovák) leželi. Maďarské vsi byly úpravnější, čistější, bohatší. Ovšem den ze dne při pochodu to bylo trapnější: v Nitře horší než v Bánovcích, v Šuráních horší než v N. a v N. Zámkách, kde mne ubytovali v „Slovácké ulici“, – nejhorší: hospodáři (staří i mladí) úžasně lakomí, dobře a správně znali slovensky – děti však schválně vedli jen k maďarštině.

[...]

Rukopis (atrament)

Památník národního písemnictví, Literární archiv Praha, f. Karel Kálal, šk. 11.

135 Napriek tomu, že autor v liste spomína peší pluk 72, opis udalostí sa jednoznačne vzťahuje na Trenčín, kde boli dislokované niektoré prápory pešieho pluku 71. Ide o chybu, a teda zámenu týchto dvoch vojenských jednotiek.

136 Veta za hviezdičkou uvedená na spodnej strane listu.

137 Posledné tri slová dopísané rukou nad riadok.

86 *Zvolenské noviny čitateľa 25. mája 1911 informujú o zavedení vojenského letectva v rakúsko-uhorskej armáde*

Lietacie stroje^a v službe armády. Nedávno sa odbavovala pri veľkej účasti vysokých hodnostárov vojenských a civilných cvičba s lietacími strojmi. Účasť brali najslávnejší vetroplavci. Stroje (lietadlá) vyprobovali na konanie dopravy munície a obrany počas války, urobili výskumy nepriateľa a polohy prenášania bombí atď. Máme teda výhľad, že čoskoro války sa budú diať nie prevažne na suchej zemi, ale v povetrí.

^a Text bol ponechaný v pôvodine.

Zvolenské noviny, roč. 8, 1911, č. 5, s. 9.

87 *Sťažnosť podžupana Bratislavskej župy adresovaná 16. júna 1911 veliteľstvu 5. zboru ohľadom opakujúcich sa prípadov, keď príslušníci dôstojníckeho zboru bratislavskej posádky pri jazdení koňmo ničia úrodu v extraviláne obce Prievoz*

[rukopisné poznámky na veliteľstve zboru, preklad inštitútu odosielateľa do nemeckého jazyka]

Od podžupana Bratislavskej x župy

Číslo 10618/ 1911

Lehota: %

Číslo hlásenia, žiadosti, odpovede atď.

sľužiace za základ odpovede: 5295/[1]911 M. A.

Vec: Uzavretie jazdeckých ciest

[preklad predmetu žiadosti do nemeckého jazyka dopísaný ceruzou]

C. a k. veliteľstvu zboru č. 5

Bratislava.

V dôsledku vyššie spomenutého podania som v dotýčnej veci uskutočnil revíziu a na jej základe informujem veliteľstvo o nasledovnom:

V chotári slob. kráľ. mesta Bratislava boli vytvorené drôtené ohrady spomínané v spise a vyznačené v mapovom náčrte k nemu pripojenom. S ohľadom na toto tak prosím adresáta, nech sa láskavo ráči obrátiť na mešťanostu mesta Bratislava, keďže táto časť záležitosti patrí do jeho poľa kompetencií.

Čo sa ale týka tabúl zakazujúcich jazdenie, so zreteľom na toto informujem, že tie boli vytvorené v chotári obce Prievoz predstavenstvom obce Prievoz na tých cestách, ktoré boli v ich chotári založené kvôli nožnej realizácii hospodárenia, a ktoré [cesty] svoje pokračovanie nemajú. Predstavujú takzvané slepé cesty, ktoré, ako som uviedol, sú udržiavané výlučne na účel hospodársky. –

Obecné predstavenstvo primäla k uzavretiu týchto ciest pre jazdu koňmo nasledovná okolnosť. –

Jednotliví členovia dôstojníckeho zboru – podľa hlásenia obecného predstavenstva – jazdia po hrádzach vedľa ramena Dunaja. Odtiaľto sa potom dostávajú na predmetné cesty. Keďže však medzi koncom týchto ciest a hrádzou spojovacia cesta nie je, bez

váhania precvávajú cez oráčinu. Týmto spôsobujú tamojšiemu obyvateľstvu v plodinách značnú škodu.

Predstavenstvo obce sa kvôli zmene tohto nenormálneho stavu už v [roku] 1910 a naposledy aj v [roku] 1911 prípisom obrátilo na bratislavské Miestne veliteľstvo žiadajúc o nápravu, ale s nepatrným výsledkom. Je tomu tak preto, že obecné predstavenstvo bude zakaždým odkázané na ohlásenie jednotlivých osôb ako páchatel'ov. To je však úplne nemožné, pretože dôstojníci na oslovenie obyvateľstvom buď odcvávajú cez polia, alebo majiteľov tam jednoducho zanechajú [so slovami] ako „Dummer Bauer“, „Trotl“¹³⁸ a inými hrubými výrazmi. Tak sa to stalo [obyvateľom menom] Mátyás Plesch, Kristóf Polszter a iným prievozským občanom.

Za takýchto okolností som nútený prijať oprávnené stanovisko obce a musím adresáta požiadať, nech láskavo ráči nariadiť, aby dôstojnícky zbor prísne rešpektoval tieto tabule zákazu, aby obyvateľstvo Prievozu bolo uchránené od ďalších škôd.

Bratislava 16. júna 1911.

1 ks. príloh

[nečitateľný cyklostylovaný podpis]

[odtlačok pečate o administrovaní spisu na veliteľstve zboru 22. júna 1911]

* Miestne názvy uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 711.

¹³⁸ „Hlúpy sedliak“. „Somár“. (nemecky)

88 List Karola Štefánka¹³⁹ svojmu bratovi Antonovi Štefánkovi¹⁴⁰ s informáciami o prebiehajúcich vojenských cvičeniach datovaný 30. júla 1911

Drahý Tondo!

Za list ďakujem. Čo sa peňazí týče,^a sa veľmi exponovať nemusíš. Veď keď bych^a skutočne nutne potreboval[,] napísal bych^a Ti pár riadkov. Na maršoch býva živobytie omnoho lacnejšie ako v kasárne, lebo u roľníka lepšie i lacnejšie kúpiš. Ostatne[,] nie je to tak strašné[,] ako si Ty snád situáciu moju predstavuješ. Vieš, že nefajčím, nepijem a do spoločnosti málo chodievam. S „löhnungom“¹⁴¹ preto celkom dobre vychádzam. Budem viacej spokojeným,^a keď zaopatríš lepšie otca, ako keď mne budeš ustavične posilať peniaze, ktorých konečne sám mnoho nemáš, najmä keď Ťa ľudia šidia.^a

V Hajmáškeru¹⁴² zostaneme až do 2. augusta.

Do Prešporka dorazíme 9.

Na každý prípad navštívim po mojom príchode do P. otca.

Ak by si mal dáke veci k prekladaniu, ktoré by si snád nevládnul^a do času sám spraviť, môžeš ich bez všetkého poslať.

Podotýkam však i tu, že netreba žiadnych honorárov. Práca sama je mi plácou dosti^a veľkou.

Či pôjdem do manévrov, Ti napíšem ešte z maršu do P. –

Vieš sa snád ešte rozpačovať na kaprála Mrvu, ktorý to bol svojho času s nami u „fajky“ večeral. Bol by náchylný ísť na hosp.[odársku] školu. Mám tu ešte zopár šuhajov, ktorí by tiež radi do Čiech. Zvlášte^a jedného tu mám, znajúci dobre maďarsky, ktorému by sa ale muselo ale čo možno najlacnejšie [?] miesto zaopatriť, lebo je dosti^a chudobným.

Bolo by snád dobre, keby si mi dal v tomto ohľade dáke pokyny.

Pozdravuje Ťa srdečne

Tvoj Karol

[vlastnoručný podpis]

Hajmášker, 30./7 1911

^a Lexikálna výpožička z češtiny.

Rukopis (atrament)

LA SNK Martin, sign. 42 H 44.

139 K prípadu Karola Štefánka (vo veci vojenského súdneho procesu s ním) bližšie pozri: DANGL, V.: Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia. Bratislava : Veda, 2006, s. 177 – 178. ISBN 978-80-224-0919-3.

140 Anton Štefánek (1877 – 1964), sociológ, politik, verejný činiteľ, pedagóg. Bližšie k jeho životu pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). V. zväzok. R – Š. Martin : Matica slovenská, 1992, s. 506 – 508. ISBN 80-7090-216-7.

141 Správne nemecky Löhnung (žold).

142 Správne Hajmáškér.

89 Bratislavský aviatik Paul Fruchtermann zasiela 14. augusta 1911 veliteľstvu 5. zboru dva doplňujúce dokumenty potrebné k udeleniu povolenia na leteckú aktivitu v miestnej časti Kuchajda (Kravský pasienok)¹⁴³

[spisová značka a poznámky zaznamenané rukou pri administrovaní listu]

C. a k. veliteľstvu 5. zboru

v

Bratislave ^x

Bratislava 14. augusta 1911

Ulica Mateja Bela 20¹⁴⁴

Váš veľavážení list M. A. 6736/2 Príl.[ohy] som najúctivejšie obdržal, pričom si dovoľujem dnešným dňom predložiť ešte potrebné dokumenty k ctenému súhlasu na využívanie Kravského pasienku ^y na letecké cvičenia, t. j. stavebné povolenie pol.[itického] úradu na vybudovanie jedného hangára, ktorý mi bol najlaskavejšie pridelený na vyčlenenom mieste na Kravskom pasienku, ako aj náležite vystavený reverz. Teším sa na Vaše terajšie veľactené poskytnutie súhlasu.

V dokonalej úcte

Paul Fruchtermann

[vlastnoručný podpis]

2 Prílohy

[odtlačok pečate o administrovaní spisu na veliteľstve zboru s prideleným evidenčným číslom]

[nečitateľné slovo v rozsahu piatich písmen dopísané ceruzou]

^x Názov Bratislavy uvedený v maďarskom jazyku.

^y Názov uvedený v nemeckom jazyku (Kuhheide).

Rukopis (atrament)

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 711.

143 Bližšie pozri tematicky obdobný dokument č. 113.

144 Bel Matyassgasse.

90 *Koncept správy náčelníka štábu 27. pešej divízie majora L. Riedla adresovaný 11. novembra 1911 c. a k. generálnemu štábu vo Viedni s informáciami o dopravných zmätkoch po ukončení periodických vojenských cvičení vyšších jednotiek rakúsko-uhorskej armády*

C. a k. generálny štáb

major Ludwig RIEDL, náčelník gšt.

27. P[ešej]D[ivízie]

Gstbs. Nr. 26

Spiatočná doprava z manévrov

Koncept [dopísané rukou, atramentom]

Náčelníkovi c. a k. generálneho štábu

O

V

Košice x 11. novembra 1911

V I E D N I

Na výnos Res. Gstbs. Nr. 4122 zo 4. novembra 1911 oznamujem:

Spiatočné inštrarovanie z bitevného poľa k železničným staniciam na nástup formálne prebiehalo podľa plánu stanoveného už pred manévrami, ktorý sa – keďže sa v priebehu manévrov ich jadro posunulo trochu ďalej na sever – ukázal ťažko realizovateľným.

Tak bola 27. P[ešej]D[ivízi] – ktorá sa v čase odtrúbenia nachádzala pri Vyšnom Mirošove a východne odtiaľ, teda v severozápadnej časti manévrového poľa – prideľovaná železničná stanica Humenné na juhovýchode, vzdialená 77 kilometrov, hoci Bardejov bol vzdialený len 22 a Prešov 66 km. Obzvlášť P[eší]PL[uk]. 34 mal nastúpiť do vagónov v Humennom už 16. septembra o 2.^h popol. T. j. od 15./IX. 2.^h popol. – /: odchod po od-dychu spojenom s výdajom stravy: / – do 16./IX. 12.^h napol. – /: 2 hodiny pred nástupom do vlaku: / – teda po odtrúbení, po 3 dňoch manévrov, bol podľa programu odoslaný na pochod 77 km v čase 22 hodín. V[eliteľstvo]P[ešej]D[ivízie]¹⁴⁵ preto dosiahlo zmenu inštrarovania, na základe ktorej pl.[uk] nastúpil do vlaku až 17./IX. o 8.^h r.[áno]. Do tohto termínu však zvládol ešte dosť značný pochodový výkon, a s.[íce] 15. [septembra] po ukončení manévrov 30 [km], 16. [septembra] počas silného dažďa a úplne premočene-ných ciest 40 [km], 17. [septembra] do 6.^h r.[áno] 7 km.

Zvyšné transporty, hoci inštrarované 17. [septembra], prebiehali podľa programu.

145 V dokumente uvedené ako ITDK.

Obzvlášť veľké pochodové výkony podali 15. [septembra], po odtrúbení, krmení [ťažkých zvierat] a menáži, t. j. od 2.^h popol. P[luk]P[oľných]K[anónov] č. 16¹⁴⁶ so 40 [km], [oddiel] II/P[luku]P[oľných]H[úfnic] č. 6¹⁴⁷ s 36 km.

Prápor IV/67 mohol Prešov dosiahnuť pochodom [v dĺžke] 66 km 16. [septembra] napoludnie, no tento bod dosiahol cez Humenné /: 82 km peší pochod:/, následne železničným transportom až 18. [septembra] o 10.^h dopol. Síce sa uvažovalo o osobitnej zmene tohto nariadenia, no s ohľadom na fixný program, resp. na kontakt s riaditeľstvom poľnej železničnej dopravy, ktorý bol možný až v Stropkove, bolo od toho upustené.

Podľa pochodovej línie [27.] peš.[ej] div.[ízie] pochodovala aj 41. H[onvédska]P[ešia] D[ivízia],¹⁴⁸ resp. sa vo Svidníku križovali aj kolóny vojskových častí 45. a 37. HPD.

Vojskové telesá 27. div.[ízie] pochodovali na Stropkov spolu s vojskovým trénom po prebehnuvšom dlhšom odpočinku a výdaji stravy samostatne, za 41. HPD. Vel.[iteľstvo] peš.[ešej] div.[ízie] sa presúvalo, uvoľňujúc cestu a ľahšie napredujúc, zo Svidníka do Stropkova cez Mestisko. Pred Mestiskom [veliteľstvo divízie] stretlo trény 45. a 37. HPD bezcieľne postupujúce na sever. Ich velit.[elia] sa usilovali dosiahnuť svoje div.[ízie] nachádzajúce sa severne, pričom neboli informovaní ani o mieste zdržiavania sa vel.[iteľstiev] peš.[ích] div.[ízií], ani o určenom priestore nocovania div.[ízie]¹⁴⁹ z 15. – 16. [septembra]. Aby sa ušetrili zbytočné presuny týchto trénoch, boli im poskytnuté všetky také informácie, ktoré boli vel.[iteľstvu] div.[ízie] známe, resp. také, ktoré velit.[eľom] trénoch umožnili dostať sa do kontaktu so svojím vel.[iteľstvom].

Ak sa zameriam na určujúce, nevyhnutné predpoklady odvozu toľkých div.[ízií], tak sa mi ako potrebné, resp. realizovateľné javí toto:

Vyšší velit.[elia] nech sú o týchto priestoroch [odvozu] informovaní v predposledný deň. Počas nich majú div.[ízie] po odtrúbení odpočívať, resp. nocovať. Potom bude možné to, aby tam boli trény včas dirigované, čím sa zamedzí tomu, aby inak celé dni blúdili a vysielali pátracie hliadky bez povedomia o divíziách. Zneužitie tohto opatrenia sa samo osebe vylučuje vzhľadom na dôležitosť vecí.

Chod udalostí tak poskytne najneskôr v popoludní predposledného dňa pomerne presný a iba veľmi málo skreslený obraz o situácii, ktorá nastala, takže k jej zverejneniu – /: aby bolo ešte počas dňa ľahko a rýchlo evidentné, kde sú jednotky a trény:/ – môže dôjsť.

Bolo by ďalej žiaduce vsunutie jedného oddychového dňa. Zaslúžia si ho nielen jednotky po 3 – 4 dňoch namáhavých cvičení. Potrebný je aj na odchod vyšších velit.[eľov], odoslanie mimoriadnych transportov /: t. j. nájomných koní etc.:/, odchod trénoch v určitý čas. Ten [čas odchodu trénoch] napr. tohto roku, sťažený dlhými pochodmi, ktoré boli skomplikované zlým počasím, nebol nikde stanovený presne. To, že tento oddychový deň dobre padne aj pri spustení a realizácii inštrarovania, resp. pri zmenách v ňom, je evidentné.

146 V dokumente uvedené ako FKR. Nr. 16.

147 V dokumente uvedené ako II/FHR 6.

148 V dokumente uvedené ako 41. LITD.

149 Z dokumentu nie je celkom jasné, prečo autor hlásenia nepoužil plurál. Teoreticky by mohlo ísť o chybu.

Mimoriadne transporty /: na každý pripadá 3 – 6 koní dirigovaných najrôznejšími smermi etc.:/ veľmi sťažujú priame odosielanie z preplnených staníc manévrov. Z týchto by mali byť odosielané výlučne uzavreté telesá, pokiaľ možno celé div.[ízie]. Sústreďenie vyššie spomenutých transportov by sa mohlo diať v jednej stanici mimo manévrových priestorov. Na zhromaždenie týchto transportov v najvhodnejší čas sa dá len ťažko spoľiehať, keďže priestor zhromažďovania a stanica na nástup – pri veľkom rozsahu, aký bol tohto roku – sú známe až po odtrúbení. Transporty meškajú. Sú preto potrebné zmeny v inštrudovaní. V zhone pritom možno nevyhnutne počítať s potenciálnymi chybami. Tieto transporty potom zostávajú stáť na staniciach a oneskorujú sa, napriek všetkým vynaloženým prostriedkom a námahe. Predpisovo stanovená doba nástupu je tým prekročená.

V prípade, ak to neodporuje železnično-technickým požiadavkám, bola by vhodná inštrukcia železnično-technických úradov. Diala by sa na základe situácie v predposledný deň, /:popol.:/, aby bol čo najviac zladený odvoz, vypracovaný ad hoc, s prípadmi mimoriadnych udalostí. Na základe súčasných, daných podmienok toto malo platiť pre [železničný] nástup všetkých divízií, ktoré nebojovali na hlavnej línii Prešov – Bardejov, resp. Medzilaborce. Umožnilo by to, aby boli zaistené všetky jednotky materiálneho zabezpečenia div[ízií].

Ďalej je potrebné ešte spomenúť:

Na pochodovú čiaru Svidník – Podčičva – Humenné, resp. na nástupnú stanicu Humenné boli okrem jednotiek 27. div.[ízie] odkázané viaceré ďalšie div.[ízie] s príslušnými vojskovými telesami. Napriek tomu tu chýbal riadiaci orgán, čo sa citeľným ukazovalo už pri prechode komunikačným uzlom Svidník. Vel.[iteľstvo] div. [ízie] si v záujme poriadku v Stropkove vyžiadalo od komb.[inovaného] zb.[orového] vel.[iteľstva] /: šéf 2. štábu:/ právo regulovať pochod jednotiek na tejto línii ako aj nocovanie v a odchod zo stanice Humenné. Toto riadilo, pokiaľ ho tieto jednotky a transporty informovali. Keďže však [veliteľstvo divízie] samo prišlo do Humenného až na obed 16./IX., nedokázalo zabrániť tomu, aby jednotlivé menšie telesá, telegrafné formácie, eskadrony, časti trénu, manévrový materiál atď., o ktorých vel.[iteľstvo] div.[ízie] nemalo žiadnu vedomosť, na námestí v Humennom, resp. na železničnej stanici dlhší čas nezaháľali.

Železničná a ubytovacia stanica Humenné nebola náležite pripravená. Nachádzal sa tam len vel.[iteľ] stanice /: vel.[iteľ] železničných tratí 6. zb.[oru]:/. V takej malej, ale prechodne predsa preťaženej stanici, mohli byť zabezpečené a bez sťažností fungovať jedna, už pred začiatkom odsunu zostavená, stála staničná stráž, podobne jeden staničný lekár, podobne jeden staničný dôst.[ojník] pre ubytovaciu stanicu Humenné, v predstihu určené skladové priestory, v predstihu upravené príjazdy, inštalované cestné smerovníky, resp. nočné lampy. Vyššie spomenuté požiadavky boli následne, pokiaľ to bolo možné, splnené prostredníctvom vel.[iteľstva] div.[ízie]. Zabezpečenie lekára sa ale udialo až 17. [septembra] o 6. h.[odine] r.[áno]. /: príchod prvých vlastných jednotiek:/.

Jednotky sa na tak či tak úzkej ceste Vyšný Orlík – Svidník v horúcom slnečnom žiarení a v prachu z kolón usilovali dostať do svojich vzdialených nočných staníc priestorov [posledné slovo dopísané rukou, atramentom]. Boli pritom nútené kvôli premávke mnohých automobilov, ktoré jazdili hore-dole, vyhýbať sa im v priekopách pri ceste. Odklonenie automobilovej dopravy na vlastnú, zarezervovanú, komunikáciu by v inom prípade vojsko vďačne prijalo.

Príprava stravy na poľných kuchyniach počas presunu sa ukázala ako mimoriadne praktická a bola vojskom prijímaná so zadostúčením. Kuchári však jednako pociťovali pobyt na otvorených stanovištiach ako nepríjemný – a to napriek tomu, že 17. a 18. [septembra] nebolo chladno a vial len ľahký vánok. Bolo by pre prípad zimy, resp. zlého počasia vopred zvážiť umiestnenie poľných kuchýň v uzavretých vozidlách.

Spätné inštrarovanie jazd.[eckej] štábnej kolóny nebolo ohlásené a túto bolo možné odoslať až 18. [septembra] r.[áno] po vybavení odvozu podľa programu, resp. na základe ohlásenia vel.[iteľstva] div.[ízie] u veliteľstva stanice.

Jednotky div.[ízie], ktorým sa počas oddychu po odtrúbení podarilo nestratiť kontakt s trénom a ktoré ho mali do nástupu do vlaku pri sebe, konali, ako už bolo uvedené, podľa predpisov. Nemali tak žiadne ďalšie ťažkosti a ich odvoz mohol prebehnúť podľa programu.

To, čo bolo vyššie spomenuté, je stručným výťahom zo správy vel.[iteľstva] div.[ízie] o vojenských manévroch za rok 1911.

Mjr. Riedl

[vlastnoručný cyklostylovaný podpis]

* Názvy miest a obcí, ktoré sa vyskytujú v texte hlásenia (s výnimkou miesta adresáta), sú uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis, drobné zásahy rukou (atrament)

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 27. Infanteriedivision, šk. 33.

91 Veliteľstvo doplňovacieho okresu č. 71 v Trenčíne informuje listom zo dňa 16. novembra 1911 veliteľstvo 5. zboru v Bratislave o zmene bydliska poľného kuráta v zálohe Jozefa Tisa¹⁵⁰

1911 M. A. 65 6

11

[odtlačok pečate zboru ohľadom prideleného evidenčného čísla spisu]

C. a K. VELITEĽSTVO DOPLŇOVACIEHO

OKRESU Č. 71 TRENČÍN ^x

[odtlačok pečate doplňovacieho veliteľstva]

Res. Nr. 739 [značka spisu realizovaná rukou, atramentom]

Poľný kurát v zálohe Tiszó

Zmena bydliska

[rukopisná značka ďalšieho spisu]

C. a k. 5. zborovému veliteľstvu

v

Bratislave

Trenčín 16. novembra 1911

V zmysle odseku 2, bodu 3, § 13 branných predpisov IV. diel, sa oznamuje, že poľný kurát v zálohe Josef Tiszó presídlil, v rámci vyššie spomenutého veliteľstva doplňovacieho okresu, z Oščadnice do Rajca.

mjr. [nečitateľný podpis]

¹⁵⁰ Jozef Tiso (1887 – 1947), kňaz a politik. Základné biografické údaje bližšie pozri: Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). VI. zväzok. T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994, s. 74 – 76. ISBN 80-7090-111-X.

[odtlačok pečate o administrovaní spisu na veliteľstve zboru]

[rukopisné poznámky atramentom]

* Názvy miest a obcí sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 711.

92 Úvodná pasáž a prvý bod dvojazyčnej zmluvy medzi vojenským erárom a obcou Limbach vo veci prenájmu pasienkov na účely vojenskej strelnice z novembra 1911

Nájomná zmluva

uzavretá za nasledujúcich podmienok medzi dolu podpísaným predstavenstvom obce Limbach ^x ako prenajímateľom a vojenským stavebným oddelením c. a k. 5. zboru – v mene vojenského velenia – ako nájomcom na druhej strane:

1.) Opis predmetu nájmu, dĺžka nájmu, suma za nájom:

Horeuvedený prenajímateľ dáva na účely strelnice do nájmu horeuvedenému nájomcovi pasienok [s rozlohou] 21 jutár 718 □ siah ležiaci v hone „Öde Kräuter“, zaznamenaný pod popisným číslom A/I 1797/1, 1797/2 a 1799 v pozemkovej knihe č. 1 a 52 obce Limbach, vyznačený v nákrese pripojenom k zmluve; na 6 rokov, teda: od 1. januára 1911 do 31. decembra 1916, za 200 K, teda za nájom dvesto korún.

[...]

^x Názov obce uvedený v maďarskom jazyku.

Rukopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, pobočka Modra, f. Cis. kráľ. husársky pluk 3, šk. 1.

93 *Uhorské ministerstvo vnútra dáva súhlas na zvýšený odber strelného prachu pre obchodníka Sterna Lichtmanna v Galante, o čom informuje veliteľstvo 5. zboru listom zo dňa 14. decembra 1911*

UHORSKÉ KRÁĽOVSKÉ

MINISTERSTVO VNÚTRA

[úradné tlačivo ministerstva s erbom vo forme vodoznaku]

[rukopisné poznámky a značky]

Číslo: 177297/1911.

V. A./

S odvolaním sa na môj prípis číslo 30466/1907 daný 25. marca roku 1907 kvôli ďalšiemu opatreniu účtovo informujem veliteľstvo zboru, že obchodníkovi v Galante ^x [menom] Lipót Henrik Stern Lichtmann som povolil, aby si mesačne namiesto doterajších 25 kg strelného prachu mohol zaobstaráť 45 kg strelného prachu.

B u d a p e š ť 14. decembra 1911.

z príkazu ministra:

[nečitateľný podpis]

ministerský radca oddelenia

[výťah dokumentu v nemeckom jazyku]

[odtlačok prezentačnej pečate na veliteľstve zboru]

C. A K. ZBOROVÉMU VELITEĽSTVU ČÍSLO 5,

B R A T I S L A V A

^x Názvy miest uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 711.

94 *Problémy s umiestnením ťažkých prístavných zariadení, ktoré bránia celkovému estetickému vzhľadu novostavby rakúsko-uhorského 5. armádneho zboru na dunajskom nábreží v Bratislave v hlásení tamojšieho mešťanostu zo dňa 29. marca 1912*

[rukopisné poznámky prekladu hlavičky dokumentu do nemčiny a rukou napísaná signatúra spisu]

Od rady slob. kráľ. mesta Bratislava ^x

Číslo 9795 1912.

VII

C. a k. 5. zbor _

Ctenému VELITEĽSTVU

B_R_A_T_I_S_L_A_V_A.

V prípise danom 18-marca t.[ohto] roku pod č. 1213 od nás ctené zborové veliteľstvo žiadalo vyjadrenie mienky ohľadom priania, aby boli premiestnené zariadenia na pohyb tovaru, umiestnené na ploche medzi Mostom Františka a osobným lodným prístavom. –

Na postúpenie [tohto prípisu] úctivo informujeme ctené zborové veliteľstvo, že ani my nemáme v držbe skladovacie priestory na Kamennom nábreží János[a] Fadrusz[a] – kde sa buduje palác zborového veliteľstva, odborná kovorobná škola a kde sa aj v budúcnosti postaví palác kultúry – situované vo vhodnom susedstve pred uvedenými monumentálnymi budovami. Zdieľame názor cteného zborového veliteľstva, že by bolo veľmi potrebným, aby sa, pozerajúc sa zo strany krásneho a mocného Dunaja, mohla bez akýchkoľvek rušivých vplyvov uplatniť architektonická krása týchto budov a aby v súlade so svojím účelom stáli v nehučnom prostredí. –

Z tohto hľadiska v plnej miere oceňujeme prianie cteného zborového veliteľstva, aby boli spomínané dopravné zariadenia zo svojich súčasných miest presunuté. K nášmu najväčšiemu žiaľu ale nie sme v situácii, žeby sme v blízkej dobe toto želanie splnili; možno ich presunúť len výhľadovo. Nábrežná časť pod Mostom Františka Jozefa je aj tak vyhradená, aby ponajprv slúžila uhorským štátnym kráľovským železničiam na účely železničnej prekladovej stanice. A takto teda by nebolo možné vykládku tovaru c. a k.

slob. dunajskej paroplavebnej spoločnosti presunúť ani tak, keby súčasný breh na vykladanie nebol daný tejto spoločnosti na dlhšiu dobu do prenájmu. Vylúčená je ale aj iná možnosť presunu, keďže pre lodnú premávku je k dispozícii tak málo priestoru na nábreží, že v dohľadnej dobe bude sotva možné stiahnuť ju zo súčasného dopravného určenia na Kamennom nábreží János[a] Fadrusz[a].

Bratislava 29-ho marca 1912.

Brolly

[vlastnoručný podpis]

kráľ.[ovský] rad.[ca], mešťanosta

[odtlačok pečate a poznámky o administrovaní spisu na prezídiu 5. zboru, dva nečitateľné podpisy]

* Názov Bratislavy uvedený v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 42, sign. 7 6/2.

95 *Hlavný župan Spišskej župy informuje 18. apríla 1912 ministra vnútra ohľadom kúpy pozemkov pre cestu k honvédskej elementárnej strelnici v Spišskej Novej Vsi*

Číslo 183/1912

Od hlavného župana Spišskej župy ^x

Lehota: $\frac{1}{2}$

Číslo hlásenia, žiadosti, nariadenia slúžiace ako základ odpovede: $\frac{1}{2}$

Vec: Nákup nehnuteľnosti mestom Spišská Nová Ves na účely honvédskej strelnice

Urodzený pán minister vnútra!

Milostivý pane!

Mesto Spišská Nová Ves zakúpilo pre vojsko v Spišskej Novej Vsi priestor pre zriadenie potrebnej vojenskej elementárnej strelnice. Keďže ale k zakúpenému priestoru cesta neviedla, bolo potrebné sa postarať o jej zaobstaranie. Zastupiteľský zbor mesta na porade konanej 24. januára tohto roku preto rozhodol, že na účel cesty kúpi od [obyvateľa menom] János Bendik a jeho manželky časti plochy v rozsahu 16, 5 štvorca,¹⁵¹ od [obyvateľa menom] András Kravec 7, 5 a napokon od spišskonovoveskej r. k. cirkvi 490 štvorcov. Kúpna cena 538 korún sa vyplatí z prebytku účtovnej uzávierky za rok 1911.

Všetky spisy týkajúce sa kúpnopredajnej zmluvy kvôli schváleniu priložené predkladám Tvojej Urodzenosti.

Nech príjme Tvoja Urodzenosť úprimný prejav hlbkej úcty.

Levoča 18. apríla 1912

Wieland

[vlastnoručný podpis]

hlavný župan

^x Geografické názvy a ich odvodené tvary sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, SNA Bratislava, f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 279.

¹⁵¹ Zrejme ide o štvorcové metre.

96 *Ministerstvo vojny vo Viedni pripomína prípisom zo dňa 8. júla 1912
všetkým veliteľstvám zborov relevantné podmienky účasti vojenských kapiel
na slávnostných sprievodoch v civilnom sektore*

C. a k. ministerstvo vojny

[úradná hlavička inštitúcie s erbom]

Präs. Nr. 6047

Účasť voj. kapiel

na nevojenských slávnostných sprievodoch

c. a k. 5.^a zbor. velit.

v

Bratislava^x

[dopísané rukou]

VIEDEŇ 8. júla 1912

< Dáva sa na pripomenutie bod 2 obežníkového nariadenia zo 6. júla 1886, Präs. Nr. 2501 (N. V. Bl. 25 St.), podľa ktorého vojenské kapely môžu byť použité len ako kapely na stanovišti, a to na miestach, ktoré zodpovedajú vojenskej prestíži.

Poznamenáva sa, že súhlas k účasti na nevojenských slávnostných sprievodoch udeľuje výlučne Ministerstvo vojny, pričom iba v celkom výnimočných prípadoch môžu byť vydané veliteľstvami zborov.> [znaky <> dopísané rukou]

Dostanú všetky veliteľstvá zborov.

Vojenskému staničnému veliteľstvu GYŐR sa pripomína, že nebolo oprávnené povoliť plukovnej hudbe p. pl. č. 26 sprievod na elementárnu strelnicu so streleckým oddielom štátnej k.[ráľovskej] vyššej reálnej školy.

Auffenberg¹⁵² g.[enerál] p.[echoty]

[vlastnoručný podpis]

152 Moritz Auffenberg (1852 – 1928), generál pechoty rakúsko-uhorskej armády. Bližšie k jeho vojenskej kariére aj s ďalšími bibliografickými odkazmi na jeho práce, resp. publikácie o ňom: BALLA, T.: A nagy háború osztrák – magyar tábornokái. Tábornokok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornokszerzők. Budapest : Argumentum, 2010, s. 64 – 66. ISBN 978-963-446-585-0.

[odtlačok pečate o prezentovaní dokumentu na veliteľstve zboru a rukopisné poznámky]

^x Geografické názvy s výnimkou sídla ministerstva sú uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis na úradnom tlačive

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 42.

97 *Uh. kráľ. minister školstva a náboženstva informuje 26. augusta 1912 ministra vnútra o tom, že nemá pripomienky voči ďalšiemu búraníu mestských hradieb v Levoči za účelom dislokácie guľometného oddielu rakúsko-uhorskej armády v tamojšej posádke*

Uh. kráľ. minister
školstva a náboženstva
[vodoznak ministerstva s uhorským štátnym znakom]

Č. 85207

URODZENÝ PÁN MINISTER!

Línia opevnení obkolesujúcich mesto Levoča * je najintenzívnejšie prerušená na juhovýchodnej strane, tam, kde sa momentálne vypínajú vojenské budovy. Od týchto objektov na západ, celkom po to miesto, kde kedysi stávala Dolná brána, sú hradby sčasti ponechané. Sú ale veľmi nízke a silno poškodené. Nemožno teda vzniesť námietku proti búraníu jednotlivých častí hradieb na tomto úseku. Keďže vyhladený priestor na umiestnenie oddielu automatických zbraní¹⁵³ spadá do tohto úseku, nemám pripomienku voči potrebnému búraníu múrov.

O tomto úctivo upovedomujem Tvoju Urodzenosť na základe cteného prípisu daného pod č. 52. 554/III. b zo dňa 16. mája tohto roku.

Budapešť 26. augusta 1912.

Z príkazu ministra:

[nečitateľný podpis]

radca oddelenia

Urodzenému

pánovi ministrovi [menom] L Á S Z L Ó L U K Á C S, r. i. t. r.

poverenému vedením ministerstva vnútra.

Budapešť.

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis na úradnom tlačíve

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, SNA Bratislava, f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 279.

153 Teda guľometov.

98 *Dokument mešťanostu Komárna z 21. októbra 1912 adresovaný ministrovi vnútra reflektujúci finančné problémy týkajúce sa rekonštrukcie strešnej konštrukcie tamojších husárskych kasární*

13274/1912 tan. sz.

Od mešťanostu slobodného kráľovského mesta Komárno ^x

Uh. kráľ. P Á N M I N I S T E R V N Ú T R A !

Pripojeným nariadením č. 68961/20/b. 1911 pán uh. kráľ. minister honvédstva rozhodol o rekonštrukcii strešnej konštrukcie stajní husárskych kasární postavených mestom, a to kvôli námietkam učeným zo strany vojenskej vrchnosti. Rozhodnutím vyneseným p.[od] č. 290/11974/1912 naše valné zhromaždenie ukončilo predbežne držané riadne konkurzné konanie, čím stavebné a rekonštrukčné práce prideliť komárňanskému podnikateľovi [menom] Andor Hajagos. No a keďže v zmysle hore uvedeného nariadenia ministra honvédstva musia byť práce ukončené ešte v jeseni tohto roku, na základe rozhodnutia val.[ného] zhr.[omaždenia] bola s podnikateľom aj uzavretá zmluva. Okamžite sa zároveň začala realizácia práce na tejto akcii.

Výhrady opísané v rozhodnutí boli v zmysle dohody uzavretej s veliteľstvom piateho zboru zaznamenané do zmluvy.

Mesto počas prebehnuvších rokovaní s vojenskými úradmi vo veci rekonštrukčných prác poukázalo a osvedčilo, že vo vzťahu k učeným výhradám voči stajniam nepochybilo mesto, respektíve ním poverený podnikateľ. Zastrešenie stajní sa totiž uskutočnilo podľa plánu predpísaného, respektíve schváleného vojenskou vrchnosťou. Na účely rekonštrukcie preto c. a k. ministerstvo vojny pre mesto zaistilo investičný kapitál s ročnými splátkami 6 %.

Mesto v čase súčasnej finančnej drahoty nemôže disponovať 6 % splátkovou pôžičkou na krytie investície, a tak na jej rovnomerné krytie dosiahlo len získanie závislej pôžičky [?]. Aj tak je však potrebné, žeby práce, ktoré treba súrne dokončiť, netrpeli odkladom. Podľa vyhlásenia, učeného v tomto smere prípisom, zborové veliteľstvo nesúhlasí vo veci finančného pokrytia s predbežným ukončením prebiehajúcich rokovaní. Mesto preto vo veci realizácie tejto otázky mešťanostovi už nariadilo, aby pred uzavretím stále otvorenej zmluvy, rokoval s vojenskou vrchnosťou v tom zmysle, aby vojenská vrchnosť na seba vzala financie predstavujúce ťarchu celej amortizácie a úrokov pôžičky, ktorá bude vzatá.

Keďže proti rozhodnutiu valného zhromaždenia nebol z vyššej strany podaný odpor, všetky spisy predkladám s tým, aby ste ráčili schváliť definitívne rozhodnutie.

Komárno 21-ho októbra 1912

[nečitateľný podpis]

kráľovský radca, mešťanosta

[poznámky v rozsahu dvoch slov zaznamenané rukou]

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, SNA Bratislava, f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 360

99 *Opis nariadenia Ministerstva vojny vo Viedni, ktoré apeluje na zabránenie ilegálnej emigrácie mužov v brannom veku z Horného Uhorska do Haliče datovaný 25. novembra 1912*

C. a k. ministerstvo vojny.

Abt. 10, Nro. 1254 res. von 1912

O p i s !

Úteky [osôb] povinných vojenskou službou z HORNÉHO UHORSKA.

c. a k. 6. zborovému veliteľstvu
v

V I E D E Ň 25. novembra 1912.

Košiciach.^x

Uhorský minister vnútra a zborové veliteľstvo informujú o útekoch mnohých [osôb] povinných vojenskou službou z Horného Uhorska do Haliče.

Na zabránenie toho zborové veliteľstvo okamžite vyslalo potrebné asistenčné mužstvo, zo stavu tamojších vojenských jednotiek a, po dohode s politickými úradmi, žandárstva.

Záložníkov a náhradných záložníkov, nezákonne prekročivších hranicu, odovzdajte najbližšiemu vojenskému úradu a okamžite povolajte na mimoriadne cvičenie v zbrani.

Povinných odvodom, devätnásťročných a dvadsaťročných potom administratívnymi prostriedkami eskortujte na krajinské úrady.

Požiadajte politické orgány o okamžitý energický zásah proti osobám, ktoré podporujú nezákonnú emigráciu.

AUFFENBERG mp. G[enerál] p[echoty]

Za správnosť opisu!

VIEDEŇ 27./11. 1912

Schwarz npor.

[vlastnoručný podpis]

^x Názov sídla ministerstva uvedený v nemeckom, a názov sídla veliteľstva 6. zboru v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 42.

100 *Inštrukcie uhorského ministra vnútra ohľadom sledovania protištátnych hnutí v súvislosti s balkánskymi vojnami zo dňa 27. novembra 1912*

[Vodoznak uhorského kráľovského ministra vnútra]

číslo 1 1 7 9

res.

Z mne došlých hlásení som nadobudol vedomosť, že v kruhoch obyvateľstva slovenského jazyka našej vlasti povstali v dôsledku balkánskej vojny a čiastočne v dôsledku zahraničného štvania protištátne hnutia.

Hlavnými zjavmi protištátnych hnutí sú zbierky realizované pre srbskú armádu, tajné zhromaždenia; dokonca navyše existuje aj dôvodné podozrenie, že Slovania podliehajúci vojnovej povinnosti pri príležitosti prípadnej mobilizácie, odvolávajú sa na myšlienku národnej a rasovej spolupatričnosti, chcú iniciovať porušenie svojej povinnosti.

Za týmto účelom si určili dôverníkov a rozhodli sa roznášať letáky.

~~Žiadam~~ Vyzývam [dopísané rukou, atramentom] T v o j u U r o d z e n o s ť, aby tieto hnutia intenzívne pozorovala a aby učinila všetkými zákonnými opatreniami prietrž šírenia týchto hnutí. Nech [Tvoja Urodzenosť] zodpovedajúco inštruuje svoje policajné vrchnosti a nech o prípadných hnutiach čo najsúrnejšie podá hlásenie.

B u d a p e š ť 27-ho novembra 1912.

Za ministra:

[nečitateľný podpis]

štátny tajomník

Hlavnému županovi B r a t i s l a v s k e j ^x ž u p y.

B r a t i s l a v a

^xGeografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente odvodené v maďarskom jazyku.

Strojopis, zásahy rukou (atrament, ceruza)

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislava I, Hlavný župan, sign. 86/ 1912.

101 *Ministerstvo vojny vo Viedni prípisom zo dňa 2. decembra 1912 upozorňuje bratislavský 5. zbor na nutnosť stráženia továrne Dynamit Nobel, pričom vyzdvihuje aj alternatívu účasti iných bezpečnostných zložiek na strážnej službe tohto objektu*

1912 Präs: 7 13 3 7

[odtlačok pečate o evidovaní spisu na zborovom veliteľstve s prideleným číslom]

Ministerstvo vojny

[úradné tlačivo s erbom]

Uzavreté

[odtlačok pečate]

Abt. 5, Nr. 7274 res.

Továrne na strelný prach DYNAMIT NOBEL, a. s.

V SAUBERSDORF[e] a BRATISLAVE, ^x voj. stráž.

[rukopisná poznámka a ďalšie číslo spisu ceruzou]

C. a k. 5. Zb.[orové] vel.[iteľstvo]

v

Viedeň v 2. decembra 1912

B R A T I S L A V E.

Vzhľadom na súčasné politické pomery je nutné aj adekvátne zaistenie továrne na strelný prach akciovej spoločnosti DYNAMIT NOBEL v B R A T I S L A V E pred prípadnými atentátmi.

Zb.[orové] vel.[iteľstvo] preto bezodkladne musí dodržať zmluvu s riaditeľstvom fabricky a potrebnú voj.[enskú] stráž pre tovareň zabezpečiť.

Nie je pritom možné, aby celá táto bezpečnostná služba pripadla ako záväzok výlučne vojsku; naopak, skôr je nutné presadzovať, aby sa to, tak, ako je to len možné, dialo zo strany riaditeľstva [továrne] v rámci vlastného poľa pôsobnosti (denní a noční strážnici, ozbrojené nočné stráže, strážni psy etc.). V tomto zmysle bola aj informovaná akciová spoločnosť DYNAMIT NOBEL. Na každý pád musia podniknuté opatrenia zaručiť

dostatočné zaistenie. Od politických úradov sa vyžaduje, aby podporili toto zaistenie prostredníctvom adekvátnych pokynov zo strany žandárstva.

Auffenberg g[enerál] p[echoty]

[vlastnoručný podpis]

[odtlačok prezentačnej pečate na veliteľstve zboru a rukopisné poznámky k dokumentu na nasledujúcej strane]

^x Názov Bratislavy uvedený v maďarskom jazyku.

^y Názov hlavného mesta monarchie uvedený v nemeckom jazyku.

Strojopis na úradnom tlačive

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 42, sign. 1912 Präs. 7/13/3/7.

102 Rozširovanie českých tlačených materiálov „Válka“ interpretujúcich vojensko-politickú situáciu na Balkáne a vyzývajúcich k podpore balkánskych Slovanov, v obci Ružindol (okres Trnava) v hlásení trnavského hlavného slúžneho zo dňa 2. decembra 1912

Od hlavného slúžneho trnavského * okresu Bratislavskej župy

Číslo 9484/1912

Lehota:

Číslo nariadenia, žiadosti, hlásenia atď. slúžiace ako základ odpovede:

Vec: Národnostné štvanie súvisiace
so zahraničnopolitickou situáciou

Urodzený pán hlavný župan!

Včera pošta v obci Ružindol hromadne doručovala priložený a v Prahe po česky vydávaný obrázkový časopis s názvom „Válka“.¹⁵⁴ Je pravdepodobné, že v ďalších obciach došlo k obdobnému rozširovaniu.

Keďže jednotlivé obrázky a články týchto novín sa usilujú vzbudiť sympatiu voči Srbom a obsahujú výzvu na zbierku pre balkánskych Slovanov, ráčte milostivo zariadiť ich vylúčenie z poštovej prepravy.

Trnava 2. dec. 1912

[nečitateľný podpis]

hlavný slúžny

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Bratislava, f. Župa Bratislava I, Dôverné spisy hlavného župana, sign. 91/1912.

¹⁵⁴ Správny názov periodika má byť „Válka“.

103 *Cenová ponuka vojenských prikrývok od továrne Nándor Lirsch (Pinkafeld, Rakúsko) adresovaná veliteľstvu 5. zboru 31. augusta 1912*

Lirsch Nándor

Továreň na koberce

Pinkafő^x

[odtlačok pečate firmy]

C. a k. veliteľstvu zboru

v

Bratislave

Získajúc vedomosť o tom, že c. a k. zborové veliteľstvo, v páde potreby, bude nakupovať vojenské prikrývky, si týmto dovoľujem na urodzené vedomie dať moju ctenú ponuku, pričom som pripravený na želanie ponúkané vzorky predstaviť osobne.

Za mimoriadne vhodné považujem a odporúčam moje [vzorky][:]

Montan I^a 135/190 cm K[orún] 11, 50; 155/200 cm K 13, 50

„ II 120/180 „ „ 7, – ; 135/190 „ „ 8, 50

155/200 „ „ 10, 50; 175/210 „ „ 11, 50

za kus odtiaľto^F 4 % Skonto pri splátke do lehoty 30 dní v hotovosti.

S radosťou sa teším na ctenú objednávku v tejto záležitosti a značím sa.

V najväčšej úcte

c. a k. zborového veliteľstva

Ferdinand Lirsch

[vlastnoručný podpis]

Pinkafő 31. december 1912

^F pri vyššom odbere franko Bratislava

[dopísané rukou, atramentom dodatočne]

[odtlačok pečate zboru s údajmi o administrovaní spisu]

^xVšetky miestne názvy, vrátane sídla firmy, sú uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z nemeckého jazyka.

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 893.

104 *Potvrdený výskyt kiahní pri eskadróne 5 husárskeho pluku 3 s posádkou vo Svätom Jure publikovaný v rozkaze veliteľstva 5. zboru č. 10 zo dňa 7. marca 1913*

C. a k. veliteľstvo 5. zboru

Rozkaz veliteľstva zboru č. 10

BRATISLAVA ^x 7. marec 1913

[...]

M. A. č. 1915 zo 4. marca 1913

Prípad kiahní vo Svätom Jure

Pri husárskej eskadróne 5/3 vo Svätom Jure bol zistený prípad kiahní, čo sa oznamuje s ohľadom na [článok] P. 58 služobnej knihy N – 25.

[...]

Puhallo m. p.

generálporučík

^x Miestne názvy sú v rozkaze uvedené v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. MK 2, šk. 264.

105 *Úvodný článok rozkazu 5. zboru číslo 18 zo dňa 18. apríla 1913 o presťahovaní sa veliteľstva uvedenej vyššej jednotky do novostavby na dunajskom nábreží*

C. a k. veliteľstvo 5. zboru

Rozkaz veliteľstva zboru č. 18

BRATISLAVA * 18. apríl 1913

M. A. č. 3316 z 18. apríla 1913

Presídlenie

Veliteľstvo V. zboru sa počínajúc 19. aprílom nachádza v novej budove zborového veliteľstva.

[...]

Puhallo¹⁵⁵ m. p.

generálporučík

* Názov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Tlač

Preklad z nemeckého jazyka

VHA Bratislava, f. MK 2, šk. 264.

155 Paul Puhallo (1856 – 1926), generálplukovník rakúsko-uhorskej armády. Bližšie k jeho vojenskej kariére: BALLA, T.: A nagy háború osztrák – magyar tábornokái. Tábornokok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, táborszernagyok. Budapest : Argumentum, 2010, s. 251 – 253. ISBN 978-963-446-585-0.

106 *žiadosť slobodného kráľovského mesta Bratislava o odpustenie poplatkov za používanie vybavenia poskytnutého bratislavským zborovým veliteľstvom po veľkom požiari v Podhradí, datovaná 14. júna 1913*

Od rady slobodného kráľovského mesta _ _ B R A T I S L A V A ^

20892/ V 1913

VYSOKO URODZENÝ PÁN MINISTER!

N Á Š M I L O S T I V Ý P A N E !

Pri príležitosti veľkej ohnivej katastrofy dopadnuvšej na naše mesto 17. mája 1913 tohto roku sa časť nášho obyvateľstva zmenila na bezdomovcov. O ich dočasné ubytovanie v jednotlivých verejných budovách sme sa museli okamžite postarať.

Keďže sme nedisponovali na tento cieľ potrebnými prvkami zariadenia, bratislavské cis. a kráľovské zborové veliteľstvo bolo k nami predloženej žiadosti milostivé a zo skladov zásob nám dalo do dočasného užívania v potrebnom množstve posteľe, slamníky, posteľné obliečky a vankúše.

Cis. a kráľovský sklad zásob nám podľa v tu, pod /2 priloženom výkaze spomenutých prvkov zariadenia, predbežne za dobu od 18-ho mája tohto roku do 31. mája, vypočítal čiastku 241 korún za ich používanie, pričom nás žiada o vyrovnanie tejto sumy.

Náš milostivý pane! Naša ohnivá katastrofa v celej krajine, ba dokonca aj v zahraničí vzbudila najväčšiu účasť a zo všetkých strán sa [ľudia] ponáhľali zmierniť strašnú ranu osudu ľudomilnou obetavosťou.

V záujme obyvateľstva, ktoré sa zmenilo na bezdomovcov, sme museli aj my priniesť mimoriadne veľké obete. A aj s ohľadom na toto predstupujeme pred Tvoju Urodzenosť s tou úctivou prosbou, aby nám ráčila milostivo odpustiť riadne poplatky za používanie prvkov zariadenia zoradených v priloženom výkaze. Zároveň nech [Tvoja Urodzenosť] ráči upovedomiť cis. a kráľovský sklad zásob.

Bratislava 14-ho júna 1913.

Municípium slobodného kráľovského mesta Bratislava:

Brolly

[vlastnoručný podpis]

kráľovský radca, mešťanosta

[nečitateľný podpis]

hlavný notár

[výťah zo spisu v nemeckom jazyku zaznamenaný rukou]

[odtlačok pečate o prezentovaní dokumentu na Ministerstve vojny vo Viedni]

^x Názov Bratislavy a ďalšie miestne názvy sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 892.

107 *Vojenský sklad zásob v Bratislave sa listom z 10. júla 1913 obracia na intendanciu 5. zboru v mieste a žiada o vyúčtovanie prenájmu poľnohospodárskych stavieb v majetku statkára Csákyho v bratislavskom Prievoze (uskladnenie sena a slamy)*

C. a k.

Vojenský sklad zásob v Bratislave^x

Č. 3156

[odtlačok pečate skladu s erbom]

Súhlas s vyúčtovaním

za prenájom skladu

c. a k. Intendancii 5. zboru

v

Bratislava 10. júla 1913

BRATISLAVE

Žiada sa o udelenie súhlasu na vyúčtovanie nájomného poplatku, stanoveného podľa priloženej potvrdenky za uskladnenie sena v skladoch prenajatých od správy gróf. [skeho] statku Ödön[a] Csáky[ho] Bratislava-Prievoz v sume 200 K.

Súčasne sa oznamuje, že v [miestnej lokalite] „Bienenhof“ v Prievoze bolo od začiatku decembra 1912 do konca júna 1913 v jednom otvorenom senníku ako aj v 2 stodolách uskladnených okolo 1240 q¹⁵⁶ sena. Okrem toho bolo zároveň v [miestnej lokalite] „Falbhof“ v rovnakom čase v priemere uskladnených 835 q sena a 162 q steli- vovej slamy. Nájomný poplatok 200 K za tieto objekty za dobu užívania okolo 7 mesiacov sa javí celkom vhodným. Pritom napr. obci Bratislava je treba za prenajatý sklad na Dobyťčom trhu pri kapacite 2600 q lisovaného sena, resp. lisovanej slamy zaplatiť ročný nájom 1500 K a za sklad na prachárni¹⁵⁷ pri kapacite 1000 q lisovanej slamy ročný nájom 320 K.

S 1 prílohou

156 Stelivová slama.

157 Uvedené v tvare Pulverturm.

[odtlačok správnej komisie skladu zásob v nemeckom jazyku]

[odtlačok o dovolenke predstavených skladu v nemeckom jazyku]

[dva nečitateľné podpisy vojenských osôb]

^xNázvy miest a obcí uvedené v maďarskom jazyku (s výnimkou lokalít Bienenhof, Falbhof a Viehmarkt).

Strojopis

Preklad z nemeckého jazyka.

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 892.

108 *Dobové uznanie panovníka Františka Jozefa I. projektantovi paláca veliteľstva 5. zboru publikované v miestnej tlači 19. augusta 1913*

Najvyššie uznanie projektantovi paláca veliteľstva bratislavského^x zboru. Podľa oznámenia nedeľného čísla úradného listu Jeho Výsosť nariadila, nech je majorovi inžinierskeho dôstojníckeho zboru pri vojenskom stavebnom oddelení 5. armádneho zboru [menom] József R i t t n e r tlmočený prejav najvyššej spokojnosti za vynikajúcu službu.

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v článku uvedené v maďarskom jazyku.

Dobová tlač

Preklad z maďarského jazyka

Nyugatmagyarországi hiradó, roč. 26, 1913, č. 190, s. 3.

109 *Príjmy slobodného kráľovského mesta Bratislava z nájmu vlastných vojenských objektov za rok 1912 s uvedením plánovaného rozpočtu na rok 1913*

[...]

Titul	Rubrika	Podrubrika	Názov rubriky	Výsledok z roku 1912		Rozpočet na rok 1913	
				Korún	halierov	korún	halierov
			Prenos...				
XI			Príjmy z vojenských záležitostí				
	1		Vodné kasárne	17685	44	17964	-
	2		Delostrelecké kasárne Františka Jozefa	160049	-	160049	-
	3		Primaciálne kasárne	6424	90	6420	-
	4		Vozatajská remíza (: platené 1887 – 1917:)	2926	-	2926	-
	5		Amortizačná čiastka a nájom za muničný sklad	2892	-	2892	-
	6		Nové pechotné kasárne	16771	24	16743	-
	7		Náhradné delostrelecké kasárne	2640	41	2644	-
	8		Vojenská karanténna maštaľ	241	23	241	-
	9		Refundácia ubytovacích poplatkov	6593	61	8180	-
	10		Príjem z barakov	26566	79	17482	-
	11		Refundácie z nájomného pre poddôstojníkov	24173	73	21421	-
			Spolu	266 964	35	256962	

[...]

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive účtovnej knihy

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, SNA Bratislava, Pozsony szabad király város községi alapjának 1914 évi költségelőirányzata, Bevétel, f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 360.

110 *Príjem z nájmu Vodných kasární v Bratislave stanovený v mesiaci august 1913 hlavným účtovníkom mesta (na dobu jedného roka)*

B. XI. 1. Vodné kasárne

	P r e d m e t	C e n a		S u m a p e ň a z í			
				j e d n o t l i v o		s p o l u	
		K[orún]	h[alierov]	K	h	K	h
	Nájom kasární					11 200	-
	Miestnosť väznice					3322	64
	Nájom kantíny					1414	-
	Nájom stajní podľa 3-ročného priemeru					1908	76
		Spolu				17845	40
	Bratislava* august 1913						
[odtlačok pečate účtovného úradu slob. kráľ. mesta Bratislava v maďarskom jazyku]							
[nečitateľný podpis]							
hlavný účtovník							

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, SNA Bratislava, f. Uhorské kráľovské ministerstvo vnútra, šk. 360.

111 *Zlé hygienické pomery v barakovom tábore v Trenčíne (nefunkčná kanalizácia) v opise hlásenia ministra honvédstva, ktoré bolo adresované trenčianskemu podžupanovi dňa 18. septembra 1913.*

O p i s.

Minister honvédskeho záležitostí – podžupanovi Trenčianskej župy. ^x

Číslo 120322 – 5 – 1913.

Hlásenie týkajúce sa epidémie týfusu v Trenčíne.

Budapešť 18. septembra 1913.

Záchody v barakoch užívaných honvédstvom majú so záchodmi dobytčieho trhu spoločnú jamu. Mesto málo dbá na čistotu záchodov na tomto trhovisku. Vo všeobecnosti je malá pozornosť takisto venovaná priestoru týchto barakov, obsah tu odvádzaných otvorených kanálov sa nehýbe a smrdí, kanály sú zarastené burinou, ktorá zároveň prekáža dezinfekcii kanálov. Treba ešte poznamenať, že na absorbovanie obsahu otvoreného kanála vychádzajúceho z dvora barakov, v bezprostrednej blízkosti záchodov na trhovisku, sú vykopané hlboké jamy, ktoré sú nezakryté, bez akejkoľvek dezinfekcie. Zavezením ulice užíwanej pred kasárňami neexistuje odvádzanie vody z kasární.

Zasielam na vedomie opis príslušnej časti hlásenia vytvoreného po prehliadke šéfa honvédskeho lekárskeho dôstojníckeho zboru konanej 15-ho t.[ohto] mesiaca v Trenčíne a kvôli súrnej intervencii v záujme všeobecného zdravia.

Z nariadenia ministra: Podpis.

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis.

Preklad z maďarského jazyka.

Štátny archív Trenčín, f. Magistrát mesta Trenčín, fasc. 3903/1914.

112 *Kapitola O nečistom živote publikovaná v informačnej brožúre Modlitby a poučenia pre uhorských kat. vojakov (1913)*

[...]

O nečistom živote.^a

Napísal som s prispením viacerých lekárov.

«Vojak bez mravov nikdy nebude dobrým vojakom.»

Pfaffstetter, majór pri delostrelectve

Nečistý život zavraždí telo a dušu. Výstupníci sú takí, ako pohybujúce sa mrtvoly. Tvár ich je vpadnutá, bledá na smrť, sivá ako olovo, alebo modrobiela, koža na čele je plná výsypkom, ústa sa im rozšíria, horná ich pera ztratí svoje panenské ťahy, d'asná mu prehnijú – jakoby ho Boh potrestal za mnohé nestydaté reči a piesne – ich oči ztratia svoj lesk – okolo očných jám dostanú čierny kraj, hlava im často smutne odvisne, ruky sa im trasú, nohy, jakoby nechcelo nosiť zkažené telo, sa im podlamujú, všetká krv sa im zkaží, na koži sa im robia vrede, na prsiach, niekedy na celom tele sa im nasbiera hnoj, sluch ich oslábne, chrbtová kosť im vyschne, žalúdok im službu vypovie, špik v ich kostiach vyschne, na koži, v nervoch, svaloch, tak mnoho chorôb a boľastí môže povstať, že ich aj opísať, by bolo mnoho. Povedz len, priateľu: či takýto človek neni chodiaca mrtvola? Či slobodno človeku tento pekný život urobiť tak ošklivým? Zdáliš nenie mizerný, ktorý s takýmito chorobami vláči svoje telo až po hrob? Zdáliš takýto nešliape po svojej ľudskej hodnosti? A za takýmto nehanebným životom nenasleduje-li nehanebná smrť? Zdáliš nebude i pamiatka takéhoto ošklivá?

Chlipný život i druhé smutné následky má. Človek nečistého života ľahko do malomocnosti upadne. Čo vtedy oplače, keď na jeho manželstve nebude požehnanie, ale už vtedy neskoro bude! Jestli mu predsa dá Boh dietky, tieto sú riadne zakrpatené, choré, biedne, majú chorú krv, vrede, výsypok, obmedzené schopnosti, zlé náklonnosti, bo nakazená krv ich otca koluje v ich slabých žilách. Ešte aj ich vnukovia znášajú následky výstupnosti svojho starého otca. Manželka smilníka, dostanúc od svojho manžela chorobu, so dňa na deň schne, bledne, slábne a chorľavie. S jakým zúfanim pohľadom a rozhorčeným duchom môže sa dívať takýto človek každý deň na svoju úbohú dobrú manželku, na biedne svoje deti, ktoré nevinne trpia pre jeho počas vojenčiny ľahkomyselne spáchané hriechy. S jakým srdcom odprevádza takýto zavčas zomrelú svoju manželku a dietky do hrobu! Každá jedna hruda, ktorá na ich truhľu padá, v jeho srdci sa ozýva: človeče! keby si bol pri vojenčine čisto a mravne žil, tak by si nemal tak bôľny život. Ó vina, o moja veľká vina! Ale opozdená, ľútosť nič nestojí. Mnohý zármutok konečne i jeho sroní, za svojimi obetami ide do hrobu, keď už dobre predtým svoju rodinu ta poslal. A tu ho nikto nebude oplakávať, len snád s bôľnym ľutovaním k výstrahe ho budú spomínať.

Smilník cíti svoju biedu, život zunuje, čo ho do zúfalstva vedie, a bohužiaľ, neraz sa stane, že samovraždu spácha. Jestli by ste sa takéhoto pri zomieraní spýtali, toto by

šeptal: «Ošklivý je nečistý život! Zrieknite sa ho moji súdruhovia!» Máš ešte kus viery? Miluješ máličko svoju nesmrteľnú dušu? Uč sa a polepši sa!

Nečistý život úplne nakazí dušu. Rozum otupne, vôľa zoslabne, pamäť a obrazotvornosť následkom častého sa zaoberania s nestydatými vecami sa zkaží, a mnohé smilné reči, žiadosti, skutky so dňa na deň zväčšujú pohlavný pud. Duša takéhoto je nespokojná, bo svoju smyselnosť nevie nasýtiť. Oheň oduševnenosti – čo pri vojakovi chybeť nesmie – zmizne, a na miesto toho nastúpi trápna smyselnosť. Jeho telesná a duševná sila – čo je hlavnou vlastnosťou vojaka – natoľko zoslabne, že viac svoje žiadosti krotiť neni vstave. Jeho viera v neveru, láska v sebeckosť, dobrá vôľa a veselosť v zádumčivosť a zúfalianosť sa zmení. Niet biednejšej bytosti na zemi, ako je otrok smilstva.

A na konci všetkého je večné zatratenie. Hrozne tresce Boh tento hriech i tu na zemi v jeho smutných následkoch, hlavne ale na druhom svete vo večnom ohni pekla.

Podívajme sa na tento hriech z blízka, aby sme sa poučili a vedeli sa čoho držať. Steny kasáreň sa ozývajú od hlučných rečí, spevov, žartov vojakov. Je dobre, že sa tie biele steny nemôžu zarumenieť od mnohých zlorečení a oplzlostí, bo ináč by už dávno červené boly, jako krv. Mladíci, ktorí s mnohými zlými zvykmi a náruživosťami z mnohých miest prídu, s dychtivou túžbou očúvajú reči zkusenejších. Ach, ale mnoho zlých, oplzlých žartov, udalostí, ľúbostných pomerov, bájok sa v rečiach posháňa, ktoré prežili, čítali, očuli, alebo mnohokrát len – vymysleli! Ach, či mnoho statočných, mravných mladíkov sa zkaží následkom očúvania týchto rečí.

Nájdu sa takí vojaci, ktorí o inom nevedia alebo neradi rozprávajú, len o takýchto veciach. Z ich úst sa tak valí oplzlosť, jako smeti z kanálov. Pravda, takýto i poslucháčov si nájde, bo keby nenašiel, stenám by mohol rozprávať. A týchto mnoho nečistých rečí je príčinou mnohých nečistých žiadostí, ktoré len slobodný čas očakávajú, aby príležitosti vyhľadali. Koľko statočných mladíkov zostane obeťou takýchto rozhovorov! Keď takýto domov príde, jeho matka nepozná mravne zkaženého svojho syna. Toto je toho príčinou, že prečo plače matka, keď jej syn do kasárne sa vzdialuje. Milý priateľu! keď tvoji súdruhovia o takomto hovoria: nezamiešaj sa, id' preč, alebo jestli toto urobiť nemôžeš, riekni: neni mojím zvykom o takýchto špatných veciach rozprávať; dobrý vkus mi nedovolí, abych na toto odpovedal. Jesli raz ťa i vysmejú, na druhý raz ťa už nebudú, ba tvoja vytrvanlivosť ti skôr-neskôr úctu nadobudne. I k tomuto smelosť je potrebná. Ukáž, že si vojak a smele vyznávaš svoje presvedčenie.

Pri vojakoch veľmi panujú oplzlé piesne. Tieto roznecujú doma vojaka – a pohoršujú statočných ľudí na ceste. Milý priateľu, nikdy nespievaj takéto piesne. Drž v sebe samocit. Vojak bez samocitu je ozdobenou lútkou. Francúzsky stotník Magniez 5000 [?], v roku 1906. narukovaným vojenským kňazom medziiným tieto riadky napísal: «Požadujte, aby všetky tie nemravnosti, ktoré vojaci v rečiach piesňach páchajú, prestaly. Obráťte sa ku svojmu stotníkovi, alebo vyššie. Nebojte sa: vec vyhráte!» V 39. pechotnom pluku nášeho spoločného vojska jeden kaprál takto kričí na rekrútov: «Chlapci, či bude spev lebo nie!?» (Kaprál totižto oplzlé piesne miloval.) Rekrút F. B. napred vykročí a takto riekne: «Moje náboženstvo mi zakazuje». Kaprál ho preto z pomsty dotiať execíroval, dokiaľ ramená rekrúta celkom neklesly. «Bude spev?» – pýta sa ho znovu. «Náboženstvo mi zakazuje» – bola odpoveď. – Vec prišla pred strážmajstra, ktorý tento rozkaz vydal: «Nech nikto neuráža náboženské presvedčenie rekrúta F. B.» Buď i Ty smelý a keď druhí spievajú, ty mlč a mysl na Boha. Ku špatným rečiam a piesňam ťa nikto nemôže prinútiť.

Neni zriedkavosťou, že vojaci v meste posádky s dievčatami sa dajú do známosti. Malé dary, nevinnými sa zdajúce prechádzky, tanečné zábavy čím dôvernejšou činia známost. Že kam vedú tieto, to každý vie. Bohužiaľ, k dobrému nie. Milý priateľu vyhýbaj známostiam s dievčatami. Nemaj pomeru s nikým, bo dokiaľ tento trvá, Boh ti neodpustí hriechy, spovedelný otec ti nedá rozhrášenie, dievča príde do hanby, niekedy samá seba spolu s dieťaťom zmárni, (o čom neraz prinesú zprávu noviny). Jestli ale dieťa pri živote zostane, statočnosť, budúcnosť dievčaťa je zničená, dieťa zostane bez otca, a rodina preklína svoditeľa. Jestli to zamýšľaš, že si milú vezmeš za ženu, tvoji rodičia budú proti tomu, veď i vo vašej obci jesto mnoho dobrých dievčat, ktoré súcejšie za manželky, jako mestská cajda.¹⁵⁸ Bo statočné dievča sa ani tak neobznámi s vojakom na 2 – 3 roky narukovaným. A v tvojej obci sa nachádza pravdepodobne jedno nevinné dievča, ktorému sa o tebe sníva, ktoré ani v mysli sa neprehreší proti Tebe, a ty? Ty mu zkažíš blaženosť a s týmto i svoje [?], bo na takom manželstve, ktoré z mestskej známosti pochádza, niet požehnania Božieho. Jestli ale ináč chceš, aby peklom bolo tvoje manželstvo, tak si len vezmi takéto dievča. Ale potom do smrti mlč.

Je jedno jak hlúpe, tak i zlomyseľné heslo, a to je: «Novú krv do dediny!» Kde je obyvateľstvo trochu biedne, s čerstvou krvou vojska by mu chceli odpomôcť. Toto sa zákonu Božiemu, vojenskej statočnosti, sviatosti manželstva a dobrým mravom protiví. Vojenská statočnosť nedovoľuje, aby vojak manželské stránky pre jedno naničhodné heslo o statočnosť, pokoj, lásku, vernosť olúpil. Milý priateľu, maj toľko statočnosti, aby si na takéto slová – nech ony i od bárskeho pochádzajú – nepočúval. Tvoje svedomie, viem, sa i tak bojí tých kliatb, ktoré by manžel patričnej ženy alebo dievča sypali na teba dotiaľ, dokiaľ sa im len pery hýbať budú. Zapamätaj si: cudzoložstvo vždy zostane cudzoložstvom, a takýto skutok je vždy podlou vecou.

Nebezpečné sú príležitosti ku hriechu, jaké sú: navštevovania verejných zábavných miest, nočných kaviarní, orfeumov¹⁵⁹ atď. V Nemecku vtedy boli najlepšie mravy, keď takéto treťotriedne miestnosti zatvorené boli. Dr. Schlumberger píše, že keď horespomenuté domy otvorené boli, štyrikrát toľko vojakov trpelo na pohlavnú nemoc. Parížski lekári pred pár rokmi zákon žiadali, aby sa vojakom navštevovanie podozrivých miest zakázalo, bo neopísateľná je tá zkaza, ktorú tieto zapríčiňujú. Na takéto miesta, kde твоjim dobrým mravom nebezpečie hrozí: druhých nesvádzať, ani ty nechod, ba odhovor i svojich súdruhov. Jestli je pokušenie silné, myslí na svoju starostlivú matku, ktorá sa modlí za teba, a jestli by si ty pokušeniu podľahol, a ona by sa to dozvedela, snáď by sa jej srdce puklo od bolesti. A jakoby si sa jej hanbil, keby v tom okamihu za твоjim chrbtom sa zjavila. Nesved ani jedno dievča. Pomysli si, že čo by si ty s tým urobil, kto by tvoju sestru zväbil. Jakoby si sa ty cítil, tak sa bude cítiť i brat tej, ktorú si sviedol. A jakoby si ty neztrpel poškvrnenie svojej sestry, tak ani ty nepoškvrrň druhé. Toto statočnosť donáša.

Nie bez príčiny som písal toľkoto o nečistom živote, veď i ty dobre vieš, že koľko vojakov je otrokom tohoto hriechu; o tomto svedčia chorí v nemocniciach, tvoji zlí súdruhovia, a každodenná zkušenosť. Dr. Pellmann, lekár v Bonne na tú otázku, že kde zúri najväčšmi pohlavná nemoc, takto odpovedal: v prvom rade pri vojsku.

Ale tu robiť treba voľačo. A síce každému jednému vojakovi robiť treba. Milý priateľu, nezanedbaj svoje náboženské povinnosti: modlitbu, navštevovanie chrámu, sv. omšu, spoveď (vykonaj, jestli len môžeš, každý mesiac: kde najviac nebezpečia, tam

158 Pobeľhica.

159 Orfeum – nočný zábavný podnik.

treba najviacej užívať tento liek). Vyhybuj zlým kamarátom, jako nebezpečiu. Nepozerať nečisté obrazy, noviny. Nečítaj sociáldemokratické noviny, ktoré učenie nemravnosti, slobodnej lásky rozširujú a všetkých takýchto novín, spisov, kníh sa chráň. Kroť svoje oči! Zlé príklady nenasleduj. Nevyroprávaj hriechne skutky iných. Pomysli si na prítomnosť Boha, ktorý všetko vidí. Jestli s myšlienkou zhrešíš, vzbud' hneď dokonalú ľútosť. Hlavne vo vojne veľmi pozor daj na seba. Nepripusť žiadnej hriechnej žiadosti, a jestli by sa predsa udala, oľutuj ju hneď, aby si odpadnúc nebol zatratený. Nebuď opilstvu oddaný, lebo toto vyvíňa smyselnosť. Chráň sa lenivosti. Kto sa ráno v posteli vystiera, pokúša ho diabol a ľahko zhreší. Jestli si večer ľahneš, na pravom boku zaspi a nelež na chrbte. Popoludňajší čas nedieľ a sviatkov neztráv s túlaním, ale choď so svojimi krajanmi do kostola, potom na malú prechádzku, doma ale čítajte dobré noviny, knihy[,] alebo sa slušne shovárajte, píšete list rodičom, duchovnému otcovi. Neobznám sa v meste s dievčatmi, takéto známosti riadne zlé následky majú.

Buď presvedčený, že so silnou vôľou všetko toto ľahko urobiť môžeš. Buď spolu apóstolom dobrých mravov. Súduhom daj dobré slovo; koho len možno[,] zdržuj od hriechu, daj dobrý príklad, aby pri poslednom súde – pri veľkej ohliadke – najvyšší Veliteľ nenašiel tvoju dušu nepoškvrnenú.

Ja som už mnoho vojakov spovedal a medzi týmito som mnoho našiel, ktorí toto povedali: «Duchovný otče, ja i pri vojsku čistý, mravný život vediem. Mňa veru nikto nesvedie». Jedon husársky stotník na sem sa vzťahujúcu otázku takto odpovedal: «Manželku mám, ale som s nikým ani len v žiadosti nezhrešil». Kráľ. knieža Ladislav, poručík čistý život žil tak, že každému môže slúžiť za príklad. Veľký a bohatý panovník Franc Rákóczi II. i v rozpustenom dvore francúzskeho kráľa si zachoval čistotu svojej duše. Mnoho tisíc vojakov, ktorých pamiatku v kalendári nájsť môžeš, bez výnimky všetci čisté mravy mali. Jestli oni vo veľmi ťažkých okolnostiach mravne vedeli žiť, tak i ty môžeš.

Steny kasáreň sa nemusia ozývať od svätých piesní, vojaci sú nie reholníci, kasáreň je nie kláštorom – riekol jedon nadutý poľný zbrojmajster. – Ale ani je nie smetiskom nemravnosti, pane poľný zbrojmajstre! Aj statočný vojak musí mravne smýšľať, hovoriť, spievať, obcovať, konať. Toto je voľačo! Toto je statočnosť! Na parádnú vojenskú rovnošatu jedine toto sa svedčí. Pod skvostnou rovnošatou zkazené srdce nesmie prebývať.

Posledné moje slová sú: utekaj od tohoto hriechu, jako od morovej rany. Tu víťazstvo v tomto pozostáva.

[...]

^a Vzhľadom na dobový charakter i rozsah textu bolo upustené od jeho podrobnej jazykovej analýzy.

Tlač

Modlitby a poučenia pre uhorských kat. vojakov, dľa Bartolomeja Víta Molnára pápežsk. arcikňaza a vojenského duchovného, dnešným potrebám primerane prepracoval Aladár Reviczky C. M, preložil z maďarského: A. Bobok. Budapešť : Nákladom Spolku sv. Štefana, 1913, s.155 – 165.

113 *Žiadosť diplomovaného pilota A. Kvasza¹⁶⁰ adresovaná mestskému policajnému kapitanátu v Trnave datovaná 1. mája 1914 a týkajúca sa vydania súhlasu na letecké predstavenie na miestnom vojenskom cvičisku¹⁶¹*

[úradný kolok v hodnote 1 koruny]

[Odtlačok okrúhlej pečate policajného kapitanátu v Trnave v maďarskom jazyku]

Ctený pán policajný kapitán!

Dolu podpísaný sa touto žiadosťou úctivo obraciam na cteného pána policajného kapitána, aby milostivo ráčil vydať povolenie policajnej vrchnosti na predvedenie atraktívneho lietania, konaného 3-ho t.[ohto] m.[esiaca] o 4. hodine na vojenskom cvičisku.

Zriadenie letiska sa udeje podľa už predstaveného náčrtu miesta. Súčasne vyhlasujem, že nad miestom vyčleneným pre publikum a ani nad zastavanou plochou nepoletím.

V Trnave * 1. mája 1914

S úctou

András Kvasz

[vlastnoručný podpis]

Dipl. pilot

* Názov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Trnava, f. Mestský policajný kapitanát, šk. 9, sign. 2294/1914

160 András Kvasz (1883 – 1974), letec, technik. Základné životopisné údaje s odkazmi na ďalšiu literatúru bližšie pozri: Biografický lexikón Slovenska. V. Km – L. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013, s. 561. ISBN 978-80-8149-011-8.

161 Mestský policajný kapitán s predmetnou žiadosťou súhlasil.

114 *Prešovská stavebná firma Szántó zasiela 24. júna 1914 rakúsko-uhorskej armáde účet za realizované stavebné práce na muničnom sklade v Prešove*

Zsigmond a Lajos Szántó
Stavebná kancelária a podnik
Prešov ^x TELEFÓN 44

V Prešove 24/VI. 1914

Ctenému
Uh. kráľ. košickému III. honvédskeho oblastnému
stavebnému oddeleniu

Košice

V prílohe mám tú česť zaslať na láskavé vybavenie účet na 7977 K 28 halierov za práce na muničnom sklade, ktorý bol postavený v Prešove.

S dokonalou úctou
[nečitateľný podpis]

[odtlačok pečate firmy v maďarskom jazyku]

[odtlačok honvédskeho stavebného veliteľstva v Košiciach ohľadom administrovania žiadosti]

[rukopisné poznámky a výpočty]

^x Všetky geografické lokality sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament) na úradnom tlačive firmy
Preklad z maďarského jazyka
VHA Bratislava, III. HKP, šk. 1.

115 *Hlásenie veliteľa 15. honvédskeho pešieho pluku o súbojoch za roky 1912 a 1913 s priloženými výkazmi datované 24. júna 1914 (publikovaná príloha za rok 1912)*

Uh. kráľ. trenčiansky * 15. honvédsky peší pluk

číslo 855

kt. 1914

Predkladá výkaz o súbojoch

na nariadenie číslo 2022/el.

dané 26-ho mája tohto roku.

Uh. kráľ. bratislavskému IV. honvédskeho oblastnému veliteľstvu

Bratislava.

Žilina [?] 24-ho júna 1914

Na horeuvedené nariadenie v prílohe predkladám zostavené výkazy o prípadoch súbojov, ktoré sa vyskytli v rokoch 1912 a 1913.

2 kusy príloh.

pplk. Dormándy

[vlastnoručný podpis]

[dva odtlačky pečatí ohľadom administrovania spisu na veliteľstve 74. honvédskej brigády v Nitre a na IV. oblastnom honvédskom veliteľstve v Bratislave]

V Ý K A Z

o tých súbojoch, ktoré v roku 1912 zviadli aktívni honvédskejší dôstojníci.

Aktívni honvédskejší dôstojníci						Z toho						
Medzi sebou	Aktívny stav			So záložnými dôstojníkmi	S civilnými osobami	Spolu	Vybojovaný		Zranený			
	S dôstojníkom c. a k. rakúskej vlastibrany	c. a k.					pištoľou	šablou	nie	ľahko	ťažko	smrteľne
		S dôstojníkom spoločnej armády	S dôstojníkom vojnového námorníctva									
.	.	.	.	.	1	1	.	1	.	Civilná osoba	.	.

Poznámka: Jeden z duelantov, poručík Miklós Áts, ktorý bol [vestníkom] Rendeleti Közlöny č. 18 z roku 1912 /: person. záležitosti/ preložený k 22. honvédskejšiemu pešiemu pluku v Marosvásárhely.

pplk. Dormándy
[vlastnoručný podpis]

[...]

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis, čiastočne strojopis, tabuľka

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 88, sign. 2020.

116 Tematicky obdobné hlásenie veliteľa bratislavského 13. honvédskeho pešieho pluku datované v rovnaký deň (24. júna 1914)

Uh. kráľ. bratislavský * 13. honvédsky peší pluk.

číslo 807

kt. 1914

1913.

[dopísané modrou ceruzou]

Na nariad.[enie] 2022/el. n. kp. dané 26-ho/ m.[ája] t. r. [dopísané rukou, atramentom]

V Ý K A Z

tých súbojov, ktoré v roku 1912 a [19]13 zvierli aktívni honvédske dôstojníci náležiaci do stavu pluku.

Aktívni honvédske dôstojníci						S p o l u	Z toho						
Medzi sebou	Aktívny stav				So záložnými dôstojníkmi		S civilnými osobami	Vybojovaný		Zranený			
	S dôstojníkom c. a k. rakúskeho landwehru	c. a k.						Pištoľou	šablou	nie	ľahko	ťažko	smrteľne
		S dôstojníkom patriacim do spoločnej armády	S dôstojníkom patriacim do vojnového námorníctva										
%	%	%	%	%	1	1	%	1	%	1*	%	%	

Poznámka: * 13. VIII. 1913 bol zranený npor. Antal Hollós, jeho sok, právny praktikant Mátyás Dobrovits zostal nezranený.

Plk. Pogány

[vlastnoručný podpis]

veliteľ pluku

Uh. kráľ. bratislavskému IV. honvédskeho oblastnému veliteľstvu

Bratislava.

* Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis, čiastočne rukopis (atrament), tabuľka

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 88, sign. 2020.

117 *Neoprávnené prisvojovanie si úrody čerešní vojskom počas nočného cvičenia v chotári obce Dúbravka pri Bratislave 18. júna 1914 v hlásení tamajšieho starostu (25. júna 1914)*

1539

Od predstavenstva obce Dúbravka *

[1]914

[odtlačok rovnej pečate názvu obce v maďarskom jazyku]

[výraz predstavenstvo obce dopísaný rukou]

Ctenému

pánovi hlavnému slúžnemu

Bratislava

Netreba aby sme bližšie opisovali, veď ctenému pánovi hlavnému slúžnemu je to zaiste známe, do akej miery slabou bonitou pôdy disponuje chotár našej obce.

Malý výnos ledva pokryje naše stravovacie potreby.

Sumy potrebné na pokrytie daní a občianskych povinností plynú skoro výlučne zo skromnej úrody ovocia, najmä čerešní. Rozumie sa, že na posledné menované sú veru [tieto výdavky] výlučne odkázané.

V Bratislave dislokované vojsko svoje jarné cvičenia s obľubou uskutočňuje v našom chotári. Počas nich je pošliapavaná úroda našich polí, obzvlášť zemiakov ale aj mladé mrkvy. Sme tým citeľne poškodzovaní.

Nočné cvičenie konané uh. kráľ. 13. honvédsym peším plukom 18-ho tohto mesiacu bolo pre nás skutočným úderom, nakoľko vojaci zaplavivší v noci chotár obce v ňom dôkladne vyjedli našu úrodu čerešní. Do takej miery, že našim jednotlivým gazdom z ich úrody ledva čosi zostalo.

Naša úroda čerešní v minulom roku vymrzla, v dôsledku čoho mnohí nedokázali zaplatiť svoje dane.

Výnos tohtoročnej úrody mal zároveň doplniť minuloročný schodok. Po vyššie uvedenom sa mnohí vo svojich nádejach sklamali.

Keďže zákon prísne zakazuje manévry na úrode a v ovocných sadoch, vojsko sa vyššie opísaným konaním dopustilo porušenia zákona.

Ponížene prosíme cteného pána hlavného slúžneho, aby nás ochránil od podobných škôd s tým, aby ráčil na veliteľstve príslušného zboru presadiť prísne sformulované nariadenie. Aby podľa neho cvičiace vojsko viac neuskutočňovalo manévry na obrábaných, vysadených plochách a v ovocných sadoch, respektíve aby sa im počas výcviku vyhlo.

Dúbravka 25. júna 1914

Mihály Lučenič

[vlastnoručný podpis]

starosta

[odtlačok okrúhlej pečate obce v maďarskom jazyku]

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v sťažnosti uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 89, sign. 2864.

118 *Poznatky z výcviku ženijného oddielu IV. honvédskej oblasti zameraného na cestné stavitelstvo a deštrukčné práce v Bratislavskom hrade z 3. júla 1914*

Uh. kráľ. bratislavský * zjednotený ženijný oddiel IV. honvédskej oblasti

Predloženie záverečného hlásenia

Uh. kráľ. bratislavskému IV. honvédskeho oblastnému veliteľstvu

Bratislava

Bratislava 3-ho júla 1914

Oznamujem, že tohtoročný výcvik trval namiesto riadnych troch mesiacov len dva mesiace, keďže kvôli veľkonočným sviatkom mohol začať namiesto 1-ho apríla len 15-ho [apríla], pričom od 1-ho do 16-ho v mesiaci jún bol oddiel prevelený do hradného paláca s cieľom výstavby ciest.

Výcvik bol tak za dva mesiace ukončený podľa zrýchleného výcvikového plánu. Práve preto ale tento čiastkový výcvik osôb aj prebiehal nedostatočne. Na tomto poli sa nepodarilo dosiahnuť taký úspech ako minulý rok.

Výcvik prebiehal podľa smerníc a inštrukcií brigádneho veliteľstva a v presne takom režime, ako tomu bolo minulého roku. Čiastkové poznatky učené v oblasti výcviku sú v zásade už obsiahnuté v mojom minuloročnom záverečnom hlásení.

Veľmi pozitívne bolo cítiť vplyv toho, že v t.[omto] roku bez výnimky pri každom oddiele pôsobili ako poddôstojníci frekventanti našej poddôstojníckej školy. Súčasne bol podľa predpísaných počtov dostatok ženistov 2. ročníka.

Ohľadom výcviku cestného stavitelstva v hradnom paláci predkladám moje nasledovné hlásenie.

Účelným sa takto nejaví odvelenie oddielu od inštrukčnej čiastkovej práce v procese, uprostred výcviku. Keď sa už má takéto odvelenie udiať v dobe výcviku, nech sa to deje len v posledných týždňoch výcviku, potom, čo oddiel počas celej tejto doby stavebného výcviku vykoná jednotnú a pre väčšinu osôb netechnickú prácu.

Nevýhodou odvelenia uprostred doby výcviku je aj to, že po návrate treba v prvých dňoch znova, od počiatku začať s výcvikom, pokiaľ si ľudia znova nezvyknú na tunajšiu technickú prácu.

Oddiel v hradnom paláci staval dve cesty. Počas prvého týždňa j.[úna], od 2. do 6., to bola jedna cesta pre táčky, pri ktorej hlavnou náplňou bola realizácia cesty tesanej na jednom veľkom hrbe, strana ktorého bola úplne skalnatá. Po dobu jedného týždňa mužstvo rúbalo len čakanmi skalú.

V druhý týždeň mala byť postavená dvojkilometrová funkčná cesta pre vozy na mäkkej pôde 4 ½ denným výkonom. Z nej oddiel dokázal napriek najintenzívnejšej práci /10 hodín denne/ a napnutiu všetkých síl postaviť len jeden kilometer.

Mužstvo tu bolo nasadené v lomoch, aby tu lámalo kameň, prepravovalo ho fúrikmi a nakladalo na kopy na vozy a z vozov.

Technický výcvik narukovaných záložníkov takisto trpel nedostatkami, keďže zo štyroch týždňov jeden zabrali železničné presuny a viac ako týždeň pracovali v hradnom paláci. Na ich technický výcvik tu tak nezostávali ani dva týždne zo štvortýždňových manévrov.

Na základe týchto vecí môžem uviesť, že toto prevelenie nebolo na prospech výcviku, ktorý bol inak tohto roku aj kratší. A nebolo dobré už aj preto, že k nemu došlo uprostred výcviku.

Z výcviku cestného staveľstva v hradnom paláci mali ošoh jedine pridelení dôstojníci, nakoľko mali možnosť prakticky viesť stavbu ciest, vidieť denný výkon, a takto mohli nadobudnúť praktický základ pri plánovaní výstavby ciest.

V hradnom paláci bol uskutočnený aj odstrel. V krytoch stálej bojovej strelnice jeden [?] to bol odstrel skaly a v prvom týždni stavby ciest, kvôli uľahčeniu práce v hlbokkej ceste,¹⁶² takisto odstrel skaly.

Spolu bolo použitých približne 8 kg ekrazitu.

Zostávajúcich 21 kg bolo použitých na odstrely rozličných objektov tu v Bratislave.

Keďže ministerstvom honvédstva bol v tomto roku dodaný dostatok materiálu, cvičenia v ničení prebehli veľmi poučne, tak ako to predpisuje smernica. Všetci poddôstojníci mohli získať praktické vedomosti v zaobchádzaní a odstrele živého materiálu.

Za spomenutia hodné ešte považujem, že pri výcviku cestného staveľstva v hradnom paláci sa nástroje plukov, nie prvotriedne, pochádzajúce ešte hojne z mierovej dotácie, pri neprestajnej práci v ťažkom kamennom teréne doslova úplne zničili. Na ich obnovu by bolo žiaduce požiadať o zodpovedajúcu podporu od obl. veliteľstva prípadne ministerstva honvédstva.

Iné pripomienky pri tohtoročnom výcviku neboli, s výnimkou toho, že na nerušený trojmesačný výcvik, za účelom čiastkového výcviku veľmi treba ľudí, poddôstojníkov ako aj poddôstojníckych frekventantov.

162 Názov cesty uvedený s malým písmenom. V uvedenom odseku sa spomínajú odstrely na hrade. Súvislosť s Hlbokou cestou v bratislavskom Starom meste predbežne nejasná.

Musím ešte vyzdvihnúť správanie sa mužstva, prideleného k oddielu zo všetkých štyroch plukov. Obzvlášť v hrade, kde v ťažkých pomeroch, za 10 hodinovej neprestajnej ťažkej práce [vojaci] pracovali s ctíadostivosťou a dobrou vervou, pričom prejavili veľkú disciplinovanosť.

nadporučík Koós [nečitateľná skratka v rozsahu štyroch písmen]

[vlastnoručný podpis]

^x Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

[strojopisné a rukopisné poznámky k spisu, odtlačok pečate vyššieho veliteľstva o administrovaní]

Rukopis (atrament)

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 89, sign. 2784.

119 *Predbežné odloženie výstavby kasární v Žiline v rozhodnutí IV. oblasného honvédskeho veliteľstva zo dňa 28. júla 1914*

Uh. kráľ. IV. honvédske oblasné veliteľstvo

Výtah zo spisu: Záležitosť kasární mesta so z. r. Žiliny ^x

2 9 6 7 [odtlačok pečate]

& Dátum

Podania

Číslo

Rade slob. mesta so z. r. Žiliny. Žilina –

Bratislava 28. júla 1914

Predmet: Záležitosť kasární mesta so z. r. Žiliny

Na nariadenie pána ministra honvédstva daného pod číslom 51. 518/9. b. – 19 z 11-ho júla t.[ohto] roku:

Oznamujem, že žiadosť [ministra] predložená 14-ho februára t.[ohto] roku a daná pod číslom 559, že v tom prípade, keby sa vyskytli prekážky voči umiestneniu [vojska] v Trenčíne, nech sa začnú rokovania o výstavbe kasární s mestom [Žilina], sa stala predbežne bezpredmetnou. Táto možnosť ale predsa bola daná do subskripcie, keby k nej náhodou došlo.

[poznámky o administrovaní spisu]

^xGeografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Rukopis na úradnom tlačíve

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. IV. HKP, šk. 89, sign. 2967.

120 *Zmena účelu kasární práporu IV pešieho 65 spoločnej armády (adaptácia na vojenskú nemocnicu) a elektrifikácia miestností mužstva vo výťahu z dobovej zápisnice zasadania zastupiteľského orgánu mesta Banská Bystrica konaného dňa 22. augusta 1914*

Výťah zo zápisnice spísanej na riadnom valnom zhromaždení zastupiteľského orgánu slob.[odného] kráľ.[ovského] mesta Banská Bystrica, *konanom 22. augusta 1914. –

Číslo 175

T[ohto]r[očný] návrh mestskej rady číslo 5030, v záležitosti zavedenia elektrického osvetlenia kasární pešieho práporu nachádzajúcich sa vo vlastníctve mesta. –

Keďže miestnosti mužstva v spomínaných kasárňach sú nateraz osvetľované len petrolejom, a pretože kasárne [ako také] – v ktorých chodby a dôstojnícky pavilón sú, inak, už taktiež vybavené elektrickým osvetlením – boli, na dobu vojny, premenené na nemocnicu, tak v dôsledku toho, ďalej jednak zo zdravotného hľadiska a napokon s cieľom vyhnúť sa požiaru, valné zhromaždenie dochádza k záveru, že nech je v miestnostiach mužstva mestských kasární pešieho práporu, zavedené elektrické osvetľovacie zariadenie. Nech sa tak stane čím skôr, ešte tohto roku, za sumu 1 000 korún. Zároveň nech je táto suma 1 000 /: j e d e n t i s í c:/ korún zahrnutá do požiadaviek na rozpočet domácej pokladnice na rok 1915. –

D[ané] a[ko] v.[yššie]

V y d a l:

Béla Novák

[vlastnoručný podpis]

I. notár mesta

*Geografické názvy a ich odvodeniny sú v dokumente uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Banská Bystrica, f. Magistrát Banská Bystrica, šk. 463.

121 *Mestská rada v Trenčíne vydáva 19. septembra 1914 povolenie na zavedenie vnútorného vodovodu v budovách II, III a IV kasární spoločnej armády (Friedrichove kasárne) adaptovaných na vojenskú nemocnicu*

Od rady slob. kráľ. mesta Trenčín.^{*}

Číslo 4378.

1914.

Na prípis uh. kráľ. štátneho stavebného úradu v Trenčíne číslo 1876/[1]914 sa týmto vydáva potrebné povolenie na zavedenie vnútorného vodovodného zariadenia v budovách II, III a IV v kasárňach spoločnej armády prebudovaných na nemocnicu, a to pri záväzku dodržania prezentovaného plánu a predpisov mestského vodárenského štatútu vzťahujúcich sa na vnútorné [vodovodné] zariadenia.

O tom sa upovedomuje uh. kráľ. štátny stavebný úrad a mestský vodárenský inžinier.

Dané na zasadaní rady slob. kráľ. mesta Trenčín konaného 19-ho septembra 1914.

[nečitateľný podpis]

kráľ. radca, mešťanosta

^{*} Názov mesta uvedený v maďarskom jazyku.

Strojopis

Preklad z maďarského jazyka

MV SR, ŠA Trenčín, f. Magistrát mesta Trenčín, fasc. 4378/1914.

122 *Zlý fyzický stav Vodných kasární v Bratislave po skončení prvej svetovej vojny v hlásení maďarského mostného práporu zo dňa 4. decembra 1918*¹⁶³

Maďarský mostný prápor Bratislava. ^x

Biz. 3389.

sgt.

Oprava Vodných kasární.

Maďarské oblastné veliteľstvo Bratislava.

S odvolaním sa na nariadenie oblastného veliteľstva č. Eln – 1339 z 25-ho nov.[embra] hlásim, že miestnosti dané k dispozícii práporu vo Vodných kasárňach sú momentálne v neobývatelnom stave. Dvere, okná poväčšine chýbajú, alebo sa nedajú zavrieť. Steny by bolo treba omietnuť, alebo vybieliť vápnom, podlahu opraviť. Na tieto práce ale momentálne nie sú k dispozícii vlastné pracovné sily, práve preto žiadam o povolenie prijať civilných robotníkov.

Aby ubytovanie mužstva bolo dobré, zodpovedajúce duchu doby a aby sa vojaci v kasárňach cítili dobre, treba bezpodmienečne odstrániť spomenuté nedostatky.

4/12 1918

major [nečitateľný podpis]

[čiasťočne čitateľný odtlačok pečate nadriadeného oblastného veliteľstva o administrovaní spisu]

[rukopisné poznámky]

^x Miestne názvy uvedené v maďarskom jazyku.

Strojopis, rukopisné poznámky.

Preklad z maďarského jazyka

VHA Bratislava, f. 5. KK, šk. 907.

¹⁶³ Dokument z časového hľadiska presahuje rámec skúmaného obdobia. Do edície dokumentov bol zaradený len vzhľadom na určité tematické súvislosti.

123 *Výstavba a vnútorná dislokácia rakúsko-uhorského zborového veliteľstva v Košiciach v archívnych materiáloch československej vojenskej správy*

[...]

Takové byly tedy dislokační poměry košické posádky do r. 1925 a řeknu-li, že r. 1895 byly postaveny na Bethlenově okr.[užní] č. 7 Městské honv. kasárny pěchoty /: dnes kasárna Legií:/ a r. 1912 pak „Městská praporeční kasárna pěchoty I. kategorie [“] /: dnes Šaryšské kasárny :/ – máme nakreslenou zhruba historicko-vojenskou topografii Košic do světové války.

.....

Ze všeho toho, co jsem dosud o vojenské topografii košické řekl, je vidět, že centrum voj. života bylo dříve na jižním okraji vnitřního města, v prostoru mezi voj. nemocnicí – legionářským náměstím a náměstím Petőfiho,¹⁶⁴ tam byla téměř všechna vyšší velitelství.

Obrat nastal, když přikročeno bylo k tomu, aby přestalo ubytování vyšších velitelství po domech a když pro ně byla postavena vlastní, reprezentativní budova. K uskutečnění této myšlenky došlo za generála Borojeviče,¹⁶⁵ sborového velitele v Košicích, kdy postavena byla nyníjší

b u d o v a _ _ z e m s k é h o _ _ v o j e n s k é h o _ _ v e l i t e l s t v í .

R. 1906 schválilo c. a k. říšské ministerstvo války smlouvu mezi staveb. podnikatelskou společností Jakab Arpád, Jakab Gejza a Halmos Jenő[®] v Košicích na jedné a voj. erárem na straně druhé, a to takovou, že zmíněná společnost zavazuje se postavit budovu pro velitelství c. a k. 6. sboru v Košicích, kterou pronajme eráru za roční nájemné ve výši 4, 548% faktických nákladů stavebních ročně Centrální bance německých spořitelů v Praze splatných, a to tak, že po padesáti letech /: t. j. 1958 :/ přejde budova bezplatně v držení a vlastnictví voj. eráru; podle rozpočtu staveb. ředitelství 6. sboru to bylo asi 68. 880 K ročně (prozatím).

Se stavbou bylo započato 1. listopadu 1906, 1. srpna 1908 byla provedena kolaudace, takže mohla býti budova obsazena.

Vnitřní zařízení provedla voj. správa sama /: 74. 226. 04 K :/ a zavázala se, že bude sama budovu udržovat a výlohy za vodovod a vymetání komínů platit.

Stavební místo 1163 čt.[tverečních] m.[etrů] dostala zmíněná společnost koupit od města a to 1 sáh za 60 K, celkem tedy za 69. 834 K.

Dne 26. listopadu 1912 došlo k podstatné změně: právní ráz byl změněn: místo

¹⁶⁴ Správne „Petőfiho“.

¹⁶⁵ Správne Borojevič. Svetozar Borojevič von Bojna (1856 – 1920), rakúsko-uhorský poľný maršal. Bližšie k jeho vojenskej kariére aj s ďalšími bibliografickými odkazmi pozri: BALLA, T.: A nagy háború osztrák – magyar tábornokái. Tábornokok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornokseregvezetők. Budapest : Argumentum, 2010, s. 86 – 88. ISBN 978-963-446-585-0.

ročního nájemného / : po 50 let :/ stal se voj. erár majitelem budovy s tím závazkem, že dluh splatí v anuitních splátkách po 77. 230. 57 K, takže poslední zaplatí /: 77. 225. 66 :/ r. 1957. Výše anuit. splátek stanovena byla tak podle definitivních dat o celk. nákladech stanovených na 1, 697.924 K /: kromě vnitř. zařízení :/ stavební náklady samy obnášely 1, 475. 315 K.

Následkem této [?] nastaly tedy tyto právní změny:

a/ majitelem byl v poz.[emkové] knize zapsán král.[ovský] uh.[erský] erár, jako uživatel a správce c. a kr. společné vojsko,

b/ budova a stav. místo bylo rozh. uh. minist. financí z 30/9 1911 trvale osvobozena o[d] daně domovní.

.....

Budova byla v pozemk.[ových] knihách města Košic zapsána ve vložce 2220 a uvedeno, že je to čísl. katastr. 1456 /: obytná budova č. pop. 234 se dvorem: / o ploše 42 a 93 m.

.....

Rozdělení místnosti velitelské budovy před svět. válkou bylo – podle výpovědí pamětníků – toto:

Snížené přízemí: ubikace mužstva, sklepy, topírny, spisovna.

Přízemí: čísl. 72, 76 – strážnice a insp. místnost, č. 76 – telef. ústředna; č. 77 až 82 – pos. velitelství; č. 94, 95 – podatelna, č. 96 až 106 – pomocný úřad; č. 107 a 108 – kárný výbor; č. 109 a 110 – litografie; č. 111 až 122 a pak 133, 134 – velitelství pěší divise 27; č. 124 až 128 – zdrav. služba 6. sbor. velitelství; č. 68 a 69 – portýr[;] č. 70 a 71 – pobočník.

První poschodí: č. 146 – velitel sboru; č. 147 pobočník, č. 160 – 169 štáb; č. 174 – zástupce generála; č. 175 a 182 – štáb a dopl. služba; č. 183 a 184 – justiční referent; č. 185 až 189 – pěší brigáda; č. 191 až 197 byt sbor. velitele; č. 141 až 145 a 198 – repres. místnost; č. 203 až 209 – vedlejší místnosti k bytu.

Druhé poschodí: č. 211 až 220 dále č. 269 až 278 – stavební ředitelství sboru; č. 219 až 223, dále 231 až 241 – intendance sboru; č. 242, 247 až 253 – účtárna intendance; č. 254 až 256 – duch. správa katolická; č. 257 duch. správa evangelická; č. 258 až 261 – děl. brigáda.

Důst. kuchyně a jídelna v budově nebyla; to se stalo až po převratu.

.....

[...]

Strojopis v českém jazyku

VHA Bratislava, Kronika ZVV Košice (Užhorod) do 1925, f. ZVV Košice, šk. 9, s. 40 – 42.

POUŽITÁ A ODPORÚČANÁ LITERATÚRA

Edície dokumentov, monografie a zborníky

A cs. és kir. 34. magyar gyalogezred története 1734 – 1918. Budapest : Patria, 1937.

A magyar királyi honvédelmi ministerium. A honvédség és csendőrség névkönyve 1892. évre. Budapest : Pallas, 1892.

A volt m. kir. kassai 5. honvéd-huszárezred története 1868-tól 1918-ig. Budapest : Held, 1935.

Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti), Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig (Katonai, politikai, gazdasági aspektusok és összefüggések). Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002. e-ISBN 978-80-89523-01-6.

AUFFENBERG – KOMARÓW, M.: Aus Österreichs Höhe und Niedergang. Eine Lebenschilderung. München : Drei Masken, 1921.

BALLA, T.: A nagy háború osztrák – magyar tábornokái. Tábornokok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, táborszernagyok. Budapest : Argumentum, 2010. ISBN 978-963-446-585-0.

BERKÓ, I.: A magyar királyi honvédség története 1868 – 1918. Budapest : M. kir. hadtörténelmi levéltár, 1928.

Biografický lexikón Slovenska. V. Km – L. Martin : Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, 2013. ISBN 978-80-8149-011-8.

CLAIR, V.: Magyar párbajok Attila hun király idejétől 1923-év végéig. 2. kötet. 1867 – 1923. Budapest : Szerző, Singer és Wolfner, 1930.

CLAIR, V.: Párbaj-codex. Budapest : Singer és Wolfner kiadása, 1908.

CONRAD VON HÖTZENDORF, F.: Aus meiner Dienstzeit 1906 – 1918. Erster band. Die Zeit der Annexionskrise 1906 – 1909. Wien : Rikola Verlag, 1921.

DANGL, V.: Armáda a spoločnosť na prelome 19. a 20. storočia. Bratislava : Veda, 2006. ISBN 978-80-224-0919-3.

DANGL, V.: Pod zástavou cisára a kráľa (Kapitoly z vojenských dejín Slovenska 1848 – 1914). Bratislava : Historický ústav SAV, 2009. ISBN 978-80-970264-7-9.

DANGL, V. – SEGEŠ, V.: Vojenské dejiny Slovenska. III. zväzok. 1711 – 1914. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1996. ISBN 80-88842-02-6.

DESEŐ, L.: A besztercebányai 16. honvéd gyalogezred története. Budapest : A volt ezred bajtársi szövetsége, 1941.

Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918. Band V. Die bewaffnete Macht. Wien : Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1987.

GAŽO, M. – HOLČÍK, Š. – ZINSER, O.: Bratislava pred sto rokmi a dnes. Bratislava : Albert Marenčin, Vydavateľstvo PT, 2003. ISBN 80-88912-45-8.

Geschichte des Inf. – Rgts. No. 72. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1904.

Geschichte des k. u. k. Peterwardeiner Infanterie-Regiments No. 70. Einleitung. III. u. IV. Theil. Peterwardein : Im Selbst-Verlage des Regiments, 1898.

GONDA, A.: Világostól Szarajevóig. A magyar honvédség 150 éve. 2. Budapest : Honvéd Kiadó, 1999. ISBN 963-9065-48-X.

Hadak útja : a cs. és kir. 34. gyalogezred 173 éves története. Kassa : Vitéz, 1906.

HADAR, I.: Vojenské dejiny Jelšavy. Jelšava : b. m. 1997.

HODÍK, M.: Encyklopedie pro milovníky Švejka s mnoha vyobrazeními. Praha : Academia, 1998. ISBN 80-200-0672-9.

HODÍK, M. – LANDA, P.: Encyklopedie pro milovníky Švejka s mnoha vyobrazeními. II. díl. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0781-4.

HOLEC, R.: Poslední Habsburgovci a Slovensko. Bratislava : Ikar, 2001. ISBN 80-551-0024-1.

HOLEC, R.: Zabudnuté osudy. 10 životných príbehov z novodobých slovenských dejín. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2001. ISBN 80-7090-629-4.

HOLTZ, G.: Die letzten Kämpfe und der Heimmarsch 1878. Wien, Leipzig : C. W. Stern Verlag, 1908.

HORVÁTH, V.: Bratislavský topografický lexikon. Bratislava : Tatran, 1990. ISBN 80-222-0229-0.

CHORVÁT, P.: Inter arma... Spisovatelia a výtvarníci vo vojenských dejinách Slovenska v rokoch 1848 – 1948. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2019. ISBN 978-80-89523-58-0.

Jednoroční praesenční služba vojenská (Služba jednoročních dobrovolníků). Praha : Roja, Pawłowsky, 1910.

KLINGER, W.: Für Kaiser Max nach Mexiko. Das österreichische Freiwilligenkorps in Mexiko 1864/1867. München : GRIN Verlag, 2007. ISBN 978-3640141920.

Kurze Geschichte des. k. u. k. Fedjäger-Bataillons Nr. 29. Görz : Buchdruckerei Giov. Paternolli, 1911.

Magyarország az első világháboruban. Lexikon A – Zs. Budapest : Petit Real, 2000. ISBN 963-9267-01-5.

Modlitby a poučenia pre uhorských kat. vojakov, dľa Bartolomeja Víta Molnára pápežsk. arcikňaza a vojenského duchovného, dnešným potrebám primerane prepracoval Aladár Reviczky C. M, preložil z maďarského: A. Bobok. Budapešť : Nákladom Spolku sv. Štefana, 1913.

MÁTYÁS, S.: A cs. és kir. 85 számú Gaudernak Báró gyalogezred története. 1. rész. 1914 évi augusztus hó elejétől 1914 évi szeptember hó végéig. B. m. : b. v., 1916.

MÁTYÁS, S.: A máramaros – ugocea megyei 85-ik gyalogezred története 1914 – 1918. Budapest : Szerző, 1941.

MÜLLER, J.: Vaterländische soldaten-bilder aus den bosnisch-herzegowinischen Kämpfen zur Illustration des k. k. Dienst-Reglement. Budapest : Ignaz Schlesinger, 1883.

NÉMETH (DEISLER), K.: A volt m. kir. nyitrai 14. honvéd gyalogezred története. I. kötet. Haditevékenység 1914. augusztus 1-től 1915. szeptember 6-ig. Budapest : Szerző kiadása, 1927.

PETRUS, P.: Listy Janka Jesenského. 1. 1890 – 1918. Martin : Matica slovenská, 1989.

PFEFFER, R.: Geschichte des k. u. k. Infanterieregiments Freiherr Kray Nr. 67, 1. 1860 bis 1910. Wien : Im Selbstverlage des Regiments, 1912.

Pod císařským praporem. Historie habsburské armády 1526 – 1918. Praha : Elka Press, 2003. ISBN 80-902745-5-2.

Pramene obrany. Pamäti generála Jozefa Turanca. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2012. ISBN 978-80-89514-19-9.

RÉTI, B.: A volt cs. és kir. Lajos Győző főherceg 65. gyalogezred világháborús emlékalbuma. Miskolc : István Ludvig, 1938.

SASVÁRI, Á.: Bakalevelek a boszniai hadjáratból. Budapest : Frigyes Rautmann, 1879.

Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegsmarine für 1911. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1910.

Slovensko v 20. storočí. Prvý zväzok. Na začiatku storočia 1901 – 1914. Bratislava : Veda, 2004. ISBN 978-80-224-0776-3.

Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). I. zväzok. A – D. Martin : Matica slovenská, 1986.

Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). II. zväzok. E – J. Martin : Matica slovenská, 1987.

Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). III. zväzok. K – L. Martin : Matica slovenská, 1989. ISBN 80-7090-019-9.

Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). V. zväzok. R – Š. Martin : Matica slovenská, 1992. ISBN 80-7090-216-7.

Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990). VI. zväzok. T – Ž. Martin : Matica slovenská, 1994. ISBN 80-7090-111-X.

Új magyar lexikon. 5. Mf – R. Budapest : Akadémiai kiadó, 1962.

Vedecké štúdie a odborné články

BERÁNEK, J.: Česká společnost a rakouská armáda na přelomu 60. a 70. let minulého století. In: Historie a vojenství, roč. 41, 1992, č. 4, s. 3 – 19. ISSN 0018-2583.

ČAPLOVIČ, M.: Košice v období dualizmu – významná vojenská posádka monarchie v rokoch 1867 – 1914. In: Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918 (Vojenské, politické, hospodárske aspekty a súvislosti), Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918-ig (Katonai, politikai, gazdasági aspektusok és összefüggések). Bratislava : Vojenský historický ústav, 2002, s. 294 – 305. e-ISBN 978-80-89523-01-6.

DANGL, V.: Bratislava ako posádkové mesto (1867 – 1914). In: Vojenská história, roč. 17, 2013, č. 2, s. 6 – 31. ISSN 1335-3314.

DANGL, V.: Dôstojnícke súboje v Uhorsku (1850 – 1914). In: Vojenská história, roč. 16, 2012, č. 2, s. 9 – 38. ISSN 1335-3314.

DANGL, V.: Dôstojník, manželstvo a rodina v Uhorsku (1850 – 1914). In: Vojenská história, roč. 15, 2011, č. 1, s. 3 – 32. ISSN 1335-3314.

DANGL, V.: Uhorský snem a asimilačné tendencie v armáde (1889 – 1914). In: Vojenská história, roč. 4, 2000, č. 3 – 4, s. 3 – 21. ISSN 1335-3314.

DANGL, V.: Vývoj, organizácia, vnútorná štruktúra a dislokácia pozemných síl rakúsko-uhorskej armády na území Slovenska v rokoch 1868 – 1914. In: Sešity příspěvků k sociálně politické a historické problematice vojenství a armády, roč. 6, 1977, č. 4 – 5, s. 67 – 134.

HAVEL, P. – HODÍK, M.: Stravování jako součást zaopatření vojáků c. (a) k. armády do roku 1918. In: Historie a vojenství, roč. 51, 2002, č. 4, s. 860 – 883. ISSN 0018-2583.

CHORVÁT, P. – ŠTÍPALA, I.: Dôstojník česko-slovenských légii v Rusku Ján Gustáv Čipka (1881 – 1918). In: Vojenská história, roč. 7, 2003, č. 4, s. 128 – 140. ISSN 1335-3314.

CHORVÁT, P.: Dôstojník rakúsko-uhorskej armády Franz Hill (1859 – 1914). In: Vojenská história, roč. 16, 2012, č. 4, s. 97 – 107. ISSN 1335-3314.

CHORVÁT, P.: Československá armáda a mestská spoločnosť v Banskej Bystrici v rokoch 1918 – 1939 (náčrt problematiky). In: Vojenská história, roč. 17, 2013, č. 2, s. 32 – 49. ISSN 1335-3314.

CHORVÁT, P.: K problematike interakcie armády a pohlavných chorôb v moderných dejinách Slovenska. In: Od špitála k nemocnici. Zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a osveta v dejinách Slovenska. Bratislava : Slovenský národný archív, 2013, s. 374 – 379. ISBN 978-80-970666-6-6,

Kvasov vandrový cirkus. Prvé letecké dni nad Slovenskom. In: Ročenka odbojarov, 1999, s. 92 – 94.

LIPTÁK, Ľ. Armáda a mestská spoločnosť na Slovensku v medzivojnovom období (náčrt problematiky). In Vojenská história, roč. 3, 1999, č. 3, s. 3 – 19. ISSN 1335-3314.

MANNOVÁ, E.: „Mužský svet“. Spolky a armáda v 19. storočí. In: Miles semper honestus. Zborník štúdií vydaný pri príležitosti životného jubilea Vojtecha Dangla. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2007, s. 117 – 123. e-ISBN 978- 80-89523-05-4.

MANNOVÁ, E.: Meštianstvo na Slovensku v 19. a 20. storočí ako predmet historického výskumu. In: Historický časopis, roč. 45, 1997, č. 1, s. 85 – 90. ISSN 0018-2575.

PETRIKOVICH, M.: Z minulosti prachárstva v Radvani nad Hronom. In: Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, roč. 32, 1941, č. 4, s. 70 – 75.

PETRIKOVICH, M.: Z minulosti prachárstva v Radvani n/Hr. (Dokončenie). In: Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, roč. 33, 1942, č. 1 – 2, s. 15 – 18.

SZABÓ, D.: Katonadalok és az első világháború. In: Aetas, roč. 22, 2007, č. 1, s. 44 – 62. ISSN 0237-7934.

ZOZNAM VYBRANÝCH SKRATIEK

c. k., c. a k. – cisársko-kráľovský, cisársky a kráľovský
cis. a kráľ. – cisársky a kráľovský
č. – číslo
dec. – december
dopol. – dopoludnia
GM – generálmajor
gr. – grajciar
h. – hodina
honv. – honvédske
K, kor. – koruna
kat. – katolícky
kg – kilogram
kráľ. – kráľovský
ks. – kus
mjr. – major
ml. – mladší
npor. – nadporučík
p. – peší
person. – personálny
pl. – pluk
plk. – plukovník
pplk. – podplukovník
pribl. – približne
r. – rok
r. i. t. r. – reálny interný tajný radca
r. k. – rímsko-katolícky
rod. – rodená
sept. – septembra
stot. – stotník
sl., slob. – slobodný
sv. – svätý
t. – tento
v. r. – vlastnou rukou
uh. – uhorský
vd. – vdova
voj. – vojenský
zl. – zlatý (mena)
z. r. – zriadená rada (mesto so zriadenou radou)

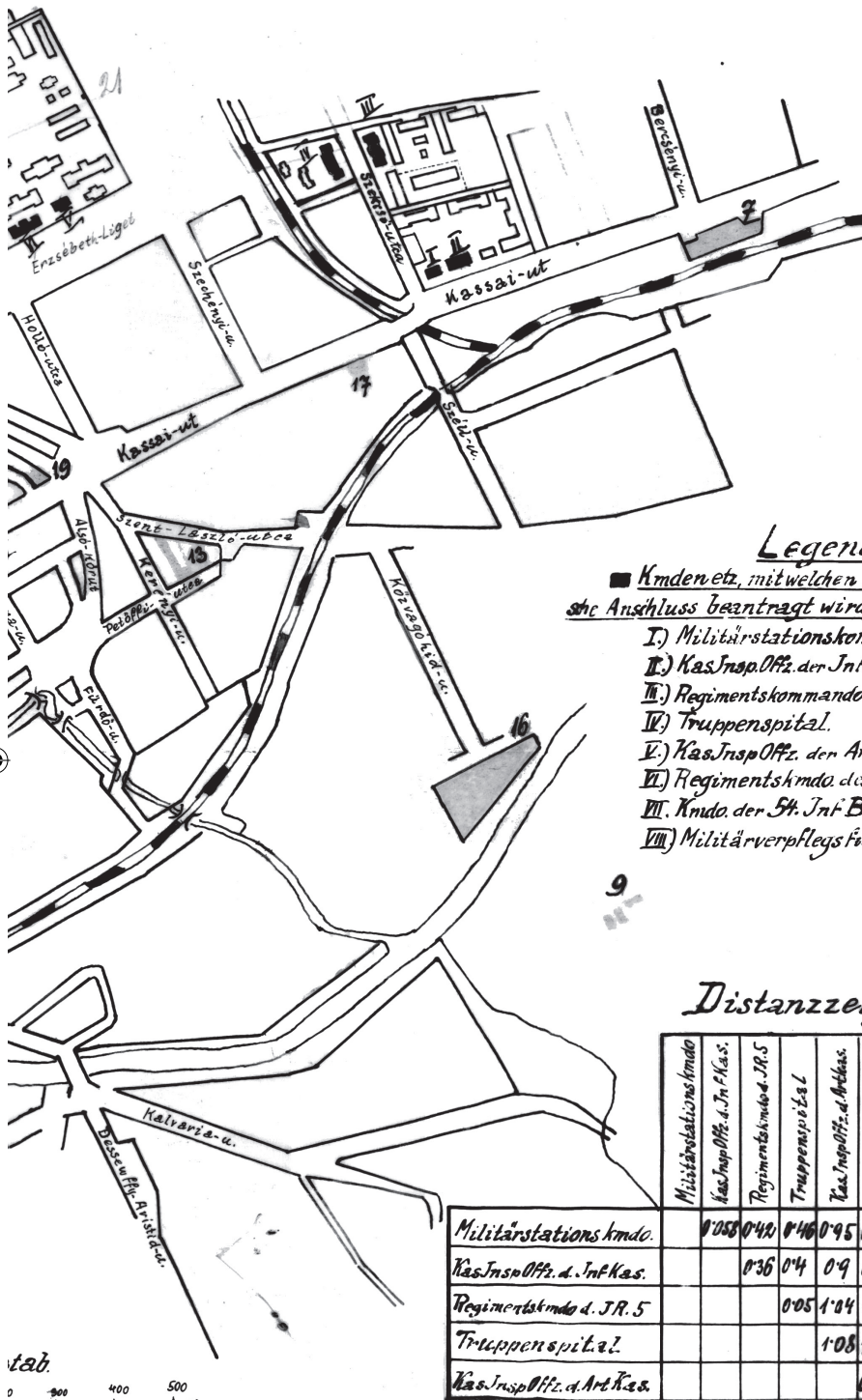
OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Časť mapového náčrtu mesta Prešov s niektorými, vyznačenými vojenskými (a civilnými) objektmi a úradmi podľa ich situácie v decembri 1909. (VHA Bratislava)

Legende:

■ Kmdnetz, mit welchem der telephonische Anschluss beantragt wird:

- I.) Militärstationskommando.
- II.) KasInspOffz. der Infanteriekas.
- III.) Regimentskommando des J.R. 5.
- IV.) Truppenspital.
- V.) KasInspOffz. der Artilleriekas.
- VI.) Regimentskommando des F.A.R. 16.
- VII.) Kmdo. der 54. Inf. Brigade.
- VIII.) Militärverpflegsfilialmagazin.

9

Distanzzeiger in km.

	Militärstationskmdo.	Kas Insp Offz. d. Inf Kas.	Regimentskmdo d. J.R. 5.	Truppenspital	Kas Insp Offz. d. Art Kas.	Regimentskmdo d. J.R. 16.	Kmdo d. 54. Inf Brig.	Mil Verpfleungsfil. mag.
Militärstationskmdo.		0 53 0 42	0 46	0 45	0 48	1 1	1 06	
Kas Insp Offz. d. Inf Kas.			0 36	0 4	0 9	0 93	1 05	1 61
Regimentskmdo d. J.R. 5.				0 05	1 04	1 07	1 21	1 78
Truppenspital					1 08	1 1	1 28	1 84
Kas Insp Offz. d. Art Kas.						0 06	0 76	1 35

230

Nábřežie Dunaja v Bratislave s bývalou budovou veliteľstva rakúsko-uhorského 5. zboru (vpravo) odфотографované v medzivojnovom období. Aj z pomerne nekvalitnej snímky je evidentné, že ťažké prístavné zariadenia a železničné objekty stále „bránia“ celkovému estetickému vzhľadu budovy pri pohľade od rieky. Na tento problém pritom upozorňovala bratislavská mestská rada už v roku 1912, no vzhľadom na skutkový majetkový stav ho nebolo možné dlhodobo riešiť, ako to dokazuje aj tento záber. (Zbierka Petra Chorváta)

Dôstojníci rakúsko-uhorskej armády figurovali pomerne často v osobných súbojoch cti, a to buď ako duelanti samotní alebo ako ich sekundanti, resp. svedkovia. Mánia dôstojníckych súbojov mala pred prvou svetovou vojnou všeobecne klesajúcu tendenciu neporovnateľnú s poslednými desaťročiami 19. storočia. Napríklad bratislavský 13. honvédskejší pluk evidoval za roky 1912 – 1913 len jeden súboj „svojho“ dôstojníka, ktorý sa odohral 13. augusta 1913. V súboji na šable (isto vinou nešťastného dátumu) bol vtedy zranený nadporučík Hollós, víťazom sa stal istý právny koncipient. Zásady súboja regulovali viaceré príručky. Na obrázku z publikácie V. Claira vidíme situáciu zo súboja na pištole, konkrétne streľbu „na povel alebo znamenie“.

„Mobilizácia. Keď svitne deň financovi.“ Alegorické vyjadrenie popularity dôstojníkov rakúsko-uhorskej armády medzi dámskou spoločnosťou publikované v maďarskom obrázkovom časopise z roku 1909. Po vypuknutí prvej svetovej vojny nadobudne uvedený fenomén nový, desivý rozmer. (Új Idők, 1909)

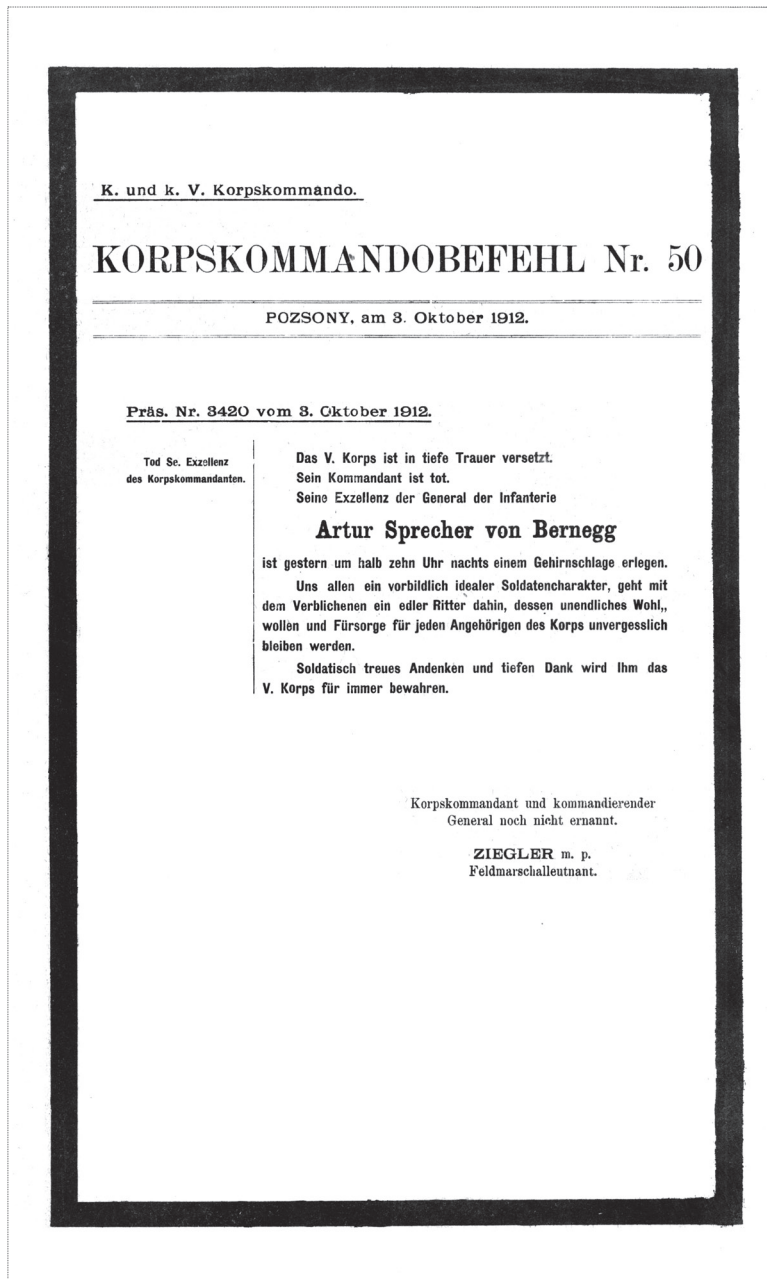

Rakúsko-uhorský vojak v zimnej poľnej rovnošate hliadkujúci na hraniciach s Čiernou Horou koncom roka 1908, po úspešnom ukončení anexie Bosny a Hercegoviny. (Új Idők, 1909)

Významný slovenský národovec JUDr. Vladimír Daxner (vpravo) ako kadet rakúsko-uhorskej armády pred prvou svetovou vojnou. K činnnej vojenskej službe bol prezentovaný ako jednoročný dobrovoľník v 4. jágerskom pluku (Hall in Tirol) začiatkom októbra 1912. Kvôli superarbitrácii bol z armády prepustený 24. decembra toho istého roku. (Zbierka Gordany Daxnerovej)

Rozkaz veliteľstva 5. zboru rakúsko-uhorskej armády číslo 50 datovaný v Bratislave 3. októbra 1912 týkajúci sa úmrtia veliteľa tejto vyššej jednotky – generála pechoty Artura Sprechera von Bernegg. V prílohe tohto rozkazu boli uvedené všetky relevantné podrobnosti presunu telesných pozostatkov generála na hlavnú železničnú stanicu. Smútočný sprievod sa tak krátko poobede 3. októbra 1912 (13:00) pohol z domu smútku na Izabelinej ulici (dnes Tolstého) v ústrety železničnej stanici vyprevádzaný špalierom určených vojenských jednotiek. Na presne stanovených pozíciách nechýbal ani smútočný kôň, rytier alebo husárska eskadrona. Pred odchodom osobitného železničného vagóna vzdali nebohému poctu aj kapela pešieho pluku 72, jednotka kadetov a dva prápory spomínaného pešieho pluku. (VHA Bratislava).

Vojenská kapela pešieho pluku 72 na tenisovom dvorci v Bratislave pred prvou svetovou vojnou. Ministerstvo vojny vo Viedni regulovalo pôsobenie vojenských hudobných súborov v civilnom sektore, pričom v smerniciach apelovalo na princíp primeranosti a dôstojnosti. (Zbierka Miloslava Čaploviča).

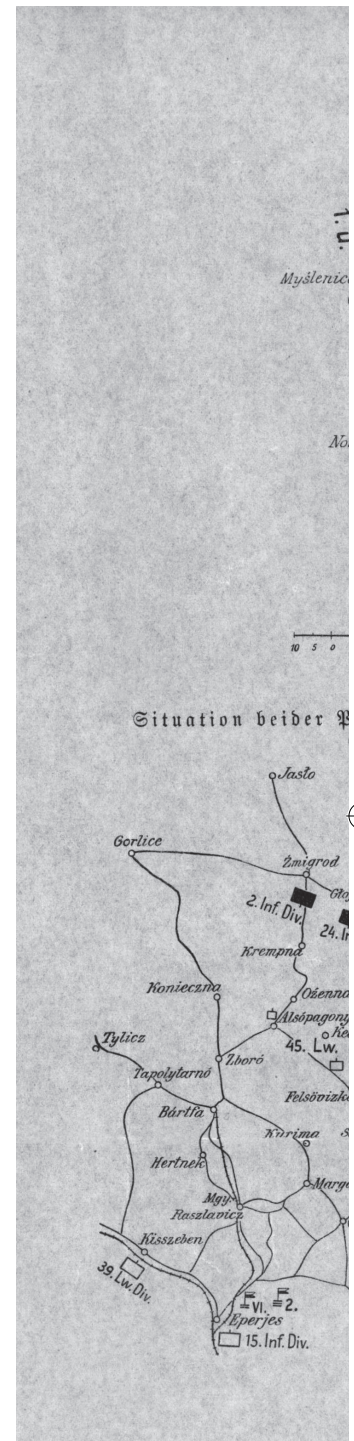
Die Armeemanöver 1911

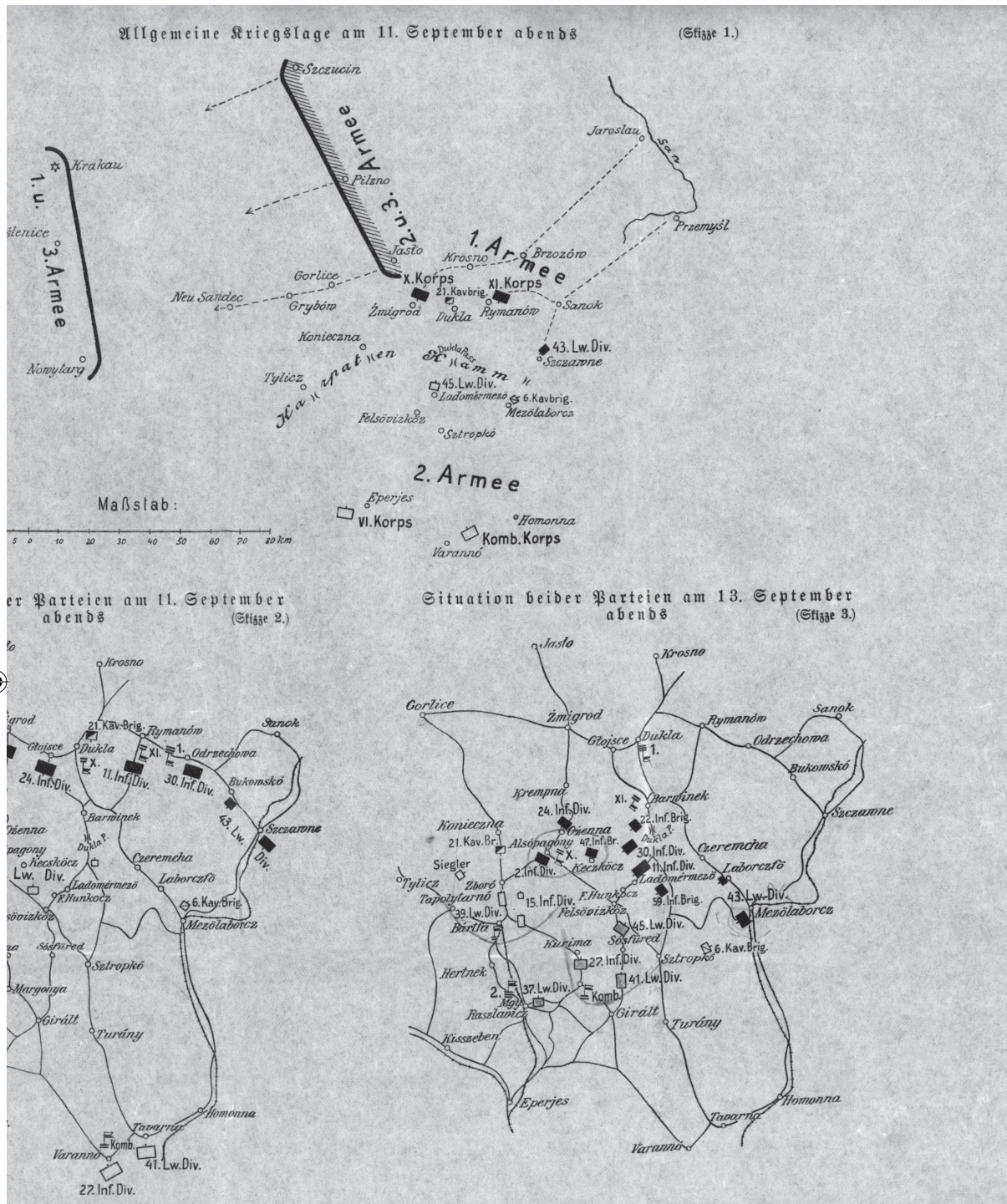
Mit acht Kartenblättern

Wien 1911

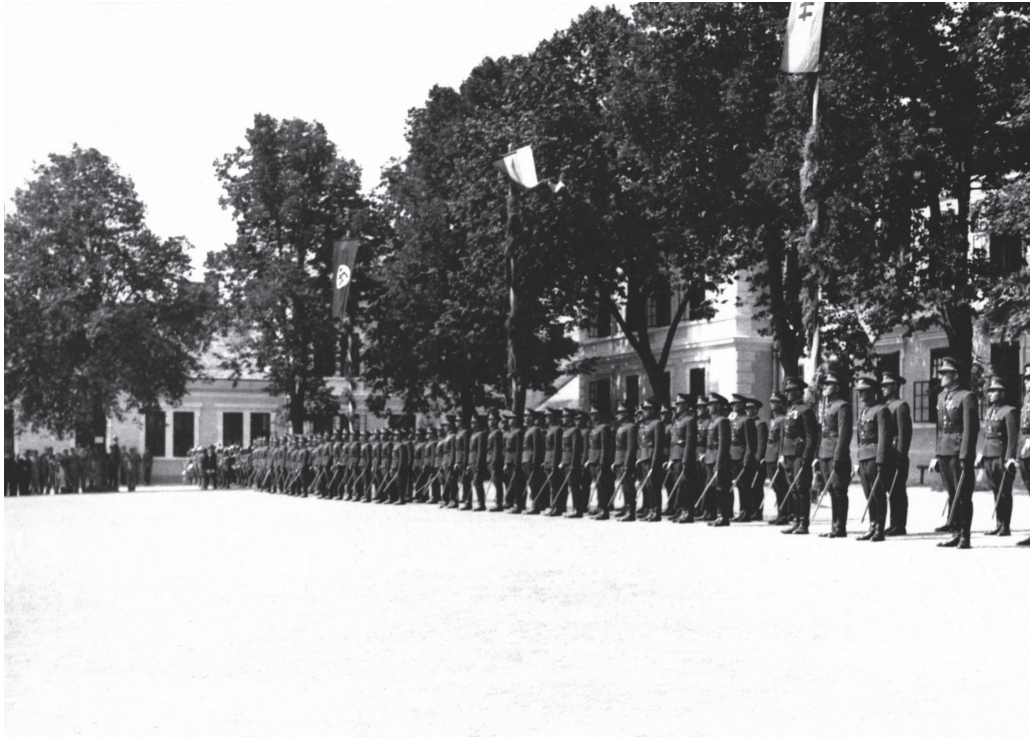
Verlag von K. W. Seidel & Sohn
t. u. f. Hofbuchhändler

Titulná strana rakúsko-uhorskej brožovanej publikácie o armádných manévroch v roku 1911. Tieto záverečné cvičenia, ktoré prebiehali v pohraničnom území východného Slovenska a Haliče, poodhalili slabú sieť železníc a ciest v uvedenom regióne. Okrem toho potvrdili nedostatky v spojení a koordinácii „bojujúcich“ jednotiek, lipnutie na dodržiavaní vypracovaných dopravných plánov bez reflexie meniacej sa reality, lapsusy v materiálno-technickom zabezpečení a logistike jednotiek atď. (VHA Bratislava)

Skice zobrazujúce pohyby cvičiaciach rakúsko-uhorských armád v roku 1911 (situácia z 11. a 13. septembra) publikované v citovanej brožúre o záverečných manévroch. (VHA Bratislava)

Mestské kasárne v Banskej Bystrici. Mesto vyhlásilo súťaž na ich realizáciu v októbri 1891, pričom ohľadom skúseností s týmto typom stavieb kontaktovalo aj niektoré ďalšie mestá. Kasárne boli vybudované na vtedajšom okraji mesta v susedstve justičných budov a vrchu Bánoš. Ešte pred vypuknutím prvej svetovej vojny boli čiastočne elektrifikované, po jej vypuknutí sa v tomto trende pokračovalo. Záber vznikol v roku 1940. (VHA Bratislava)

- Mapové skice niektorých cvičísk a strelníc využívaných rakúsko-uhorskou armádou v okolí Trenčína (stav po roku 1903). Užívanie takýchto priestorov sa dialo na základe prenájmu alebo i kúpy. Napríklad práve v Zamarovciach pri Trenčíne došlo v roku 1910 pri získavaní pozemkov pre taktickú strelnicu k administratívnym prieťahom a nezrovnalostiam. Miestnemu veliteľstvu spoločnej rakúsko-uhorskej armády vtedy boli od predstavenstva spomínanej obce uvedené zavádzajúce údaje o vlastníkoch predmetných parciel, čo bolo zistené iba dodatočne. (VHA Bratislava)

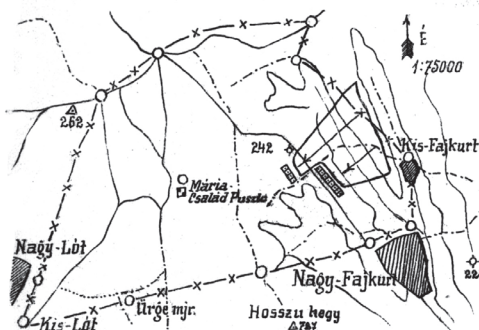

Königl. ung. Landwehrstationskommando in Trencsén.

Skizze

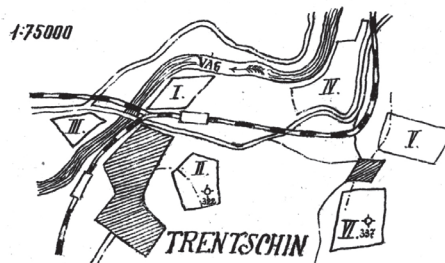
über die im Bereiche des Landwehrstations befindlichen Übungs- und Gefechts-schiessplätze.

Gefechts-schiessplatz bei Kis-Nagy-Fajkurt.

Legende:
siehe nächste Seite.

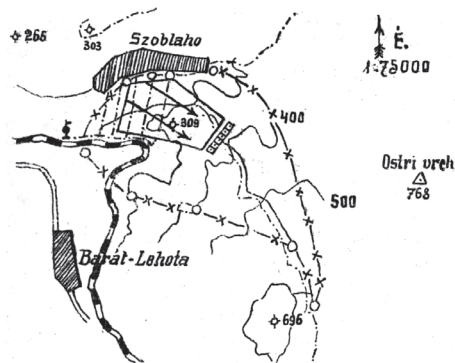
Übungsplatz bei Trencsén.

Legende:

I - Übungsplatz.
II-III - Gemeinde und Stadthutweide, welche jederzeit zu benutzen sind.
— Grenze des Raumes.

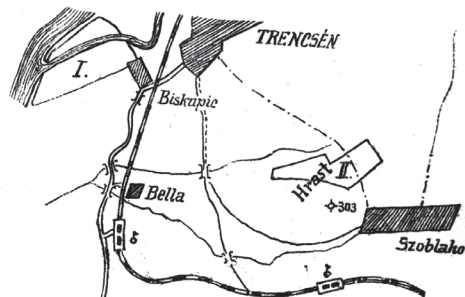
Gefechts-schiessplatz bei Szoblaho.

Legende:

Benützungszeit Winter, 2-3 Tage.
Jahrespacht: heiner.
Benützt zum Weitschiessen, Schiessaufgaben.
Entwicklungsraum 800-1000.
Grösste Schussweite: 2200.
Höhenverhältnisse 280-300 m.

Übungsplatz bei Biskupic u. Szoblaho.

Legende:

I Gemeindehutweide, Ausnahme des Früh-lings jederzeit benützbare, Gefechtsübung eines Bataillons möglich.
II Gestrüpp ohne Kultur, zur jeder Zeit zur Entwicklung einer Kompanie geeignet.
— Grenze des Raumes.

Dôstojnícky zbor delostreleckého pluku rakúsko-uhorskej armády – pluku poľných kanónov č. 14 odфотографovaný pred prvou svetovou vojnou v nových delostreleckých kasárňach na Tehelnom poli v Bratislave. Za povšimnutie stojí budova z neomietnutej tehly v pozadí. Stavitelia už v roku 1904 navrhovali toto stavebné riešenie vonkajších stien uvádzajúc viacero výhod takéhoto povrchu (v porovnaní s údržbou maľovky). Spomínané delostrelecké kasárne boli dokončené v roku 1908, pričom ešte koncom októbra tohto roku sa sem presťahoval aj uvedený pluk. (Zbierka Miloslava Čaploviča)

Fotografia skladu vozatajských kasární spoločnej rakúsko-uhorskej armády v Bratislave na Tehelnom poli v období pred prvou svetovou vojnou. Na svoju dobu niesla táto budova viaceré moderné architektonické prvky vrátane aplikácie železobetónovej konštrukcie a utilitárnych príjazdových rámp (na zábere). Spomínané kasárne boli situované v bezprostrednej blízkosti areálu čokoládovne Stollwerck, v pozadí záberu je vidno hrebeň Malých Karpát. Budova skladu existuje aj v súčasnosti. (VHA Bratislava)

Štylizovaná kabinetná fotografia zobrazujúca príslušníka rakúsko-uhorskej armády s jeho milou. Na pomerne gýčovom zábere sa objavujú tradičné symboly lásky, vernosti ale aj putovania a odlúčenia. Takéto romantizujúce zábery boli v období pred prvou svetovou vojnou hojne využívané ako pohľadnice. V kontradikcii s takýmito obrazmi vzťahy vojakov a žien pred prvou svetovou vojnou zahŕňali okrem základných sociálnych noriem pestré množstvo nuáns, vrátane návštev verejných domov. Voči tomuto fenoménu vtedy ostro vystupovala aj cirkev. Nie je bez zaujímavosti, že ešte aj po páde monarchie boli vojaci v Československej republike formou pohľadníc vyzývaní, aby sa o ženách vyjadrovali len úctivo: „Keď hovoríš o žene, hovor tak, ako keby si hovoril o svojej matke!“ (Zbierka autora)

Nadporučík rakúsko-uhorskej armády v spoločnosti dámy. (Zbierka autora)

Jedna z budov bývalej bratislavskej továrne na náboje Georg Roth v súčasnosti (2020). V roku 1899 firma dodala okrem iného aj cvičnú a ostrú muníciu do Egypta. Táto muničná továreň („patrónka“) dala názov širšej lokalite v jej okolí. (Zbierka Petra Chorváta)

Dôstojník rakúsko-uhorskej armády v blízkosti archeologického náleziska – kostrového hrobu na Devíne v roku 1912. Napriek intenzívnemu bádaniu sa doposiaľ nepodarilo bližšie určiť príčinné súvislosti vzniku záberu. (Múzeum mesta Bratislavy)

Vodné kasárne na nábreží Dunaja v Bratislave. Pred vypuknutím prvej svetovej vojny ich vlastnilo mesto a armáde boli (spolu s tam situovanou kantínou, väznicou a stajňami) len prenajímané. Ročný zisk z uvedeného nájmu činil napríklad za rok 1912 viac ako 17 000 vtedajších korún. Ako filiálne kasárne slúžili najmä pešiemu pluku 72. Intenzívne využívanie vojskom v období prvej svetovej vojny, ktoré nebralo ohľad na tento majetok, viedlo k ich výraznému opotrebovaniu. (Zbierka autora)

Na tomto zábere kladenia vencov československými legionármi k pamätníku obetiam kragujevackej vzbury možno v pozadí vidieť jeden z blokov kasární bývalého pešieho pluku 71 v Trenčíne. (VÚA – VHA Praha)

Letecký záber na vozatajské kasárne v Košiciach. V krátkom období pred vypuknutím 1. svetovej vojny bol v tomto meste dislokovaný vozatajský oddiel 6. (VHA Bratislava)

Budova vojenskej kadetskej školy v Košiciach bola vybudovaná v severnej časti mesta. Záber pochádza z 20. rokov 20. storočia. (VHA Bratislava)

Jelšavské kasárne tvoria vhodné pozadie pre spomienkovú fotografiu manželky niektorého dôstojníka československej armády v medzivojnovom období. S výstavbou kasární sa v tomto mestečku začalo už v 70. rokoch 19. storočia, ďalšia výstavba prebehla v 90. rokoch. Pred 1. svetovou vojnou tu bol dislokovaný jeden prápor pechoty rakúsko-uhorskej armády. (VHA Bratislava)

Peter Chorvát

PRAMENE K VOJENSKÝM DEJINÁM SLOVENSKA III/5/2

**RAKÚSKO-UHORSKÁ ARMÁDA A SPOLOČNOSŤ NA SLOVENSKU V ROKOCH
1867 – 1914**

Vydavateľ: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Grafická úprava textu: Mgr. Miroslava Repiská, PhD.

Jazykový redaktor: Mgr. Peter Chorvát, PhD.

Fotografie: Dobová tlač, Galéria mesta Bratislavy, Múzeum mesta Bratislavy, Vojenský historický archív v Bratislave, Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív Praha, zbierka Miloslava Čaploviča, zbierka Gordany Daxnerovej, zbierka autora.

Tlač: ULTRA PRINT DIGITAL, s.r.o.

Rok vydania: 2020

Prvé vydanie

ISBN 978-80-89523-67-2

